

**TÜRK İSLÂM EDEBİYATI ÜRÜNLERİNİN
HAT SANATINDA TEZAHÜRÜ
(XI-XIX. YÜZYILLAR)**

Recep KARA

**Yüksek Lisans Tezi
İslam Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı
Doç. Dr. Reyhan KELEŞ
2023
Her Hakkı Saklıdır**

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANA BİLİM DALI

Recep KARA

TÜRK İSLÂM EDEBİYATI ÜRÜNLERİNİN HAT SANATINDA
TEZAHÜRÜ (XI-XIX. YÜZYILLAR)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Doç. Dr. Reyhan KELEŞ

ERZURUM-2023

TEZ BEYAN FORMU

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum “TÜRK İSLÂM EDEBİYATI ÜRÜNLERİNİN HAT SANATINDA TEZAHÜRÜ (XI-XIX. YÜZYILLAR) ” adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Gereğini bilgilerinize arz ederim *.

☒ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

☐ Tezimin/Raporumun makale için **altı ay**, patent için **iki yıl** süreyle erişiminin ertelenmesini istiyorum.

25/08/2023

Aslı Islak İmzalıdır

Recep KARA

*** LİSANSÜSTÜ TEZLERİN ELEKTRONİK ORTAMDA TOPLANMASI, DÜZENLENMESİ VE ERİŞİME AÇILMASINA İLİŞKİN YÖNERGE**

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Çeşitli ve Son Hükümler

Lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesi **MADDE 6– (1)** Lisansüstü tezle ilgili **patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda**, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu **iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.**

(2) Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz **makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış** ve internette paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile **altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.**

Gizlilik dereceli tezler MADDE 7– (1) Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

(2) Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Graduate School of Social Sciences

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Doç. Dr. Reyhan KELEŞ danışmanlığında, Recep KARA tarafından hazırlanan bu çalışma 25 / 08 / 2023 tarihinde aşağıda isimleri yazılı jüri tarafından, İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Doç. Dr. A. Hilal KALKANDELEN

İmza: Aslı Islak İmzalıdır

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Reyhan KELEŞ

İmza: Aslı Islak İmzalıdır

Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Ceylan MOLLAMEHMETOĞLU

İmza: Aslı Islak İmzalıdır

Prof. Dr. Sait UYLAŞ

Enstitü Müdürü

Aslı Islak İmzalıdır

OF27_V4_03.11.2019

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	X
ABSTRACT	XI
KISALTMALAR DİZİNİ	XII
RESİMLER DİZİNİ	XIV
ÖN SÖZ.....	XXI
GİRİŞ	1
I. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE AMACI.....	1
II. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	2
III. LİTERATÜR DEĞERLENDİRMESİ	3

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRK İSLÂM EDEBİYATI VE HAT SANATI

1.1. TÜRK İSLÂM EDEBİYATI.....	4
1.1.1. Türk İslâm Edebiyatının Tanımı	4
1.1.2. Türk İslâm Edebiyatının Tarihi	4
1.2. HAT SANATI.....	6
1.2.1. Hat Sanatının Tanımı	6
1.2.2. Hat Sanatının Tarihi	6

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK İSLÂM EDEBİYATI ÜRÜNLERİNİN HAT SANATINDA TEZAHÜRÜ

2.1. XI. YÜZYIL.....	9
2.1.1. Ebû Saîd Ebü'l-Hayr	9
2.1.1.1. Hayatı	9
2.1.1.2. Hat Levhalarında Ebû Saîd Ebü'l-Hayr'ın Şiirleri	10
2.1.2. Ömer Hayyâm	19
2.1.1.1. Hayatı	19
2.1.1.2. Hat Levhalarında Ömer Hayyâm'ın Şiirleri	20
2.2. XII. YÜZYIL	21
2.2.1. Ahmed Yesevî	21

2.2.1.1. Hayatı	21
2.2.1.2. Hat Levhalarında Ahmed Yesevî'nin Şiirleri	22
2.3. XIII. YÜZYIL.....	24
2.3.1. Sa'dî-i Şîrâzî.....	24
2.3.1.1. Hayatı	24
2.3.1.2. Hat Levhalarında Sa'dî-i Şîrâzî'nin Şiirleri.....	25
2.3.2. Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî	32
2.3.2.1. Hayatı	32
2.3.2.2. Hat Levhalarında Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî'nin Şiirleri	34
2.4. XIV. YÜZYIL.....	44
2.4.1. Yûnus Emre.....	44
2.4.1.1. Hayatı	44
2.4.1.2. Hat Levhalarında Yûnus Emre'nin Şiirleri.....	44
2.4.2. Kadî Burhâneddin	53
2.4.2.1. Hayatı	53
2.4.2.2. Hat Levhalarında Kadî Burhâneddin'in Şiirleri	54
2.4.3. Hâfız-ı Şîrâzî Hâce Şemseddin Muhammed	55
2.4.3.1. Hayatı	55
2.4.3.2. Hat Levhalarında Hâfız-ı Şîrâzî'nin Şiirleri	56
2.4.4. Abdürrahîm-i Rûmî	63
2.4.4.1. Hayatı	63
2.4.4.2. Hat Levhalarında Abdürrahîm-i Rûmî'nin Şiirleri.....	63
2.4.5. Bahâeddin Nakşibend.....	64
2.4.5.1. Hayatı	64
2.4.5.2. Hat Levhalarında Bahâeddin Nakşibend'in Şiirleri.....	65
2.4.6. Emîr Hüsrev-i Dihlevî.....	66
2.4.6.1. Hayatı	66
2.4.6.2. Hat Levhalarında Emîr Hüsrev-i Dihlevî'nin Şiirleri.....	67
2.5. XV. YÜZYIL	68
2.5.1. Süleyman Çelebi	68
2.5.1.1. Hayatı	68
2.5.1.2. Hat Levhalarında Süleyman Çelebi'nin Şiirleri	69

2.5.2. Dede Ömer Rûşenî	74
2.5.2.1. Hayatı	74
2.5.2.2. Hat Levhalarında Dede Ömer Rûşenî'nin Şiirleri	75
2.5.3. Fatih Sultan Mehmet, II. Mehmet, Avni	76
2.5.3.1. Hayatı	76
2.5.3.2. Hat Levhalarında Fatih Sultan Mehmet'in Şiirleri	76
2.5.4. Molla Câmî, Nureddin Abdurrahman Câmî	84
2.5.4.1. Hayatı	84
2.5.4.2. Hat Levhalarında Molla Câmî'nin Şiirleri	86
2.5.5. Kemâl-i Hucendî	87
2.5.5.1. Hayatı	87
2.5.5.2. Hat Levhalarında Kemâl-i Hucendî'nin Şiirleri	87
2.6. XVI. YÜZYIL	88
2.6.1. Fuzûlî	88
2.6.1.1. Hayatı	88
2.6.1.2. Hat Levhalarında Fuzûlî'nin Şiirleri	90
2.6.2. Bahrî, Şeyh Bahrî Dede	106
2.6.2.1. Hayatı	106
2.6.2.2. Hat Levhalarında Şeyh Bahrî Dede'nin Şiirleri	106
2.6.3. Kanuni Sultan Süleyman Muhibbi	107
2.6.3.1. Hayatı	107
2.6.3.2. Hat Levhalarında Kanuni Sultan Süleyman'ın Şiirleri	108
2.6.4. Selim I, Yavuz Sultan Selim	111
2.6.4.1. Hayatı	111
2.6.4.2. Hat Levhalarında Yavuz Sultan Selim'in Şiirleri	111
2.6.5. Kemalpaşazâde İbn Kemâl	114
2.6.5.1. Hayatı	114
2.6.5.2. Hat Levhalarında Kemalpaşazâde İbn Kemâl'in Şiirleri	115
2.6.6. Kınalızâde Ali Efendi	118
2.6.6.1. Hayatı	118
2.6.6.2. Hat Levhalarında Kınalızâde Ali Efendi'nin Şiirleri	119
2.6.7. Bâkî	120

2.6.7.1. Hayatı	120
2.6.7.2. Hat Levhalarında Bâkî'nin Şiirleri	121
2.6.8. Karamanlı Kâmî	125
2.6.8.1. Hayatı	125
2.6.8.2. Hat Levhalarında Seyyid Kâmî Mehmed Efendi'nin Şiirleri.....	125
2.6.9. Hayâlî Bey.....	126
2.6.9.1. Hayatı	126
2.6.9.2. Hat Levhalarında Hayâlî Bey'in Şiirleri.....	127
2.6.10. Nev'î.....	127
2.6.10.1. Hayatı	127
2.6.10.2. Hat Levhalarında Nev'î'nin Şiirleri.....	128
2.6.11. Adlî, II. Bâyezîd	129
2.6.11.1. Hayatı	129
2.6.11.2. Hat Levhalarında II. Bâyezîd'in Şiirleri	130
2.6.12. Nef'î	130
2.6.12.1. Hayatı	130
2.6.12.2. Hat Levhalarında Nef'î'nin Şiirleri	131
2.6.13. Şâhidî, Muğlalı İbrahim Dede	132
2.6.13.1. Hayatı	132
2.6.13.2. Hat Levhalarında Şâhidî, Muğlalı İbrahim Dede'nin Şiirleri.....	133
2.6.14. III. Murad	134
2.6.14.1. Hayatı	134
2.6.14.2. Hat Levhalarında III. Murad'ın Şiirleri	135
2.7. XVII. YÜZYIL	136
2.7.1. Nâilî.....	136
2.7.1. Hayatı	136
2.7.1.2. Hat Levhalarında Nâilî'nin Şiirleri.....	136
2.7.2. Sırrî, İbrâhim Sırrî Efendi	138
2.7.2.1. Hayatı	138
2.7.2.2. Hat Levhalarında İbrâhim Sırrî Efendi'nin Şiirleri	138
2.7.3. Ganîzâde Mehmed Nâdirî	139
2.7.3.1. Hayatı	139

2.7.3.2. Hat Levhalarında Ganîzâde Mehmed Nâdirî'nin Şiirleri	140
2.7.4. Aziz Mahmud Hüdâyî	140
2.7.4.1. Hayatı	140
2.7.4.2. Hat Levhalarında Aziz Mahmud Hüdâyî'nin Şiirleri	142
2.7.5. Zekeriyâzâde Yahyâ Efendi, Şeyhülslâm Yahyâ	145
2.7.5.1. Hayatı	145
2.7.5.2. Hat Levhalarında Şeyhülslâm Yahyâ'nın Şiirleri	146
2.7.6. Derviş Fenâyi	148
2.7.6.1. Hayatı	148
2.7.6.2. Hat Levhalarında Fenâyi'nin Şiirleri	148
2.7.7. Azmîzâde Hâletî	149
2.7.7.1. Hayatı	149
2.7.7.2. Hat Levhalarında Azmîzâde Hâletî'nin Şiirleri	150
2.7.8. Rûhî-yi Bağdâdî	151
2.7.8.1. Hayatı	151
2.7.8.2. Hat Levhalarında Rûhî-yi Bağdâdî'nin Şiirleri	151
2.7.9. Niyâzî-i Mısırî	156
2.7.9.1. Hayatı	156
2.7.9.2. Hat Levhalarında Niyâzî-i Mısırî'nin Şiirleri	157
2.7.10. Bora Gazi Giray Han	157
2.7.10.1. Hayatı	157
2.7.10.2. Hat Levhalarında Bora Gazi Giray Han'ın Şiirleri	159
2.7.11. Yüsrî, Ahmed Yüsrî Efendi	161
2.7.11.1. Hayatı	161
2.7.11.2. Hat Levhalarında Ahmed Yüsrî Efendi'nin Şiirleri	161
2.8. XVIII. YÜZYIL	162
2.8.1. Erzurumlu İbrahim Hakkı	162
2.8.1.1. Hayatı	162
2.8.1.2. Hat Levhalarında Erzurumlu İbrahim Hakkı'nın Şiirleri	163
2.8.2. Cihangîr, III. Mustafa	168
2.8.2.1. Hayatı	168
2.8.2.2. Hat Levhalarında III. Mustafa'nın Şiirleri	169

2.8.3. Nâbî	170
2.8.3.1. Hayatı	170
2.8.3.2. Hat Levhalarında Nâbî'nin Şiirleri	171
2.8.4. Nedîm	179
2.8.4.1. Hayatı	179
2.8.4.2. Hat Levhalarında Nedîm'in Şiirleri	180
2.8.5. Müstakimzâde Süleyman Sâdeddin	181
2.8.5.1. Hayatı	181
2.8.5.2. Hat Levhalarında Müstakimzâde Süleyman Sâdeddin'in Şiirleri	182
2.8.6. Koca Mehmed Râgıb Paşa	183
2.8.6.1. Hayatı	183
2.8.6.2. Hat Levhalarında Koca Mehmed Râgıb Paşa'nın Şiirleri	184
2.8.7. Nevres-i Kadîm, Abdürrazzâk	187
2.8.7.1. Hayatı	187
2.8.7.2. Hat Levhalarında Nevres-i Kadîm'in Şiirleri	187
2.8.8. Nazîm, Yahya Çelebi	189
2.8.8.1. Hayatı	189
2.8.8.2. Hat Levhalarında Nazîm Yahya Çelebi'nin Şiirleri	190
2.8.9. Mehmed Râşid Efendi	190
2.8.9.1. Hayatı	190
2.8.9.2. Hat Levhalarında Mehmed Râşid Efendi'nin Şiirleri	191
2.8.10. Şeyh Galib, Mehmed	192
2.8.10.1. Hayatı	192
2.8.10.2. Hat Levhalarında Şeyh Galib'in Şiirleri	193
2.8.11. Hâmî-i Âmidî	198
2.8.11.1. Hayatı	198
2.8.11.2. Hat Levhalarında Hâmî-i Âmidî'nin Şiirleri	198
2.8.12. Âşık Vartan	200
2.8.12.1. Hayatı	200
2.8.12.2. Hat Levhalarında Âşık Vartan'ın Şiirleri	200
2.8.13. Necîb, Sultan Ahmed-i Sâlis b. Sultan IV. Mehmed	201
2.8.13.1. Hayatı	201

2.8.13.2. Hat Levhalarında III. Ahmed'in Şiirleri	202
2.8.14. Huldî, Mustafa Efendi	203
2.8.14.1. Hayatı	203
2.8.14.2. Hat Levhalarında Huldî'nin Şiirleri.....	203
2.8.15. Bosnalı Sâbit, Alâaddin (Ali)	204
2.8.15.1. Hayatı	204
2.8.15.2. Hat Levhalarında Bosnalı Sâbit'in Şiirleri	205
2.8.16. Kânî, Ebû Bekîr	208
2.8.16.1. Hayatı	208
2.8.16.2. Hat Levhalarında Kânî'nin Şiirleri	209
2.8.17. Nahîfî, Süleyman.....	211
2.8.17.1. Hayatı	211
2.8.17.2. Hat Levhalarında Nahîfî'nin Şiirleri	213
2.8.18. Neccârzâde Rızâ Efendi	214
2.8.18.1. Hayatı	214
2.8.18.2. Hat Levhalarında Neccârzâde Rızâ Efendi'nin Şiirleri	215
2.9. XIX. YÜZYIL.....	216
2.9.1. Dâniş, Mîr Mehmed	216
2.9.1.1. Hayatı	216
2.9.1.2. Hat Levhalarında Mîr Mehmed'in Şiirleri.....	216
2.9.2. Esad Muhlis Paşa	217
2.9.2.1. Hayatı	217
2.9.2.2. Hat Levhalarında Esad Muhlis Paşa'nın Şiirleri	218
2.9.3. Şeyh Selâmî, Mustafa.....	218
2.9.3.1. Hayatı	218
2.9.3.2. Hat Levhalarında Şeyh Selâmî'nin Şiirleri.....	219
2.9.4. Sa'dî, Îsâ-zâde Seyyid Mehmed Sa'deddîn.....	220
2.9.4.1. Hayatı	220
2.9.4.2. Hat Levhalarında Îsâ-zâde Seyyid Mehmed Sa'deddîn'in Şiirleri.....	221
2.9.5. Zekâî, Şeyh Mustafa Efendi	222
2.9.5.1. Hayatı	222
2.9.5.2. Hat Levhalarında Şeyh Mustafa Efendi'nin Şiirleri	223

2.9.6. İbrahim Şinasi	224
2.9.6.1. Hayatı	224
2.9.6.2. Hat Levhalarında İbrahim Şinasi'nin Şiirleri	225
2.9.7. Ziyâ Paşa	226
2.9.7.1. Hayatı	226
2.9.7.2. Hat Levhalarında Ziyâ Paşa'nın Şiirleri	227
2.9.8. Müştâk Baba, Bitlisli	233
2.9.8.1. Hayatı	233
2.9.8.2. Hat Levhalarında Müstâk Baba'nın Şiirleri.....	234
2.9.9. Yenişehirli Hüseyin Avni Bey	235
2.9.9.1. Hayatı	235
2.9.9.2. Hat Levhalarında Yenişehirli Hüseyin Avni Bey'in Şiirleri	235
2.9.10. Nâmık Kemal	236
2.9.10.1. Hayatı	236
2.9.10.2. Hat Levhalarında Nâmık Kemal'in Şiirleri	237
2.9.11. Mevlânâ Hâlid el-Bağdâdî	242
2.9.11.1. Hayatı	242
2.9.11.2. Hat Levhalarında Mevlânâ Hâlid el-Bağdâdî'nin Şiirleri	243
2.9.12. Kethüdâzâde Ârif Efendi.....	245
2.9.12.1. Hayatı	245
2.9.12.2. Hat Levhalarında Kethüdâzâde Ârif Efendi'nin Şiirleri	246
2.9.13. Hoca Neş'et	246
2.9.13.1. Hayatı	246
2.9.13.2. Hat Levhalarında Hoca Neş'et'in Şiirleri.....	247
2.9.15. Mustafa Safvet Efendi	248
2.9.15.1. Hayatı	248
2.9.15.2. Hat Levhalarında Mustafa Safvet Efendi'nin Şiirleri.....	249
2.9.16. Hacı Mustafa Safî.....	250
2.9.16.1. Hayatı	250
2.9.16.2. Hat Levhalarında Hacı Mustafa Safî'nin Şiirleri.....	251
2.9.17. Muallim Nâci.....	252
2.9.17.1. Hayatı	252

2.9.17.2. Hat Levhalarında Muallim Nâci'nin Şiirleri	253
SONUÇ	254
KAYNAKÇA	256
ÖZGEÇMİŞ	286

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRK İSLÂM EDEBİYATI ÜRÜNLERİNİN HAT SANATINDA TEZAHÜRÜ
(XI-XIX. YÜZYILLAR)

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Reyhan KELEŞ

Recep KARA

2023, XXI+286 sayfa

Jüri: Doç. Dr. Reyhan KELEŞ

Doç. Dr. Ayşe Hilal KALKANDELEN

Dr. Öğr. Üyesi Ceylan MOLLAMEHMETOĞLU

Türk İslâm edebiyatı, Türklerin İslâmiyet'i kabul etmelerinden sonra İslâm kültür ve medeniyeti tesirinde gelişmiştir. İslâm'ın ilk yıllarından günümüze kadar kesintisiz bir şekilde gelişme gösteren hat sanatı ise Türk İslâm edebiyatıyla tarih boyunca etkileşim hâlinde olmuştur. Günümüze ulaşan hat sanatı levhaları, yapı kitabeleri ve birtakım edebî eserlerde hat sanatının tezahürleri görülmektedir. İslâm hat sanatı eserlerinde her ne kadar ayet ve hadisler büyük çoğunluğu teşkil etse de edebiyatın konusu olan kelâm-ı kibarlar, şiirler, beyitler, kıtalar da hat sanatı ürünleri arasında yer almaktadır.

Abbasiler döneminde Arap yazı sanatının çeşitlenmesiyle Aklam-ı Sitte olarak adlandırılan altı yazı çeşidi ile bunların dışında bazı yazı çeşitleri ortaya çıkmıştır. İslâm edebiyatına dair metinler incelendiğinde zikredilen bu yazı çeşitleriyle birçok eser meydana getirilmiştir. İslâm edebiyatının hat sanatı ürünlerinde nasıl bir tezahürü olduğu materyallerin incelenmesiyle net bir şekilde görülmüştür. İslâm edebiyatında kullanılan dilin Osmanlıca ve imlasında kullanılan harflerin Arapça oluşu bu iki disiplin arasında temel bir etkileşimin olduğunu göstermektedir.

Türk İslâm edebiyatı ve hat sanatı alanında yapılan çalışmalar incelendiğinde bu iki disiplinin birbirinden bağımsız olarak algılandığı görülmektedir. Bu çalışma neticesinde bu algının yeniden eleştirel bir şekilde değerlendirilmesi sağlanmıştır ve çalışma bu etkileşim üzerine yapılacak olan birçok akademik araştırmalara zemin hazırlayacaktır.

Çalışmada ilk olarak Türk İslâm edebiyatının oluşumu-gelişimi ve hat sanatı hakkında özet mahiyetinde bilgi verilerek kısa bir tarihsel gelişim aktarılmıştır. Çalışmanın asıl konusunu teşkil edecek olan bölümde, kronolojik olarak dönemleri yüzyıllara ayırıp bu dönemlerde yaşamış şairlerin hat sanatında yansıyan ürünleri incelenmeye tabi tutulmuştur. Yazılar incelenirken materyalin fizikî durumu, yazı çeşidi, hattatı, metnin İslâm edebiyatına göre tasnifi, latinizasyonu ve kime ait olduğu hakkında bilgiler aktarılmıştır. Sonuç kısmında ise elde edilen bilgiler değerlendirilmiş, çıkarımlarda bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Türk İslâm Edebiyatı, Hat Sanatı, Hüsn-i Hat, Şiir, Beyit.

ABSTRACT**MASTER THESIS****MANIFESTATION OF TURKISH-ISLAMIC LITERATURE PRODUCTS IN
CALLIGRAPHY (XI-XIX CENTURIES)****Advisor: Assoc. Prof. Dr. Reyhan KELEŞ****Recep KARA****2023, XXI+286 pages****Jury: Assoc. Prof. Dr. Reyhan KELEŞ****Assoc. Prof. Dr. Ayşe Hilal KALKANDELEN****Assistant Prof. Dr. Ceylan MOLLAMEHMETOĞLU**

Turkish Islamic literature has developed under the influence of Islamic culture and civilization after the Turks accepted Islam. Calligraphy, which has been developing continuously from the first years of Islam to the present day, has been in interaction with Turkish Islamic literature throughout history. Manifestations of calligraphy art are seen in the calligraphy plates, building inscriptions and some literary works that have survived to the present day. Although verses and hadiths constitute the vast majority of Islamic calligraphy works, kalam-ı kibars, poems, couplets, Decals, which are the subject of literature, are also included among the products of calligraphy.

With the diversification of the Arabic writing art during the Abbasid period, six types of writing called Aklam-ı Sitte and some other types of writing appeared besides them. When the texts about Islamic literature are examined, many works have been created with these types of writings mentioned. It has been clearly seen how Islamic literature has a manifestation in calligraphy products by examining the materials. The Arabic Decipherment of the letters used in the spelling of the language used in Islamic literature and the Ottoman language shows that there is a fundamental interaction between these two disciplines.

When the studies conducted in the field of Turkish Islamic literature and calligraphy are examined, it is seen that these two disciplines are perceived as independent of each other. As a result of this study, a critical evaluation of this perception has been made again, and the study will prepare the basis for many academic studies to be conducted on this interaction.

In the study, first of all, a brief historical development was conveyed by providing summary information about the formation and development of Turkish Islamic literature and calligraphy. In the section that will constitute the main subject of the study, the products reflected in the calligraphy of the poets who lived in these periods were chronologically divided into centuries and subjected to examination. During the examination of the manuscripts, information about the physical condition of the material, type of writing, calligraphy, classification of the text according to Islamic literature, latinization and who it belongs to was conveyed. In the conclusion section, the information obtained was evaluated and the inferences were made.

Keywords: Turkish Islamic Literature, Calligraphy, Hüsn-i Hat, Poetry, Couplet.

KISALTMALAR DİZİNİ

A.Ü	: Atatürk Üniversitesi
as	: Aleyhisselâm
b.	: Bin
Bkz.	: Bakınız
Bl.	: Bölüm
c.	: Cilt
cc	: Celle Celaluhü
cm.	: Santimetre
Çev.	: Çeviren
Der.	: Derleyen
DİA	: Diyanet İslâm Ansiklopedisi
Ed.	: Editör
H.	: Hicri
haz.	: Hazırlayan
Hız.	: Hazreti
IRCICA	: İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi
km.	: Kilometre
Ktp	: Kütüphane
M.	: Miladi
m.	: Metre
M.Ö	: Milattan Önce
M.S	: Milattan Sonra
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
No	: Numara
ö.	: Ölüm Tarihi
s.	: Sayı
s.a.v.	: Sallalahü Aleyhi vesellem
sad.	: Sadeleştiren
sy.	: Sayfa
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı

Üniv. : Üniversite
vb. : Ve benzeri
Y. : Yıl
Yay. : Yayıncılık
yy. : Yüzyıl

RESİMLER DİZİNİ

Resim 1. Hamid Aytaç'a Ait Bir Levha	10
Resim 2. Sadi Belger'e Ait Mail Levha	10
Resim 3. Hüseyin Öksüz'e Ait Bir Levha.	11
Resim 4. Mohamed Zakariya'ya Ait Bir Levha.	13
Resim 5. Hasan Tahsin Hilmi Efendi'ye Ait Bir Levha.....	14
Resim 6. Mehmed Abdülbâki'ye Ait Bir Levha.....	15
Resim 7. Şefik Bey'e Ait Bir Levha.....	16
Resim 8. Mehmed Es'ad Yesârî'ye Ait Bir Levha.....	18
Resim 9. Hattatı Bilinmemektedir.	20
Resim 10. Hattatı Bilinmemektedir.	22
Resim 11. Hattatı Bilinmemektedir.	22
Resim 12. Hattatı Bilinmemektedir.	23
Resim 13. İmâd el-Hasenî'ye ait Mail Kıt'a.....	25
Resim 14. Dedezâde Seyyid Mehmed Sa'id Efendi'ye Ait Bir Levha.....	26
Resim 15. Hattatı Bilinmemektedir.	27
Resim 16. Hattatı Bilinmemektedir.	28
Resim 17. Necmeddin Okyay'a Ait Bir Levha.....	29
Resim 18. Mehmed Aziz Rıfâî'ye Ait Bir Levha.	30
Resim 19. Hâmid Aytaç'a Ait Bir Levha.	31
Resim 20. Mahmud Bedreddin Yazır'a Ait Bir Levha.	34
Resim 21. Mehmed Emin Yazıcı'ya Ait Bir Levha.	34
Resim 22. Hattatı Bilinmemektedir.	35
Resim 23. Hattatı Bilinmemektedir.	36
Resim 24. Fatih Özkafa'ya Ait Bir Levha.	37
Resim 25. Hattatı Bilinmemektedir.	39
Resim 26. Davut Bektaş'a Ait Bir Levha.	40
Resim 27. Mehmed Nazif Efendi'ye Ait Bir Levha.	41
Resim 28. Fatih Özkafa'ya Ait Bir Levha.	42
Resim 29. Salih Naili Efendi'ye Ait Bir Levha.	43
Resim 30. Abdülhadi (Erol Dönmez)'ye Ait Bir Levha.	44
Resim 31. Ali Rıza Özcan'a Ait Bir Levha.	45

Resim 32. Kemal Batanay’a Ait Bir Levha.	46
Resim 33. Ali Toy’a Ait Bir Levha.	47
Resim 34. Ali Hüsrevoğlu’na Ait Bir Levha.	47
Resim 35. Rumeysa Havranlıoğlu’na Ait Bir Levha.	48
Resim 36. Rumeysa Havranlıoğlu’na Ait Bir Levha.	48
Resim 37. Hattatı Bilinmemektedir.	49
Resim 38. Kâmil Ülgen’e Ait Bir Levha.	50
Resim 39. Mehmet Emin Barın’a Ait Bir Levha.	51
Resim 40. Mustafa Halim Özyazıcı’ya Ait Bir Levha.	52
Resim 41. Hamid Aytaç’a Ait Bir Levha.	52
Resim 42. Hattatı Bilinmemektedir.	54
Resim 43. Mustafa Uğur Derman’ın Necmeddin Okyay’dan Aldığı İcâzetnâme.	56
Resim 44. Ali Alparslan’a Ait Bir Levha.	57
Resim 45. Mîr Ali Herevî’ye Ait Bir Levha.	58
Resim 46. Hattatı Bilinmemektedir.	59
Resim 47. Necmettin Okyay’a Ait Bir Levha.	60
Resim 48. Necmettin Okyay’a Ait Bir Levha.	61
Resim 49. Kâmil Ülgen’e Ait Bir Levha.	62
Resim 50. Ayşe Solak’a Ait Bir Levha.	63
Resim 51. Mehmet Hulusi Yazgan’a Ait Tekke Yazısı Bir Levha.	65
Resim 52. Ulugbek Arifjanov’a Ait Bir Levha.	67
Resim 53. Hanife Alpaydın’a Ait Bir Levha.	69
Resim 54. Tuğba Üveysuna’ya Ait Bir Levha.	70
Resim 55. Hüseyin Hüsnü Türkmen’e Ait Bir Levha.	71
Resim 56. Mustafa Halim Özyazıcı’ya Ait Bir Levha.	72
Resim 57. Hâmid Aytaç’a Ait Bir Levha.	72
Resim 58. Hattatı Bilinmemektedir.	73
Resim 59. Hattatı Bilinmemektedir.	73
Resim 61. Hattatı Bilinmemektedir.	76
Resim 62. Hattatı Bilinmemektedir.	78
Resim 63. Muhammed Tâhir Efendi’ye Ait Bir Levha.	79
Resim 64. Nurullah Özdem’e Ait Bir Levha.	80

Resim 65. Hanife Alpaydın’a Ait Bir Levha.	81
Resim 66. Hattatı Bilinmemektedir.	82
Resim 67. Hattatı Bilinmemektedir.	86
Resim 68. Hattatı Bilinmemektedir.	87
Resim 69. Mahmûd Celâleddîn Efendi’ye Ait Bir Levha.	90
Resim 70. Hattatı Bilinmemektedir.	91
Resim 71. Ali Alparslan’a Ait Bir Levha.	92
Resim 72. Ali Alparslan’a Ait Bir Levha.	93
Resim 73. Hattatı Bilinmemektedir.	93
Resim 74. Hattatı Bilinmemektedir.	94
Resim 75. Hattatı Bilinmemektedir.	95
Resim 76. Hattatı Bilinmemektedir.	96
Resim 77. Mahmud Bedreddin Yazır’a Ait Bir Levha.	96
Resim 78. Sadi Belger’e Ait Bir Levha.	97
Resim 79. Safiye Ergin’e Ait Bir Levha.	98
Resim 80. Sadi Belger’e Ait Bir Levha.	99
Resim 81. Hattatı Bilinmemektedir.	100
Resim 82. Hattatı Bilinmemektedir.	101
Resim 83. Gülşen Yıldız’a Ait Bir Levha.	102
Resim 84. Osman Özçay’a Ait Bir Levha.	102
Resim 85. Ahmet Koçak’a Ait Bir Levha.	103
Resim 86. Fatih Özkafa’ya Ait Bir Levha.	104
Resim 87. Hattatı Bilinmemektedir.	104
Resim 88. Ferid Bey’e Ait Bir Levha.	105
Resim 89. Hattatı Bilinmemektedir.	106
Resim 90. Nûrî Korman’a Ait Bir Levha.	108
Resim 91. Muhammet Yelten’e Ait Bir Levha.	109
Resim 92. Hattatı Bilinmemektedir.	110
Resim 93. Ali Alparslan’a Ait Bir Levha.	111
Resim 94. Mehmed Özçay’a Ait Bir Celî Nesih levha.	112
Resim 95. Hattatı Bilinmemektedir.	113
Resim 96. Hâfız Hamdî’ye Ait Bir Levha.	115

Resim 97. Hasan Tahsin Efendi'ye Ait Bir Levha.	116
Resim 98. Abbas Kemâl Efendi'ye Ait Bir Levha.	116
Resim 99. Mehmet Ali Kastamoni'ye Ait Bir Levha.	117
Resim 100. Mehmed Özçay'a Ait Bir Levha.	119
Resim 101. Ali Alparslan'a Ait Bir Levha.	121
Resim 102. Mehmed Özçay'a Ait Bir Levha.	122
Resim 103. Feyhaman Duran'a Ait Bir Levha	122
Resim 104. Sadi Belger'e Ait Bir Levha.	123
Resim 105. Hamid Aytaç'a Ait Bir Levha.	123
Resim 106. Hattatı Bilinmemektedir.	124
Resim 107. Kazasker Mustafa İzzit Efendi'ye Ait Bir Levha.	125
Resim 108. Mehmed Özçay'a Ait Bir Levha.	127
Resim 109. Hattatı Bilinmemektedir.	128
Resim 110. Hattatı Bilinmemektedir.	130
Resim 111. Ali Haydar Bey'e Ait Bir Levha.	131
Resim 112. Çırçırılı Ali Efendi'ye Ait Bir Levha.	132
Resim 113. Mehmet Emin Zihni'ye Ait Bir Levha.	133
Resim 114. Mahmut Öncü'ye Ait Bir Levha.....	133
Resim 115. Ayşe Solak'a Ait Bir Levha.	135
Resim 116. Mahmud Bedreddin Yazır'a Ait Bir Levha.....	136
Resim 117. Şeref Akdik'e Ait Bir Levha	137
Resim 118. Hâfız Abdülahad Vahdeti'ye Ait Bir Levha.....	138
Resim 119. Nakşi'ye Ait Bir Levha.	140
Resim 120. Çırçırılı Ali Efendi'ye Ait Bir Levha.	142
Resim 121. Hattatı Bilinmemektedir.	142
Resim 122. Mohamed Zakariya'ya Ait Bir Levha.	143
Resim 123. Hattatı Bilinmemektedir.	144
Resim 124. Ahmet Sabri Mandıracı'ya Ait Bir Levha.	145
Resim 125. Eyüp Kuşçuoğlu'na Ait Bir Levha.	146
Resim 126. Mehmed Özçay'a Ait Bir Levha.	146
Resim 127. Mahmud Bedreddin Yazır'a Ait Bir Levha.....	147
Resim 128. Ayşe Solak'a Ait Bir Levha.	148

Resim 129. Hattatı Bilinmemektedir.	150
Resim 130. Mehmed Özçay’a Ait Bir Levha.	150
Resim 131. Osman Özçay’a Ait Bir Levha.	151
Resim 132. Mahmud Celâleddîn Efendi’ye Ait Bir Levha.	152
Resim 133. Betül Bilgin’e Ait Bir Levha	153
Resim 134. Mahmud Bedreddin Yazır’a Ait Bir Levha.	155
Resim 135 Osman Özçay’a Ait Bir Levha.	155
Resim 136. Mustafa Halim Özyazıcı’ya Ait Bir Levha	157
Resim 137. Necmeddin Okyay’a Ait Bir Levha.....	159
Resim 138. Ayşe Solak’a Ait Bir Levha.	161
Resim 139. Abdülhadi (Erol Dönmez)’e Ait Bir Levha.....	163
Resim 140. Yusuf Bilen’e Ait Bir Levha.	163
Resim 141. Yusuf Bilen’e Ait Bir Levha	164
Resim 142. Hattatı Bilinmemektedir.	165
Resim 143. Hattatı Bilinmemektedir.	166
Resim 144. Feyhaman Duran’a Ait Bir Levha.	167
Resim 145. Yıldız Zenbil’e Ait Bir Levha.	169
Resim 146. Güler Baybura’ya Ait Bir Levha.	171
Resim 147. Mahmut Şahin’e Ait Bir Levha.	171
Resim 148. İsmail Kanbaz’a Ait Bir Levha.....	172
Resim 149. İbrahim Halil Umuç’a Ait Bir Levha.	173
Resim 150. Ömer Lütî Efendi’ye Ait Bir Levha.	174
Resim 151. Muhammed Nûrî el-Mısrî’ye Ait Bir Levha.	175
Resim 152. Mustafa Parıldar’a Ait Bir Levha.	175
Resim 153. Mehmed Şefik Bey’e Ait Bir Levha.....	176
Resim 154. Mahmûd Celâleddîn Efendi’ye Ait Bir Levha.	177
Resim 155. Râğıp Tuğtekin’e Ait Bir Levha.....	178
Resim 156. Hattatı Bilinmemektedir.	180
Resim 157. Hattatı Bilinmemektedir.	180
Resim 158. Mehmed Özçay’a Ait Bir Levha.	182
Resim 159. Mustafa Bekir Pekteni’e Ait Bir Levha.....	184
Resim 160. Necmeddin Okyay’a Ait Bir Levha.....	185

Resim 161. Mustafa Halim Özyazıcı'ya Ait Bir Levha.	186
Resim 162. Fatih Özkafa'ya Ait Bir Levha.	187
Resim 163. Kazasker Mustafa İzzet Efendi'ye Ait Bir Levha.	188
Resim 164. Mehmed Özçay'a Ait Bir Levha.	190
Resim 165. Mehmed Nazîf Efendi'ye Ait Bir Levha.	191
Resim 166. Mehmed Özçay'a Ait Bir Levha.	193
Resim 167. Mehmed Özçay'a Ait Bir Levha.	194
Resim 168. Hattatı Bilinmemektedir.	195
Resim 169. Ali Alparslan'a Ait Bir Levha.	195
Resim 170. Aziz Rifâî Efendi'ye Ait Bir Levha.....	196
Resim 171. Hattatı Bilinmemektedir.	197
Resim 172. Mohamed Zakariya'ya Ait Bir Levha.	197
Resim 173. Sevim Şirikçi'ye Ait Bir Levha.	198
Resim 174. Hasan Tahsin Efendi'ye Ait Bir Levha.	199
Resim 175. Hattatı Bilinmemektedir.	200
Resim 176. Mustafa Halim Özyazıcı'ya Ait Bir Levha.	202
Resim 177. Yusuf İzzeddin Sav'a Ait Bir Levha.	203
Resim 178. Hattatı Bilinmemektedir.	205
Resim 179. Semra Güler'e Ait Bir Levha.	206
Resim 180. Mahmûd Celâleddîn Efendi'ye Ait Bir Levha.	207
Resim 181. Muhammed Kasım'a Ait Bir Levha.	209
Resim 182. Mehmed Nazif Efendi'ye Ait Bir Levha.	210
Resim 183. Mehmed Vasfi Efendi'ye Ait Bir Levha.	210
Resim 184. Mahmûd Celâleddîn Efendi'ye Ait Bir Levha.	211
Resim 185. Çırçırılı Ali Efendi'ye Ait Bir Levha.	213
Resim 186. Mahmûd Celâleddîn Efendi'ye Ait Bir Levha.	213
Resim 187. Mehmed Şefik Bey'e Ait Bir Levha.....	215
Resim 188. Necmî Râcî'ye Ait Bir Levha.	216
Resim 189. Mustafa Halim Özyazıcı Ait Bir Levha.....	218
Resim 190. Necmeddin Okyay'a Ait Bir Levha.....	219
Resim 191. Yesarîzâde Mustafa İzzet Efendi'ye Ait Bir Levha.	221
Resim 192. Mehmed Şevki Efendi'ye Ait Bir Levha.....	223

Resim 193. Hamid Aytaç'a Ait Bir Levha.	225
Resim 194. İsmâil Hakkı Altunbezer'e Ait Bir Levha.	225
Resim 195. Hanife Alpaydın'a Ait Bir Levha.	227
Resim 196. Ahmed Re'fet Efendi'ye Ait Bir Levha.	227
Resim 197. Hattatı Bilinmemektedir.	228
Resim 198. Sevim Şirikçi'ye Ait Bir Levha.	228
Resim 199. Hattatı Bilinmemektedir.	229
Resim 200. Necmeddin Okyay'a Ait Bir Levha.	230
Resim 201. Hattatı Bilinmemektedir.	230
Resim 202. Kemal Batanay'a Ait Bir Levha.	231
Resim 203. Mustafa Halim Özyazıcı'ya Ait Bir Levha.	232
Resim 204. Halid'e Ait Bir Levha.	233
Resim 205. Hâmid Aytaç'a Ait Bir Levha.	234
Resim 206. Mehmed Özçay'a Ait Bir Levha.	235
Resim 207. Nûrî Korman'a Ait Bir Levha.	237
Resim 208. Yusuf Sabri Efendi'ye Ait Bir Levha.	238
Resim 209. Aziz Rifâî Efendi'ye Ait Bir Levha.	239
Resim 210. Mustafa Halim Özyazıcı'ya Ait Bir Levha.	240
Resim 211. Mustafa Halim Özyazıcı'ya Ait Bir Levha.	240
Resim 212. Hasan Rıza Efendi'ye Ait Bir Levha.	241
Resim 213. Kemal Batanay'a Ait Bir Levha.	243
Resim 214. Mehmed Şefîk Bey'e Ait Bir Levha.	246
Resim 215. Hattatı Bilinmemektedir.	247
Resim 216. Mahmûd Celâleddîn Efendi'ye Ait Bir Levha.	248
Resim 217. Mehmed Nazîf Efendi'ye Ait Bir Levha.	249
Resim 218. Mehmed Nazîf Efendi'ye Ait Bir Levha.	250
Resim 219. Hâfız Vahdetî'ye Ait Bir Levha.	251
Resim 220. Hasan Çelebi'ye Ait Bir Levha.	253

ÖN SÖZ

Bu çalışmada XI. yy. ile XIX. yy. arasında yaşamış şairlerin eserlerinde geçen şiirlerinin hüsn-i hat ile buluşması araştırılmıştır. Hattatlar bu dönemde şairlerin şiirlerini farklı hüsn-i hat yazı çeşitleriyle süsleyerek yazmışlardır. Bu eserler geçmişten günümüze kadar medrese, mektep, Cami, tekke, çeşme, han, hamam, sebil, kütüphane vb. herhangi bir yapının veya abidenin dış bazen de iç cephesinde yer almaktadır. Genellikle mezar taşı, nişan taşı gibi bir dikilitaş üzerinde de yer almıştır.

Özellikle de Divan edebiyatı eserlerinin el yazmaları, hat sanatıyla süslenerek estetik bir görünüm kazanmıştır. El yazmalarında metinlerin yanı sıra sayfa kenarları, başlıklar ve sayfa boşlukları hat sanatıyla süslenmiştir. Yazıların düzeni, eğimleri, büyüklükleri ve süslemeleri hat sanatına özgü detaylarla süslenmiştir.

Bu çalışmada XI. yy. dan başlayarak XIX. yy. a kadar, her yüzyılda da yaşamış olan toplam 74 şairin hayatlarından ve eserlerinden kısaca bahsedilerek, adı geçen şairin, hüsn-i hat ile yazılan şiirleri ele alınmıştır. Eserlerinden bahsettiğimiz, 76 hattat hakkında da dipnotta biyografik bilgiler verilmiştir. Çalışmamızda toplam 220 levhaya yer verilmiştir. Bu levhaların birçoğunun hattatı bilinmekle birlikte içlerinde az da olsa hattatı bilinmeyen levhalarda vardır.

Bu çalışma “Atatürk Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi”nce desteklenmiştir. Proje numarası SYL-2022-10701 şeklindedir.

Erzurum -2023

Recep KARA

GİRİŞ

I. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE AMACI

Türk İslâm edebiyatı ve hat sanatı alanları üzerine yapılan çalışmalar genellikle alan içi çalışmalardır. Her iki disiplinin birbirleriyle temel bir etkileşimi olduğu hâlde birbirlerinden farklı disiplinler olarak algılanmıştır. Çalışmamız, Türk İslâm edebiyatı disiplini ile hat sanatı arasındaki ilişkiyi ortaya koyma açısından önem arz etmektedir. Her iki alanda verilen ürünler ve yapılan araştırmalar incelendiğinde interdisipliner bir etkileşimin olduğu açıktır. Hat sanatı ürünlerinde kelâm-ı kibarların, manzum eserlerin oluşu ve aynı şekilde tarih boyunca İslâm edebiyatı ürünlerinde de hat sanatında kullanılan yazı çeşitlerine sıkça yer verilmesi bu birlikteliğin mevcut olduğunu desteklemektedir. Divan şairlerinin meşhur, öne çıkmış şiirlerinin, bir hattatın elinden çıkıp hüsn-i hat ile buluşmasıyla sadece gönüllere değil aynı zamanda gözlere de bir estetik zevk ve incelik vermesi bu çalışma ile tespit edilmiş olunacaktır.

Türk İslâm edebiyatı kapsamında yazılan şiirlerin hat sanatıyla tablolar, levhalara dönüştürülmüş formları bu çalışmanın konusunu teşkil etmektedir. Bu eserler derinlemesine incelenerek dönemleri, yazı çeşitleri, hattatı, transkripsiyonu, kaynağı, şairi, özellikleri ve fiziksel durumu hakkında bilgiler verilecektir. İslâmîyet’i kabul eden bütün kavimlerin dinî bir gayretle benimseyip kullanmaya başladığı Arap yazısı, Hz. Peygamber’in (s.a.v.) Mekke’den Medine’ye hicretinden sonra İslâm ümmetinin ortak kültürü haline gelmiş, başlangıçta kullanılan “Arap hattı” sözü gün geçtikçe “İslâm hattı” vasfını kazanmıştır.¹ Türkler Müslüman olduktan sonra Arap ve Fars kültüründen etkilenmişlerdir. Arap kültür ve medeniyeti kapsamında hüsn-i hat yazısı doğrudan Türklerin etkilendiği unsurlardan biri olmuştur. Türk İslâm edebiyatının etkisiyle Osmanlıca manzum, mensur pek çok eser, kelâm-ı kibarlar, deyim ve atasözleri vs. hat sanatıyla yazılmaya başlanmıştır. Bu yazılı eserlerin bazen tamamı, bazen bir kısmı, bazen de bir mısraı alınıp hat sanatıyla buluşturularak geçmişten bugüne medeniyetimizi süslediği müşahede edilmiştir. Bütün sanatlar gibi yazı da zamanla onu ortaya çıkaran

¹ M. Uğur Derman, “Hat”, M. Uğur Derman, “Hat”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 1997, 16, 427.

milletler tarafından, insanların kültürel, ruhi, manevi yapılarına göre şekillendirip, kendi yollarına uygun olan estetik bir tarzda kullanmaya başlamışlardır.

Hat sanatının teşhiri başlangıçta Kur'an-ı Kerim'in istinsahı ve yapılar üzerindeki kitabelerle olmuştur. Yazıya çok değer atfeden Türkler, özellikle XV. asırdan sonra hat sanatında öncülüğü temsil etmiş, dünyaca ünlü sanatkârlar yetiştirmiş ve yeni yazı türleri icat etmiştir. Özellikle bu dönemde ve sonrasında divan şairlerinin sözleri hat sanatı ile buluşmuştur. Bu çalışmanın kapsamı Türk İslâm edebiyatı ürünlerinin hat sanatı ile ilk buluşmasından itibaren günümüze kadar yazılmış eserlerin incelenmesi şeklinde olacaktır. Amacımız Türk İslâm edebiyatı ürünlerinin hat sanatı üzerinde etkisinin nasıl olduğunu ortaya çıkarmaktır. Türk İslâm edebiyatı ile hat sanatı arasındaki etkileşimin ortaya çıkarılacağı bu çalışma disiplinlerarası yeni çalışmaların hazırlanmasına da öncülük edecektir.

II. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Çalışmamız iki bölümden müteşekkildir. İlk bölümde Türk İslâm edebiyatının ortaya çıkışı ve serüveni ile bu alanın ürünlerinin neler olduğu hakkında bilgiler verilecektir. Akabinde hat sanatının ortaya çıkışından bahsedilecektir. Çalışmamızda bu iki ana hususa değinmemiz, sonraki dönemlerde ortaya çıkan ürünlerin temellendirilmesi açısından önemlidir. Yani edebiyatın tezahür ettiği yazılar nelerdir ve bunların tarihi arka planı nedir? Türk İslâm edebiyatının ilk dönemlerinde ne gibi ürünler ortaya çıkmıştır? Bu soruların cevaplandırılması aynı zamanda çalışmamızın ilerleyen safhalarındaki örneklerin temellendirilmesi açısından oldukça mühimdir.

İkinci bölümde yüzyıllara göre divan şiirlerinin yer aldığı hat eserleri değerlendirilmiştir. Konumuza dahil olan şairlerin hayatı hakkında kısa bilgiler verilmiştir. Ardından ilgili şairin hat sanatıyla yazılmış olan eserlerinden örnekler sunulmuştur. Bu örnekler verilirken eserin boyutu, tarihi, bulunduğu koleksiyonu, yazı türü, imla dili hakkında da detaylı bilgilere yer verilmiştir. Hat örneklerinin ait olduğu hattatlar tespit edilmiş ve bu hattatlar hakkında biyografik bilgiler dipnotlarda sunulmuştur. Nadiren de olsa hattatının tespit edilemediği eserler de mevcuttur.

Tüm bu değerlendirmelerle birlikte hat levhalarında geçen manzum eserler latinize edilerek ayrıca yazılmıştır. Ayrıca bazı metinlerin ortaya çıkış hikayeleri de tespit edilmiş ve bu olaylar da çalışmaya dahil edilmiştir.

Son olarak çalışmamızın hedefine uygun olarak çıkarılan argümanlar sonuç bölümünde kapsamlı bir biçimde değerlendirilmiştir.

III. LİTERATÜR DEĞERLENDİRMESİ

Bu çalışmaya yakın bir çalışma Halime Arlı tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak 2021 yılında Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından yapılmıştır.² Dört bölüme ayrılan çalışmanın birinci bölümünde; hüsn-i hat ve divan şiirinin müşterek yönlerinden bahsedilmiştir. İkinci bölümde hüsn-i hat levhalarının divan dışı kaynaklardan alınan manzumeleri araştırılmıştır. Üçüncü bölümde hüsn-i hat levhalarında yer alan hikemî muhtevâ levhalarının araştırılması yapılmıştır. Dördüncü ve son bölümde ise şairi tesbit edilemeyen manzumelerin bulunduğu levhalar hakkında bir bölüm yazılmıştır. Her ne kadar yakın bir çalışma gibi dursa da bizim çalışmamızda kullanılan levhaların birkaç tanesi hariç, içeriği, şekli, şairlerin ve hattatların biyografileri ile bu çalışmadan tamamen farklıdır.

² Halime Arlı, *Hüsn-i Hat Levhalarında Edebî Hikemî Muhtevâ*, (Yüksek Lisans Tezi), Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2021.

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRK İSLÂM EDEBİYATI VE HAT SANATI

1.1. TÜRK İSLÂM EDEBİYATI

1.1.1. Türk İslâm Edebiyatının Tanımı

Türk-İslâm Edebiyatı, Türk kültür coğrafyasında yetişen ya da yaşayan şair ve yazarların Türkçe, Arapça ya da Farsça'nın zengin dil varlığını kullanarak İslâm kültürü etkisinde ve Türk kültür değerleriyle uyumlu olarak ortaya koydukları birikimlerini dinî-tasavvufî ve edebi açıdan inceleyen bilim dalıdır.³

Türklerin İslâmiyet'i kabulünden sonraki devreler içinde gelişmekte devam eden edebiyat, Müslüman Türk topluluklarının edebî mahsullerini içine aldığından, İslâmi Türk edebiyatı adı ile anılır olmuştur.⁴

1.1.2. Türk İslâm Edebiyatının Tarihi

X. yüzyıldan itibaren Türkler gruplar halinde İslamiyet'i kabul etmeye başlamışlardır. İslâm kültürünün etkisiyle yavaş yavaş yeni bir edebiyat ortaya çıkmıştır. Kendine özgü nitelikleri ve kurallarıyla "Divan Edebiyatı" adı verilen dönemin oluşumu XIII. yüzyıla kadar devam etmektedir. Daha sonra bu edebiyat anlayışı XIX. yüzyıla kadar etkin bir şekilde varlığını sürdürür. Öte yandan İslamiyet'ten önceki "Sözlü Edebiyat Dönemi", İslam kültürünün etkisiyle içeriğinde küçük değişimlere uğrayarak "Halk Edebiyatı" adıyla gelişimini sürdürür.⁵ Kısacası Halk Edebiyatı dediğimiz edebiyat, İslamiyet'ten önceki edebiyatımızın İslam uygarlığı altındaki yeni şekli olmakla birlikte, Divan Edebiyatı ise tamamen dinin etkisiyle şekillenmiş bir edebiyattır.

İslâmi türk edebiyatına dair eserler, sözlü ve yazılı edebiyat mahsulleri olmak üzere, iki kısım halinde daha kolay tetkik edilebilirse de, bu şekilde kat'i bir sınırlandırma

³ Mehmet Şamil Baş, "Bir ilahiyat bilim dalı olarak Türk-İslâm Edebiyatı" *İslami İlimler Dergisi*, 14 (2), 2019, 10, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/826003> Erişim. 20.03.2023.

⁴ Neclâ Pekolcay, *İslâmî Türk Edebiyatı*, Çağaloğlu Yayınevi, İstanbul 1967, 11.

⁵ <https://www.edebiyatogretmeni.org/islami-donemde-ilk-dil-ve-edebiyat-urunleri-11-12-yy/> Erişim 02.03.2023.

yapmak doğru olmaz; çünkü sözlü edebiyat mahsullerinin ekserisi bize yine yazılı olarak intikal etmiştir.⁶

Türkler İslâmiyet’i kabul ettikten sonra bu yeni dinin camiası içine girince benliklerinden ve hususiyetlerinden birçok fedakarlıklar yapmışlardır. İslâmiyet’in vücuda getirdiği yeni telakkileri, yeni mefhumları ve yeni bilgileri kabul edip benimsemişlerdir.⁷

İlk çağlarda şiir, çöllerde deveyi sürerken söylenen basit türkülerle “seci”lere dayanan ya da manzum atasözlerinden oluşmaktadır. Bunlar kabilelerde ve aile arasında anlatılan masallarla birlikte halk edebiyatının ilk ürünler sayılırlar.⁸

Türklerin Müslüman olduğu X. yüzyılla, Divan edebiyatının başlangıcı olarak kabul edilen XIII. yüzyıl arasında İslâmiyet’in etkisi altında verilmiş olan, bir anlamda geçiş dönemi ürünleri sayılan eserler yer almaktadır. İslâmîyet öncesi kültür ve İslâmî kültür iç içedir. Eserlerde toplum hayatını şekillendirme ve yönlendirme amacı güdülerek dinî öğretim amacı esas alınmıştır. Dile Arapça ve Farsça’dan sözcükler girmiştir. Hece ölçüsüyle beraber aruz ölçüsü de kullanılmaya başlanmıştır. Nazım birimi dördlük ve beyittir. Arap ve Fars edebiyatında kullanılan nazım şekilleri ile eserler verilmeye başlanmıştır. İlk ürünler arasında şunlar yer alır: *Kutadgu Bilig*, *Atabetü’l-Hakayık*, *Divan-ı Hikmet* ve *Divanü Lugati’t-Türk*’dür.⁹

Türkler Maniheizmi kabul ettikleri zaman Sogd medeniyetinin ve bu dinin lisanı olan Sogd lehçesinin tesiri altında, Budist eserlerini Çin veya Hint asıllarından tercüme ederken de o lisanın etkisi altında kalmışlardır. Aynı zamanda İslâmiyet’ten sonra da Kur’an lisanı olan “Arapça”nın ve Arap-Acem tesirlerinden mürekkep İslâm medeniyetinin etkisi altına girmişlerdir. Millî lisan hazinesinin ifade edemediği mefhumları ister istemez Arapça veya Farsça’dan almışlardır. Bilhassa İslâm medeniyeti merkezlerinde medreseler ve hankâhlar tesis ettikten sonra, din lisanı olan Arapça ile edebiyat lisanı olan Farsça’nın nüfuzu günden güne çoğalmıştır.¹⁰

⁶ Neclâ Pekolcay, *İslâmî Türk Edebiyatı*, Cağaloğlu Yayınevi, İstanbul 1967, 11.

⁷ Agâh Sırrı Levend, *Divan Edebiyatı Kelimeler ve Remizler Mazmunlar ve Mefhumlar*, Dergah Yayınları, İstanbul 2018, 14.

⁸ Agâh Sırrı Levend, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergah Yayınları, İstanbul 2018, 184.

⁹ <https://www.edebiyatogretmeni.org/islami-donemde-ilk-dil-ve-edebiyat-urunleri-11-12-yy/> Erişim 14.02.2023.

¹⁰ M. Fuad Köprülü, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Akçağ Yayınları, Ankara 2011, 177.

1.2. HAT SANATI

1.2.1. Hat Sanatının Tanımı

Arapça “hatt” masdarından türeyen yazmak, çizmek; kazmak; alâmet koymak” anlamlarına gelen hat kelimesi terim olarak “Arap yazısını estetik ölçülere bağlı kalıp güzel bir şekilde yazma sanatı (hüsnu’l-hat, hüsn-i hat)” anlamında kullanılmıştır. Kaynaklarda genellikle “cismanî aletlerle meydana getirilen ruhanî bir hendesedir” şeklinde tarif edilen hat sanatı, bu tarife uygun bir estetik anlayış çerçevesinde yüzyıllar boyunca gelişerek süregelmiştir.¹¹

İslâm dinini kabul eden hemen hemen bütün kavimlerin dinî bir gayretle benimsediği Arap yazısı, hicretten birkaç asır sonra İslâm ümmetinin ortak değeri haline gelmiş, aslı ve başlangıcı için doğru olan “Arap hattı” sözü zamanla “İslâm hattı” vasfını kazanmıştır. Arap yazı sisteminde harflerin çoğu kelimenin başına, ortasına ve sonuna gelişine göre yapı değişikliğine uğramıştır. Harflerin birbirleriyle bitiştiklerinde kazandıkları görünüş zenginliği, aynı kelime veya cümlenin çeşitli kompozisyonlarla yazılabilme imkânı, sanatta aranılan sonsuzluk ve yenilik kapısını açık tutmuştur.¹²

1.2.2. Hat Sanatının Tarihi

İslâmiyet öncesi Cahiliye döneminde nabat yazısından doğan cezm ve meşk yazısı kullanılmıştır. Kur’an’ın nüzulü ile birlikte yazıya büyük önem atfedilmiş ve Cahiliye Döneminde imkânları sınırlı olan yazı gelişmeye başlamıştır. Özellikle Emeviler devrinde yazı sahasında önemli gelişmeler olmuş ve yeni yazı çeşitleri ortaya çıkmıştır. Binaenaleyh ilk celî hattatı olarak Halid b. Ebû’l-Heyyâc kaynaklarda zikredilmektedir.¹³ Abbasiler dönemine gelince yazı tamamen sanatlaşma hüvviyeti kazanmış, Abbasi vezirlerinden İbn Mukle mevcut yirmi çeşit yazı üzerinde tasnife giderek aklam-ı sittenin çerçevesini belirlemiştir. Buna müteakip İbn Bevvâb ise aklam-ı sitte üzerinde büyük bir

¹¹ M. Uğur Derman, “Hat”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 1997, 16, 427.

¹² M. Uğur Derman, “Hat”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 1997, 16, 427.

¹³ Mehmet Emin Maşalı, “Mushaf” *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, Ankara 2020, 31, 249.

estetik gelişim göstermiştir.¹⁴ XIII. asırda yaşamış Yâkût el-Müsta‘сімî aklam-ı sitte üzerinde yeni bir ekol oluşturmuş ve müteakip yedi öğrencisi (Esatize-i Seb’a) hat sanatında birçok eser ortaya koymuştur.¹⁵

Türkler, Müslüman olduktan sonra Göktürk ve Uygur alfabelerini bırakarak Kur’an harflerini millî alfabe olarak kabul edip kullanmışlardır. Eskiden de yazıya ve güzel yazmaya önem vermelerinin olumlu tesirleriyle bu yazıyı sadece kullanmakla kalmayıp İslâm yazısının bugünkü sanat seviyesine yükselmesine en büyük hizmeti vererek büyük hattatların yetişmesine vesile olmuşlardır. İlk Müslüman Türk Devletletleri Karahanlılar ve Gazneliler bilhassa mimari yapılarda kûfî hattını çok kullanmış ve geliştirmişlerdir. Aynı zamanda Mısır’da hüküm süren Türk devletleri Tolunoğulları ve Memlûklüler döneminde Kahire’de büyük hattatlar yetişmiştir. Timurlular Devleti’nin hattat veziri olarak bilinen Gıyaseddin Baysungur, Herat’ta valilik yaptığı dönemde, özel kütüphanesine dönemin en seçkin hattat ve sanatkârlarını toplayarak bir tür hattat akademisi oluşturmuştur. Hat sanatına Selçuklular da önem vermişlerdir. Özellikle Büyük Selçuklu Sultanı Alparslan 1066 yılında Bağdat’taki İslam halifesine yolladığı elçi ile birlikte ülkesinde yazılmış bir Kur’an-ı Kerim’i de hediye etmiştir. Irak Selçukluları Sultanı Tuğrul hat sanatını öğrenmiş ve otuz cüz hâlinde bir Mushaf yazmıştır. Anadolu Selçukluları’nın sanatçılara yüksek rağbeti hattatların ve diğer sanatçıların Anadolu’ya yönelmelerini sağlamıştır. Bu sanatçılar mimari yapılarda sülüs hattını çok kullanmış olmalarına rağmen çoğu günümüze ulaşmamıştır.¹⁶

Hat sanatında liderlik Şeyh Hamdullah (ö.1436) ile birlikte tamamen Türk milletine geçmiş ve artık “Kur’an-ı Kerim Hicaz’da indi, Mısır’da okundu, İstanbul’da yazıldı” sözü duyulmaya başlanmıştır. Şeyh Hamdullah’tan sonra bugüne kadar en büyük ve ekol sahibi hat üstatlarının İstanbul’da yetiştiği görülmektedir. Hüsn-i hat sanatı, Osmanlı Türklerinin elinde sürekli bir yükselme seyriyle diğer Türk İslam sanatları arasında zirveye yerleşmiş ve bundan sonrada Osmanlı hat sanatı veya Türk hat sanatı diye

¹⁴ Muhittin Serin, “İbnü’l-Bevvâb”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 1999, 20, 534-535.

¹⁵ Muhittin Serin, “Yâkût el-Müsta‘сімî” *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2013, 43, 292.

¹⁶ <https://dogm.eba.gov.tr/panel/upload/etkilesimli/kitap/Hsnht/unite1/files/basic-html/page10.html> Erişim 24.03.2023.

adlandırılmaya başlanmıştır. 1914'te resmî olarak Medresetü'l-Hattatîn¹⁷ (Hattatlar Okulu) açılmış ve buraya devrin en büyük hattatları, hat hocası olarak tayin edilmiştir. 1928 yılında yapılan harf inkılabı ile Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin resmî alfabesi olarak Latin alfabesi kabul edilmiş ve kullanılmaya başlanmış olmasına rağmen hüsn-i hat sanatı yasaklanmamış ancak yazımı azaldığı için eski itibarını kaybetmiştir. Uzun süre hat sanatı kendini yalnız hissetmiştir. Büyük hat sanatı mirasını kadirşinas hattatlar bugünlere taşıyarak bu sanata hizmete devam etmişlerdir.¹⁸

¹⁷ Osmanlı eğitim sisteminde hüsn-i hattın bazı çeşitleri sıbyan mektebinden itibaren çocuklara öğretilmeye başlanır, böylece talebenin gözü ve eli çok erken yaşlarda güzel yazıya alıştırılırdı. Rüşdiye ve idâdîlerin programlarında da yer alan hüsn-i hat ayrıca Enderûn-ı Hümâyûn, Hasbahçe, Eski Saray, Galata Sarayı ve Muzıka-yı Hümâyûn gibi kuruluşlarda devrin tanınmış üstatları tarafından öğretilirdi. Bkz. M. Uğur Derman, “Medresetü'l-Hattatîn”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, Ankara 2003, 28, 341.

¹⁸ <https://dogm.eba.gov.tr/panel/upload/etkilesimli/kitap/Hsnht/unite1/files/basic-html/page10.html> Erişim 24.03.2023.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK İSLÂM EDEBİYATI ÜRÜNLERİNİN HAT SANATINDA TEZAHÜRÜ

2.1. XI. YÜZYIL

2.1.1. Ebû Saîd Ebü'l-Hayr

2.1.1.1. Hayatı

Tekke âdâbını tesbit eden ve düzenlediği semâ meclislerinde okuduğu âşıkane rubâîlerle tanınan Horasanlı mutasavvıftır.

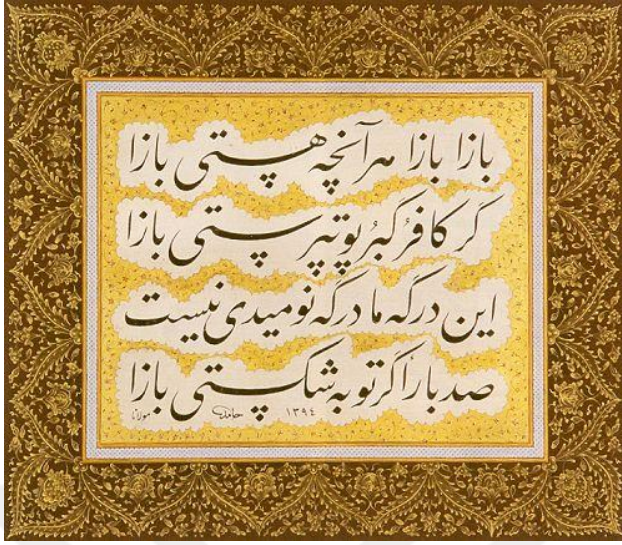
Ebû Saîd tasavvufî şiirin ilk ustalarından biridir. Aynı zamanda Fars edebiyatında rubâîyi şekillendiren öncülerdendir. Dünya aşkı ile ilgili mazmunlara ilahî aşk anlamlarını yükleyerek rubâîlerinde kullanmıştır. Tasavvuf hayatında Bayezid-i Bistamî ile Hallac-ı Mansur'dan etkilenmiş, İbni Sîna ve ondan sonra gelen bütün sûfî şairleri etkilemiştir.¹⁹

Sağlığında müridleri tarafından sözlerinin tespit edilmesini bile istemeyen Ebû Saîd'in sonradan ayrıntılı bir şekilde hal tercümesini yazan torunları, onun "Havrâ" adlı bir rubâîsi dışında başka eserinin olmadığını kaydederler. Buna rağmen kütüphanelerde yetmişî aşkın rubâîsini ihtiva eden el yazmaları vardır. Bunların büyük bir bölümü Saîd-i Nefisî tarafından *Süḥanân-ı Manzûm-i Ebû Sa'îd-i Ebü'l-Hayr* adıyla basılmıştır. Ancak bu rubâîler Ebû Saîd'in değil çoğu kendisinden sonra yaşamış olan Abdullah-ı Ensârî, Senâî, Attâr, Ömer Hayyâm, Fahrreddîn-i Irâkî gibi şairlerin şiirleridir.²⁰

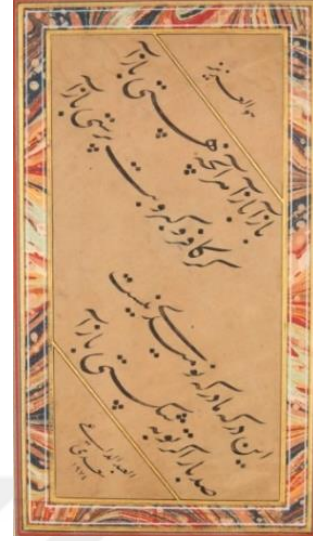
¹⁹ Ebû Saîd Ebu'l Hayr, *Rubâîler*, (Çev.: Mehmet Kanar), Şule Yayınları, İstanbul 2013, 1.

²⁰ Tahsin Yazıcı, "Ebû Saîd-i Ebü'l-Hayr", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 1994, 10, 222.

2.1.1.2. Hat Levhalarında Ebû Saîd Ebü'l-Hayr'ın Şiirleri

Resim 1. Hamid Aytaç'a Ait Bir Levha²¹

Resim 2. Sadi Belger'e Ait Mail Levha²²

Metnin Okunuşu:

*Bâz â, bâz â, her an çi hestî, bâz â
Ger kâfer u gebr u botperestî, bâz â
În dergeh-i mâ dergeh-i novmîdî nîst
Sed bâr eger tovbe şikestî, bâz â.*

Sol taraftaki hüsn-i hat levhası Hattat Hamid Aytaç²³ tarafından ta'lik hat ile yazılmıştır. Phebus müzayedede bulunan sağ taraftaki 10 x 17 cm ebatlarındaki hüsn-i hat levhası ise H. 1393 / M. 1974 yılında Hattat Sadi Belger²⁴ tarafından ta'lik hat ile yazılmıştır. Şiirin dili Farsça olup günümüz Türkçesine çevirisi şöyledir:

²¹ <https://lisanifarisi.net/farsca-hat-eserleri/> Erişim 20.04.2022.

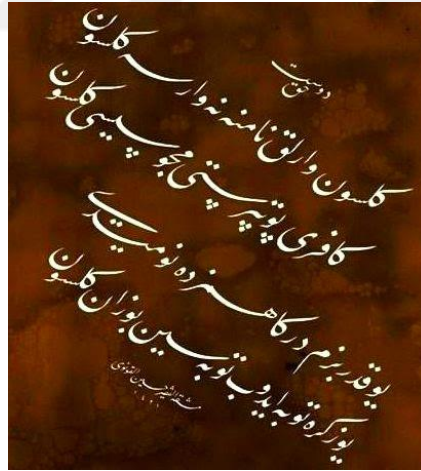
²² <https://phebusmuzayede.com/54372-talik-mail-kita-baza-baza-her-anci-hesti-baza-gel-ne-olursan-ol-yine-gel-necmettin-okyay-in-icazetli-talebesi-sadi-belger-ketebeli-1974-tarihli-zerefsan-ebrulu-cerceveli-10x17-cm.html> Erişim 20.08.2022.

²³ Hamid Aytaç (1891-1982) XX. yüzyılın meşhur Türk hattatıdır. Hattat Hamit'in sanatını geliştirmede şahsî gayreti ve çabası ön planda gelir. O eski usulde bir hattatın yanında yetişmiş olmayıp daha çok hat otoriteleriyle mütalaa ve müzakerelerde bulunarak ve eski hattatların yazı örneklerini sabırla ve titizlikle inceleyerek ilerlemiş ve başta celî sülüs olmak üzere sülüs, nesih, celî, ta'lik ve diğer yazı çeşitlerinde, hatta Latin yazılarında hemen hemen aynı kudrette kalem kullanan bir sanatkâr şahsiyetiyle kendisini sanat çevrelerine kabul ettirmiştir. Hamit Aytaç, İslâm yazı sanatlarına yön veren ve İslâm dünyasının dikkatlerini İstanbul üzerinde toplamayı başaran Türk hattatlarındandır. Bkz. M. Hüsrev Subaşı, "Aytaç, Hamit", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 1991, 4, 288.

²⁴ Sadi Belger 1916 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Sadi Belger'in sanata büyük bir ilgisi ve kabiliyeti vardır. Tedavi için kendisine gelen devrin ünlü hattatı Halim Özyazıcı ile dost olmuş ve

Yine gel, yine gel; ne olursan ol, yine gel
Kafir ateşperest, putperest olsan da yine gel
Bizim dergâhımız değildir umutsuzluk dergâhı
*Yüz kere tövbeni bozmuş olsan da yine gel*²⁵

Şiir genellikle Mevlânâ'ya ait olarak bilinmektedir. Lakin ona ait değil, ondan iki asır önce yaşamış ünlü mutasavvıf Ebû Said Ebü'l-Hayr'a aittir. Zira Mevlânâ'nın *Divan-ı Kebir*'inde de *Mesnevi*'sinde de söz konusu şiir geçmez. Ebû Saîd Ebü'l-Hayr'ın *Rubâîler*²⁶ adlı eserinde ise bu rubâî geçmektedir. Mevlânâ Celaleddin-i Rûmî'ye nispet edilen ve adeta onunla özdeşleşen bu rubâî'nin asıl sahibinin Ebû Saîd Ebü'l-Hayr olduğu çok az kişi tarafından bilinir. İçerik olarak Mevlânâ'nın felsefesine denk düştüğü ve döneminin en önemli şairi olduğu için ona isnad edildiği düşünülmektedir. Rubâî manası itibariyle tarikatlarda ve tekkelerde sûfiler tarafından kullanılmaktadır. Lirik bir özellik taşır ve nasihatlerden oluşur. Anlamına ilişkin çeşitli yorumlar yapılmaktadır. Farsça yazılan rubâînin kelime oyunlarının arkasına saklandığı, Ebu'l Hayr'ın burada 'gel' derken 'pişman'lıkla eş anlamlı bir kelime kullandığı ve çağrısını "İslam'a gel" olarak yaptığı öne sürülür.²⁷

Resim 3. Hüseyin Öksüz'e Ait Bir Levha.²⁸

kendisinden talik dersi almıştır. Halim Bey'in vefatından sonra Hattat Necmeddin Okyay'dan ders almaya devam etmiştir. 1963'de icâzet almıştır. Sadi Belger birçok kıt'a ve celî talik levha ve albümler yazmıştır. 1976 yılında vefat etmiştir. Bkz. <http://www.kalemguzeli.org/index.php?go=main&KNO=183> Erişim 14.05.2022.

²⁵ Ebû Saîd Ebü'l-Hayr, *Rubâîler*, (Çev.: Mehmet Kanar), Şule Yayınları, İstanbul 2013, 19.

²⁶ Ebû Saîd Ebü'l-Hayr, *Rubâîler*, 19.

²⁷ https://tr.wikipedia.org/wiki/Gel_Gel_Ne_Olursan_Ol_Yine_Gel Erişim 20.02.2023.

²⁸ <https://osmanlicalisani.blogspot.com/2022/12/osmanlca-hat-levha-huseyin-oksuz-gelsun.html> Erişim 22.02.2023.

Metnin Okunuşu:

Gelsün varlık nâmına ne varsa gelsün

Kâfiri bütperesti mecûsîsi gelsün

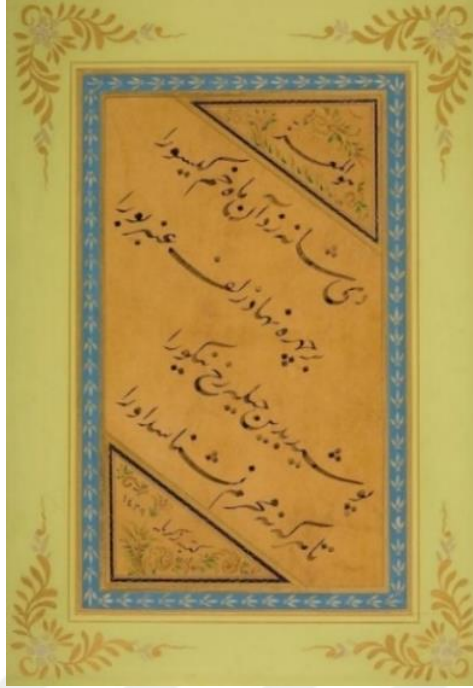
Yokdur bizim dergâhımızda nevmîdi

Yüz kere tevbe idüb tevbesin bozan gelsün

Yukarıdaki levhalarda yazan “Bâz â, bâz â, her an çi hestî, bâz â” diye başlayan şiirin manzum çevirisi, Hattat Hüseyin Öksüz²⁹ tarafından ta’lik hat ile yazılmıştır.

İnanç veya felsefi düşüncelerden bağımsız olarak, dergahlarda her türlü varlık, her türlü kişi hoş karşılanmaktadır. “*Varlık adına ne varsa gelsin*” ifadesiyle, farklı inançlara, farklı düşüncelere ve insanlara hoşgörüyle yaklaşılması gerektiği ifade edilmektedir. Aynı şekilde, “*Yokdur bizim dergâhımızda nevmîdi*” ifadesi, ümitsizliğin, korkunun, endişenin olmadığı bir ortama vurgu yapmaktadır. Son olarak, “*Yüz kere tövbe etsin, tövbesini bozan gelsin*” ifadesi ile tövbenin sürekli ve samimi olarak her zaman yapılması gerektiği söylenmiştir.

²⁹ 1944 yılında Konya’da doğmuştur. İlkokuldan hafızlığını yapmıştır. 1966’da İstanbul’da Eczacılık tahsili sırasında Hattat Hamit Aytaç’tan Sülüs-Nesih; Mustafa Uğur Derman’dan da Ta’lik derslerine devam ederek icazet almıştır. İslam Konferansı Teşkilatı’nın (IRCICA) her üç yılda bir gerçekleştirdiği Uluslararası Hat Müsabakalarında, Dünya Birinciliği Dahil 5 ödül almıştır. Bundan sonrada düzenlenen çeşitli yarışmalara da katılarak ödüller almıştır. Türkiye’de ve Dünya’nın çeşitli yerlerinde camilerin yazılarını hazırlamıştır. 2001’de Selçuk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi’nin kuruluşuna öncülük ederek öğretim üyesi olmuştur. 2011 yılında Selçuk Üniversitesinden emekli olmuştur. 2013’te KTO Karatay Üniversitesi Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi Geleneksel Türk sanatları Bölümü’nde öğretim üyesi ve Bölüm Başkanı olmuştur. Halen bu görevini devam ettirmektedir. Bkz. <https://www.ketebe.org/sanatkar/huseyin-oksuz-400> Erişim 10.01.2023.

Resim 4. Mohamed Zakariya'ya Ait Bir Levha.³⁰

Metnin Okunuşu:

Hüve'l-Muizz-

Dey şâne zed ân mâh ham-ı gîsû râ

Ber-çehre nihâd zülfi anber bû râ

Pûşîde bedin hîle ruh-ı nikû râ

Tâ her ki ne-mahrem ne-şinâsed û râ

21.75 x 16.5 cm ebatlarındaki hüsn-i hat levhası H. 1428 – M. 2008 yılında Mohamed Zakariya³¹ tarafından ta'lik hat ile yazılmıştır. Şiirin dili Farsça'dır. Günümüz Türkçe'sine çevirisi şöyledir: "Dün o ay yüzlü, büküm büküm saçlarını taradı. Amber

³⁰ <https://mohamedzakariya.org/products/yellowgreen> Erişim 23.07.2022.

³¹ Mohamed Zakariya 1942'de California'nın Ventura İlçesinde doğmuştur. Ailesiyle birlikte Los Angeles'a taşınmıştır. Los Angeles'ta bir Ermeni halı mağazasının vitrininde İslami hat yazısını ilk defa görmüş. İslâm ve İslâmî hat sanatı ile büyülenen genç ergenlik döneminde Fas'a gitmiştir. Müslüman olmuştur. Zakariya, British Museum'daki (İngiltere'nin Londra şehrinde Dünya'nın her yanından getirilen seçkin Antik Çağ yapıtları ve etnografya koleksiyonlarını kapsayan müzede) el yazmalarını incelemiştir. Daha sonra Mısırlı hattat Abdussalam Ali-Nur ile çalışmıştır. Ali-Nour ile çalışırken, ölümcül bir silahla saldırıdan dolayı tutuklanmıştır. Ekmeleddin İhsanoğlu ile tanıştıktan sonra hayatı değiştirmiş ve sonunda M. Uğur Derman'ın yanına götürmüştür. 1984 yılında Hasan Çelebi'nin öğrencisi olmuş. Diplomasını 1988 yılında İstanbul İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi'nde Çelebi'den almıştır. Bu onuru alan ilk Amerikalı. 1997 yılında hattat Ali Alparslan'dan talik yazısıyla ikinci diplomasını almıştır. Bkz. https://tr.wikipedia.org/wiki/British_Museum Erişim 07.10.2022. https://en.wikipedia.org/wiki/Mohamed_Zakariya Erişim 07.10.2022. <https://mohamedzakariya.org/pages/my-story> Erişim 07.10.2022.

kokulu zülûflerini yüzüne saldı. Namahrem olanlar tanımasın diye, böyle bir hileyle güzel yanağını kapadı.” Bu şiirde, güzellik ve çekicilik ile ilgili imgeler kullanılarak bir kadının saçlarının ve güzelliğinin övgüsü yapılmış, kadının gizemli ve büyüleyici bir varlık olduğu ifade edilmiştir.

Resim 5. Hasan Tahsin Hilmi Efendi’ye Ait Bir Levha³²

Metnin Okunuşu:

Ey Bâri-i Hüdâ be-hakk-ı hestî

Şeş çîz merâ meded fîrûstî

İlm ü amel ü ferâh-destî

Îmân u emân u ten-dürüstî

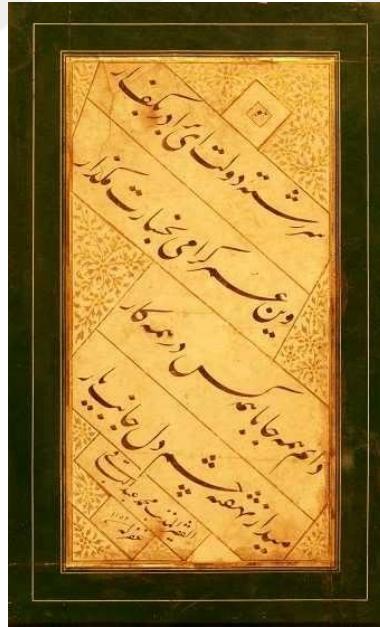
Hüsn-i hat levhası H. 1313 / M. 1895-1896 yılında Hasan Tahsin Hilmi Efendi³³ tarafından sülûs hat ile yazılmıştır. Şiirin dili Farsça olup, günümüz Türkçe’sine çevirisi şöyledir:

³² <https://www.ketebe.org/eser/4029?ref=artist&id=366> Erişim 02.06.2022.

³³ Hâfız Hasan Tahsin Hilmi Efendi 1847’de İstanbul’da doğmuştur. Mehmed Şefik Bey’den sülûs ve nesih, Sâmi Efendi’den ta’lik meşketmiştir. Galatasaray Sultânîsi hat hocası Mehmed İzzet Efendi tarzında rik’a yazmıştır. İzzet Efendi ile birlikte öğrencilere yönelik olarak hazırladıkları Sülûs, Nesih ve Ta’lik Meşk Mecmuası İstanbul’da neşredilmiştir. Çeşitli okullarda hüsn-i hat dersleri vermiş, Mahmud Bey Matbaası’nın hatlarını yazmıştır. 14 Şubat 1912 tarihinde İstanbul’un Çukurcuma semtinde vefat etmiş ve Eyüp’te Kırkmerdiven Kabristanı’na defnedilmiştir. Çeşitli müze ve özel koleksiyonlarda eserleri bulunmaktadır. Yazılarının altına genellikle “el-Hac Hâfız Tahsin el-Hilmî” veya kısaca “el-Hâfız Tahsin” şeklinde imza atmıştır. Bkz. M. Hüsrev Subaşı, “Tahsin Efendi, Hasan”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2010, 39, 431.

Ey Cenâb-ı Allah, varlığın hakkı için, Şu altı şeyi bana yardıma gönder. İlim, amel ve el açıklığı. İman, emniyet ve beden sağlığı.³⁴

Allah Teâlâ'ya yapılan duada altı şey istenmektedir. İlim isteyerek İlim sahibi olmak, insanın Allah'ı ve yaratılışını daha iyi anlamasına, doğru yolu takip etmesine ve topluma faydalı olmasına yardımcı olur. İyi amel kulun Allah'a yaklaşmasına, topluma faydalı olmasına ve ahirette sevap kazanmasına vesile olur. El açıklı ile kul, ihtiyaç sahiplerine yardım etmek, sadaka vermek ve toplumda dayanışmayı teşvik etmek anlamında büyük bir lutfu mazhar olmayı istemektedir. İman, Müslümanlar için temel bir inanç prensibidir ve kişinin Allah'a teslimiyetini ve O'na olan bağlılığını ifade eder. İslâm'da emân, bir kişinin güvenlik içinde olması, tehlikelerden korunması ve toplumun barış ve güvenlik içinde yaşaması anlamına gelir. Emân, Müslümanlar arasında kardeşlik, saygı, adaleti sağlar. Dürüslük, kişinin doğru ve dürüst olması, yalan söylemekten kaçınması, verdiği sözü tutması ve adil davranmasıdır. Müslümanlar için dürüstlük, karakterin bir parçasıdır ve Allah'ın emirlerine uygun bir şekilde yaşamayı ifade eder. Şiirden İslâm'ın önemli değerleri ve Müslüman bireylerin hayatlarında bu değerleri nasıl uygulamaları gerektiği vurgulanmaktadır.

Resim 6. Mehmed Abdülbâki'ye Ait Bir Levha³⁵

³⁴ <https://twitter.com/ketebeorg/status/1267819856293801987> Erişim 18.07.2022.

³⁵ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2717480485012434> Erişim 20.03.2022.

Metnin Okunuşu: Hû

Serrişte-i devlet, ey berâder, be kefâr

V'in omr-i girâmî be hesâret meğzâr

Dâyim heme câ bâ heme kes der heme kâr

Mîdâr nihufte çeşm-i dil cânib-i yâr

Mehmed Abdülbakî³⁶ tarafından ta'lik hatla yazılan rubâî'nin dili Farsça'dır. Şiirin günümüz Türkçe'sine çevirisi şöyledir:

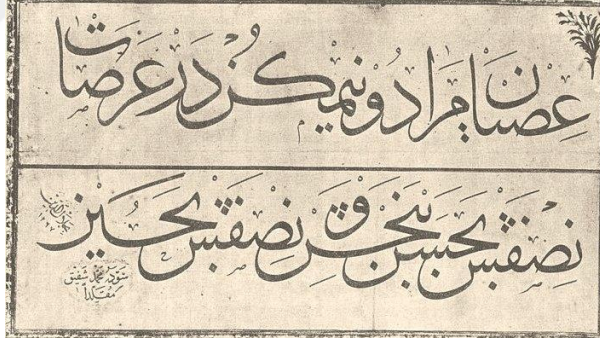
Kardeşim, eline geçir devlet ipinin ucunu

Zarar ziyan içinde geçirme bu değerli ömrünü

Her yerde, herkese karşı, her işte daima

Gizli tut yâre yönelik gönül gözünü³⁷

Rubâide, Ebû Sâid Ebü'l-Hayr kardeşine nasihatlerde bulunarak, devletin kontrolünü ele geçirmesini, kendi ömrünü zarar ve ziyan içinde geçirmemesi, her yerde ve her durumda herkese karşı dikkatli olmasını ve özellikle sevgiliye yönelik olan duygularını gizli tutmasını tavsiye etmiştir.

Resim 7. Şefik Bey'e Ait Bir Levha³⁸

³⁶ Hattat Mehmet Abdülbakî İstanbul'da doğmuştur. Asıl adı Abdülbakî'dir. Simkeş-hane Mescidi imamı Ahmed Efendi'nin oğlu, Haşim-zâde'nin de damadıdır. Babasının vefatı üzerine önce Simkeş-hane Mescidi'nde imamlık, ardından da Hasan-zâde Camiinde hatiplik yapan Abdülbakî Efendi, 1193/1779-80 yılında vefat etmiştir. *Tuhfe-i Hattâtîn*'de "Gınâ-yı kalb" terkibi ile ölümüne tarih düşürülmüştür. *Sicill-i Osmânî*'de ise I. Abdulhamid devri (1774-89) başlarında vefat ettiği kayıtlıdır. Sülûs ve nesih çeşitlerini Eğrikapılı Mehmed Râsim Efendi'den meşk eden Abdülbakî Efendi, hüsn-i hatta oldukça başarılı olmuş, bu yüzden Hattat Bâkî diye meşhur olmuştur. Hattatlığının yanında iyi bir şair olarak tanınan Abdülbakî Efendi'nin herhangi bir eserinin olup olmadığı hakkında kaynaklarda bilgi yoktur, şiiirlerinden de örnek verilmemiştir. Bkz. Nuri Akbayar, (hızl.) (1998). *Mehmed Süreyya, Sicill-i Osmânî (Yâhud Tezkîre-i Meşâhîr-i Osmânî)*. C. 2. İstanbul: KB-Tarih Vakfı Ortak Yay. 355.

³⁷ Ebû Sâid Ebü'l-Hayr, *Rubâiler*, 162.

³⁸ Hatice Kübra Korkmaz, *Mehmed Şefik Bey'in Hayatı ve Eserleri*, (Yüksek Lisans Tezi), Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2019, 119.

Metnin Okunuşu:

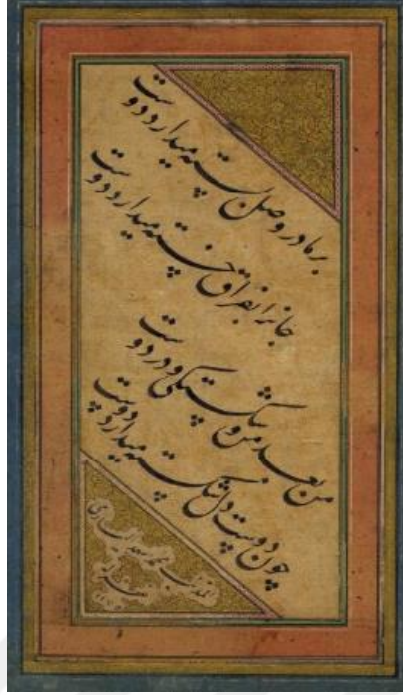
İsyân-ı merâ dü-nîm kün der Arasât
Nısfes be Hasan bahş ve nısfes be Huseyn

Hüsn-i hat levhası Şefik Bey³⁹ tarafından sülüs hat ile yazılmıştır. Şiirin dili Farsça'dır. Ebû Sâid Ebü'l-Hayr'ın rubâîsinin sadece iki mısrası yazılmıştır. Rubâînin tam metni ise şöyledir:

Yâ Rab be risâlet-i Resûlus-sakaleyn
Yâ Rab be gazâ konende-i Bedr u Huneyn
İsyân-i merâ do hisse kun der Arasât
Nîmî be Hasen bebahş u nîmî be Huseyn
(Yâ Rabbi, insanların, cinlerin Resulünün risaleti hürmetine
Yâ Rabbi, Bedirde, Huneyn'de gaza edenin hürmetine
Benim isyanımı iki hisseye bölüver Arasat'ta
*Yarısını affet Hasan'ın, yarısını da Hüseyin'in hürmetine)*⁴⁰

³⁹ 1819/1820 yılında Beşiktaş'ta doğmuştur. Okul yıllarında hüsn-i hatta merak duyarak önce Ali Vasfî Efendi'ye, onun vefâtı üzerine de Kazasker Mustafa İzzet Efendi'den derslerine katılmıştır. 1836 yılında, icâzet almıştır. Ertesi sene babasının memur olduğu kaleme hulefa olmuştur. Dîvân-ı Hümâyûn usûlünce büyükbabası gibi “*Sebzî*” mahlâsı verildiysede, bir nedenle kalemi terkederek kendini tümüyle hüsn-i hatta hasretmiştir. Kazasker Efendi'nin sanat ve musîkî hânesine devam ederek hüsn-i hattaki mahâretini geliştirmiştir. Kazasker Efendi'nin 1845'te Sultan Abdülmecîd'in imamlığına tayininde de muzîka ve hademe-i hümâyûn hutût muallimliklerine getirilmiştir. 1855 yılındaki depremde harabeye dönen Bursa Ulu Cami'nin duvarlarını süsleyen yazıların tamiri ile yeni yazı ve levhâların tahrîri için Ser-sikkezen Abdülfettâh Efendi ile beraber Bursa'ya giderek, 3 seneden fazla orada kalmıştır. 34 sene muallimlik yaptıktan sonra, giderek artan rahatsızlıkları nedeniyle 1880 yılında vefât ederek Yahyâ Efendi Türbesi'nin hazîresine defnedilmiştir. Bkz. <https://www.ketebe.org/sanatkar/sefik-bey-909> Erişim 15.07.2022.

⁴⁰ Ebû Sâid Ebu'l Hayr, *Rubâîler*, 284.

Resim 8. Mehmed Es'ad Yesârî'ye Ait Bir Levha⁴¹

Metnin Okunuşu:

Ber mâ der-i vasl beste mîdâred dûst

Cân râ be-fîrâk haste mîdâred dûst

Min ba 'd men ü şikestegiy ü der-i dûst

Çun dûst dil-i şikeste mîdâred dûst

Hüsn-i hat levhası H. 1175 / M. 1761-1762 yılında Mehmed Es'ad Yesârî⁴² tarafından ta'lik hat ile yazılmıştır. Şiirin dili Farsça'dır. Şiirin günümüz Türkçe'sine çevirisi şöyledir.

Vuslat kapısını bize kapalı tutuyor dost

Gönlümü ayrılıkla yaralıyor dost

Bundan sonra dostun kapısında ben ve kırgınlık/perişanlık var

Çünkü dost gönlü incinmiş şekilde seviyor.

⁴¹ <https://www.ketebe.org/eser/7494?ref=artist&id=563> Erişim 02.06.2023.

⁴² 1730 lu yıllarda İstanbul'da dünyaya geldiğinde vücudunun sağ tarafı felçli ve sol tarafı titrekmiş. Bu durumu hayata küstürmemiş çalışıp çabalamaya çalışmıştır. Küçük yaşta hattatlığa merak sarmıştır. Sağ eli felçli olduğundan sol eliyle yazıyordu. Bu yüzden "Yesari" diye anılmaya başlanmış ve daha sonraları isminin yerine bu sıfat kullanılmıştır. Yesârî Mehmed Esad Ta'lik hattına Osmanlı-Türk kimliğini kazandırmıştır. Bkz. M. Uğur Derman, "Yesârî Mehmed Esad", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2013, 43, 487.

Ebû Sâid Ebü'l-Hayr'a ait rubâide; “Dost, visal kapısını kapatmış. Canımı ayrılığıyla hasta ediyor. Bundan sonra ben ve gönül kırıklığı, her ikimiz birlikte dostun kapısındayız. Çünkü dost, kırık gönlü seviyor, kendine dost ediniyor” demiştir. Burada “Ben, kalpleri kırılmışların ve kabirleri belirsiz olanların yanındayım.”⁴³ Hadis-i kutsi'ye telmih vardır.

2.1.2. Ömer Hayyâm

2.1.1.1. Hayatı

1048 yılında, Orta Çağ'da Horasan'ın Nişabur şehrinde doğmuştur. İbn Sînâ ekolüne mensup bir âlim-filozof olduğu kabul edilen Ömer Hayyâm adını ölümsüzleştiren rubâiler kaleme almıştır.⁴⁴ Hayyâm, yaratılış ve varlık hakkında eserler vermiş; cebir, geometri, astronomi, fizik, tıp ve müzikle de uğraşmıştır. Felsefesi ve daha sonradan tanındığı şairliği ile şöhret bulan Hayyâm'ın rubailerinin kendine özgü edebî özellikleri bulunmaktadır. O, az sözle çok şeyden; yalın dille çok derin konulardan bahsetmiştir.⁴⁵

Önemli bir şair olan Hayyâm, rubâileriyle şöhreti bulmuştur. Rubâilerin sayısının *Rubâîyat*'ının istinsah tarihlerine göre günümüze yaklaştıkça arttığı görülmekte ve birçoğunun zamanla ona izafe edilen başka şairlerin şiirleri olduğu anlaşılmaktadır. Kendi özgün üslubunu yansıtan rubâilerin sayısı 100 civarındadır.⁴⁶

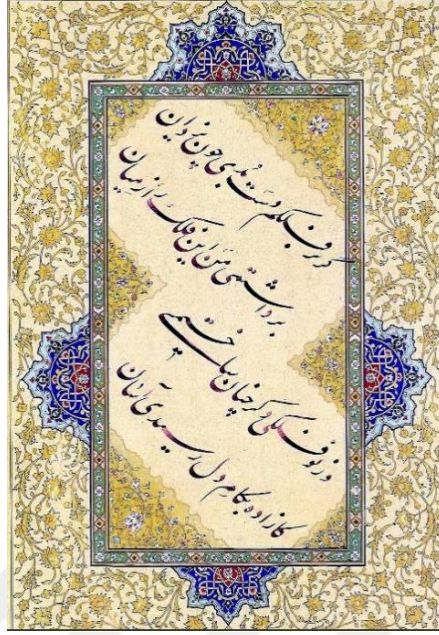
⁴³ <https://www.somuncubaba.net/makale/mahviyet-sahibi-olabilmek> Erişim 22.05.2023. Merfu olarak aslının bulunmadığı, Gazâlî'nin *Bidâyetu'l-Hidâye*'sinde geçtiği söylenmiştir.

⁴⁴ Yavuz Unat, “Ömer Hayyâm”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2007, 34, 66.

⁴⁵ A. Hial Kalkandelen, “Şarkılarda Ömer Hayyâm”, *Doğu Esintileri*, 2021 (15), 101.

⁴⁶ Yavuz Unat, “Ömer Hayyâm”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2007, 34, 66.

2.1.1.2. Hat Levhalarında Ömer Hayyâm'ın Şiirleri

Resim 9. Hattatı Bilinmemektedir.⁴⁷

Metnin Okunuşu:

*Ger ber felekem dest budî çon Yezdân
Ber dâstemî men in felek râ zi miyân
V'ez nov felekî digar çonan sâhtemî
K'âzâde be kâm-i dil resîdî âsân*⁴⁸

Hattatı bilinmeyen bu eser ta'lik hatla yazılmıştır. Dili ise Farsça'dır. Şiirin günümüz Türkçe'sine çevirisi şöyledir:

*Tanrı gibi olsaydı imkânım feleğe hükmetmek,
Düşerdi bana bu feleği yok etmek.
Yapardım yeniden öyle bir felek,
Ki kolay olurdu özgür için murada ermek.*⁴⁹

Metinden şöyle bir mana da çıkmaktadır. Bu dizeler, bir kişinin Tanrı gibi güce sahip olması durumunda nasıl bir dünyayı yaratmak isteyeceğini anlatmaktadır. Şair,

⁴⁷ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1918189918274832> Erişim 14.05.2022.

⁴⁸ <http://www.islamkutuphanesi.com/turkcekitap/online/adli-ilahi/4.htm> Erişim 12.04.2022.

⁴⁹ Sâdık Hidayet, *Hayyâm'ın Terâneleri*, (Çev.: Mehmet Kanar), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2014, 100.

"felek" olarak adlandırdığı kaderi yok etmek istediğini ifade etmektedir. Ayrıca, şair, özgürlüğe ve isteklere kolaylıkla ulaşmanın mümkün olacağı bir "felek" yaratmak istediğini söylemektedir. Bu şiirde, bir ideal dünya hayal edilmiş ve kişinin isteklerinin gerçekleşeceği, özgürlüğün hakim olduğu bir düzen oluşturmak amaçlanmıştır.

2.2. XII. YÜZYIL

2.2.1. Ahmed Yesevî

2.2.1.1. Hayatı

Orta Asya Türkleri'nin dinî-tasavvufî hayatında geniş tesirler icra eden ve “pîr-i Türkistan” diye anılan mutasavvıf-şair, Yesevîyye tarikatının kurucusudur. Çok ünlü ve etkili bir kişiliğe sahip olmasına rağmen, Ahmed Yesevî'nin hayatı hakkında bilinenler çok azdır. Bu bilgiler de menkıbe ve keramet söylentilerine dayanmaktadır. Bu tarihî kaynaklar, menkıbeler ve hikmetlere dayanarak onun hayatı hakkında az da olsa bazı bilgilere ulaşabiliriz. Kaynaklara göre, Ahmed Yesevî. Batı Türkistan'ın Çimkent şehrinin doğusunda bulunan ve eskiden çok önemli bir yerleşim merkezi olan Sayram kasabasında yaklaşık H. 477 M. 1083 yılında dünyaya gelmiştir.⁵⁰ Bazı kaynaklar ve şiirlerinde onun Yesîde bugünkü adıyla Türkistan'da doğduğu belirtilirse de bu doğru değildir. Çünkü şiirleri çok sonradan derlenmiş ve Yesevî dervişlerince yahut bazı tarikat mensuplarınca değişikliğe uğratılmıştır. Ahmet Yesevî, hayatının çoğunu Yesi'de irşat makamında geçirdiği için burada doğmuş zannedilmektedir.⁵¹

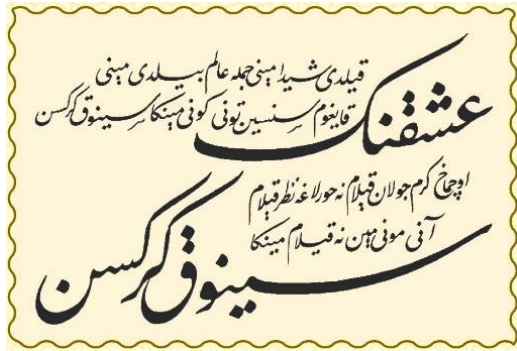
Ahmed Yesevî'nin en önemli eseri, hikmet adıyla bilinen şiirlerinin toplandığı *Divan*'ıdır. Bu kitap büyük bir kısmı 5 ile 25 arasında değişen dörtlüklerden meydana gelmiştir. Kafiye düzeni koşmaya benzer. Hecenin 12. 14 ve 16 ölçüsü kullanılmıştır. Aruzla yazılı şiirleri de vardır. Bunların ona ait olmadıkları sanılıyor. Şiirlerinde genellikle yarım kafiye çeşidi görülür. Dil oldukça sade ve süsten uzaktır.⁵²

⁵⁰ Fuad Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1976, 61.

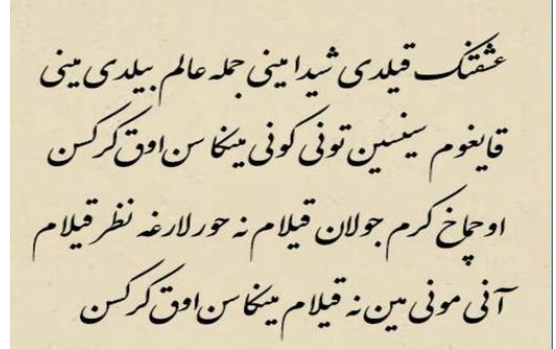
⁵¹ Turgut Karabey, *Ahmed Yesevi*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 1996, 84. https://isamveri.org/pdfdrq/D246345/1996/1996_KARABEYT.pdf

⁵² Kemal Eraslan, “Ahmed Yesevî”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 1989, 2, 161.

2.2.1.2. Hat Levhalarında Ahmed Yesevî'nin Şiirleri

Resim 10. Hattatı Bilinmemektedir.⁵³

Resim 11. Hattatı Bilinmemektedir.⁵⁴

Metnin Okunuşu:

*İşkıñ kıldı şeydâ meni cümle âlem bildi meni
Kaygum sensin tûni küni mence sen ok kereksen
Uçmağ kirem cevân kılâm ne hûrlarğa nazar kılâm
Anı munı men ne kılâm mence sen ok kereksen⁵⁵*

Hattatı bilinmeyen bu hüsn-i hat levhalarından sol taraftakinin yazı türü celî ta'lik ve ta'liktir. Sağdaki ise sadece ta'lik olup dilleri ise Türkçe'dir. Şiirin sadeleştirilmesi şöyledir:

*Aşkın eyledi şeydâ beni cümle âlem bildi beni,
Kaygım sensin gece gündüz, bana sen gereksin.⁵⁶
Cennete gireyim cevân eyleyim, ne hûrîlere nazar eyleyim
Onu bunu ben ne eyleyim, bana sen gereksin.⁵⁷*

Hoca Ahmed Yesevî bu hikmetinde Allah aşkını tasavur ederek O'nun aşkıyla mecnun olduğunu, gece gündüz düşündüğü tek şeyin aşk olduğunu ve aşkın kendisi için vazgeçilmez olduğunu ifade etmiştir. Bu dizelerde aşkın şair üzerindeki etkisi ve âşık

⁵³ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2693613400732476> Erişim 18.05.2022. Erişim 05.04.2022.

⁵⁴ <https://slideplayer.biz.tr/amp/17987717/> Erişim 18.05.2022.

⁵⁵ <https://www.turkbitig.com/p/divani-hikmet-35.html> Erişim 16.01.2023.

⁵⁶ Mustafa Tatcı, (Ed.), *Dîvân-ı Hikmet Hoca Ahmed Yesevî*, Merkez Repro Basım Yayın, Ankara 2017, 113.

⁵⁷ Tatcı, (Ed.), *Dîvân-ı Hikmet*, 114.

olmanın yarattığı yoğun duygular aktarılmıştır. Şair ayrıca cennete girmek ve orada cevlan (cesur, kahraman) biri olmak istediğini, cennetin nimetlerini, güzelliklerini ve hûrîlerini bile istemediğini, yalnızca Allah'ı görmek istediğini ve O'na ne kadar muhtaç olduğunu vurgulamıştır.

Resim 12. Hattatı Bilinmemektedir.⁵⁸

Metnin Okunuşu:

Seher vakti turganlar cânın fedâ kılğanlar

Işk otıda küygenler seher vakti bolganda

Hattatı bilinmeyen Celî Sülüs ve Sülüs yazıyla yazılmış olan levhadaki şiir, Hoca Ahmed Yesevî'nin *Divan*'ının 90. hikmetinde geçmektedir. Şiirin sadeleştirilmesi şöyledir: "Seher vakti kalkanlar, cânı fedâ eyleyenler: Aşk ateşinde yananlar seher vakti olanda."⁵⁹ Seher vakti, erken sabahın karanlık saatlerini temsil eder ve genellikle manevi uyanışın, zikrin, dua etmenin ve Allah'a yönelmenin zamanı olarak kabul edilir. "Turganlar" ifadesi dikilenler, ayakta duranlar veya erken kalkanlar anlamına gelir. "Cânın fedâ kılğanlar" ifadesi ise aşk ateşinde eriyip kendini feda edenleri simgeler. Aşk ateşi ise Allah'a olan sevgi ve bağlılıkla yanma halini anlatır.

⁵⁸ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2693514930742323> Erişim 02.06.2022.

⁵⁹ Tatcı, (Ed.), *Dîvân-ı Hikmet*, 199.

2.3. XIII. YÜZYIL

2.3.1. Sa‘dî-i Şîrâzî

2.3.1.1. Hayatı

Şîraz’da dünyaya gelmiştir. Doğum tarihiyle ilgili olarak farklı rivayetler nakledilmektedir. Bu konudaki en önemli işaretlerden biri *Gülistân*’da yer alan, gençlik döneminde kendisinin mürebbi ve şeyhi olduğunu belirttiği Ebü’l-Ferec İbnü’l-Cevzî ile alâkalı hikâyesidir.⁶⁰

Sa‘dî’nin manzum ve mensur eserleri *Külliyyât* adı altında toplanmış olup bunun ilk defa kimin tarafından gerçekleştirildiği bilinmemektedir.

Ancak *Gülistân* ve *Bostân* gibi kitapların yanında diğer eserlerini de bizzat Sa‘dî’nin bir araya getirdiği ifade edilmiştir.⁶¹

Bostân adlı manzum eserinde Sa‘dî idealize ettiği dünyanın nasıl olması gerektiğini anlatır. *Külliyyât* içinde ve müstakil olarak birçok defa basılmış, Türkçe başta olmak üzere çeşitli dillere çevrilmiş ve üzerine şerhler yazılmıştır.⁶²

Gülistân ise mensur eseridir. Sa‘dî’nin bilgi ve tecrübesini belâgat ve fesahatle yoğurup yazıya döktüğü bu eser onun Farsça ve Arapça şiirleriyle karışık mensur bir eseridir. *Bostân* gibi birçok baskısı ve çeşitli dillere tercümeleri yapılmıştır.⁶³

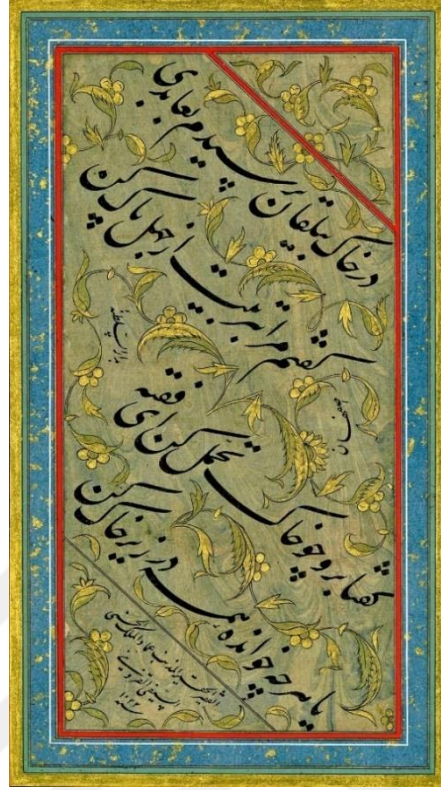
⁶⁰ Mustafa Çiçekler, “Sa‘dî-i Şîrâzî”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2008, 35, 405.

⁶¹ Çiçekler, “Sa‘dî-i Şîrâzî”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, 406.

⁶² Çiçekler, “Sa‘dî-i Şîrâzî”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, 406.

⁶³ Çiçekler, “Sa‘dî-i Şîrâzî”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, 406.

2.3.1.2. Hat Levhalarında Sa‘dî-i Şîrâzî’nin Şiirleri

Resim 13. İmâd el-Hasenî’ye ait Mail Kıt’a⁶⁴

Metnin Okunuşu:

*Der hâk-i Beylekan be-resîdem be âbidî
Goftem merâ be terbiyet ez cehl pâk kon
Goftâ be-rov çü hâk tahammül kon ey fakîh
Yâ her çi hânde heme der zîr-i hâk kon*

Hüsn-i hat levhası H. 1022 / M. 1613-1614 yılında İmâd el-Hasenî⁶⁵ tarafından ta‘lik hat ile yazılmıştır. Şiirin dili Farsça olup Sa‘dî-i Şîrâzî’nin *Gülîstan* adlı eserinin,

⁶⁴ <https://www.ketebe.org/en/artwork/4939?ref=artist&id=2082> Erişim 20.04.2022.

⁶⁵ İmâd el-Hasenî 1554 yılında Kazvin’de doğmuştur. Mâlik-i Deylemî’den hat dersleri almıştır. Daha sonra Tebriz’e giderek Muhammed Hüseyin adlı hattattan nesta‘lik yazının inceliklerini öğrenmiştir. Yazılarında İmâdü’l-Hasenî, Mir İmâd, Mir İmâd-i Hasenî, Mir İmâd-i Hasenî-i Kazvînî, İmâdü’l-Mülki’l-Hasenî, İmâdü’l-Mülki’l-Kazvînî, İmâdü’l-Mülki’l-Hasenî’s-Seyfi, İmâdü’l-Hasenî’l-Kazvînî gibi imzalar kullanmıştır. İmâd’ın üslûbu, XVII. yüzyılın başından itibaren bütün İslâm ülkelerine yayılmaya başlamış, Osmanlı-Türk hattatları da XIX. yüzyılın başlarında Yesârîzâde Mustafa İzzet tarafından Türk nesta‘lik ekolü kuruluncaya kadar onun etkisinde eser vermişlerdir. İmâd’ın kitap, risâle, murakka‘ ve kıta türü birçok yazısı günümüze ulaşmıştır. Bkz. Ali Alparslan, “İmâd-i Hasenî”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2000, 22, 169-171.

“Sohbetin âdabı beyanındadır” adlı bölümünde geçmektedir. Şiirin günümüz Türkçe’sine çevirisi şöyledir:

Beylekan diyarında bir âbide rastgeldim.

Beni terbiye ile cahilden kurtar dedim.

Âbit cevap olarak: Ey fakih, git, toprak gibi tahammül et,

Yahut ne okumuşsan hepsini toprağa göm! dedi.⁶⁶

Resim 14. Dedezâde Seyyid Mehmed Sa‘id Efendi’ye Ait Bir Levha.⁶⁷

Metnin Okunuşu: Hû

Baht-ı âyîne nedârem ki der û mî nigerî

Hâk-i bâzâr neyerzem ki ber û mî gozerî

Men çenan âşık-ı rûyet ki zi hod bî-haberem

Tû çenân fitne-yi hîşî ki zi mâ bî-haberî

Dedezâde Seyyid Mehmed Sa‘id Efendi⁶⁸ tarafından ta‘lik hatla yazılmıştır. Şiirin dili Farsça’dır. Bu dizelerde, şairin sevdiği kişiye olan aşkı, ve onun karşılıksız olduğu

⁶⁶ Şeyh Sa‘dî-i Şîrâzî, *Bostan Gülistan*, (1292), (Çev.: Kilisli Rifat Bilge), Zafer Matbaası, İstanbul 1980, 499.

⁶⁷ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2783378841755931> Erişim 14.02.2022.

⁶⁸ Dedezâde Seyyid Mehmed Sa‘id Efendi, İstanbul’da doğmuştur. Şeyhü’l-islâm Feyzullah Efendi’nin dâmâdı Seyyid Mehmed Dede’nin torunu olduğundan, “Dedezâde” künyesiyle tanınmıştır. Babası sayesinde iyi bir eğitim almış, bu esnâda evvelâ Kâtibzâde Mehmed Ref‘î Efendi’den ve daha sonra da

ifade edilmektedir. Aynı zamanda, karşılıklı habersizlikten dolayı bir tür acı ve ıstırap hissi de aktarılmaktadır. Şiirin günümüz Türkçe'sine çevirisi şöyledir:

Baktığın ayna kadar tâlihîm yoktur benim.

Geçtiğin pazarın tozu kadar değerim yoktur benim.

Yüzüne öyle âştığım ki kendimden haberim yoktur benim.

Kendi güzelliğiyle öyle meşgulsün ki benden haberin yoktur senin.

Resim 15. Hattatı Bilinmemektedir.⁶⁹

Metnin Okunuşu:

Cihân ey birâder ne-mâned be-kes

Dil ender cihân âferîn bend ü bes

Elâ lâ tahzen ihvanu belîyyeh fe lirrahmânî el tâfun hafîyyeh

Ya Hafîyyel Eltâf Neccinâ Mimmâ nehâf

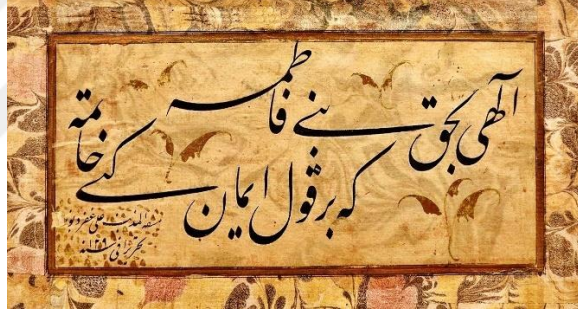
tilmizlerinden İsmâ'il Refik Efendi'den ta'lik dersleri alarak, her ikisinin de icâzetine nail olmuştur. Eğitimini tamamladıktan sonra müderris olup muhtelif medreselerde tedris-i ilimle meşgul olmuş, son olarak Çorlu'daki Süleymâniye Medresesi'nin müderrisi iken, genç denilebilecek bir yaşta olduğu hâlde 1759-1760 senesinde vefat etmiştir. Edirnekapi hâricinde Emîr Buhârî Tekkesi karşısına defnedilmiştir. Bkz. <https://www.ketebe.org/sanatkar/dedezade-seyyid-mehmed-sa-id-efendi-216> Erişim 09.07.2022.

⁶⁹ <https://phebusmuzayede.com/1074-sulus-farsca-siir-ey-kardes-dunya-kimseye-kalici-degil-gonlunu-cihani-yaratan-allah-a-bagla-bu-yeter-sana-sadi-sirazi-eski-donem-urun-23-5x16-cm.html> Erişim 12.06.2023.

Hattatı bilinmeyen bu eser, ta'lik hatla yazılmıştır. En üste yazılı olan şiirin dili Farsça'dır. Şiirin günümüz Türkçe'sine çevirisi şöyledir: "Ey kardeş, dünya kimseye kalmaz ey kardeş. Gönlünü dünyayı yaratana bağla bu sana yeter."⁷⁰ Bu ifade, dünyanın geçici ve sürekli değişen bir yer olduğundan bahsetmektedir. Bu yüzden hiç kimse dünyada baki değildir. Bu nedenle, kalıcı mutluluğu ve huzuru bulmak için dünya malına değil, yaratana yönelmek gerektiğini vurgular. Gönlünü Allah'a bağlamak, gerçek anlamda tatmin ve memnuniyet sağlar ve insanın ihtiyaçlarını karşılar. Bu nedenle, dünya ile olan bağlantısını keserek yaratıcıya odaklanmak, insanın iç huzurunu bulması için yeterlidir.

Levhanın ortasında Arapça yazılı olan cümle den şöyle bir anlam ortaya çıkmaktadır. "Kardeş belaya üzülme Rahman'ın gizli lütufları vardır."

Levhanın en altında yazılı münacatın dili Arapça olup anlamı ise şöyledir: Ey gizli lütuflar sahibi Rabbim, bizi korktuklarımızdan emin kıl.

Resim 16. Hattatı Bilinmemektedir.⁷¹

Metnin Okunuşu:

Îlâhî be-hakkı benî Fâtîme

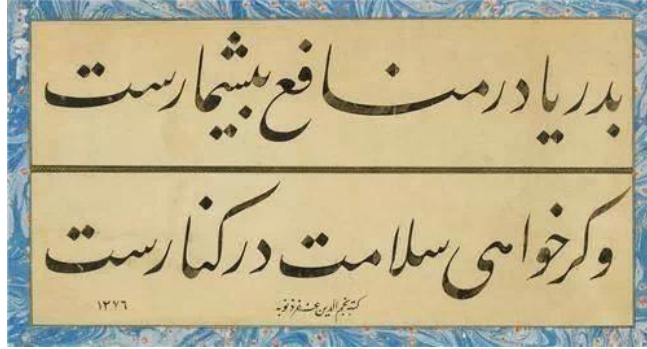
Ki ber kavî-i îmân key hâtîme

Hattatı bilinmeyen bu eser, ta'lik hatla yazılmıştır. Şiirin dili Farsça'dır. Beytin aslı: *خدايا به حق بنی فاطمه / که بر قولم ایمان کنم خاتمه* şeklindedir. Sa'dî-i Şîrâzî'nin *Bostan* adlı eserinde geçmektedir. Şiirin günümüz Türkçe'sine çevirisi şöyledir: "Allah'ım, Hazret-i

⁷⁰ <https://phebusmuzayede.com/1074-sulus-farsca-siir-ey-kardes-dunya-kimseye-kalici-degil-gonlunu-cihani-yaratan-allah-a-bagla-bu-yeter-sana-sadi-sirazi-eski-donem-urun-23-5x16-cm.html> Erişim 12.06.2023.

⁷¹ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1889327361161088> Erişim 05.05.2022.

Fatıma'nın çocukları hakkı için, son nefesimde beni imandan ayırma.”⁷² Hz. Fatıma, Peygamberimiz Hz. Muhammed'in (s.a.v) kızıdır ve İslam tarihinde önemli bir yere sahiptir. Ehl-i Beytin soyu Hz. Fatıma'nın çocukları Hz. Hasan ile Hz. Hüseyinin soyundan gelmektedir.

Resim 17. Necmeddin Okyay'a Ait Bir Levha.⁷³

Metnin Okunuşu:

Be-deryâ der menâfi' bî-şümârest

Ve ger hâhî selâmet der-kenârest

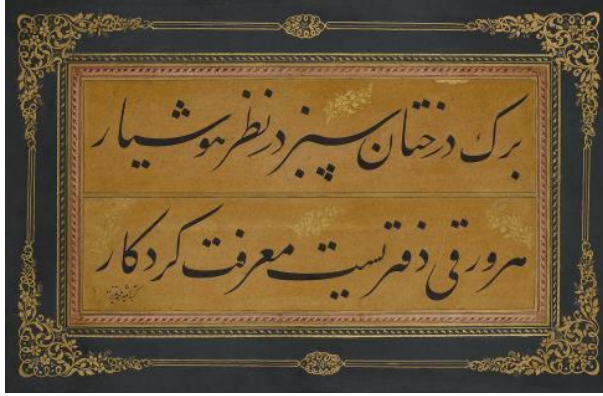
Necmeddin Okyay⁷⁴ tarafından ta'lik hatla yazılmıştır. Şiirin dili Farsça olup, *Bostan Gülistan* adlı eserin hikâye bölümünde geçmektedir. Günümüz Türkçe'sine çevirisi ise şöyledir. “Denizden istifade çoktur, fakat selâmeti istersen, selâmet denizin içinde değil kenarındadır.”⁷⁵

⁷² <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1889327361161088> Erişim 05.05.2022.

⁷³ <https://farisii.files.wordpress.com/2014/03/kenar-est.jpg> Erişim 10.05.2022.

⁷⁴ Necmeddin Okyay 28 Ocak 1883'te İstanbul'da doğmuştur. Hasan Talat Bey'den rik'a, divanî, celî divanî yazılarını meşkederek icâzet almıştır. Filibeli (Bakkal) Hacı Ârif Efendi'nin derslerine katılmıştır. 1903 yılında Sultantepe'deki Özbekler Tekkesi şeyhi Edhem Efendi'ye devam ederek ondan ebru sanatını, kâğıt boyama ve âharlama usullerini, biraz da ince marangozluğu öğrenmiştir. Celî üstadı Sâmî Efendi'den ta'lik hattını meşkedip 1905 yılında bu yazıdan, ertesi yıl da sülûs-nesih yazılarından icâzet almaya hak kazanmıştır. Bu arada Konyalı müderris Mehmed Vehbi Efendi'den is mürekkebi imalini, Sultan Abdülaziz'in okçubaşısı Seyfeddin Bey'den kemankeşliği öğrenmiştir. Medresetü'l-hattâtîn'deki hocalığı sırasında yazılı ebru denilen tarzı ve çiçekli ebruyu bulmuştur. Bundan dolayı çiçekli ebrulara sanat çevrelerinde “Necmeddin ebrusu” adı verilmiştir. Eserlerinin bir çoğunda ta'lik hattına kullanmıştır. Sınırlı sayıda sülûs ve celî sülûs levhaları da vardır. Bkz. M. Uğur Derman, “Okay Mehmed Necmeddin”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2007, 33, 343-345.

⁷⁵ Şeyh Sa'dî-i Şîrâzî, *Bostan Gülistan*, 342.

Resim 18. Mehmed Aziz Rıfâî'ye Ait Bir Levha.⁷⁶

Metnin Okunuşu:

Berg-i dırahtân-ı sebz der nazar-ı hûş yâr

Her varakî defterîst ma'rifet-i Kird gâr

Mehmed Aziz Rıfâî⁷⁷ tarafından H. 1320 / M. 1902-1903 tarihinde ta'lik hat ile yazılmıştır. Şiirin dili Farsça'dır. Şiirin günümüz Türkçe'sine çevirisi şöyledir:

Uyanık bakışlar için yeşil ağaçların her bir yaprağı,

Yaratan'ın marifet defterinin bir yaprağı gibidir.⁷⁸

Yeşil ağaç yaprakları, canlılık ve doğanın bolluğuyla ilişkilendirilirken, “Yaratan'ın marifet defteri” ifadesi Allah'ın yaratma gücü, sanatsal yetenekleri ve doğanın eşsiz güzelliği ifade edilmiştir.

⁷⁶ <https://www.facebook.com/husnihatcemiyeti/photos/a.1613726305319647/4683999878292259/> Erişim 16.08.2022.

⁷⁷ Mehmed Aziz Rıfâî Trabzon'un Maçka ilçesinde 1872 yılında doğmuştur. İlk tahsilini Eyüp'te Şah Sultan İbtidâî Mektebi'nde tamamlamıştır. Filibeli Ârif Efendi'den sülüs ve nesih yazılarını öğrenmeye başlamıştır. Karınâbâdlı Hasan Hüsnü Efendi'den ta'lik yazısını meşkederek 1894'te ondan da icâzet almıştır. 1896'da hocası Ârif Efendi ile Reîsülhattâtın Muhsinzâde Abdullah Hamdi Bey'den sülüs ve nesih yazılarında icâzet almıştır. Sâmî Efendi'den de celî sülüs, celî ta'lik yazılarının inceliklerini öğrendi. “Serûlkalem” namıyla şöhret kazanmıştır. 1933'te Mısır hükümetinden emekliliğini isteyerek İstanbul'a dönmüş, 16 Ağustos 1934'te vefat etmiş ve Edirnekapı Mezarlığı'na defnedilmiştir. Bkz. Muhittin Serin, “Aziz Efendi Rıfâî”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 1991, 4, 336-337.

⁷⁸ <https://seriyyedergisi.org/m-mustafa-mucaz2/516-tarihin-alfabesi.html> Erişim 05.05.2023.

Resim 19. Hâmid Aytaç’a Ait Bir Levha.⁷⁹

Metnin Okunuşu:

*Bûm nevbet mî-zened ber-târem-i Efrâsiyâb
Perdedârî mi koned der kasr-i kayser ankebût*

Metnin Anlamı:

Hattat Hamid Aytaç⁸⁰ Tarafından Sülüs yazı ve Tuğra formu ile yazılmıştır. Sol taraftaki şiirde Fatih Sultan Mehmed Han İstanbul'u aldıktan sonra Blakhernai Sarayı'na gider. Harap haldeki sarayı dolaşırken, Sadî Şîrâzî’ nin Farsça Dîvânından bu beyti söylemiştir.⁸¹

Şiirin anlamı şöyledir: “Bizans imparatorlarının sarayında nevbet⁸² vurmak üzere baykuştan başka kimse kalmamış ve saraylarının protokol müdürlüğü de örümceğe kalmış.”⁸³

⁷⁹ <https://yeditepefatih.com/2021/nisan-mayis-haziran/istanbulun-fethine-mane/> Erişim 12.11.2022.

⁸⁰ Bu hattatın hayatı için bkz. 23. dipnot.

⁸¹ <https://www.hayatiinanc.com/damlalar/sultan-fatih-sadelik/> Erişim 20.09.2022.

⁸² Nevbet sözlükte; devir, fırsat, topluluk, felâket ve nöbet gibi anlamlara gelmektedir. Genellikle “askerî mızıkâ takımının hükümdarın sarayı veya otağı önünde davul vurarak icra ettiği mûsikî” mânâsında kullanılmıştır. Bkz. Emre Arslan-Mustafa Şahin, “Orta Çağ Türk-İslam Devletlerinde Nevbet”. *Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (ASOBİD)*. (8), 2020, 110.

⁸³ <https://www.hayatiinanc.com/damlalar/sultan-fatih-sadelik/> Erişim 01.04.2023.

Üst ortada yazan: *Beldetün tayyibetün*. (Güzel, temiz, hoş belde.) Sebe Sûresi 15. ayette geçmektedir. Elmalılı Muhammed Hamdi (Yazır)'ın tefsirinde “*Ne güzel bir belde*” diye çevirilmiştir. Beldetün tayyibetün cümlesinin lafızları, ebced hesabıyla İstanbul'un fethedildiği hicrî 857 tarihine denk düşmekte olup, bunun ilk defa Molla Câmî tarafından farkedildiği söylenir.⁸⁴

Sağ tarafta yazan Hadîs-i Şerîf: Letuftehanne'l-Kostantiniyyetu, feleni'me'l emîru emîruhâ, veleni'me'l ceyşu zâlike'l-ceyş. Sadaka Resûlullâh. (Konstantiniyye muhakkak fethedilecektir. Onu fetheden komutan ne güzel komutan, onu fetheden ordu ne güzel ordu. Allah Resulü doğru söyledi.)

Ortada Fatih Sultan Mehmed'in tuğrası yer alıyor. Tuğrada yazılan şudur: Muhammed bin Murâd Han muzaffer dâimâ. Daima muzaffer, Murad Han oğlu Muhammed.

2.3.2. Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî

2.3.2.1. Hayatı

Mevleviyye tarikatının kurucusu, mutasavvıf âlim ve şair olan Mevlânâ 604'te Horasan'ın Belh şehrinde dünyaya gelmiştir. Mevlânâ, *Messnevî*'nin girişinde adını Muhammed b. Muhammed b. Hüseyin el-Belhî diye kaydetmiştir. Lakabı Celâleddin'dir. “Efendimiz” anlamındaki “Mevlânâ” unvanı onu yüceltmek maksadıyla söylenmiştir. “Sultan” manasına gelen Farsça “hudâvendigâr” unvanı da kendisine babası tarafından verilmiştir. Ayrıca doğduğu şehre nisbetle “Belhî” olarak anıldığı gibi hayatını geçirdiği Anadolu'ya nisbetle “Rûmî, Mevlânâ-i Rûm, Mevlânâ-i Rûmî” ve müderrisliği sebebiyle “Molla Hünkâr, Mollâ-yı Rûm” gibi unvanlarla da zikredilmiştir.⁸⁵

Mevlânâ ve çevresiyle ilgili bilgiler eserleri dışında büyük ölçüde oğlu Sultan Veled'in *İbtidânâme*'si, müridlerinden Ferîdûn-i Sipehsâlâr'ın *Risâle*'si ve torunu Ulu Ârif Çelebi'nin müridi Ahmed Eflâkî'nin *Menâkıbü'l-ârifîn*'ine dayanmaktadır. Yaşamını "Hamdım, piştım, yandım" sözleri ile özetleyen Mevlânâ 1273 yılında vefat

⁸⁴ Hayrettin Karaman, Dönmez, Çağrı ve Gümüş, *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2020, 4, 428.

⁸⁵ Reşat Öngören, “Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, Ankara 2004, 29, 441.

etmiştir. Mevlânâ ölüm gününe düğün günü veya gelin gecesi manasına gelen “Şeb-i Arûs” demiştir. Bu vesile ile her yıl Konya’da Şeb-i Arûs törenleri yapılmaktadır.

Mevlânâ’nın 5 eseri bulunmaktadır. Bunlar:

1. *Mesnevi*. Mevlânâ 6 ciltlik *Mesnevî*’sinde tasavvufî fikir ve düşüncelerini, hikâyeler şeklinde anlatmaktadır. *Mesnevî*’nin dili Farsça’dır. Halen Mevlânâ Müzesi’nde teşhirde bulunan 1278 tarihli, en eski *Mesnevî* nüshasına göre beyit sayısı 25618 dir. Fâ i lâ tün - fâ i lâ tün - fâ i lün vezninde yazılmıştır.⁸⁶

2. *Dîvân-ı Kebir*. Mevlânâ’nın çeşitli konularda söylediği şiirlerin tamamı bu divandadır. *Dîvân-ı Kebir*’in dili Farsça olmakla beraber, içinde Arapça, Türkçe ve Rumca şiire de yer verilmiştir. *Dîvân-ı Kebir* 21 küçük divân (Bahir) ile rubâî divânının bir araya getirilmesi ile oluşmuştur. *Dîvân-ı Kebir*’in beyit sayısı 40.000’i aşmaktadır. Mevlânâ, Divân-ı Kebir’deki bazı şiirlerini Şems Mahlası ile yazdığı için bu divâna Divân-ı Şems de denmektedir.⁸⁷

3. *Mektûbât*. Mevlânâ’nın değişik sebeplerle çeşitli kimselere yazdığı mektuplardan oluşmaktadır. Bunların arasında yakınlarına, çocuklarına ve müridlerine gönderilenler bulunmakla birlikte çoğu yöneticilere ihtiyaç sahiplerinin taleplerini bildirmek maksadıyla kaleme alınmıştır.⁸⁸

4. *Fîhi Mâ Fih*. Mevlânâ’nın sağlığında oğlu Sultan Veled veya bir başka müridi tarafından kaydedilen sohbetlerinin vefatından sonra derlenmesinden meydana gelmiştir.⁸⁹ 61 bölümden oluşan eserin bölümlerinden bir kısmı, Selçuklu Veziri Süleyman Pervane’ye hitaben kaleme alınmıştır.⁹⁰

5. *Mecâlis-i Seb’a (Yedi Meclis)*. Mevlânâ’nın vaazları, Çelebi Hüsameddin veya oğlu Sultan Veled tarafından not edilmiş ancak, özüne dokunulmamak kaydı ile eklentiler yapılmıştır.⁹¹

⁸⁶ Öngören, “Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî”, TDV, 447.

⁸⁷ Öngören, “Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî”, TDV, 446.

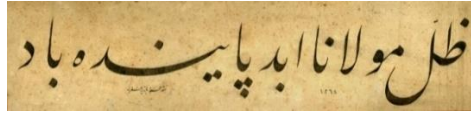
⁸⁸ Öngören, “Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî”, TDV, 447.

⁸⁹ Öngören, “Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî”, TDV, 447.

⁹⁰ <http://www.konya.gov.tr/mevlana-celaleddin-i-rumi> Erişim 02.01.2023.

⁹¹ Öngören, “Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî”, TDV, 447.

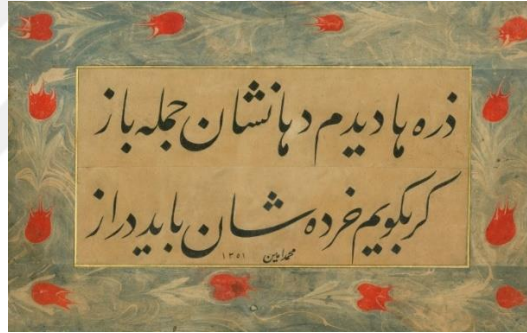
2.3.2.2. Hat Levhalarında Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî'nin Şiirleri

Resim 20. Mahmud Bedreddin Yazır'a Ait Bir Levha.⁹²

Metnin Okunuşu: *Zill-ı Mevlânâ ebed pâyende bâd*

Sami Tokgöz Koleksiyonu'nda 37 x 80 ebatlarındaki bu hüsn-i hat levhası Mahmud Bedreddin Yazır⁹³ tarafından celî ta'lik hat ile H. 1367 / M. 1947-1948 tarihinde yazılmıştır. Şiirin dili Farsça'dır. Şiirde şöyle iki anlam ortaya çıkmaktadır. Birincisi; Efendimizin gölgesi (ömrü-devleti uzun olsun) ebedî kalıcı olsun. İkincisi; Mevlânâ'nın gölgesi, manevi himmeti ebedi kalıcı olsun. Bu levhadaki “pâyende” kelimesinin “nun” harfine verilen keşide ve “dal” ile “he”nin estetik birleşimi, yazıya önemli bir hareket katmıştır. Beyne's-sutûr ile yazının etrafına tezhip yapılarak cetvel çekilmiştir.⁹⁴

Resim 21. Mehmed Emin Yazıcı'ya Ait Bir Levha.⁹⁵

Metnin Okunuşu:

Zerrehâ dîdem dehânşan cümle bâz

Ger begûyem hordeşan bâyed derâz

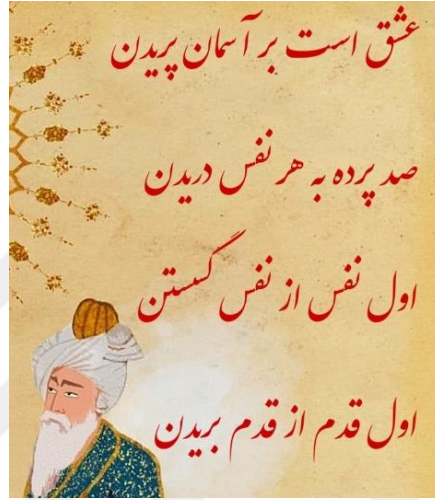
⁹² <https://www.ketebe.org/eser/3940?ref=artist&id=524> Erişim 22.07.2022.

⁹³ Mahmud Bedreddin Yazır Antalya'nın Elmalı ilçesinde 1895 yılında doğmuştur. Elmalı Muhammed Hamdi Efendi'nin kardeşidir. Önce Elmalı Hamdi Efendi'den, daha sonra Nuruosmaniye Medresesi'nde talebe iken Râkım Bey'den sülûs-nesih dersleri almıştır. Ömer Vasfî, Aziz Rifâî ve ta'lik üstadı Mehmet Hulûsi efendilerden meşke devam etmiştir. Elmalı Hamdi Efendi'nin *Hak Dini Kur'an Dili* isimli büyük tefsirinin mushaf metni de nesih hattıyla onun kaleminden çıkmıştır. Mahmut Yazır'ın asıl büyük hizmeti *İslâm-Türk Ansiklopedisi*, *İslâmın Nuru* gibi yayınlardaki makaleleriyle *Eski Yazıları Okuma Anahtarı*, *Siyâkat Yazısı* ve *Kalem Güzeli* isimli kitaplarıdır. 1952'de vefat etmiş ve Sahrayıcedid Kabristanı'nda Elmalı Hamdi Efendi'nin yanına defnedilmiştir. Bkz. M. Uğur Derman, “Yazır Mahmut Bedrettin”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2013, 43, 365-366.

⁹⁴ Haşim Karpuz, Ahmet Çaycı ve Serdar Ceylan, *Uzluk Ailesi Armağanı*, Selçuk Üniversitesi Matbaası, Konya, 2017, 200.

⁹⁵ <https://www.ketebe.org/en/artwork/5355?ref=artist&id=561> Erişim 19.12.2022.

Abdurrahman Depeler Koleksiyonu'nda bulunan, H. 1351 / M. 1932-1933 tarihlerinde Mehmed Emin Yazıcı⁹⁶ tarafından celî ta'lik hat ile yazılmıştır. Hüsn-i hat yazısının kenarlarının ebrusu Necmeddin Okyay'a aittir. Şiirin dili Farsça olup anlamı ise şöyledir: “Zerreler gördüm ki hepsi ağızlarını açmışlar, lokma bekliyorlardı. Gıdalarını da söyleyecek olsam, sözü uzatmam gerekir.”⁹⁷ Zerre ifadesiyle çok sayıda insanın veya varlığın temsil edildiği bu anlatım şeklinde, insanların bir beklenti içinde olduklarını ifade edilmektedir.

Resim 22. Hattatı Bilinmemektedir.⁹⁸

Metnin Okunuşu:

Aşk est ber âsmân perden

Sed perde be her nefes derden

Evvel nefes ez nefes gosden

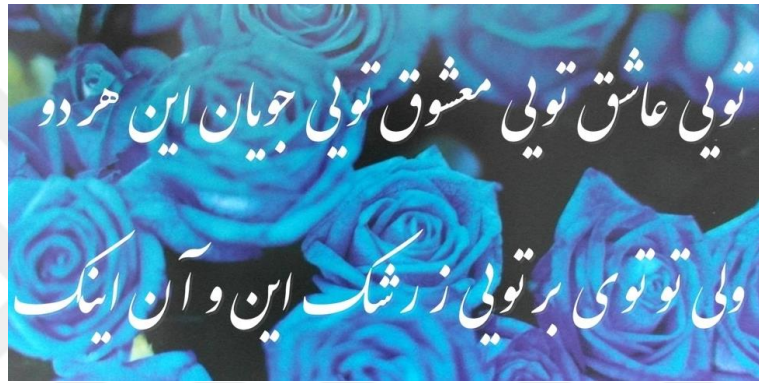
Evvel gadem ez gadem borden

⁹⁶ Mehmed Emin Yazıcı 1884 tarihinde Tophâne'de dünyaya gelmiştir. Hattat Ömer Vasfi'nin kardeşidir. İbtidâî tahsilini tamamladıktan sonra Feyziye Rüşdîsi'ni ve Mekteb-i İdâdî-i Mülkî'yi bitirmiştir. Daha sonra Mekteb-i Hukuk'a ve Hoca Nurî Efendi'nin Süleymâniye Cami'ndeki dersine devâm ederek tasavvûrâta kadar okuduysa da, hocasının vefâtı üzerine icâzet alamamıştır. 1902'de mezun olduktan sonra Posta ve Telgraf Nezâreti Mektûbî Kalemî'ne mülâzım olmuştur. Daha sonra müsevvidliğe terfi ettiyse de, Harb-i Umûmî'nin patlak vermesi üzerine Erkân-ı Harbiye Dairesi Harita Şubesi'ne alınmıştır. Burada da ikinci kısım mümeyyizliğine kadar yükselmiştir. 1923'ten sonra memuriyete Ankara'da devam edip 1927'de kısm-ı evvel mümeyyizliğine terfi etmiştir. 1931'de emekliye ayrılarak İstanbul'a dönerek Tophâne'deki evinde musîkî ve hat çalışmaları ile meşgul olmaya başlamıştır. 3 Şubat 1945 tarihinde vefât etmiş, Eyüp Kabristanı'nda medfûn bulunan ağabeyi Ömer Vasfi Efendi'nin yanına defnedilmiştir. Bkz. <https://www.ketebe.org/en/artist/mehmed-emin-yazici-561> Erişim 19.08.2022.

⁹⁷ Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî, *Mesnevî-i Ma'nevî*, (Çev.: Derya Örs, Hicabi Kırlangıç), T.C. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul 2015, 309.

⁹⁸ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2618318148262002> Erişim 14.03.2023.

Hattatı bilinmeyen bu eser ta'lik hat ile yazılmıştır. Şiirin dili Farsça olup anlamı ise şöyledir; “Göğe doğru kanatlanmak, her solukta yüz perde yırtmaktır aşk. İlk nefeste nefisten kurtulmak, ilk adımda ayaktan geçmektir aşk.”⁹⁹ Bu dize, insanın dünyevi sınırlamalardan kurtulup, manevi bir yükselişle Allah'a doğru ilerlemesini ifade eder. Aşk, her solukta daha da derinleşen bir süreçtir ve bu süreçte insanın içindeki engeller Allah'a ulaşma yolunda aşılmalıdır. İlk nefeste nefisten kurtulmak, aşk yolculuğunun başında insanın içindeki ego ve benlik duygusunu aşmasıdır. İlk adımda ayaktan geçmek ise, aşk yolunda attığı ilk adımda insanın dünyevi bağlarından koparak, Allah'a yönelişte kararlılıkla ilerlemesidir.

Resim 23. Hattatı Bilinmemektedir.¹⁰⁰

Metnin Okunuşu:

Tûî âşık, tûî maşuk, tûî coyan-ı in herdu.

Veli tû tûî ber tûî ze rişk-i in u ân înek

Hattatı bilinmeyen bu eser ta'lik hat ile yazılmıştır. Şiirin dili Farsça olup günümüz Türkçe'sine çevirisi ise şöyledir. “Âşık da sensin, sevgili de, ikisini arayıp duran da. Fakat şuna buna görünmemek için de kat kat örtüler ardındasın işte.”¹⁰¹ İnsan, sınırlı bir varlık olduğundan, Allah'ın gerçek varlığına ulaşabilmesi için nice merhalelerden geçmesi gerekir. Bu, insanın sadece dünyaya odaklanmaktan ziyade, manevi boyutları keşfetme ve Allah'a ulaşma çabasını anlatır.

⁹⁹ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2618318148262002> Erişim 14.03.2023.

¹⁰⁰ [facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2593872174039933](https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2593872174039933) Erişim 11.11.2022.

¹⁰¹ Hüseyin Yılmaz, “Yitik Hikmetin Kapıları -Mevlânâ ve Ezeli Hikmet” *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 3, (2). 2014, 239.

Resim 24. Fatih Özkafa'ya Ait Bir Levha.¹⁰²

¹⁰² <https://www.ketebe.org/eser/2563?ref=artist&id=2102> Erişim 20.06.2022.

Metnin Okunuşu:

*Yâ Habîballâh Resûl-i Hâlık-ı Yektâ tuî
Ber güzîn-i Zü'l-Celâl pâk ü bî-hemtâ tuî*

*Nâzenîn-i Hazret-i Hakk sadr-i bedr-i kâinât
Nûr-i çeşm-i enbiyâ çeşm-i çerâğ-i mâ tuî*

*Der Şeb-i Mi'râc bûde Cebrâil ender rikâb
Pâ nihâde ber ser-i nüh-künbed-i hadrâ tuî*

*Yâ Resûlallâh tu dâni ümmet-âned âcizend
Reh-nümâ-yi âcizân-i bî-ser ü bî-pâ tuî*

*Şems-i Tebrîzî ki dâred na't-i Peygamber zi ber
Mustafâ vü Müctebâ an Seyyid-i A'lâ tuî*

Fatih Özkafa¹⁰³ tarafından divanî hat ile H. 1432 / M. 2010-2011 tarihinde yazılmıştır. Tezhibi Hashatun Eyüboğlu tarafından yapılmıştır. Şiirin dili Farsça olup günümüz Türkçe'sine çevirisi ise şöyledir:

*Ey Allah'ın sevgilisi! Eşsiz Yaratıcı'nın elçisi sensin.
Celal sahibi Allah'ın, kulları arasından seçtiği pak ve mümtaz kişi sensin.*

*Hazret-i Allah'ın nazlısı, kainatın yüksek derecelisi ve tekemmül etmiş,
Peygamberlerin gözünün nuru, bizim gözlerimizin ışığı sensin.*

¹⁰³ Fatih Özkafa 1974 Konya'da doğmuştur. 1994 yılından itibaren Hattat Dr. Hüseyin Öksüz'den hüsn-i hat dersleri almaya başlamıştır. 2002 yılında ise sülüs-nesih dallarında icâzetnâme almış, ardından divanî, celî divanî ve ta'lik yazılarını meşk etmiştir. Dubai'de düzenlenen Uluslararası Mushaf Buluşmaları'nda nesih, sülüs-nesih, muhakkak-sülüs-nesih, muhakkak-reyhanî ve sülüs-ince sülüs gibi muhtelif yazı nevileriyle toplam 6 Kur'an-ı Kerîm cüz'ü yazmıştır. 2016 yılından itibaren akademik hayatına Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü'nde devam etmektedir. Aynı yıl Albaraka Sanat Akademisi'nde hüsn-i hat hocasına başladı. 2017 yılında, TCCB Millî Saraylar Danışmanlar Komitesi üyeliğine atandı ve Yıldız Şale Köşkü Klasik Türk Sanatları Merkezi'nde hüsn-i hat hocası oldu. Temmuz 2020'de, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü Türk İslam Sanatları Tarihi Anabilim Dalı'nda profesör olmuştur. 2021'de İslam Sanatları Tarihi Derneği Başkanı olmuştur. Yurt içindeki ve yurt dışındaki çok sayıda resmî ve özel koleksiyonda hat eserleri bulunmaktadır. Bkz. <http://www.fatihozkafa.com/index.php?go=biyografi> Erişim 09.01.2023

Miraç gecesi Cebrail'in ensesinden

Dokuzuncu kat yeşil kubbenin (göğün) üstüne ayak basan sensin.

Ey Allah'ın Elçisi! Bilirsin ki ümmetlerin acizdirler.

Başsız ve ayaksız acizlerin yol göstericisi sensin.

Şems-i Tebrizî Peygamber'in methini ezberlemiştir.

*Mustafa ve Mücteba olan o yüce önder sensin.*¹⁰⁴

Resim 25. Hattatı Bilinmemektedir.¹⁰⁵

Metnin Okunuşu:

Âteşest in bang-i nây ü nîst bâd

Her ki in âteş nedâred nîst bâd

Hattatı bilinmeyen bu eser ta'lik hat ile yazılmıştır. Şiirin dili Farsça olup günümüz Türkçe'sine çevirisi ise şöyledir: "Ateştir bu neyin sesi, yel değil. Kimde bu ateş yoksa o yok olsun."¹⁰⁶

¹⁰⁴https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1718830638210762/?type=3&locale=tr_TR Erişim 20.12.2022.

¹⁰⁵ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2158843994209422> Erişim 10.02.2022.

¹⁰⁶ Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî, *Mesnevî-i Ma'nevî*, (Çev.: Derya Örs, Hicabi Kırlangıç), T.C. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul 2015, 33.

Resim 26. Davut Bektaş'a Ait Bir Levha.¹⁰⁷

Metnin Okunuşu:

Men bende-i Kur'ân'em eger cân dârem

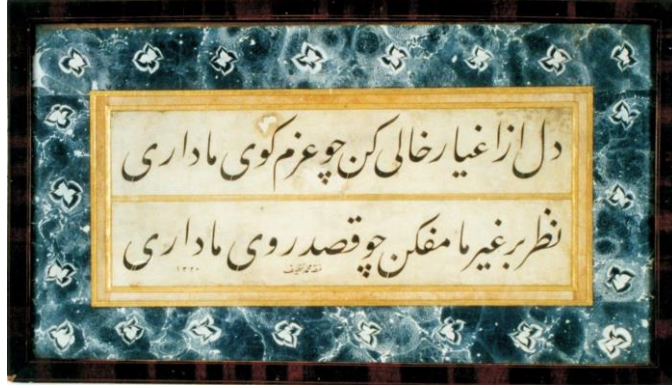
*Men hâk-i reh-i Muhammed-i Muhtârem*¹⁰⁸

Davut Bektaş¹⁰⁹ tarafından celî sülûs hatla yazılmıştır. Şiirin dili Farsça olup günümüz Türkçe'sine çevirisi ise şöyledir: Yaşadığım sürece ben Kur'an-ı Kerimin kölesiyim. Seçilmiş Hazreti Muhammed Mustafa'nın ayağının (yolunun) tozuyum. Kur'an'ın kölesi olmak Kur'an'ın öğretilerine sadakatle bağlılık göstermek, Kur'an'ın emirlerini takip etmek, ahlaki değerleri yaşamak ve Allah'ın rızasını kazanmak amacıyla çaba sarf etmektir. Hz. Muhammed'in yolunun tozu olmak ifadesi ise, Hz. Muhammed'in yaşamını örnek alarak onun ahlaki değerleri, davranışları ve öğretileri doğrultusunda yaşamaya gayret etmektir. Müslümanlar, Hz. Muhammed'in hayatını örnek alarak insanlara iyilik yapmak, adaleti savunmak, merhametli olmak gibi değerleri benimsemeye çalışırlar.

¹⁰⁷ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2139138086180013> Erişim 01.04.2022.

¹⁰⁸ Mevlânâ Celaleddin Rumi, *Divan-i Kebir*, (Hazırlayan: Abdulkadir Gölpinarlı), Ankara, 2000, VII, 1341.

¹⁰⁹ Davut Bektaş Adana'nın Feke ilçesine bağlı Akoluk köyünde 1963 yılında doğmuştur. Hattat Yusuf Ergün'den Sülûs hattı çalışmış. 1982'den itibaren de Hattat Hasan Çelebi'den Sülûs, Nesih ve Rik'a yazılarını meşkederek 1994'de Sülûs-Nesih icazeti almıştır. 2002'den itibaren Ali Alparslan'dan vefatına kadar Talik ve Divani hattı meşk etmiştir. IRCICA'nın düzenlediği Milletlerarası Hat Yarışmalarında, üç defa birincilik ve bir mansiyon ödülü kazanmıştır. Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi ve Klasik Türk Sanatları Vakfı'nda değişik zamanlarda Hat dersleri ile yetiştirdiği birçok öğrenciye icazet vermiştir. Oxford İslam Araştırma Merkezi'nde yeni yapılan camiinin bütün yazıları ile Taksim Camiinin bütün yazılarını yazmıştır. Mescid-i Haram genişletme projesi için birkaç yazı ile Büyük Çamlıca Camii'nin bazı yazılarını yazmıştır. Halen daha Sultan Mehmet Vakfı Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olarak çalışmaktadır. Bkz. <https://www.ketebe.org/sanatkari/davut-bektas-2100> Erişim 10.01.2023.

Resim 27. Mehmed Nazif Efendi'ye Ait Bir Levha.¹¹⁰

Metnin Okunuşu:

Dil ez-ağyâr hâlî kon çü azm-i kûy-i mâ dârî

Nazar ber-gayr-ı mâ mefken çü kasd-ı rû-yi mâ dârî

Mehmed Nazîf Efendi¹¹¹ tarafından ta'lik hatla yazılmıştır. Şiirin dili Farsça olup günümüz Türkçe'sine çevirisi şöyledir: “Bizim sokağımıza gelmek istiyorsan, başkalarını gönlünden çıkar. Bizim yüzümüze bakmaya niyetleniyorsan, bizden başkasına bakma.” Sokağımızdan maksat bir tarikat veya manevi bir topluluğu ifade eder. Bir kişi bir tarikata girmek istiyorsa, diğer bağlarından, dünya malından ve dünya arzularından vazgeçmesini bilmelidir. Kişi, başkalarını kalbinden çıkarmalı ve bu manevi yola kendini tamamen adanmalıdır. “Yüzümüze bakmak” tabiri ile tarikat lideri veya manevi rehberin öğretilerine, yoluna ve örnek davranışlarına bağlılık göstermek amaçlanmıştır. Bu yol, içsel arınma, ruhani gelişme ve Allah'a yakınlaşma üzerine kurulur. Tasavvufi öğretiler, dünyevi bağlardan kopmayı, nefsi arzuları bırakmayı ve manevi bir yolda tam bir teslimiyeti teşvik eder.

¹¹⁰ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1956418547785302> Erişim 01.03.2022.

¹¹¹ Mehmed Nazif Efendi, Bulgaristan sınırları içinde kalan Rusçuk'ta M. 1846 yılında doğmuştur. Bazı mekteplerde hüsn-i hat muallimliğinde bulunan Nazif Bey kıyafetinden dolayı “Çantalı Hattat” ve “Çizmeli Hattat” lakaplarıyla anılmıştır. Üstatlığı her türlü yazıda görünmekle beraber Nazif Bey en fazla celi yazıya ve taklide ehemmiyet vermiştir. Nazif Bey 1913 yılında vefat etmiştir. Yahyâ Efendi Dergâhı hazîresindeki kabrinin kitâbesi olmadığı gibi yeri de şimdi belli değildir. Bkz. Uğur Derman, “Mehmed Nazif Bey”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, Ankara 2003, 28, 502-503.

Resim 28. Fatih Özkafa'ya Ait Bir Levha.¹¹²

Metnin Okunuşu:

Yûsufî cüstem latîf ü sîm-ten

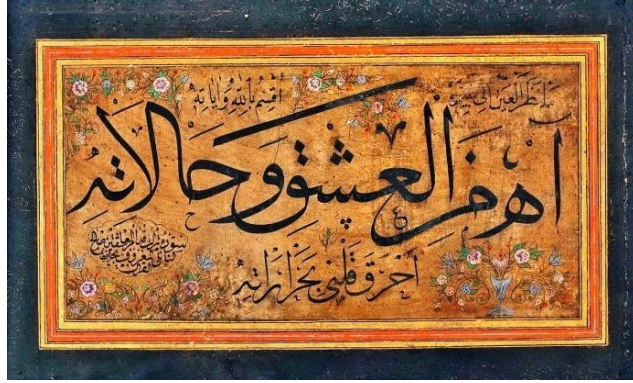
Yûsuf-istânî bedîdem der tu men

Fatih Özkafa¹¹³ tarafından celî divanî hatla yazılmıştır. Şiirin dili Farsça olup, günümüz Türkçe'sine çevirisi şöyledir: “Ben gümüş tenli, güzel bir Yusuf ararken, Sende bir Yusuflar ülkesi buldum.”¹¹⁴ Yusuf ismi İslâm geleneğinde önemli bir semboldür ve güzellik, mükemmellik, zarafet gibi özelliklerle ilişkilendirilir. Gümüş tenli ifadesi ise bu güzellik ve zarafetin sembolik bir ifadesidir. Yusuflar ülkesi, metaforik olarak anlatıldığında, güzellik, zarafet ve mükemmelliği yansıtan bir ortamı veya toplumu temsil edebilir.

¹¹² <http://www.kalemguzel.org/hattaserleriyrinti.php?KNO=1865&HKNO=20> Erişim 04.03.2022.

¹¹³ Bu hattatın hayatı için bkz. 103. dipnot.

¹¹⁴ <http://www.kalemguzel.org/hattaserleriyrinti.php?KNO=1865&HKNO=20> Erişim 04.03.2022.

Resim 29. Salih Naili Efendi'ye Ait Bir Levha.¹¹⁵

Metnin Okunuşu:

Mâ nazara'l-aynû ilâ gayrihî

Uksimu bi'llâhi ve âyâtihî

Âh mine'l-'aşk ve hâlâtihî

Ahraka kalbî bi-harârâtihî

24,5 x 40,5 cm. ebatlarında ki hüsn-i hat levhası Salih Naili Efendi¹¹⁶ tarafından celî sülüs hatla yazılmıştır. Şiirin dili Arapça olup anlamı şöyledir: “Allah’a ve ayetlerine and olsun ki, gözlerim ondan başkasına bakmadı. Âh, kalbimi hararetiyle yakan aşktan ve onun hallerinden.”¹¹⁷ Bu ifade, kişinin Allah'ın emirlerine sadık kalarak, O'ndan başka hiçbir şeye veya kimseye yönelmediğini vurgular. Bu, gönlünde sadece Allah aşkı olduğunun bir ifadesidir. Bu kelimeler kişinin kalbindeki yoğun aşkın ve tutkunun ifadeleridir. Bu aşk, kalbin içinde bir hararet, bir yanma hissi yaratır ve kişinin ruh halini etkiler. Tasavvufi literatürde bu aşkın çeşitli halleri ve tecrübeleri anlatılır. Tasavvufi bir anlatım olduğu için içerisinde derin manalar barındırır ve aşkın insan ruhunda yarattığı etkileri ifade eder.

¹¹⁵ <http://hattatlarimiz.blogspot.com/2015/11/salih-naili.html> Erişim 10.01.2023.

¹¹⁶ Salih Naili Efendi 1823-24'te Manastır'da doğmuştur. Nâ'îli-i Cedîd olarak da tanınır. Hattat Arnavut Alî Efendi'den yazı dersleri almıştır. Aynı zamanda hafız olan Nâ'îli Arapça ve Farsça bilmektedir. 1843-44'te eğitim için İstanbul'a gelmiş, burada Nûr-ı Osmâniye ve Şehîd Mehmed Paşa medreselerinde eğitim görmüştür. Kur'an-ı Kerim ve şifâ-yı şerif istinsah ederek ve ders vererek geçimini sağlamaya çalışmıştır. 1876-77'de Mısır'da vefat etmiştir. Bkz. <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/naili-hafiz-salih-naili-efendi> Erişim 10.01.2023.

¹¹⁷ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/posts/1568395073254320/> Erişim 20.04.2023.

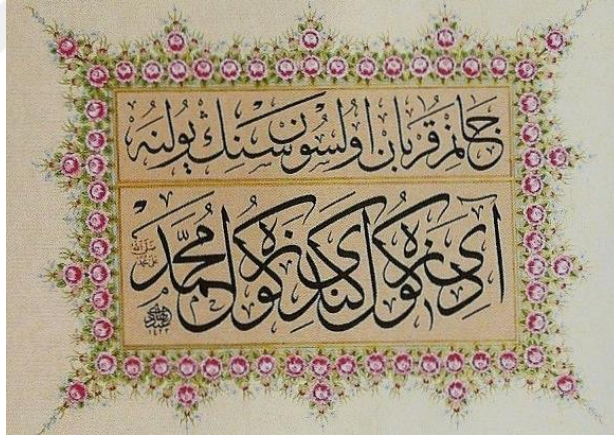
2.4. XIV. YÜZYIL

2.4.1. Yûnus Emre

2.4.1.1. Hayatı

XIII. Asırda Orta Anadolu'da yaşayan mutasavvıf bir divan şairidir. Kaynakların verdiği bilgiye göre 1240-41 senesinde Eskişehir'e bağlı Sarıköy'de doğmuştur. Herhangi bir öğrenimden geçip geçmediği belli değildir. Tasavvuf öğrenimi için önce Hacı Bektaş-ı Velî'ye gitmiş, nun yönlendirmesiyle Tapduk Emre'nin müridi olmuştur. Menkıbeye göre Tapduk Emre'ye kırk yıl hizmet ettikten sonra seyr ü sülûkunu tamamlamıştır. 1320-21 senesinde vefat eden Yûnus Emre, yazmış olduğu şiirleriyle Türkçe'yi bir aşk ve manâ dili haline getirmiştir. Yûnus Emre'nin *Risâletü'n-Nushiyye* ve *Dîvân-ı İlâhiyât* olmak üzere, bilinen iki eseri vardır.¹¹⁸

2.4.1.2. Hat Levhalarında Yûnus Emre'nin Şiirleri

Resim 30 Abdülhadi (Erol Dönmez)'ye Ait Bir Levha.¹¹⁹

Metnin Okunuşu:

¹¹⁸ Mustafa Tatcı, *Yûnus Emre Dîvânı*, T. C. Kültür Ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler Ve Yayımlar Genel Müdürlüğü III.

¹¹⁹ https://www.facebook.com/osmanlicasevdalilariyiz/photos/a.111332085605998.16382.111330135606193/804000316339168/?paipv=0&eav=AfYJDJvCvaqCyWllS4sMdSqaZA3QyfeCyKVB-V55bE8g9M_ePIKcPtmcD7j8uhBubc&_rdr Erişim 02.02.2022.

Canım, kurban olsun senin yoluna

*Adı güzel, kendi güzel Muhammed*¹²⁰

Abdülhadi (Erol Dönmez)¹²¹ tarafından celî sülüs hatla yazılmıştır. Peygamberimize övgü olarak söylenen bu şiir bir sevgi ifadesidir. Bir kişiye olan sevgi, bağlılık ve sadakati ifade etmek için kullanılır. Söz konusu ifade, Hz. Muhammed'e (s.a.v.) olan sevgi ve bağlılığı ifade ederken, aynı zamanda genel olarak bir kişiye veya bir değere olan bağlılığı ifade etmek için de kullanılabilir. Adı güzel, kendi güzel Muhammed ifadesi, Hz. Peygamber'e (s.a.v.) övgü niteliğindedir. İslam geleneğinde, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) ismi güzel ve değerli olarak kabul edilir. Hem isminin güzel olduğunu hem de kendisinin güzel bir kişilik sergilediğini belirtmek için kullanılır.

Resim 31. Ali Rıza Özcan'a Ait Bir Levha.¹²²

Metnin Okunuşu: Gelin tanış olalım işi kolay kılalım

Ali Rıza Özcan¹²³ tarafından ta'lik hatla yazılmıştır. Bu dizelerde anlatılmak istenen şöyledir; Dünya içerisinde insanların barış içerisinde kardeşçe yaşamaları gerektiğini, insanlar arasında din, dil ve ırk ayrımı yapmadan işi kolaylaştırarak zorlaştırmadan

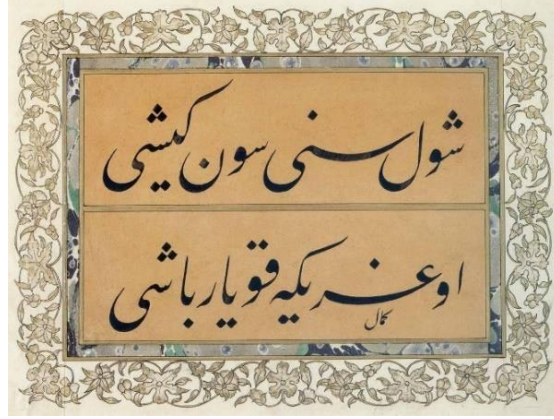
¹²⁰ <https://yunusemresiirleri.blogspot.com/2008/05/canim-kurban-olsun-senin-yoluna.html> Erişim 13.01.2023.

¹²¹ Abdülhadi 1965 yılında İstanbul'da doğmuştur. 1984 yılında Gaziosmanpaşa İmam Hatip Lisesi'nden mezun olmuş, aynı yıl Hüseyin Kutlu'dan sülüs nesih yazı meşkine başlamıştır. 1985 yılında Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ne kaydolmuştur. Nuri Özcan'dan dinî mûsikî eğitimi almıştır. 1989 yılında Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun olmuştur. 1993 yılında Hüseyin Kutlu'dan sülüs nesih yazılarında icâzetnâme almıştır. 1994-1998 yılları arasında Atatürk Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi'nde araştırma görevlisi olarak vazife yapmıştır. Adana Sabancı Merkez Camii ve Japonya Tokyo Cami başta olmak üzere birçok camide ve koleksiyonlarda yazıları bulunmaktadır. 2000 yılından beri BİKSAD'da hüsn-i hat hocalığı yapmaktadır. Bkz. <https://www.ketebe.org/sanatkar/erol-donmez-2088> Erişim 12.01.2023.

¹²² <https://kaligrafitipografi.anadolu.edu.tr/?portfolio=ali-riza-ozcan> Erişim 12.01.2023.

¹²³ Ali Rıza Özcan 1968'de Zonguldak'ta doğmuştur. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Geleneksel Türk Sanatları Bölümü'nden mezun olmuştur. "Klasik Devir Kur'an-ı Kerim'lerinin Tezhibli Sayfaları" adlı teziyle yüksek lisansını, "Türk Nesta'lık Ekolü" adlı çalışmasıyla sanatta yeterliğini tamamlamıştır. Ali Alparslan'dan rık'a, dîvanî, celî dîvanî ve ta'lik; Hüseyin Kutlu'dan sülüs-nesih icâzetnamesi almıştır. Çok sayıda sergiye katılmış, ulusal ve uluslararası yarışmalarda ödül kazanmıştır. Hâlen Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Geleneksel Türk Sanatları Bölümü'nde Eski Yazı Anasanat Dalı başkanıdır. Bkz. <https://www.ketebe.org/sanatkar/ali-riza-ozcan-2881> Erişim 10.01.2023.

yaşamaları gerektiğinden bahseder. Yûnus Emre bu şiiriyle, insanlara güzel örnekler vermiş, nasihatlerde bulunmuş ve insanlara çeşitli uyarılarda bulunmuştur.

Resim 32. Kemal Batanay'a Ait Bir Levha.¹²⁴

Metnin Okunuşu:

Şol seni seven kişî

Uğruna koyar başî

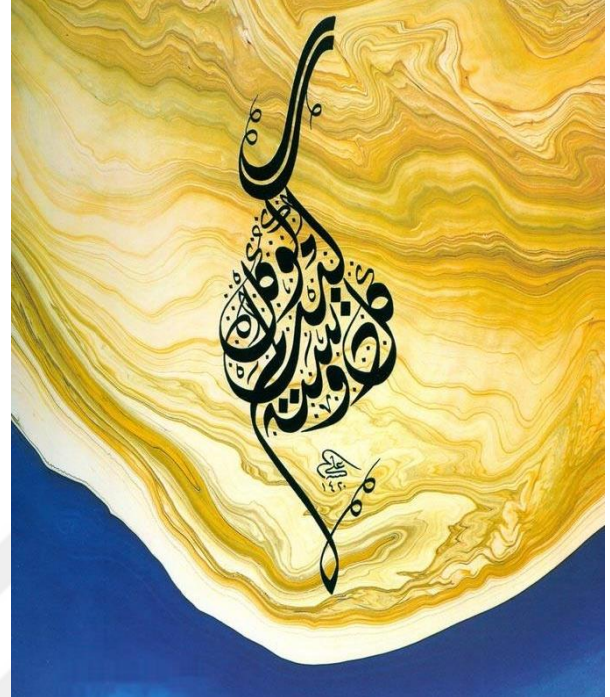
Kemal Batanay¹²⁵ tarafından ta'lik hatla yazılmıştır. Yûnus Emre'ye ait olan bu şiir bestelenmiş ilahi formunda çoğu insan tarafından bilinmektedir.

¹²⁴ https://twitter.com/islam_sanatlari/status/999362226866786304/photo/1 Erişim 13.01.2023.

¹²⁵ Kemal Batanay 1893 tarihinde İstanbul Kasımpaşa'da doğmuştur. Zeyrek'teki Sâlihâ Sultan Sıbyân Mektebi'nde ve Fâtih Rüşdî Mektebi'nde okuduktan sonra Vefâ İdâdisi'ne girmiştir. 14 yaşındayken babasında hafızlığını yapmıştır. Ayrıca Tevfik Efendi'den Arapça ve Farsça, Manisalı Mustafa Efendi'den de dinî ilimleri tahsil etmiştir. Mezun olduktan sonra Dârü'l-hilâfeti'l-aliyye Medresesi'nin sahn kısmına girmiş, 5. sınıfta iken bâ-imtihan Dârü'l-fünûn İlâhiyât Şu'besi'ne geçmiştir. Ancak Cihan Harbi'nin patlak vermesi ile askere alındığı ve dönüşünde de şube lağvedildiği için tahsilini tamamlayamamıştır. Bunun üzerine 1920 yılında Şirket-i Hayriye Ta'dâd Kalemî'nde memuriyete başlamıştır. 2. Dünya Savaşı yıllarındaki iki yıllık seferberlik görevi dışında, aralıksız 30 sene hizmette bulunduktan sonra 1956 senesinde emekliye ayrılarak, asıl şöhretini kazanacağı hüsn-i hat ve musikî çalışmalarına ağırlık vermiştir. Hüsn-i hat dersleri yanında, Kubbealtı Musikî Enstitüsü'nde Münîr Nureddîn Selçuk ile birlikte musikî dersleri verdi. 22 Haziran 1981 tarihindeki vefâtını müteakib Feriköy Mezarlığı'na defnedilmiştir. Bkz. <https://www.ketebe.org/ar/artist/kemal-batanay-493> Erişim 14.07.2022.

Resim 33. Ali Toy'a Ait Bir Levha.
126

Resim 34. Ali Hüsrevoğlu'na Ait Bir Levha.
127

Metnin Okunuşu: Gel dosta gidelim gönül.

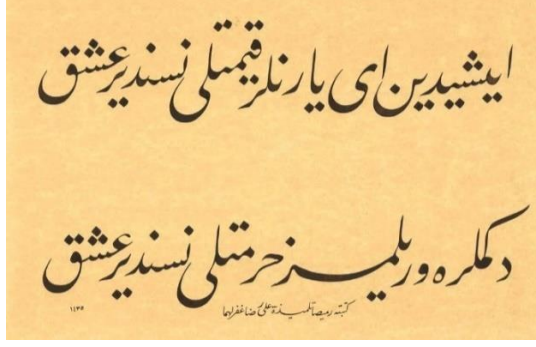
Sol taraftaki yazı Ali Toy¹²⁶ tarafından celî divanî hatla yazılmıştır. Sağ taraftaki yazı ise Ali Hüsrevoğlu¹²⁷ tarafından celî divanî hatla yazılmıştır. Şiir Yûnus Emre'nin tasavvufi düşüncelerini ve aşkı ifade eden dizelerinden biridir. Bu mısra, insanın iç dünyasında gerçek sevgi ve maneviyat yolculuğuna katılma arzusunu ifade etmektedir.

¹²⁶ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/3669128366514303> Erişim 10.10.2022.

¹²⁷ <https://www.ktsv.com.tr/sanatkarlar/195-ali-husrevoglu> Erişim 20.12. 2022.

¹²⁸ Ali Toy 1960 yılında Kütahya'nın Tavşanlı ilçesinde doğmuştur. Tavşanlı Tunçbilek Lisesi'nden sonra İTÜ Mimarlık Fakültesi'nden 1988 yılında mezun olmuştur. 1992 yılında Yıldız Üniversitesi Röleve-Restorasyon dalında yüksek lisans yapmıştır. Ali Alparslan'dan talik, divani, rika eğitimi alan Toy, yurtiçinde ve yurtdışında birçok sergiye katılmıştır. Özellikle talik, divani ve modern hat eserleriyle dikkat çeken Ali Toy, modern hatlarda temel geometrik çizgileri kullanmıştır. Klasik ve modern hat çalışmalarına İstanbul'da devam eden Toy, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nde öğretim görevlisi olarak çalışmaktadır. Bkz. <https://www.ketebe.org/sanatkar/ali-toy-2095> Erişim 10.01.2023.

¹²⁹ Ali Hüsrevoğlu 1956 yılında Afyonkarahisar'ın Sandıklı ilçesinde doğmuştur. 1974'te Hat Sanatına başlamıştır. 1984'te Büyük Üstad Hattat Hamid Ayaç'tan icazet almış, 1993 yılında Mescid-i Nebvî'nin genişletme projelerinde Mescid-i Nebvî'nin hat yazılarını yazma şerefine nail olmuştur. Hat sanatında kullanılan âlet ve malzemelere yenilik getirmiş, yeni yöntemler geliştirmiştir. Hilve-i şerife türünde birbirinden farklı otuz kadar modele imza atmıştır. Hat nevilerinden sülüs, nesih, divanî, celî divânî, tuğra, ma'kılî, kûfî ve ta'lik yazmaktadır. Bkz. <https://www.ktsv.com.tr/sanatkarlar/195-ali-husrevoglu> Erişim 07.01.2023

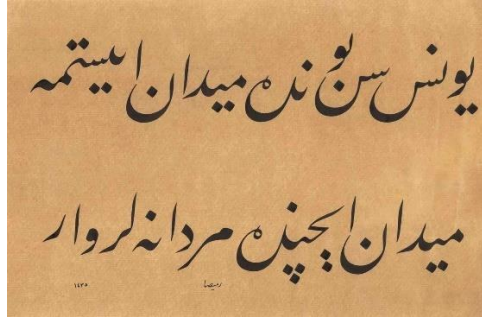
Resim 35. Rumeysa Havranlıoğlu'na Ait Bir Levha. ¹³⁰

Metnin Okunuşu:

İşidin ey yârenler kıymetli nesnedir aşk

Değmelere verilmez hürmetli nesnedir aşk

Hüsni hat levhası Rumeysa Havranlıoğlu¹³¹ tarafından ta'lik hatla yazılmıştır. Yûnus Emre, şiirinde aşkın yüce ve kıymetli bir nesne olduğunu söyleyerek, onun değerini vurgulamıştır. Aşk, sıradan ve yüzeysel şeylerle ölçülemez ve ona sadece kelimelerle değil, içtenlikle ve samimiyetle yaklaşılmalıdır. Yûnus Emre'nin şiirleri genellikle aşk, sevgi, birlik, insanlık ve İslam tasavvufu gibi temaları işler. Bu dizelerde ise aşkın yüceliği ve değeri vurgulanırken, aşka olan saygının da önemi anlatılmaktadır.

Resim 36. Rumeysa Havranlıoğlu'na Ait Bir Levha. ¹³²

¹³⁰ <https://tr.pinterest.com/pin/659284832942836454/> Erişim 01.01.2023.

¹³¹ Rumeysa Havranlıoğlu 1986 yılında Ankara'da doğmuştur. 2002 yılında Betül Kırkan'la sülüs-nesih, Ali Rıza Özcan'la talik ve rika meşk eden Havranlıoğlu, 2015 yılında icâzet almıştır. Çeşitli karma sergilere katılan Havranlıoğlu, Hüseyin Kutlu'yla hüsni hat ihtisas derslerine devam etmektedir. Bkz. <http://www.turkiyeninustalari.org/tr/ustalar/hat-sanati/rumeysa-havranlioglu> Erişim 17.01.2023.

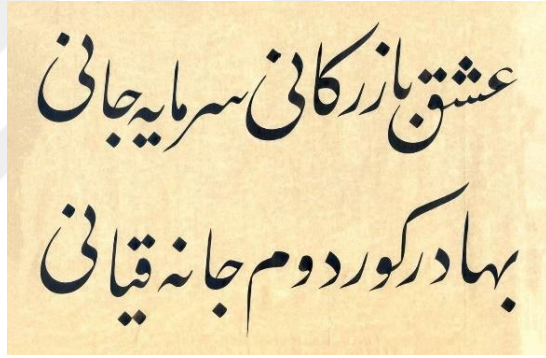
¹³² <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2869175206509627> Erişim 02.06.2022.

Metnin Okunuşu:

Yûnus sen bunda meydân isteme

Meydân içinde merdâneler var

Hüsn-i hat levhası Rumeysa Havranlıoğlu¹³³ tarafından ta'lik hatla yazılmıştır. Şiirde “Yûnus, sen burada meydana çıkmayı isteme. Bu meydanda senden daha güçlü, daha hünerli nice pehlivanlar, nice yiğitler var.” Demektedir. Meydan kelimesi, tasavvufi bir anlamda kullanılmaktadır. Meydan, dünyevi hırslar, egolar ve toplumsal statü mücadelesi gibi unsurların olduğu bir yerdir. Ancak tasavvuf yolunda ilerleyenler için gerçek kahramanlar, meydanda değil içlerinde bulunur. Merdâneler kelimesi ise kahramanlar anlamına gelir. Bu dizeyle, tasavvuf yolunda olan bir kişinin hakikate ulaşmak için dış dünyada gösterişli meydanlarda değil, içsel arayışlarda ve ruhani bir yolculukta olması gerekir.

Resim 37. Hattatı Bilinmemektedir.¹³⁴

Metnin Okunuşu:

‘İşk bâzergâni sermâye cânî

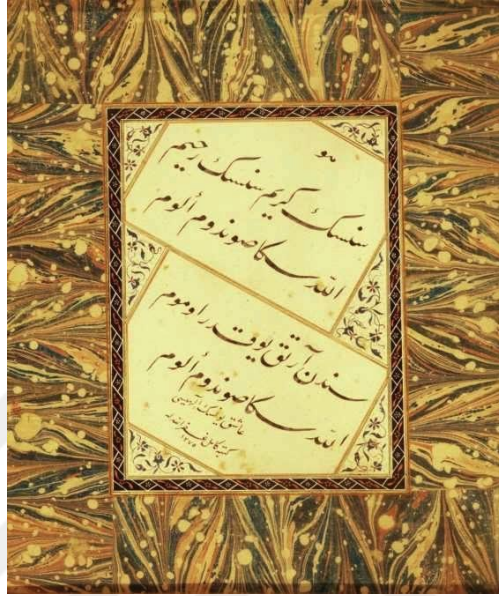
Bahâdur gördüm cânâ kıyanî

Hattatı bilinmeyen bu hüsn-i hat levhası ta'lik hatla yazılmıştır. Şiirin anlamı şöyledir: “Aşk tüccarının sermayesi canıdır. Pek yiğit gördüm, canına kıyanı” Can kelimesi sadece fiziksel anlamda değil, aynı zamanda insanın ruhani varlığını da temsil eder. Aşk tüccarı, içsel bir yolculuk yapar ve aşk arayışında olan bir kişidir. Bu kişi, aşkı yaşamak için canını seferber eder. Pek yiğit gördüm, canına kıyanı ifadesi ise tasavvufi

¹³³ Bu hattatın hayatı için bkz. 131. dipnot.

¹³⁴ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2861660667261081> Erişim 27.04.2022.

anlamda, bir kişinin içsel yolculuğunda kendini yok etmek veya özünden vazgeçmek anlamına gelir. Bu ifade, kişinin egoist dürtülerini terk edip, kendini Allah aşkına adanarak aşkın sınırsızlığına erişme yolunda adımlar atmasını sağlar. Bu yolculukta, kişi kendi egosunu, dürtülerini ve kendi benliğini aşmaya çalışır ve kendini tamamen aşka ve Allah'a adanmayı hedefler.

Resim 38. Kâmil Ülgen'e Ait Bir Levha. ¹³⁵

Metnin Okunuşu: Hû

Sensin Kerîm sensin Rahîm

Allâh sana sundum elüm

Senden artuk yokdur umum

Allâh sana sundum elüm

Hüsn-i hat levhası Kâmil Ülgen¹³⁶ tarafından ta'lik hatla yazılmıştır. Bu dizeler, Allah'ın Kerim (cömert) ve Rahim (merhametli) isimlerini yücelten bir ifadedir. Şair,

¹³⁵ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2745454198881729> Erişim 19.08.2023.

¹³⁶ Kâmil Ülgen 1886'da Samsun'un Vezirköprü İlçesinin Zeyton nahiyesinde doğmuştur. Üç yaşında İstanbul'a giderek ibtidâ'î ve rüşdî tahsîlini tamamlamıştır. İdâdîden ayrılmak zorunda kalınca Nûr-ı Osmâniye Cami'ndeki meşkhânedeki Bakkal Ârif Efendi'nin derslerine devam ederek, sülûs ve nesihîten icâzet almıştır. 1907'de Ticâret Mekteb-i Â'lîsi'ne girip ertesi sene de Mekteb-i Hukuk'a geçmiştir. 1912'de buradan mezun olduğu gibi, Harbiye Nezâreti'ndeki vazîfesinde de mümeyyizliğe yükselmiştir. Bu esnâda ilâve olarak Matba'a-i Askeriyye'nin hattatlığı da uhdesine verilmiştir. Millî Mücâdele'nin ilânı üzerine Ankara'ya giden Kâmil Ülgen, Büyük Millet Meclisi'nin açılışında bir müddet Meclis ve Vilâyet matbaalarının hattatlığını yapmıştır. 1930'da Akçaabat Savcılığı'na tayin edilmiştir. Muhtelif adlî memuriyetlerinde bulunduktan sonra tekaüde ayrılmıştır. 16 Ekim 1958 tarihinde vefat etmiştir. Bkz. <https://www.ketebe.org/en/artist/kamil-ulgen-466> Erişim 19.01.2023.

Allah'a olan saygı ve minnetini dile getirerek, ona elleriyle sunduğu her şeyin dışında hiçbir umudu olmadığını ifade etmektedir. Allah'a olan güven ve bağlılığını göstermektedir.

Resim 39. Mehmet Emin Barın'a Ait Bir Levha.¹³⁷

Metnin Okunuşu:

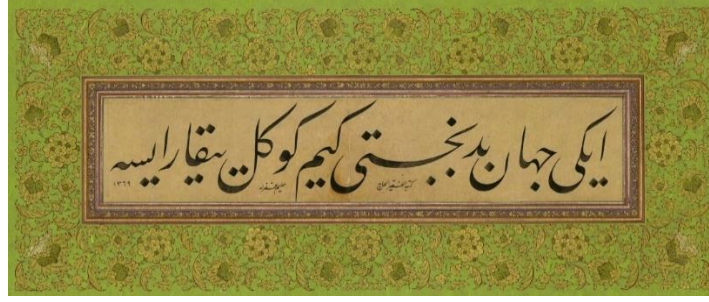
Sevelim. Sevilelim.

Bu dünyâ kimseye kalmaz.

Hüsn-i hat levhası Mehmet Emin Barın¹³⁸ tarafından kûfî hatla yazılmıştır. İnsanların birbirini sevmesi ve karşılıklı olarak sevgi dolu ilişkiler kurması, dayanışma, hoşgörü, sevgi ile mümkündür. İnsanların birbirini sevmesi ve sevgiyle yaklaşması, daha pozitif bir dünya inşa etmemize yardımcı olur. İnsanların kendi aralarında sevgi ve anlayışla davranması, hoşgörülü olması ve birlikte yaşamanın gerekliliğidir. “Bu dünya kimseye kalmaz” ifadesi genellikle yaşamın geçici olduğunu ve hiçbir kimsenin bu dünyada kalıcı olmadığını ifade etmek için kullanılır. Bu söz, insanların mülkiyet, zenginlik veya dünyevi şeylere aşırı bağlanmamaları gerektiğini vurgular. Aynı zamanda hayatın geçici olduğunu ve asıl önemli olanın manevi değerler ve ilişkiler olduğunu hatırlatır.

¹³⁷ <https://www.oguztopoglu.com/2013/07/sevelim-sevilelim-bu-dunya-kimseye.html> Erişim 20.09.2022.

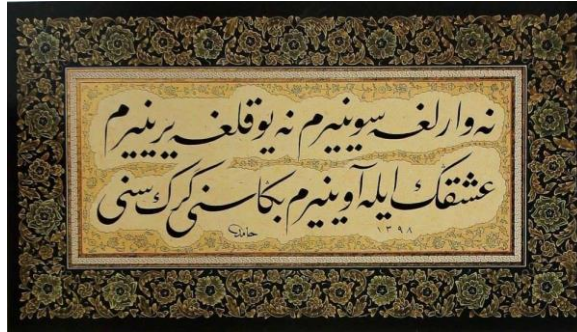
¹³⁸ Mehmet Emin Barın 1913 yılında Bolu’da doğmuştur. Hâfız Tevfik Efendi’nin oğludur. Güzel Sanatlar Akademisi Türk Süsleme Sanatları Bölümü’nde Reîsülhattâtın Kâmil Akdik’ten hat, Necmettin Okyay’dan klasik Türk ciltçiliği dersleri almıştır. 1944’te Güzel Sanatlar Akademisi’nde yazı tasarımı (Latin harfleriyle) dersleri öğretim üyesi olmuştur. 1951’de bugün Çemberlitaş’ta bulunan Barın Cilt ve Yazı Atelyesi’ni, ayrıca 1955’te akademi bünyesinde Dekoratif Sanatlar Bölümü’ne bağlı olarak bir yazı ve cilt atölyesi kurmuştur. 1983’te Mimar Sinan Üniversitesi Grafik Ana Sanat Dalı öğretim üyeliğinden emekli olmuştur. 1987’de İstanbul’da vefat etmiştir. Kabri Zincirlikuyu Mezarlığı’ndadır. Bkz. İlhami Turan, “Mehmet Emin Barın”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 1992, 5, 70-72.

Resim 40. Mustafa Halim Özyazıcı'ya Ait Bir Levha.¹³⁹

Metnin Okunuşu: *İki cihân bedbahtı kim gönül yıkar ise*

Sami Tokgöz Koleksiyonunda bulunan hüsn-i hat levhası H. 1369 / M. 1949-1950 tarihinde Mustafa Halim Özyazıcı¹⁴⁰ tarafından celî ta'lik hatla yazılmıştır. Abdulhamid Yılmaz levhayı tezhip sanatı ile süslemiştir. Şiirin anlamı şöyledir: Bir kişi, kendi iç dünyasını, kalbini kötü duygulardan, olumsuz düşüncelerden arındırırsa, hem dünya hem de ahiret mutluluğuna ulaşabilir. Mevlânâ'nın ifadesiyle “kalp, yüce Allah'ın nazargâhıdır.” Bu sebeple, bir gönül yıkmak, bin kâbe yıkmaktan daha kötüdür. Yûnus'un ifadesiyle de “Bir kez gönül kırdın ise bu kıldığın namaz değil. Yetmiş iki millet dahi elin yüzün yumaz değil.” Kişi hem namaz kılar hem de gönül kırarsa bu namazı kabul olmaz Çünkü namazın farz oluş gayesi kötülüklerden alıkoymaktır. Kötülüklerin en büyüğü ise gönül kırmaktır.

Resim 41. Hamid Aytaç'a Ait Bir Levha.¹⁴¹

¹³⁹ <https://www.ketebe.org/eser/2691?ref=artist&id=341> Erişim 17.05.2022.

¹⁴⁰ Mustafa Halim Özyazıcı 14 Ocak 1898'de İstanbul'da doğmuştur. Asıl adı Abdülhalim olmakla beraber Halim ismiyle tanınır. Esekapi (İsâ-kapısı) İbtidâî Mektebi'ni bitirdikten sonra Aksaray'daki Husûsî Gülşen-i Maârif Rüşdiyesi'ne girmiştir. Burada hat muallimi olan Hâmit (Aytaç) kendisindeki kabiliyeti sezerek onunla ayrıca ilgilenmiş; rik'a, sülüs, nesih ve divanî yazılarını mektep seviyesinde meşketmiştir. Rüşdiyeden mezun olunca 1914'te Sanâyi-i Nefîse Mektebi'ne hâk şubesine kaydolmuştur. 1946 yılında Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Türk Tezyinî Sanatlar Şubesi'ne hüsn-i hat muallimi olarak tayin edimiştir. 1964'te geçirdiği bir trafik kazası sonucu vefat etmiştir. Bkz. M. Uğur Derman, “Mustafa Halim Özyazıcı”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2007, 34, 135-137.

¹⁴¹ <https://tr.pinterest.com/pin/798755683895746270/> Erişim 10.04.2023.

Metnin Okunuşu:

Ne varlığa sevinirim / Ne yokluğa yerinirim

Aşkın ile avunurum / Bana seni gerek seni

Hamid Aytaç¹⁴² tarafından ta'lik hatla yazılmıştır. Şiirde Yûnus Emre'nin varlığa sevinmeyi ve yokluğa yerinmeyi reddettiği, aşkın varlığıyla teselli bulduğu ve sadece sevgiliye ihtiyaç duyduğu ifade edilmiştir. Yûnus Emre'nin şiirlerinde genellikle Allah'a olan aşk ve bağlılık teması işlenir ve bu dizeler de bu temayı yansıtmaktadır. Yûnus Emre'nin sevgi, hoşgörü ve birlik mesajlarını içeren şiirleri, Türk edebiyatında önemli bir yere sahiptir.

2.4.2. Kadı Burhâneddin

2.4.2.1. Hayatı

1345 yılında doğmuştur. Asıl adı Ahmed olup dönemin Kayseri kadısı Şemseddin Muhammed'in oğludur. Bilinen bütün cedlerinin kadı olduğu belirtilmektedir. Sultan II. Gıyâseddin Keyhusrev'in akrabası olan annesi, Anadolu Selçukluları'nın nüfuzlu simalarından Celâleddin Mahmud Müstevfi'nin oğlu Abdullah Çelebi'nin kızıdır.¹⁴³

Eretnaoğlu Mehmed Bey tarafından 1364 Yılında Kayseri'e şehrin kadılığına tayin edilmiş ve onun kızı ile evlenmiştir. Kadılığı sırasında adaleti uygulama konusunda samimi çaba göstermiştir.¹⁴⁴

Kadı Burhâneddin, Akkoyunlu Hükümdarı Karayülük Osman Bey'le yaptığı savaşta esir düşmüştür. Sivas surlarının önünde boynunu vurularak öldürülmüştür. Kabrinin nerede olduğu hakkında kaynaklarda yeterli bilgi bulunmamakta, ancak Sivas'taki Kadı Burhâneddin Türbesi denilen yere gömüldüğü sanılmaktadır.¹⁴⁵

¹⁴² Bu hattatın hayatı için bkz. 23. dipnot.

¹⁴³ Abdülkerim Özaydın, "Kadı Burhâneddin", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2001, 24, 74.

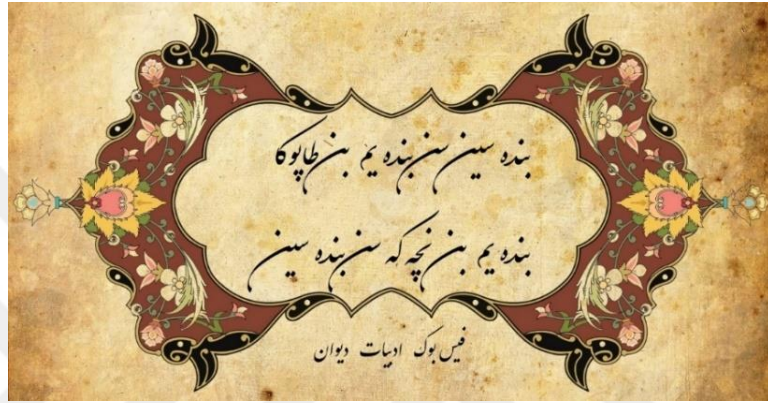
¹⁴⁴ Özaydın, "Kadı Burhâneddin", *TDV*, 74.

¹⁴⁵ Özaydın, "Kadı Burhâneddin", *TDV*, 75.

XIV. yüzyılda Türk edebiyatının gelişmesinde önemli katkıları bulunan bir şairdir. Kendine has bir lirizm içinde âşıkane şiirler yazan Kadı Burhâneddin duygu yüklü şiirlerinde Fuzûlî'yi; renk, pırıltı ve samimiyette Bâkî'yi andırır.¹⁴⁶

Eserleri arasında; 1 *Divan* 'ı 2 *İksîrü's-sa'âdât fî esrâri'l-ibâdât* ve 3 *Tercîhu't-Tavzîh (Hâşiye 'ale't-Telvîh)* zikredilir.¹⁴⁷

2.4.2.2. Hat Levhalarında Kadı Burhâneddin'in Şiirleri

Resim 42. Hattatı Bilinmemektedir.¹⁴⁸

Metnin Okunuşu:

Bendesin sen bendeyim ben tapuna

Bendeyim ben nice ki sen bendesin

Hattatı bilinmeyen bu levha ta'lik hatla yazılmıştır. Kadı Burhâneddin'e ait bu beyitten şöyle bir anlam ortaya çıkmaktadır: “Sen benim oldukça ben kapında kölenim. Kölenim ben, sen bende oldukça.” Şiir Allah ile olan bağlılık duygusunu ifade etmektedir. “Sana karşı büyük bir bağlılık hissediyorum ve senin için her şeyi yapmaya hazırım” anlamına gelir. Kölenim ben, sen bende oldukça ifadesi, “Sana bağımlıyım ve senin olmadan eksik hissediyorum” anlamına gelmektedir.

¹⁴⁶ Hatice Tören, “Kadı Burhâneddin”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2001, 24, 75.

¹⁴⁷ Özaydın, “Kadı Burhâneddin”, *TDV*, 74.

¹⁴⁸ <https://tr.pinterest.com/pin/648025833881533515/> Erişim 12.06.2022.

2.4.3. Hâfız-ı Şîrâzî Hâce Şemseddin Muhammed

2.4.3.1. Hayatı

Doğum tarihi tam olarak belli olmamakla birlikte 1317 ile 1326 yılları arasında Şîraz da doğduğu kabul edilmektedir. Büyük şöhretinin olmasına rağmen hayatı hakkında çok az bilgi bulunmaktadır. Öğrenciliği sırasında büyük bir şair olarak tanınmaya başlanmıştır.¹⁴⁹

Kaside, rubâî ve kıtalar da yazmış olmasına rağmen Hâfız şöhrete gazelleriyle ulaşmıştır. Daha önce gazel söyleyen bütün üstatların meziyetlerini kendinde toplaması sebebiyle gazelleri Fars edebiyatında türünün en gelişmiş örnekleri sayılır. Önceki şairler gibi gazellerinde mecazi anlamlar da taşıyan aşk ve şarap meclislerini terennüm etmiştir. Hâfız'ın şiirlerindeki âhenk ve akıcılık yanında dilinin sade, ve veciz olması şöhretinin en önemli nedenlerinden biridir. Onun bu özellikleri tezkirelerde de ifade edilmiştir. Hâfız Divanı, Türkiye'de *Mesnevî* ve *Gülistân*'dan sonra en çok okunan Farsça metinlerin başında gelmektedir.¹⁵⁰

Şiirlerin tamamının Hâfız'a ait olduğu kabul edilen bir divan nüshası bulunamamıştır. Bütün gazelleri sehl-i mümteni gibi görünen Hâfız'ın şiirlerini anlamak için daha başlangıçtan itibaren çeşitli şerhler yazma gereği duyulmuştur.¹⁵¹

1389 veya 1390 yılında Şîraz'da ölmüş ve bugün türbesinin bulunduğu Hâfızıye semtine gömülmüştür.¹⁵²

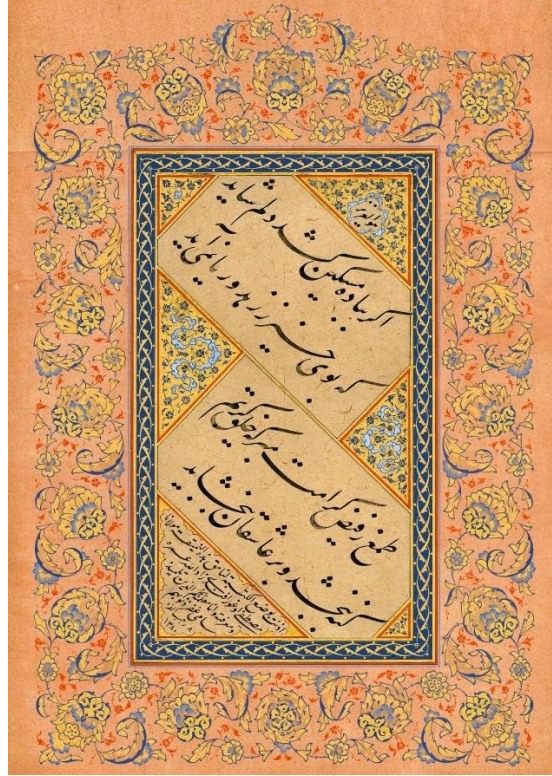
¹⁴⁹ <https://www.fikriyat.com/galeri/edebiyat/hafiz-i-sirazi-kimdir/2> Erişim 01.12.2022.

¹⁵⁰ Nesim Sönmez, "Hâfız-ı Şîrâzî – Melayê Cizîrî Karşılaştırması", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8, (40), Ekim 2015, 139.

¹⁵¹ Tahsin Yazıcı, "Hâfız-ı Şîrâzî", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 1997, 15, 105.

¹⁵² Yazıcı, "Hâfız-ı Şîrâzî", *TDV* 104.

2.4.3.2. Hat Levhalarında Hâfız-ı Şîrâzî'nin Şiirleri

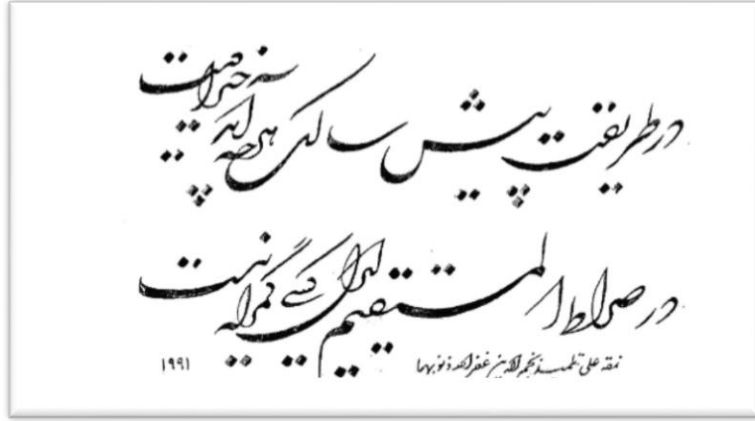
Resim 43. Mustafa Uğur Derman'ın Necmeddin Okyay'dan Aldığı İcâzetnâme.¹⁵³

Metnin Okunuşu:

*Eger be bâde-i muşgîn keşed dilem şâyed
 Ki bûy-i hayr zi zuhd u riyâ nemîâyed
 Tama' zi feyz-i kerâmet meber ki hulk-i kerîm
 Guneh be bahşed u ber âşîkân be bahşâyed*

¹⁵³ <https://www.ketebe.org/eser/3834?ref=artist&id=3395> Erişim 10.06.2023.

Mustafa Uğur Derman'ın¹⁵⁴ Necmeddin Okyay'dan aldığı icâzetnâme.¹⁵⁵ H. 1380 M. 1960-1961 tarihinde ta'lik hatla yazılmıştır. Mail kıta olan icâzetnâme'nin Müzehhibi Gülnur Duran'dır. Şiirin dili Farsça'dır. Metnin anlamı şöyledir. “Eğer gönlüm misk kokulu şaraba meylederse yeridir. Çünkü bu abidlikten ve bu riyadan pek hayır kokusu gelmiyor. Sevgilinin kerem etmesinden ümidini kesme ey âşık! Çünkü o Kerîm'in âdetidir; günahları bağışlar ve âşıklara merhamet eyler.”¹⁵⁶

Resim 44. Ali Alparslan'a Ait Bir Levha.¹⁵⁷

Metnin Okunuşu:

Der tarikat pîş-i sâlik her çi âyed hayr est

Der sırât-ı müstakîm ey dil kesî gümrâh nîst

¹⁵⁴ Mustafa Uğur Derman 1935 yılında Balıkesir'in Bandırma İlçesinde doğmuştur. 1953 Yılında Haydarpaşa Lisesi'nden ve 1960 yılında İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Eczacılık Okulu'ndan mezun olmuştur. Hattat Necmeddin Okyay'ın hat ve diğer kitap sanatları alanlarında öğrencisi olmuş ve 1960 yılında tâlik hattından icâzet almıştır. Ayrıca Macit Ayrıl, Halim Özyazıcı ve Prof. Dr. Süheyl Ünver gibi alanın önde gelen üstatlarından da istifade etmiştir. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü'nde, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nde ve Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nde öğretim görevlisi statüsünde dersler vermiştir. 1997'de Mimar Sinan Üniversitesi tarafından öğretim üyeliğine kabul edilerek kendisine fahri profesör unvanı verilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı tarafından “Geleneksel Sanatlar” alanında Kültür ve Sanat Büyük Ödülü'ne ve UNESCO Yaşayan Kültür Hazinesi Ödülü'ne lâyık görülmüştür. Bkz. <https://islamansiklopedisi.org.tr/muellif/m-ugur-derman> Erişim 30.01.2023.

¹⁵⁵ İcâzetnâme: Hoca eğer öğrencinin yetiştiğine kanaat getirirse eski üstatlardan bir hilye ya da kıtayı öğrenciye yazması için verir. Öğrenci onu uzun bir süre çalıştıktan sonra yazar. Hocasıda eğer onaylarsa son yazısının altına icâzet dediğimiz yani izin ruhsat anlamına gelen, artık öğrenci yetiştirebilirsin ve eserlerinin altına imzayı atabilirsin muhtevasını içeren bir yazı yazar. Bu yazıya icâzet denir. Metnin bulunduğu bu esere de İcâzetnâme denir.

¹⁵⁶ http://osmanlicalisani.blogspot.com/2023/01/osmanlca-farsca-hat-levha-hafz-sirazi_30.html Erişim 13.04.2023.

¹⁵⁷ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/posts/306756253337559/> Erişim 19.10.2022.

Ali Alparslan¹⁵⁸ tarafından ta'lik hatla yazılmıştır. Şiirin dili Farsça'dır. Metnin anlamı şöyledir. "Tarîkatta, sâlikin karşısına ne çıkarsa, o onun hayrınadır. Ey gönül, doğru yolda (sırât-ı müstakîmde) giden hiç kimse yolunu kaybetmemiştir."¹⁵⁹ Bu dizede tarikat yolunda olan kişinin karşısına çıkan her deneyim veya olayın müridin manevi gelişimine katkıda bulunacağına inanılmaktadır. Dolayısıyla, hayatın zorlukları veya sıkıntıları da dahil olmak üzere her şeyin bir hikmeti olduğu ve insanın gelişimi için önemli bir rol oynadığı unutulmamalıdır.

Resim 45. Mîr Ali Herevî'ye Ait Bir Levha.¹⁶⁰

Metnin Okunuşu:

Ne her ki çihre berefrûht dilberî dâned

Ne her ki âyine sâzed Sikenderî dâned

Mîr Ali Herevî¹⁶¹ tarafından ta'lik hatla yazılmıştır. Şiirin dili Farsça olup anlamı şöyledir. Her yüzünü allayıp pullayanı dilberlikten anlar sanma. Her ayna yapmaya

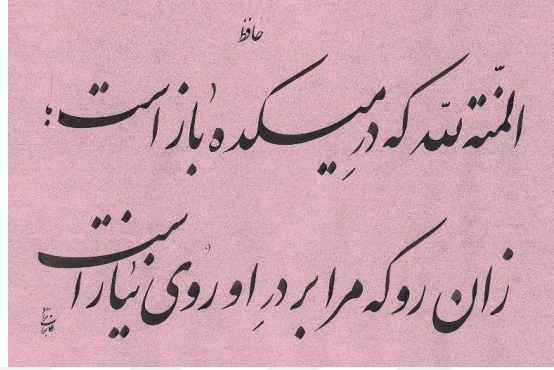
¹⁵⁸ Ali Alparslan 1925-26 yılında Tekirdağ'ın Çorlu ilçesinde doğmuştur. 1980'de profesör olmuştur. 1971 yılından sonra Boğaziçi Üniversitesi'nde de Türk edebiyatı dersleri okutan Ali Alparslan 1989'da emekli olmuştur. Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü ile Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü'nde öğretim çalışmalarını sürdürmüştür. Ta'lik, divanî, celi divanî ve rikâ' yazılarında son dönemin kudretli hattatları arasında yer almıştır. Ali Alparslan kısa süren bir rahatsızlığın ardından 24 Ocak 2006'da vefat etmiştir. Fâtih Camii'nde kılınan cenaze namazından sonra Karacaahmet'teki aile mezarlığına defnedilmiştir. Bkz. Muhittin Serin, "Ali Alparslan", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2020, (Gözden geçirilmiş 2. Basım) Ek 1, 85-87.

¹⁵⁹ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/posts/306756253337559/> Erişim 19.10.2022.

¹⁶⁰ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2325964770830676> Erişim 28.02.2022.

¹⁶¹ Mîr Ali Herevî Herat'ta. H. 881 M. 1476 doğmuştur. Genellikle Meşhed'de kaldığı için Meşhedî olarak da anılmıştır. Ali Herevî ayrıca döneminin dikkati çeken bir nesir ustası ve oldukça kuvvetli bir şairidir. Şiirlerinde Kâtib mahlasını kullanmış ve Türkçe şiirler de yazmıştır. Bu şiirlerden bir örnek *Gülistân-ı Hüner*'de neşredilmiştir. Aynı zamanda muamma söyleme sanatında da isim yapmıştır. Eserlerinde kullandığı imzalar şunlardır: Ali, Fakir Ali, Mîr Ali, Ali Kâtib, Ali Sultânî, Ali Hüseyinî, Mîr Ali Kâtib, Mîr Ali Sultânî, Ali Herevî, Ali Hüseyinî Herevî, Ali Kâtib-i Sultânî, Ali Kâtibü's-sultânî. Birçok şehrin müze ve kütüphanelerinde eserlerine rastlanır. Ayrıca İstanbul'da Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'nde (nr. 1913) bulunan Sa'dî-yi Şîrâzî'nin *Bostân*'ı hattatın kaleminden çıkmıştır. Ali Herevî H. 951 M. 1544 vefat etmiştir. Cenazesi Buhara'da Fethâbâd'da Şeyh Seyfeddin el-Bâharzî'nin mezarı civarında Mevlânâ Sâlih

kalkan İskenderlik nedir bilir sanma.¹⁶² Bu dizede, güzellikle değerlendirilen kişilerin gerçek anlamda iç güzellik ve niteliklere sahip olmadığı ve yüzeydeki güzelliğin asıl karakter ve yetenekler hakkında yanıltıcı olabileceği ifade edilmiştir. Ayrıca, aynaya bakarak kendini İskender gibi büyük bir lider veya kahraman gibi görmenin yanıltıcı olabileceği vurgulanmıştır. Yani, sadece dış görünüşe ve yansımaya dayanarak kendini değerlendirmenin gerçek değerlerin ölçülmesi için yetersiz olduğu belirtilmiştir.

Resim 46. Hattatı Bilinmemektedir.¹⁶³

Metnin Okunuşu:

Elminnetu lillâh ki der-i mey-kede bâz est

Zan rû ki merâ ber der-i û rûy-i niyâz est

Hattatı bilinmeyen bu levha ta'lik hatla yazılmıştır. Şiirin dili Farsça olup anlamı şöyledir. “Allah’a şükürler olsun ki meyhanenin kapısı açık. Çünkü niyaz için yüzüm o kapıya dönük.”¹⁶⁴ Divan edebiyatında kullanılan meyhane kelimesi genellikle tekke manasına gelmektedir. Tekke tasavvufi öğretilerin uygulandığı ve dervişlerin ibadet, zikir, ve manevi eğitim aldığı yerleri ifade eder. Şiirde manevi gelişim ve arayış için tekkenin her zaman açık ve erişilebilir olması ifade edilir. Şair dervişin Allah'a yönelme, O'na dua etme, niyazda bulunma ve manevi arayış için tekkenin kapısına yüzünü çevirdiğini ifade etmiştir. Tasavvufi geleneğe göre, tekke ortamı, manevi rehberlik ve

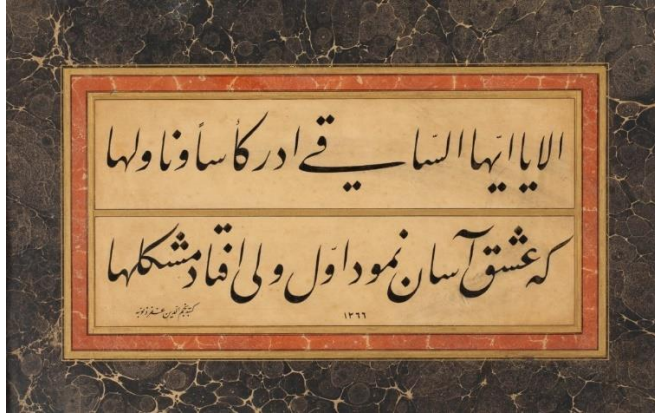
sofasında toprağa verilmiştir. Bkz. Ali Alparşlan, “Mîr Ali Herevî”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 1989, 2, 397-399.

¹⁶² <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2325964770830676> Erişim 28.02.2022.

¹⁶³ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1910396125720878> Erişim 14.06.2022.

¹⁶⁴ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1910396125720878> Erişim 14.06.2022.

destek için önemli bir merkezdir. Derviş Allah'a olan bağlılığını ve niyazını ifade ederek manevi yolculuğa olan isteğini burada gerçekleştirir.

Resim 47. Necmettin Okyay’a Ait Bir Levha.¹⁶⁵

Metnin Okunuşu:

Elâ yâ eyyuhessâkî edir ke’sen ve nâvilhâ

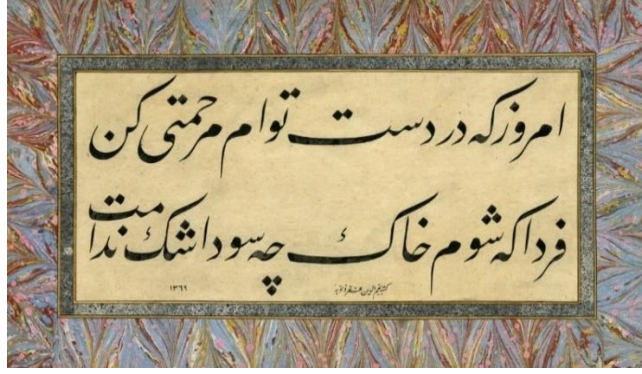
Ki aşk âsân numûd evvel velî üftâd müşkilhâ

Necmeddin Okyay¹⁶⁶ tarafından H. 1366 / M. 1946-1947 tarihinde celî ta’lik hatla yazılmıştır. Şiirin dili Farsça olup yine ebru süslemesinde kendisine aittir. Metnin anlamı şöyledir. “Ey saki, dolaştır kadehi, sun bize. Aşk kolay göründü ilkin, ama sonra ne güçlükler çıkmadı ki.”¹⁶⁷ Bu dizelerde sâkî, meclise neşe ve canlılık verendir. Ortada dolaşarak içki dağıtmak onun görevidir. Burada içki, tasavvufi edebiyatta aşkı sembolize eder. İlk satırda, içki dolaştırılması istenerek aşkın lezzetinin ve derinliğinin aranması simgelenir. Bu, aşk yolculuğunun başlangıcını ifade eder. İlk başta aşk, kolay ve cazip bir şekilde görünebilir. Ancak ikinci satırda, “ama sonra ne güçlükler çıkmadı ki” ifadesiyle aşk yolculuğunun zorlukları ve sıkıntıları anlatılır. Aşkta ilerledikçe, derinleştikçe ve arayış devam ettikçe, zorluklar ve engeller ortaya çıkar. Bu, tasavvufi yolda aşkın, nefsin isteklerine direnme, deneyimleme ve kendi benlik sınırlarını aşma sürecidir. Bu dize, aşkın başlangıçta cazip ve kolay görünebileceğini, ancak daha sonra derin bir manevi yolculuk ve içsel çaba gerektireceğini ifade ederek, aşkın tasavvufi anlamını yansıtır.

¹⁶⁵ <https://www.ketebe.org/eser/3749?ref=artist&id=690> Erişim 10.06.2022.

¹⁶⁶ Bu hattatın hayatı için bkz. 74. dipnot.

¹⁶⁷ <https://www.antoloji.com/gazeller-4-siiri/> Erişim 19.04.2023.

Resim 48. Necmettin Okyay’a Ait Bir Levha. ¹⁶⁸

Metnin Okunuşu:

îmrûz ki der dest-i tu’em merhameti kon

Ferdâ ki şevem hâk çi sûd eşk-i nedâmet

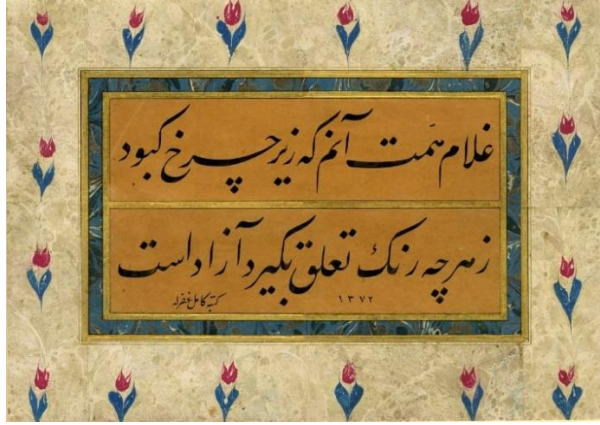
Sami Tokgöz Koleksiyonu’nda bulunan bu hüsn-i hat levhası, Necmeddin Okyay¹⁶⁹ tarafından H. 1369 / M. 1949-1950 tarihinde celi ta’lik hatla yazılmıştır. Şiirin dili Farsça olup ebrucusu yine kendisidir. Metnin anlamı şöyledir. “Bugün ellerindeyken merhamet eyle bana. Yarın toprak olduğumda pişmanlık gözyaşlarından ne fayda.”¹⁷⁰ Bu ifade, hayatta olduğumuz sürece diğer insanlara merhamet etmek ve onlara yardımcı olmak gerektiğini vurgulamaktadır. Bugün sahip olduğumuz imkânlarla, zamanı ve kaynakları kullanarak başkalarına yardım etmek, onlara sevgi ve şefkat göstermek önemlidir. Çünkü insanlarla olan etkileşimlerimiz ve davranışlarımız, gelecekte hatırlanacak ve bizim hakkımızda bir izlenim bırakacaktır.

Yarın ölüm gelip kişi toprak olduğunda, insanlara ve kendisine faydası yoksa o noktada pişmanlık duymak ya da gözyaşı dökmek, geri dönüşü olmayan bir noktada bulunduğu için fayda etmez.

¹⁶⁸ <https://www.ketebe.org/eser/3899?ref=artist&id=690> Erişim 14.02.2022.

¹⁶⁹ Bu hattatın hayatı için bkz. 74. dipnot.

¹⁷⁰ <https://www.gzt.com/infografik/islam-sanatlari/hezarfen-necmeddin-okyay-hatti-ve-ebrsuyula-cel-tlik-levha-18013> Erişim 17.06.2023.

Resim 49. Kâmil Ülgen'e Ait Bir Levha.¹⁷¹

Metnin Okunuşu:

Gulâm-i himmet-i ânem ki zîr-i çerh-i kebûd

Zi herçi reng-i taalluk begîred âzâdest

Kâmil Ülgen¹⁷² tarafından H. 1372 / M. 1952-1953 tarihinde ta 'lik hatla yazılmıştır. Şiirin dili Farsça olup, Ebrucusu ise Necmeddin Okyay'dır. Metnin anlamı şöyledir: “Şu mavi kubbenin altında bağlanılabilecek her renkten kendini kurtaran, dünya sorunlarından uzak kalabilen özgür kişilerin himmetlerine kul köleyim.”¹⁷³ Bu dizede, mavi kubbenin altında bir araya gelen insanların farklı renklerden olabileceği ve her birinin kendini kurtardığı, yani özgürlüğe ulaştığı belirtilmektedir. Dünya sorunlarından uzak kalmak, çeşitli zorluklar ve sıkıntılarla başa çıkmadan huzur içinde yaşamak anlamına gelir. “Özgür kişilerin himmetlerine kul köleyim” ifadesi ile şair bu özgür kişilerin himmetlerine, rehberliklerine, yardımlarına bağımlı olduğunu ifade eder. Genel olarak, özgürlük, bağımsızlık ve huzur arayışı içinde olan kişilerin desteğe ihtiyaç duyduğu ve onların himmetine bağlı kalmayı istediği anlatılmaktadır.

¹⁷¹ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1717712448322581> Erişim 24.06.2022.

¹⁷² Bu hattatın hayatı için bkz. 136. dipnot.

¹⁷³ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1717712448322581> Erişim 24.06.2022.

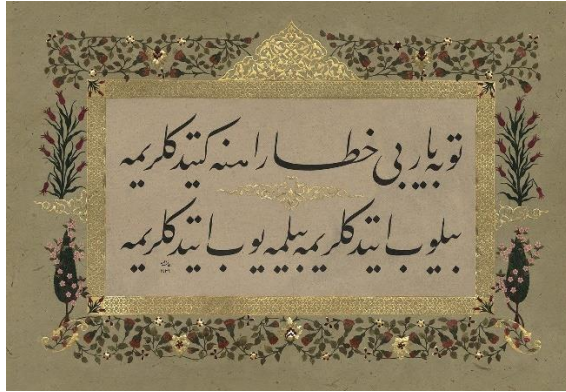
2.4.4. Abdürrahîm-i Rûmî

2.4.4.1. Hayatı

Amasya'nın Merzifon ilçesinde doğmuştur. İlk tahsilini memleketinde yaptıktan sonra Mısır'a gitmiştir. Orada tanıştığı Sühreverdiyye tarikatının Zeyniyye kolu kurucusu Zeynüddin el-Hâfî'ye (ö. 838/1434) intisap ederek sülûkünü tamamlamıştır. Şeyhiyle birlikte Horasan'a gitmiş ve orada birkaç yıl kalmıştır. “Bir aşk kütüğü yaktık, diyâr-ı Rûm'a attık” diyen Hâfî'nin emriyle Anadolu'ya dönerek doğum yeri olan Merzifon'a yerleşmiştir. Ölünceye kadar burada irşad faaliyetleriyle uğraşmıştır. Rûmî mahlasını şiirlerinde kullanan ve “Tövbe yâ Rabbi hatâ râhına gittiklerime / Bilip ettiklerime bilmeyip ettiklerime” beytiyle şöhret kazanan Abdürrahîm-i Rûmî, yaklaşık olarak 850 (1446) yılında vefat etmiştir.¹⁷⁴

Kendisinden bahseden kaynaklarda *İrşâdü'l-enâm*, *Vesâyâ*, *Dîvançe-i İlâhiyyât* ve *Işknâme* adlı eserleri olduğu kaydedilmekte ise de bunlardan sadece *Işknâme*'si günümüze kadar gelmiştir.¹⁷⁵

2.4.4.2. Hat Levhalarında Abdürrahîm-i Rûmî'nin Şiirleri

Resim 50. Ayşe Solak'a Ait Bir Levha.¹⁷⁶

Metnin Okunuşu:

¹⁷⁴ Nihat Azamat, “Abdürrahîm-i Rûmî”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 1988, 1, 293.

¹⁷⁵ Azamat, “Abdürrahîm-i Rûmî”, *TDV*, 293.

¹⁷⁶ <https://www.ayseolak.com/> Erişim 18.02.2023.

*Tevbe yâ Rabbi hatâ râhına gittiklerime
Bilüb itdiklerime bilmeyüb itdiklerime*

Ayşe Solak¹⁷⁷ tarafından ta'lik hatla yazılmıştır. Şiirin dili Osmanlı Türkçesi'dir. Anlamı ise şöyledir. "Tövbe ya Rabbi hata yoluna gittiklerime. Bilip ettiklerime, bilmeyip ettiklerime." Bu dua niteliğindeki dizelerde kişinin geçmişte yaptığı hatalardan dolayı pişmanlık duyduğu ve Allah'a yönelerek tövbe ettiği ifade edilmiştir. Kişi, Allah'tan bağışlanma ve doğru yola iletilme talep eder. Bu ifade aynı zamanda kişinin günahlardan kaçınma, pişmanlık duyma ve Allah'a yönelme niyetini ortaya koyar.

2.4.5. Bahâeddin Nakşibend

2.4.5.1. Hayatı

H. 718 M. 1318'de Özbekistan'ın Buhara kenti yakınlarında Kasrıârîfân köyünde doğmuştur. Hz. Peygamber'in soyundan geldiğine inanıldığı rivayetler ihtiyatla karşılanmaktadır. Uzun yıllar Emîr Külâl'in yanında kalan Bahâeddin Nakşibend, kemale ulaşmadığı halde halinden memnun görünmesi üzerine mürşidi onu tekkeye abdest suyu taşımakla görevlendirmiştir. Tarikat âdâb ve erkânını öğrendiği bu dönemde gördüğü bir rüya üzerine, kendisinin doğumundan yaklaşık bir asır önce (617/1220) vefat etmiş olan Abdülhâlîk-ı Gucdüvânî'nin ruhaniyetine intisap etti ve Üveysî lakabını almıştır. Onun ayrıca uzun yıllar Hakîm et-Tirmizî'nin (ö. 320/932) ruhaniyetinden faydalanması da Üveysîliği ile ilgilidir. Bundan sonra Hâce Bahâeddin şeyhinin bir diğer müridi Mevlânâ Ârif Dikgerânî'nin sohbetlerine katılmıştır. Daha sonra Yûsuf el-Hemedânî'nin neslinden Yesevîyye tarikatı mensubu iki Türk şeyh ile ilgi kurmuştur.¹⁷⁸

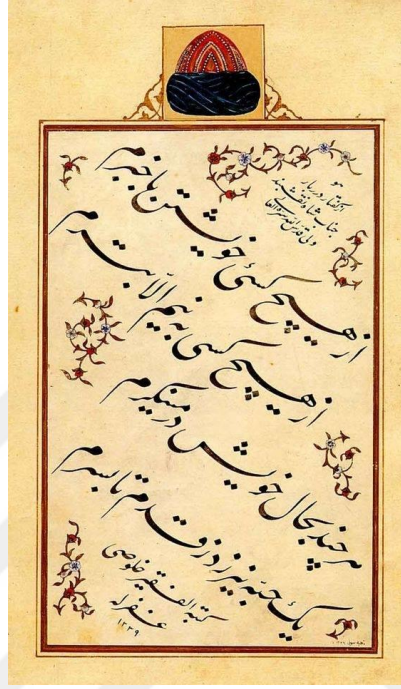
Tasavvufî görüşlerini ihtiva eden herhangi bir eseri bugüne ulaşmadığı için kendisi hakkında telif edilen eserlerden ve nakledilen menkıbelerden bazı bilgilere ulaşmaktayız. Bunların başlıcaları Fahreddin Ali Sâfi'nin *Reşehât*'ı, Abdurrahman-ı Câmî'nin *Nefehât*'ı, Salâh b. Mübârek el-Buhârî'nin *Enîsü't-tâlibîn*'i ve en önemlisi

¹⁷⁷ Ayşe Solak, 1981 yılında İstanbul'da doğmuştur. 1997 yılında Kazım Karabekir İmam Hatip Lisesi'nden mezun olmuştur. 2010 yılında Tahsin Kurt ile talik hattı meşk etmeye başlayan Solak, 2015 yılında icazetini almıştır. Solak, halen Sertarikzade Kültür Merkezi'nde Tahsin Kurt ile çalışmalarını sürdürmektedir. Bkz. <http://www.turkiyeninustalari.org/tr/ustalar/hat-sanati/ayse-solak> Erişim. 14.02.2023.

¹⁷⁸ Hamid Algar, "Bahâeddin Nakşibend", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 1991, 4, 458.

Hâce Muhammed Pârsâ'nın *Risâle-i Ẕudsîyye*'sidir. Bahâeddin Nakşibend'e atfedilen birçok şiir ve risâlenin ona ait olması düşük bir ihtimaldir.¹⁷⁹

2.4.5.2. Hat Levhalarında Bahâeddin Nakşibend'in Şiirleri

Resim 51. Mehmet Hulusi Yazgan'a Ait Tekke Yazısı Bir Levha.¹⁸⁰

Metnin Okunuşu:

Ez hîçkesî hîştên bâ-haberem

Ez hîçkesî bih neyem illâ beterem

Herçend be hâl-i hîş der mi nigerem

Yek habbe neyerzed zi kadem tâ-be-serem

31x 19.5 cm. ebatındaki hüsn-i hat levhası H. 1339 / M. 1920 tarihinde Mehmet Hulusi Yazgan¹⁸¹ tarafından ta'lik hatla yazılmıştır. Tekke yazısı olan bu levhanın

¹⁷⁹ Algar, "Bahâeddin Nakşibend", *TDV*, 459.

¹⁸⁰ <http://www.kalemguzel.org/hattelerleriyayrinti.php?KNO=368&HKNO=20> Erişim 11.06.2023.

¹⁸¹ Mehmet Hulusi Yazgan İstanbul Fatih'te doğmuştur. "Hulûsi" mahlasıdır. Babası Mimar Şücâ Camii imamı Koçhisarlı Hâfız Mustafa Efendi'dir; bu sebeple Hulûsi Efendi'nin eserlerinde bazan Hocazâde Mehmed Hulûsi imzasına rastlanır. Sülûs ve nesih yazılarını ilk mektep yıllarında okuldaki hocası Osman Nûri Efendi'den meşkederek 1883'te icâzet almıştır. Ardından Muhsinzâde Abdullah'ın derslerine girmiş, sülûs ve nesih yazılarını öğrenip yazısını geliştirmiştir. Nesta'lik yazıda meşhur olmuştur. Mehmet Hulûsi'nin hat sanatında birçok meşhur levhaları bulunmaktadır. Bkz. Muhittin Serin, "Mehmet Hulusi Yazgan", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2013, 43, 356-357.

müzeahhibi Süheyl Ünver'dir. Şiirin dili Farsça olup anlamı şöyledir: “Kimseden haberdar değilim. Kimseden iyi değil, hatta beterim. Bakıyorum da şöyle kendi halime; Baştan aşağı on paralık yok değerim.”¹⁸² Bu dizelerde ifade edilen duygu, düşük özsaygı ve kendini değersiz hissetme duygusudur. Kendi değerini düşük görmek, insanın kendini yetersiz hissetmesine ve olumsuz duygularla mücadele etmesine neden olabilir. Bu tür duygusal zorluklarla başa çıkmak için, kendine olan inancı artırmak, olumlu düşünce alışkanlıkları geliştirmek ve destek aramak önemlidir.

2.4.6. Emîr Hüsrev-i Dihlevî

2.4.6.1. Hayatı

Hindistan'ın Delhi Şehri'nin kuzeyindeki Müminpûr kasabasında H. 651 M. 1253 yılında doğmuştur.¹⁸³ Hayatı boyunca ilim, sanat ve tasavvufi iç içe yaşayan Emîr Hüsrev'in Türkçe, Arapça ve Farsça'nın yanı sıra Hint dili ve edebiyatını da çok iyi bilmesi şöhretini daha da yaygınlaştırmıştır. Fars edebiyatındaki bütün gelişmiş şiir türlerinde eser veren Emîr Hüsrev, Hindistan'da o zamana kadar az kullanılan gazel türünün gelişmesine de katkıda bulunmuştur. Tarihî olayları mesnevi tarzında kaleme alması onun en önemli özelliklerinden biridir. Bu özelliği sayesinde Delhi Sultanlığı'nın tarihi hakkında bilgi edinmek mümkündür. Emîr Hüsrev'in bir diğer özelliği de Hint-Müslüman mûsiki geleneğinin kurucusu olmasıdır. Leylâ vü Mecnûn konusunu işleyen mesnevilerde onun yolunu takip eden Türk divan şairleri Emîr Hüsrev'in tesiri altında kalmışlardır.¹⁸⁴

Manzum ve Mensur olarak ikiye ayırdığımız eserlerini Emîr Hüsrev-i Dihlevî hayatı boyunca kendisi derlemiştir. Eserleri şunlardır:

Divanları: Divanları münâcât ve na'ttan sonra Nizâmeddin Evliyâ'yı öven kasidelerle başlar. 1. *Tuhfetü 'ş-şığâr*, 2. *Vasatü 'l-hayât*, 3. *Gurretü 'l-kemâl*, 4. *Bakıyye-i Nakıyye*, 5. *Nihâyetü 'l-kemâl*.

¹⁸² <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/posts/1613204088773418/> Erişim 14.01.2022.

¹⁸³ Rıza Kurtuluş, “Emir Hüsrev-i Dihlevî”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 1995, 11, 135.

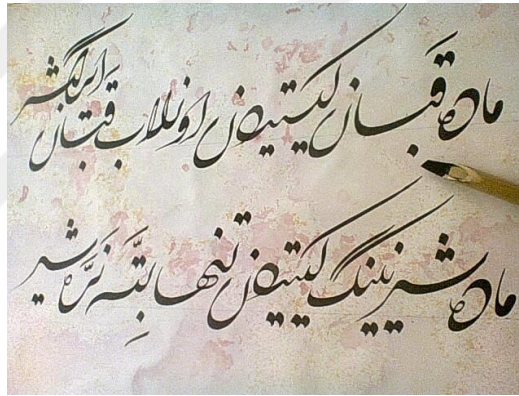
¹⁸⁴ Kurtuluş, “Emir Hüsrev-i Dihlevî”, *TDV*, 136.

Tarihî Mesnevileri: Emîr Hüsrev hizmetinde bulunduğu hükümdarların dönemlerinde ki olayları mesnevi tarzıyla yazmıştır. 1. *Kırânü's-sa'deyn*. (*Mecma'u'l-evşâf*), 2. *Miftâhu'l-fütûh*, 3. *Aşîka* (*Düvelrânî Hızır Hân*), 4. *Nüh Sipih*, 5. *Tuğluknâme*.

Hamsesi: Emîr Hüsrev'in hamsesi, Nizâmî-i Gencevî'nin *Maḥzenü'l-esrâr*, *Hüsrev ü Şîrîn*, *Leylî vü Mecnûn*, *Heft Peyker* ve *İskendernâme* adlı mesnevilerinden oluşan hamsesine nazîre olarak yazdığı *Maṭla'u'l-envâr*, *Şîrîn ü Hüsrev*, *Mecnûn u Leylî*, *Heşt Bihişt*, *Âyîne-i İskenderî* adlı mesnevilerden meydana gelmektedir.

Mensur Eserleri: 1. *İ'câz-ı Hüsrevî*, 2. *Efdalü'l-fevâ'id*, 3. *Ḥazâ'inü'l-fütûh*.¹⁸⁵

2.4.6.2. Hat Levhalarında Emîr Hüsrev-i Dihlevî'nin Şiirleri

Resim 52. Ulugbek Arifjanov'a Ait Bir Levha.¹⁸⁶

Metnin Okunuşu:

Moda qabon ketidan o'nlab qabon ergashar

Moda sherning ketidan tanho bitta narra sher

Ulugbek Arifjanov¹⁸⁷ tarafından ta'lik hatla yazılmıştır. Şiirin dili eski Özbek Türkçesi'dir. Şiirin anlamı ise şöyledir. Dişi domuz giderken onlarca domuz arkasında olur. Dişi arslan giderken sadece bir erkek arslan arkasında olur.

¹⁸⁵ Kurtuluş, "Emir Hüsrev-i Dihlevî", TDV, 137.

¹⁸⁶ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1579204518840042> Erişim 06.08.2022.

¹⁸⁷ Hattatı hakkında bilgiye ulaşılamamıştır.

2.5. XV. YÜZYIL

2.5.1. Süleyman Çelebi

2.5.1.1. Hayatı

H. 752 M. 1351 yılında Bursa'da doğmuştur. Süleyman Çelebi'nin, Ahmed Paşa'nın oğlu ve Orhan Gazi'nin silâh arkadaşı olup *Fusûsü'l-hikem*'e bir şerh yazan Şeyh Mahmud'un torunu olduğu, Orhan Gazi'nin bu zata İznik'te bir medrese yaptırmış bulunduğu şeklindeki kayıtlardan onun ilimle uğraşan kültürlü bir aileden geldiği anlaşılmaktadır. “Çelebi” unvanı ârif ve kâmil bir kimse olduğunu ortaya koymaktadır. Yıldırım Bayezid döneminde Dîvân-ı Hümâyûn ve Bursa Ulu Camii imamlığı yapmıştır. H. 825 M. 1422 vefat etmiştir. Kabri Bursa'da dır.¹⁸⁸

Vesîletü'n-necât adlı eserini H. 812 M. 1409 yılında Bursa'da tamamlamıştır. Süleyman Çelebi'nin mevlidini kaleme almasıyla ilgili olarak şöyle anlatılır: Onun Ulucami'de imamlık yaptığı yıllarda bir vâiz Bakara sûresinin 285. âyetini açıklarken peygamberler arasında bir fark bulunmadığını, bu sebeple Hz. Muhammed'in Hz. İsa'dan ve diğer peygamberlerden üstün olmadığını söyleyince cemaatten bazıları vâize karşı çıkmış, tartışmalar büyümüş, bu arada Süleyman Çelebi, “Ölmeyip İsa göğsüne bulduğu yol / Ümmetinden olmak için idi ol” beytini söylemiştir. Halk tarafından beğenilen bu beyite Hz. Peygamberin hayatından da bir şeyler katarak mevlidini tamamlamıştır.¹⁸⁹

Eser aruzun “fâilâtün fâilâtün fâilün” kalıbıyla yazılmıştır. 768 beyit olup on altı babdan meydana gelmektedir. Sehl-i mümtene kabul edilen *Vesîletü'n-necât* sade bir Türkçe ile yazılmıştır. Eserde fikir, bilgi ve duygular çok sanatkârane bir üslûpla anlatılmıştır.¹⁹⁰

Mevlid adıyla meşhur olan bu eser yazıldığı tarihten itibaren Hz. Peygamber'in doğum günlerinde okunmuş, bestelenmiş, çeşitli dillere çevrilmiş ve nazîreleri yazılmıştır. Türkiye'de ve çeşitli İslâm ülkelerinde bir ibadet anlayışı içinde mübarek gün

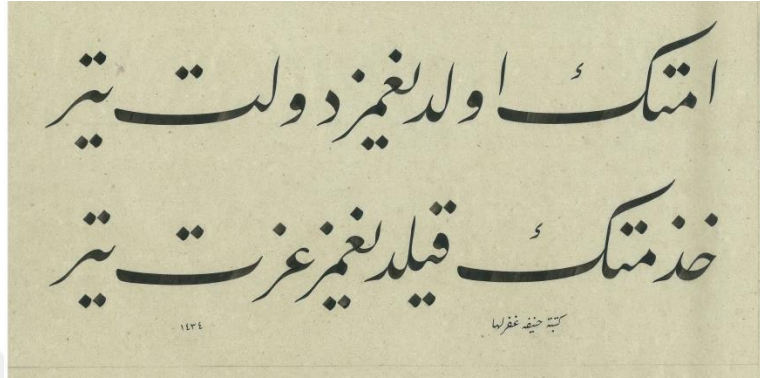
¹⁸⁸ Ayşe Necla Pekolcay, “Mevlid”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, Ankara 2004, 29, 485.

¹⁸⁹ Pekolcay, “Mevlid”, *TDV*, 486.

¹⁹⁰ Pekolcay, “Mevlid”, *TDV*, 486.

ve gecelerde, doğum, ölüm, sünnet, evlenme, askere gönderme gibi pek çok vesile ile okutulmaktadır.¹⁹¹

2.5.1.2. Hat Levhalarında Süleyman Çelebi'nin Şiirleri

Resim 53. Hanife Alpaydın'a Ait Bir Levha.¹⁹²

Metnin Okunuşu:

Ümmetin olduğumuz devlet yeter

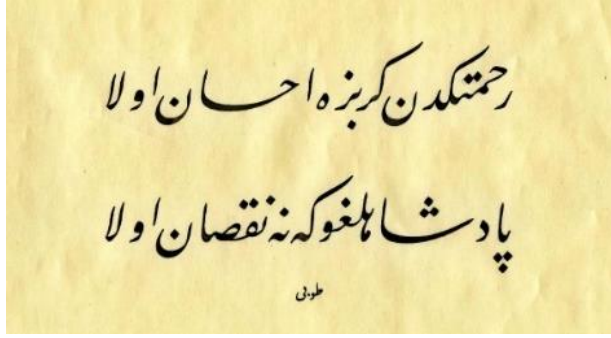
Hizmetin kıldığımız izzet yeter.

Hanife Alpaydın¹⁹³ tarafından ta'lik hatla yazılmıştır. Şiirden şöyle bir anlam çıkmaktadır: Müslümanların Hz. Peygamber'in ümmeti olarak bir araya gelmek onlara güçlü bir devlet ve topluluk olduğunu gösterir. Hz. Peygamber'in önderliği ve İslam'ın rehberliği altında birleşen Müslümanlar, güçlü bir toplum oluşturur. Müslümanların hizmet etme ve Allah'ın rızasını kazanma amacıyla verdikleri çaba, onlara yeterli bir itibar ve onur sağlar. Hz. Peygamber'in öğretilerine uygun şekilde hizmet etmek, Müslümanlara manevi bir değer ve gurur verir.

¹⁹¹ Pekolcay, "Mevlid", TDV, 486.

¹⁹² <https://hanifealpaydin.com/2015/10/> Erişim 19.09.2022.

¹⁹³ Hanife Alpaydın 1985 yılında Üsküdar'da doğmuştur. 2010 yılında Anadolu Üniversitesi Okulöncesi Öğretmenliği lisans programından mezun olmuştur. Halen Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Geleneksel Türk Sanatları yüksek lisans programında tez çalışmasına devam etmektedir. Ta'lik yazıyı Hattat Tahsin Kurt'tan öğrenmiştir. Yüksek lisans eğitimi ve sonrasında Hattat Ali Toy'dan dersler almıştır. Bkz. <https://hanifealpaydin.com/hakkinda/> Erişim 20.02.2023.

Resim 54. Tuğba Üveysuna'ya Ait Bir Levha.¹⁹⁴

Metnin Okunuşu:

Rahmetünden ger bize ihsân ola

Pâdişâhlığuna ne noksân ola

Tuğba Üveysuna¹⁹⁵ tarafından ta'lik hatla yazılmıştır. Şair beyitte, Allah'ın lütuflarını, iyiliklerini ve ihsanlarını bizlere vermesini niyaz etmektedir. “Padişahlığına ne noksan olsun” ifadesi, bir tür iltifat ve övgü şeklidir. Bu ifadeyle kişi, padişahın mükemmelliğini ve eksiksizliğini vurgulamak ister. Yani, padişahın herhangi bir noksanının olmadığını, kusursuz olduğunu ifade eder.

¹⁹⁴ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/3600497736710700> Erişim 13.11.2023.

¹⁹⁵ Hattatın biyografisine ulaşamamıştır. 2017 yılında, Fatih Sultan Mehmed Vakıf Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü'nde, Tsmk'deki Gy 152, Gy 290, Gy 309 Envanter No.Lu Murakkaaların Hat Sanatı Açısından Değerlendirilmesi adlı yüksek lisans tezi hazırlamıştır. Bkz. Tuğba Üveysuna, *Tsmk'deki Gy 152, Gy 290, Gy 309 Envanter No.Lu Murakkaaların Hat Sanatı Açısından Değerlendirilmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), Fatih Sultan Mehmed Vakıf Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul 2017.

Resim 55. Hüseyin Hüsnü Türkmen'e Ait Bir Levha.¹⁹⁶

Metnin Okunuşu:

Ol mürüvvet bâğcesinün gülüdür

Hem fazîlet bâğının bülbülüdür

Terlerse güller olurdu her teri

Hoş dererlerdi terinden gülleri

Hüseyin Hüsnü Türkmen¹⁹⁷ tarafından ta'lik hatla yazılmıştır. Şair, ol mürüvvet bahçesi'nin gülüdür ifadesiyle, bahçenin içinde yer alan bir gülü tasvir etmektedir. Mürüvvet bahçesi ise güzellik ve iyi huyların simgesidir. "Hem fazîlet bağının bülbülüdür" ifadesiyle şair, aynı bahçede yer alan bülbülü anlatmaktadır. Fazilet bağı ise ahlaki erdemlerin ve güzel davranışların sembolüdür. Dizelerin devamında ise şair, güllerin terlemesine ve bu terden hoş kokular yayılmasına değinir. Şair Hz. Peygamber'i

¹⁹⁶ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/3016532335107246> Erişim 23.11.2022.

¹⁹⁷ Hüseyin Hüsnü Türkmen 1970 yılında Trabzon'da doğmuştur. 1991 yılında Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü'nü kazanan Türkmen, "Hattat Mahmut Celaledin'in Hayatı ve Eserleri" konulu lisans teziyle 1998 yılında mezun olmuştur. Hat sanatında rika meşkini Mahmut Öncü'yle çalışan Türkmen rika, divanî, celi divanî ve talik yazılarını Ali Alparslan'la altı yıl meşk etmiştir. Fuat Başar'dan sülüs-nesih eğitimleri alarak icazetnamesi bulunan Türkmen, Mehmet Özçay'dan nesih dersleri almıştır. Bkz. <http://2022.yeditepebienali.com/huseyin-husnu-turkmen> Erişim 20.02.2023.

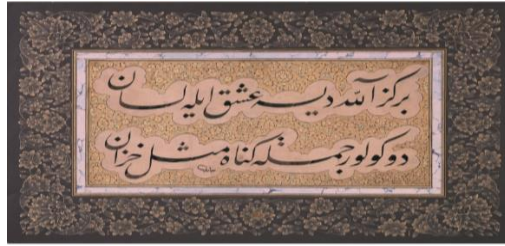
tasvir ediyor. Gül de bülbül de Hz. Peygamber'dir. Ter mevzuunda da O'nun terinin gül gibi koktuğuna telmihte bulunuyor.

Resim 56. Mustafa Halim Özyazıcı'ya Ait Bir Levha.¹⁹⁸

Metnin Okunuşu: *Bir 'aceb nûr kim güneş pervânesi*

Mustafa Halim Özyazıcı¹⁹⁹ tarafından H. 1351 / M. 1932-1933 tarihinde, "Muhammed" kelimesi celî sülûs hatla, mevlidin mısraı ve Sallallâhu Aleyhi ve Sellem yazısı sülûs hatla yazılmıştır. Levhanın ebrucusu Necmeddin Okyay'dır. Metnin anlamı şöyledir: Öyle bir nur ki, güneş bile âşık olup, gece keleşbeğinin mumun etrafında dönmesi gibi, O'nun etrafında dönmesini tasvir etmektedir.

Resim 57. Hâmid Aytaç'a Ait Bir Levha.²⁰⁰

Metnin Okunuşu:

Bir kez Allah dise aşk ile lisân

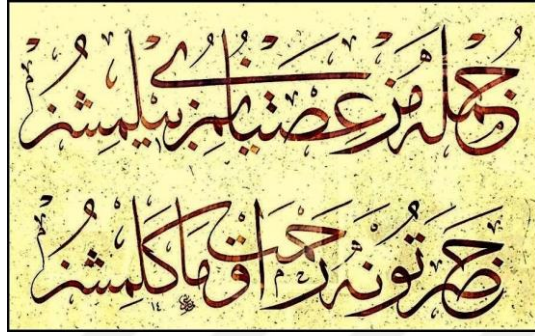
Dökülür cümle günâh misl-i hazân

¹⁹⁸ <https://www.ketebe.org/eser/4030?ref=artist&id=341> Erişim 16.08.2022.

¹⁹⁹ Bu hattatın hayatı için bkz. 140. dipnot.

²⁰⁰ <https://www.ketebe.org/en/artwork/4631?ref=artist&id=343> Erişim 17.10.2023.

Hâmid Aytaç²⁰¹ tarafından ta ‘lik hatla yazılan mevlidin manası şöyledir. Bir kez Allah dese aşk ile dil, sonbahar misali dökülen yaprak gibi bütün günahları dökülür. Müslümanlar, Allah'a iman etmenin yanı sıra, O'na derin bir sevgi ve saygı duyarlar. Bu sevgi, içtenlikle Allah'ı anmaya ve O'na bağlılıkla ibadet etmeye yol açar. Aşk ile, samimiyetle, en kalbi duygularla Allah demek bu bağlılığı ve aşkı vurgulayan bir ifadedir.

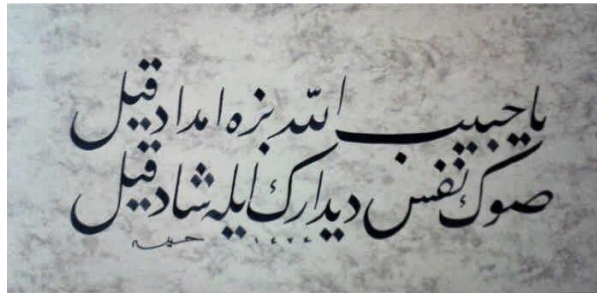
Resim 58. Hattatı Bilinmemektedir.²⁰²

Metnin Okunuşu:

Cümlemüz isyânumuzı bilmişüz

Hazretüne rahmet umagelmüşüz

Hattatı bilinmeyen bu levha sülüs hatla yazılmıştır. Şair, “hepimiz günahlarımızı ve suçumuzu bilmekteyiz. Allah’ım huzurunda affedilip bağışlanmayı dileriz.” Demektedir.

Resim 59. Hattatı Bilinmemektedir.²⁰³

Metnin Okunuşu:

Ya Habîballah bize imdâd kıl

Son nefes dîdârın ile şâd kıl

²⁰¹ Bu hattatın hayatı için bkz. 23. dipnot.

²⁰² <https://tr.pinterest.com/pin/499547783663598558/> Erişim 14.07.2022.

²⁰³ <https://twitter.com/msserdengecti/status/679273297679360001/photo/1> Erişim 16.09.2022.

Hattatı bilinmeyen bu levha sülüs hatla yazılmıştır. Metnin anlamı ise şöyledir: “Ey Allah'ın Sevgilisi, bize yardım et. Son nefesimizde yüzünü gösterip bizi mutlu et.” Bu ifade, İslam kültüründe Allah'a yönelik bir dua ve yakarıştır. Bize imdâd kıl ifadesi ile Hz. Peygamber'in şefaati talep edilmektedir.

2.5.2. Dede Ömer Rûşenî

2.5.2.1. Hayatı

Asıl adı Ömer, lakabı Dede, künyesi Ali ibnü binti Umur Bey'dir. Rûşenî mahlasını şiirlerinde kullandığından Rûşenî olarak meşhur olmuştur.²⁰⁴ Tebrizde yirmi yıla yakın kalan Rûşenî, burada tasavvufî mesnevilerini kaleme almıştır. Tebriz'de Şair ve mutasavvıf olarak ününün arttığı bir dönem geçirdi. Rûşenî Halvetiyye tarikatının esaslarından biri olan “esmâ-i seb‘a”yı on ikiye çıkarmıştır.²⁰⁵

Rûşenî'nin *Divan*'ı incelendiğinde önemli şair olduğu göze çarpmaktadır. Rûşenî'nin şiirleri arasında münâcâtı ile na‘tlarının ayrı bir yeri vardır. *Divan*'ı ve mesnevilerinde lirizm, samimi yakarışlarla ilâhî aşk ve Allah'a yakınlık duyguları işlenmiştir. H. 892 M. 1487'de Tebriz'de vefat eden Rûşenî, tekkesinin hazîresindeki türbeye defnedilmiştir.²⁰⁶

Dede Ömer Rûşenî'nin eserlerini şu şekilde sıralamak mümkündür: 1. *Divan*. 2. *Çobannâme*. 3. *Miskinliknâme*. 4. *Neynâme*. 5. *Kalemnâme*.²⁰⁷

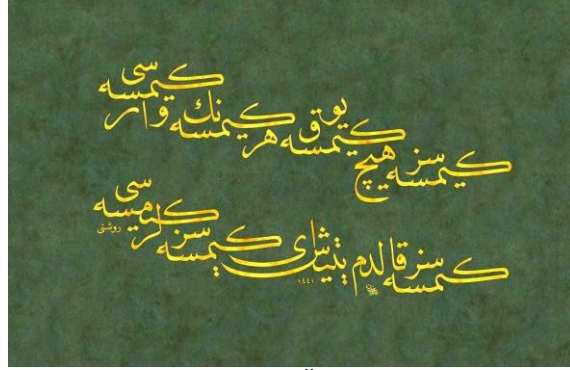
²⁰⁴ Mustafa İsmet Uzun, “Dede Ömer Rûşenî”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 1994, 9, 81.

²⁰⁵ Uzun, “Dede Ömer Rûşenî”, *TDV*, 82.

²⁰⁶ Uzun, “Dede Ömer Rûşenî”, *TDV*, 82.

²⁰⁷ Uzun, “Dede Ömer Rûşenî”, *TDV*, 82.

2.5.2.2. Hat Levhalarında Dede Ömer Rûşenî'nin Şiirleri

Resim 60 Mehmed Özçay'a Ait Bir Levha. ²⁰⁸

Metnin Okunuşu:

Kimsesiz hiç kimse yok her kimsenin var kimsesi

Kimsesiz kaldım yetiş ey kimsesizler kimsesi

Mehmed Özçay²⁰⁹ tarafından nesih hatla yazılmıştır. Dede Ömer Rûşenî'ye ait bu beytin orijinali şöyledir:

Her kesî bir kimseyi idindi âlemde kesî

*Kimsenem sensin menüm iy kimsesüzler kimsesi*²¹⁰

²⁰⁸ <https://twitter.com/rasihane/status/1513119458004455427/photo/1> Erişim 20.06.2022.

²⁰⁹ Mehmed Özçay 1961 yılında Trabzon'da doğmuştur. İlk ve orta tahsilini 1980'de Gerede'de tamamlamıştır. 1986'da Erzurum Atatürk Üniversitesi İlahiyât Fakültesi'nden mezun olmuştur. 1982'de Erzurum'lu hattat Fuad Başar'dan *sülüs* ve *nesih* hatlarını meşketmiş ve 1993'te kendisinden icazet almıştır. 1986'da İstanbul'a gelerek M. Uğur Derman'ın öğrencisi oldu. IRCICA'nın düzenlediği milletlerarası hat yarışmalarının başta *sülüs-nesih* dalında birinci olmuştur. Bilhassa *celî* yazılarında kullandığı renkli ve şeffaf mürekkeplerle bütün kalem hareketlerini ortaya çıkararak eserlerine yeni bir boyut kazandırmış; ilk defa uyguladığı *celî sülüs* ve *celî nesih* renkli karalamalarla da klasik karalama geleneğine yeni ve farklı bir tarz ilave etmiştir. Renkli ve şeffaf mürekkepleri klasik Osmanlı hat geleneğinde ilk defa kullanarak yeni bir dönemin öncülüğünü yapmıştır. Bkz. <http://www.ozcay.com/mehmed/biyografi> Erişim 23.02.2023.

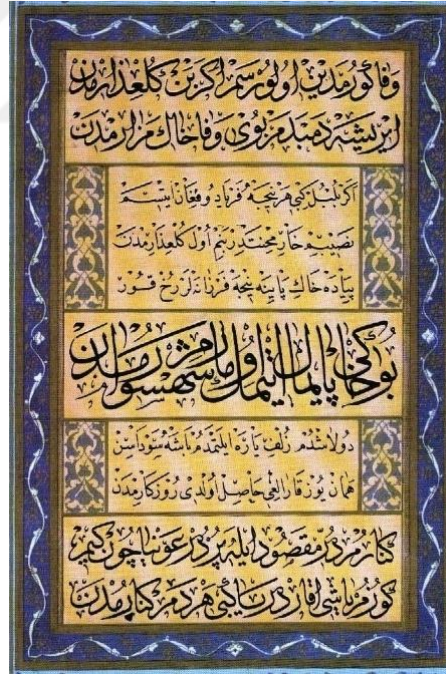
²¹⁰ Orhan Kemal Tavukçu, *Dede Ömer Rûşenî Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Dîvânının Tenkidli Metni*, Erzurum 2005, 186.

2.5.3. Fatih Sultan Mehmet, II. Mehmet, Avni

2.5.3.1. Hayatı

1432 tarihinde Edirne’de doğmuştur.²¹¹ Osmanlı Devleti’nin 7. padişahı olmakla birlikte devleti bir imparatorluğa dönüştürmüştür. Fâtih Sultan Mehmed şair sultanlardandır. “Avnî” mahlasıyla şiirler yazmıştır. Yaşadığı dönemin şiir dilini ince hayallerle yoğurmayı başarmış, açık ifadeleri ve akıcı üslûbu ile şiirlerini yazmıştır. Tasvirlerindeki başarı ve mazmunlarındaki zenginlik ilk anda anlaşılabilir kadar açık ve yalındır. Şiirinin konuları Aşk, sosyal hayat, tasavvuf ve dinî temayüller, kıssalar, efsaneler ve tarihî hikâyelerdir. Şiirlerini ihtiva eden Divanında yetmiş gazel, bir muhammes ve bir kıta mevcut olup sonunda, “Hattın hadin yüzünü tuttu nitekim ey can” müfredine yirmi dokuz şair tarafından söylenmiş nazîre yer alır.²¹²

2.5.3.2. Hat Levhalarında Fatih Sultan Mehmet’in Şiirleri

Resim 61. Hattatı Bilinmemektedir.²¹³

²¹¹ Halil İnalçık, “Mehmed II”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, Ankara 2003, 28, 395.

²¹² İnalçık, “Mehmed II”, *TDV*, 406.

²¹³ <http://osmanlicalisani.blogspot.com/2023/02/osmanca-hat-levha-avni-fatih-sultan.html> Erişim 19.04.2023.

Metnin Okunuşu:

*Vefâ görmedin ölürsem eger ben gül- 'izârumdan
İrişe dem-be-dem bûy-i vefâ hâk-i mezârumdan*

*Eger bülbül gibi her niçe feryâd ü figân itsem
Nasîbüm hâr-ı mihnetdür benim ol gül- 'izârumdan*

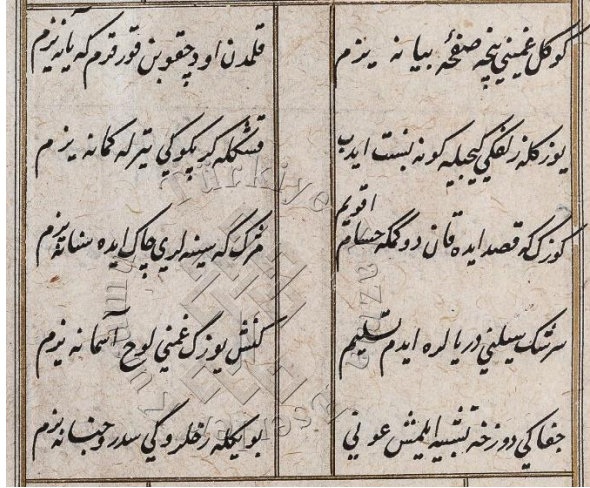
*Piyâde hâk-i pâyına niçe ferzâneler ruh kor
Bu hâki pây-mâl itmek umaram şeh-süvârumdan*

*Dolaşdum zülf-i yâra iltemedüm başa sevdâsın
Hemân yüz karalığı hâsıl oldu rûzgârumdan*

*Kenârum dürr-i maksûd ile pürdür 'Avnîyâ çün kim
Gözüm yaşı akar deryâ gibi her dem kenârumdan*

Hattatı bilinmeyen Avni'ye ait bu gazel, tevkî, nesih ve celî sülüs hatla yazılmıştır. Metnin anlamı şöyledir. “Eğer ben o gül yanaklı sevgilimden vefa görmeden ölürsem, mezarımın toprağından devamlı olarak etrafa vefa kokusu yayılır. Bülbül gibi ne kadar feryat figan edersem edeyim; sevgilimin gül yanağından alacağım nasip, ancak mihnet ve eziyet dikenidir. Nice güçlü, kuvvetli ve akıllı insanlar aciz bir halde o sevgilinin ayağının toprağına yüz sürüyorlar. O gam ve eziyet meydanının usta binicisinden, aşkının yolunda toprak olan ben zavallıyı da ayaklarının altına almasını umuyorum. O sevgilinin uzun ve siyah zülûflerine dolaştım da, aşkını ve sevdasını bir türlü ona erdiremedim. Bütün ömrümce elde ettiğim şey sadece bu yüz karalığı oldu. Gözyaşlarım her an ulu ırmaklar gibi yanağımın iki yanından aktığı için, kucağım arzu ve emel incisiyle dopdoludur ey Avnî.”²¹⁴

²¹⁴ <http://osmanlicalisani.blogspot.com/2023/02/osmanlca-hat-levha-avni-fatih-sultan.html>
19.04.2023.

Resim 62. Hattatı Bilinmemektedir.²¹⁵

Metnin Okunuşu:

Gönül gamını niçe safha-i beyâna yazam
Kalemden od çıkuban korkaram ki yanayazam

Yüzünle zülfünü giceyle güne nisbet idüb
Kaşunla kirpiğini tîr ile kemâna yazam

Gözün ki kasd ide kan dökmeğe hüsâm okuyam
Müjen ki sîneleri çâk ide sinâna yazam

Sirişk seylini deryâlara idem teslîm
Güneş yüzün gamını levh-i âsmâna yazam

Cefânî dūzaha teşbîh eylemiş 'Avnî
Boyunla ruhlerini Sidr(e) vü cinâna yazam

Hattatı bilinmeyen bu gazel ta'lik hatla yazılmıştır. Şiirde aşk acısının ifadesi ve âşık olmanın getirdiği sıkıntılar dile getirilmektedir. Şair, gönül gamını nasıl dile getirebileceğini kalemiyle yazma çabası içerisinde. Ancak kalemden çıkan kelimelerin

²¹⁵ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/3025507827543030> Erişim 28.01.2023.

yanacağından korktuğunu ifade etmektedir. Bu da aşkın tutuştuğu ateşi anlatmaktadır. Şair, sevgilisinin yüzünü gündüze ve geceye teşbih etmiştir. Yine kaşı kemana, kirpiğini oka benzetmiştir. Sevgilinin gözleri kan dökmek için kılıç gibi kasıtlı hareket edecekmiş gibi görünmektedir. Şair, sevgilisinin gözlerinin hedefi olan göğsünü, kendisine nişan alan bir ok gibi ifade etmektedir. Âşık, gözyaşlarını deryalara katmış, sevgilinin güneşe benzettiği yüzünün gamını göklere yazmıştır. Sidre, Kuran'da geçen ve cennetin en yüksek noktası olarak kabul edilen bir ağacı temsil eder. Cinân ise cennet veya cennet bahçesi anlamına gelir. Son olarak şair aşk cefasını cehenneme teşbih ederken, boyunu sidre'ye yanaklarını cennete benzetmiştir.

Resim 63. Muhammed Tâhir Efendi'ye Ait Bir Levha.²¹⁶

Metnin Okunuşu:

Sâkiyâ mey sun ki bir dem lâle-zâr elden gider

İrüşür vakt-i hazân fasl-ı behâr elden gider

Muhammed Tâhir Efendi²¹⁷ tarafından sülüs hatla yazılmıştır. Beyitte şair; “ey saki içki ver çünkü bir gün bu lale bahçesi elden gider gelir hazan zamanı bu bağ, bu bahar elden gider.” Demektedir.

²¹⁶ <https://tr.pinterest.com/pin/499547783665464500/> Erişim 19.06.2021

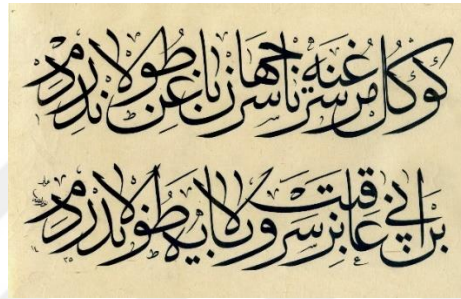
²¹⁷ Muhammed Tâhir Efendi, Seyyid Ahmed Efendi'nin oğlu olarak İstanbul'da doğmuştur. Tahsili ve Mahmud Celâleddin Efendi'ye ne zaman bağlandığı ve icâzet aldığı hakkında kaynaklarda yeterli bilgi bulunmamaktadır. Hâkkâkzâde hattı ile muhârrer Tezkîre-i Hattâtîn'de beyan edildiği üzere “*celî yazıda üstâdına fâ'ik*” olduğundan, şehzâdelik zamanında Sultan Abdülmecîd'e hüsn-i hat dersleri vermiş ve cülûsundan sonra da “mu'allim-i hatt-ı sultânî” unvanını elde ettiği gibi, Nur-ı Osmaniye Cami'nin hitabet hizmetine tayin edilmiştir. Bu hal üzere iken H. 1262 M. 1846'da vefat ederek, Eyüp'te, Kırkmerdiven mevki'nde Hâkim Kutbeddin Mektebi civârına defnedilmiştir. Bkz. ketebe.org/en/artist/mehmed-tahir-efendi-854 Erişim 23.02.2023.

Beytin aslı şöyledir:

Sâkiyâ mey vir ki bir gün lâle-zâr elden gider

*Çün irer fasl-ı hazân bâğ ü behâr elden gider*²¹⁸

Bu dizelerde lale bahçesi, bağ ve bahar gibi sembolik ifadeler kullanılarak doğanın güzelliği ve gençlik çağının kısa süresi temsil edilmektedir. Hazan zamanı ise sonbahar mevsimini simgeler ve doğal döngünün bir parçası olarak her şeyin solacağını ve sona ereceğini anlatır. Bu şekilde ifade edilen duygu, hayatın geçici doğasını ve zamanın her şeyi değiştireceğini anlatmak için kullanılan metaforik bir anlatıdır.

Resim 64. Nurullah Özdem'e Ait Bir Levha.²¹⁹

Metnin Okunuşu:

Gönül murgına ser-tâ-ser cihân bâğın dolandurdum

Ben anı âkıbet bir serv-i bâlâyâ dolandurdum

Nurullah Özdem²²⁰ tarafından celî sülüs hatla yazılmıştır. Şiirin dili Osmanlı Türkçe olup anlamı şöyledir. “Gönül kuşuna baştan başa cihan bağını dolandırdım. Ben onu sonunda bir uzun serviye dolandırdım.”²²¹ Bu dizelerde; gönül kuşu, insanın iç dünyasını temsil ederken, cihan bağı ise dünya ile olan ilişkisini ifade etmektedir. Yani bu kişi, iç dünyasını ve dünyevi ilişkilerini tamamen sevdiği kişiye adanarak, onunla olan

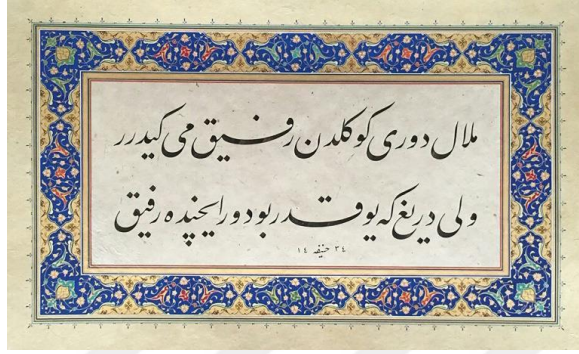
²¹⁸ Erdem Sevimli, “Beşeri Aşk Bağlamında Gazel Felsefesini Yeniden Düşünmek”, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 26, 2021, 503. http://devdergisi.com/Makaleler/1654861783_15.pdf

²¹⁹ https://www.nurullahozdem.com/border_galleries/aklam-i-sitte/ Erişim 04.03.2023.

²²⁰ Nurullah Özdem 1984’de Erzurum’un Aşkale İlçesinde doğmuştur. İlk ve orta öğrenimini Erzurum’da okuduktan sonra, Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Resim Öğretmenliği Bölümünden mezun olmuştur. Dedesi Hattat Şevket Özdem vâsıtasıyla hat yazısına giriş yapmıştır. 1998’de sülüs ve nesih yazılarından meşk almıştır. 2004 yılında İstanbul’a gelerek, Hattat Davud Bektaş’dan Mürekkebat meşklerini ve celî sülüsü meşk etmiştir. Davud Bektaş ve Hasan Çelebi’den icâzetnâme almıştır. Bkz. <https://www.nurullahozdem.com/hakkinda/> Erişim 13.12.2022.

²²¹ Gülümser Özerden, *Divan Şiirinde Servi (15. ve 16. Yüzyıllar)*, (Yüksek Lisan Tezi), Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana 2015, 149.

bağlarını güçlendirmiştir. Son dizede bahsedilen bir uzun serviye dolandırdım ifadesi bir alegorik anlam taşımaktadır. Uzun servi, uzun ömür ve dayanıklılık sembolü olarak bilinir. Dolayısıyla, bu ifade sevgilisine olan bağlılığının güçlü, kalıcı ve sarsılmaz olduğunu ifade etmektedir. Kişi, sevdiği kişiyle olan ilişkisini uzun süre boyunca sürdürebilmiş ve onunla sağlam bir bağ kurmayı başarmıştır.

Resim 65. Hanife Alpaydın’a Ait Bir Levha.²²²

Metnin Okunuşu:

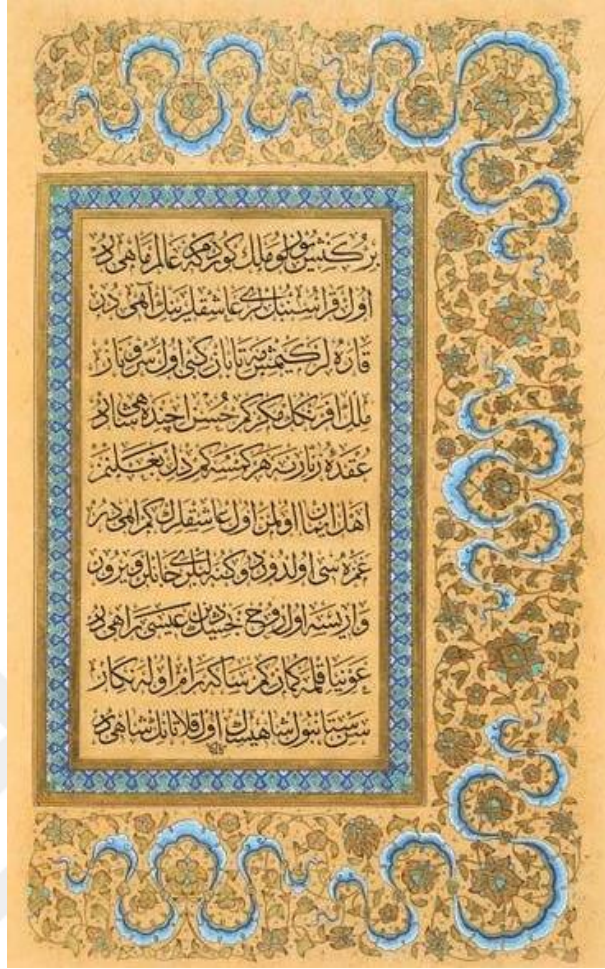
Melâl-i devri gönülden refîk-i mey giderür

Velî dirîğ ki yokdur bu devr içinde refîk

Hanife Alpaydın²²³ tarafından ta‘lik hatla yazılmıştır. Şiirin dili Türkçe olup anlamı şöyledir: “Devrin verdiği hüznü, sıkıntıyı gönülden mey dostu giderir. Fakat ne yazık ki yoktur bu devir içinde dost.” Şair bu dizelerde; zamanın getirdiği üzüntü ve sıkıntıların, gerçek bir dostun varlığıyla giderilebileceğini ifade etmektedir. Ancak, bu dönemde bu tür dostlukların bulunmadığından bahsedilir. Toplumda dostluğun, samimiyetin ve derin bağların giderek azaldığı veya yok olduğu bir dönemden bahsetmektedir.

²²² <https://hanifealpaydin.com/2015/10/> Erişim 17.08.2022.

²²³ Bu hattatın hayatı için bkz. 193. dipnot.

Resim 66. Hattatı Bilinmemektedir.²²⁴

Metnin Okunuşu:

Bir güneş yüzlü melek gördüm ki 'âlem mâhıdur

Ol kara sünbülleri 'âşıklarınun âhıdur

Karalar geymiş meh-i tâbân gibi ol serv-i nâz

Mülk-i Efreng'ün meğer kim hüsn içinde şâhıdur

Ukde-i zünnârına her kimse kim dil bağlamaz

Ehl-i îmân olmaz ol 'âşıklarun güm-râhıdur

²²⁴ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1580425198717974> Erişim 12.06.2022.

Gamzesi öldürdüğüne lebleri cânlar virür

Var ise ol rûh-bahşun dîn-i ‘Îsâ râhıdur

‘Avnîyâ kılma gümân kim sana râm ola nigâr

*Sen Sitanbul şâhısun ol Kalâtâ’nun şâhıdur*²²⁵

Hattatı bilinmeyen bu levha sülüs hatla yazılmıştır. Metnin anlamı ve şerhi şöyledir.

1. beyitte “Yüzü öylesine güneş gibi parlak bir melek gördüm ki; âlemin ışıık saçan dolunayıdır. Onun sümbül gibi simsiyah saçları da âşıklarının ahlarıdır.” Şair, güneş gibi parlak yüzlü bir meleğe sevgiliyi benzeterек onu âleme ışıık veren bir dolunaya teşbih etmektedir. Sevgilinin yanağını kaplayan sümbüle benzeyen zülûfleri ise, kendisine âşık olanların sinelerinden yükselen ahlârın dumanıdır. Bu ahlâr, seher vakti âşıkların yanık bağırlarından ateşli dumanlar hâlinde göğe yükselmiş ve siyah bulutlar gibi dolunayın etrafını kuşatmıştır.²²⁶

2. beyitte “karalar giyinmiş bir dolunay gibi nazlı nazlı salınan o servi boylu sevgili, tıpkı Frenk ülkesinin güzellikler içerisindeki padişahı gibidir.” Beyitte, siyah elbiseleri ile dikkatleri çeken sevgili, boyunun uzunluğu sebebiyle önce servi ağacına benzetilmiş; daha sonra gökyüzünün karanlığı içerisinde parlayan dolunaya benzetilerek nihayet bütün bu özellikleri ile bu sefer Frenk (Galata) ülkesinin güzellik padişahı gibi düşünülmüştür.²²⁷

3. beyitte “Hristiyan güzelinin belindeki zünnarın düğümüne gönlünü bağlamayanlar, iman ehli sayılmazlar. O kişiler, yoldan çıkmış olan âşıklardır.”²²⁸ Zünnar, İslâm literatüründe Dârülslâmda yaşayan gayri müslimlerin dinî alâmeti olarak takmakla yükümlü kılındıkları parmak kalınlığındaki kuşak veya kemeri ifade eder.²²⁹ Bele zünnar kuşanmak, Hristiyanlığın davranışı olduğu için iman ehli olamaz. Beyitte ise bunun tam tersi olarak, Hristiyan güzelinin belindeki zünnarın düğümüne gönül

²²⁵ Muhammet Nur Doğan, *Fâtih Dîvânı ve Şerhi*, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2014, 171.

²²⁶ Doğan, *Fâtih Dîvânı ve Şerhi*, 172.

²²⁷ Doğan, *Fâtih Dîvânı ve Şerhi*, 172.

²²⁸ Doğan, *Fâtih Dîvânı ve Şerhi*, 173.

²²⁹ Yusuf Şevki Yavuz. “Zünnar”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2013, 44, 572.

bağlamayanın iman ehli sayılmayacağı ve o kişinin âşıkların yoldan çıkmış olduğu ifade edilmektedir. Bu beyitlerin asıl anlamı tasavvufi düşünce içerisindeki mecazi ifadelerdir.²³⁰

4. beyitte “güzel sevgilinin hışımlı yan bakışının öldürdüğüne, dudakları can bağışlamaktadır. Sevgilinin can bağışlaması ile Hz İsa’nın ölüleri diriltmesi arasında benzerlik kurulmuştur.” Hz. İsa, mucizevî nefesi ile ölüleri diriltmiştir. Sevgili de gamzesinin, ciğer delen okları ve keskin kılıçları ile helâk ettiği âşıklarına, dudaklarından dökülen bir vuslat vaadi ile tekrar hayat vermekte ve onların ölmüş ruhlarını diriltmektedir.²³¹

5. beyitte “ey Avnî; gönül verdiğin o güzeline sana râm olacağını asla umma! Çünkü sen, İstanbul’un şahısın; o ise Galata’nın padişahıdır.” denilmiştir. Şair yukarıdaki beyitte sevgilinin padişah olduğu Galata ile kendisinin padişah olduğu İstanbul’u mukayese etmekte; tabii olarak Galata’yı üstün görerek, oranın padişahı olan sevgilinin, Galata’dan daha aşağı olan İstanbul’un padişahı olan kendisine baş egemeyeceğini düşünmektedir.²³²

2.5.4. Molla Câmi, Nureddin Abdurrahman Câmi

2.5.4.1. Hayatı

817’de (1414) Horasan’ın Câmi şehrinin Harcird kasabasında doğmuştur. Molla Câmi unvanıyla tanınır. Birinci Divan’ının mukaddimesinde Câmi şehrine nisbetle ve Ahmed-i Nâmekî-yi Câmi’nin hâtırasına saygısının bir ifadesi olarak Câmi mahlasını aldığını söylemiştir.²³³

Molla Câmi ilk tahsiline babasının yanında başlamıştır. Babası Herat’a gidip Nizâmiye Medresesi’ne müderris olunca (823/1420) öğrenimini orada sürdürmüştür. Devrinin meşhur âlimlerinden dersler almıştır. Semerkant’a giderek orada dokuz yıl

²³⁰ Doğan, *Fâtih Dîvânı ve Şerhi*, 173.

²³¹ Doğan, *Fâtih Dîvânı ve Şerhi*, 173.

²³² Doğan, *Fâtih Dîvânı ve Şerhi*, 174.

²³³ Ömer Okumuş, “Câmi, Abdurrahman”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 1993, 7, 94.

kalmış, keskin zekâsı, yeteneği, ilmî meseleleri anlatma gücü ve görüşünü çok açık olarak ortaya koyabilme kabiliyeti sayesinde herkesin hayranlığını kazanmıştır.²³⁴

Molla Câmi Semerkant dönüşünde Nakşibendî tarikatına intisap etmiştir. H. 898 M. 1492 cuma günü Herat'ta vefat etmiştir.

Fars şiirinin en büyük üstatlarından sayılan Câmi, üstün şairlik kabiliyeti yanında dinî, edebî ve aklî ilimlerle tasavvuftaki derin vukufundan bütün şiirlerinde, mesnevilerinde ve özellikle tasavvufî mesnevilerinde geniş bir şekilde faydalanmış, ele aldığı konuları çok rahat ve sade bir dille anlatma gücünü göstermiştir. Onun “Hint üslûbu” (sebk-i Hindî) şiir akımının öncülerinden olduğu söylenmektedir. Eserlerinin bir çoğu Farsça olmasına rağmen Arapça eserler de yazmıştır.²³⁵

Câmi'nin Farsça ve Arapça olmak üzere kırk beşin üzerinde eseri bulunduğu zikredilmektedir. Ancak bunların bir kısmı günümüze ulaşmamıştır. Eserlerinin konusunu tasavvuf, edebiyat, edebî ve dinî ilimler teşkil eder.

Manzum Eserleri: 1. *Divan* 'ları, 2. *Heft Evreng*, 3. *Hadîs-i Erba'in*, 4. *Risâle-i Terceme-i Kelimât-ı Kudsiyye*, 5. *Risâle-i Sağîr der Mu'ammâ*,²³⁶

Mensur Eserleri: 1. *Nefehâtü'l-üns*, 2. *Nakdî'n-nusûs fî şerhi Nakşi'l-Fusûs*, 3. *Şerhu Fusûsü'l-hikem*, 4. *Eşi'atü'l-Lema'ât*, 5. *Levâ'ih*, 6. *Risâle-i Tehlîliyye*, 7. *Sühânân-ı Hâce Pârsâ*, 8. *Risâle fî'l-vücûd*, 9. *Ser-rişte-i Tarîk-i Hâcegân*, 10. *Tefsîrü'l-Kur'ân*, 11. *Risâle-i Şerh-i Hadîs*, 12. *Risâle der Menâsikü'l-hac*, 13. *Şevâhidü'n-nübüvve*, 14. *Bahâristân*, 15. *el-Fevâ'idü'z-Ziyâ'iyye*, 16. *Risâle der 'İlm-i Kâfiye*, 17. *Tecnîsü'l-luğat*, 18. *Risâle-i Mûsikî*, 19. *Kitâb-ı Sarf*, 20. *Risâle-i Münşe'ât*, 21. *Risâle-i Kübrâ der Mu'ammâ*, 22. *Risâle-i Mutavassıt der Mu'ammâ*, 23. *Risâle der Beyân-ı Kavâ'id-i Mu'ammâ*, 24. *ed-Dürretü'l-fâhire*, 25. *Şerh-i Mîmiyye-i Hamriyye-i Fâriziyye*, 26. *Şerh-i Kasîde-i Tâ'iyye-i Fâriziyye*, 27. *Risâle der Şerh-i Rubâ'iyyât*, 28. *Risâle-i Şerh-i Beyt-i Hüsrev-i Dihlevî*, 29. *Risâle-i Şerh-i Beyteyn-i Messnevî-i Mevlevî*, 30. *Risâle fî'l-'arûz*, 31. *Risâle-i Fihrist*.²³⁷

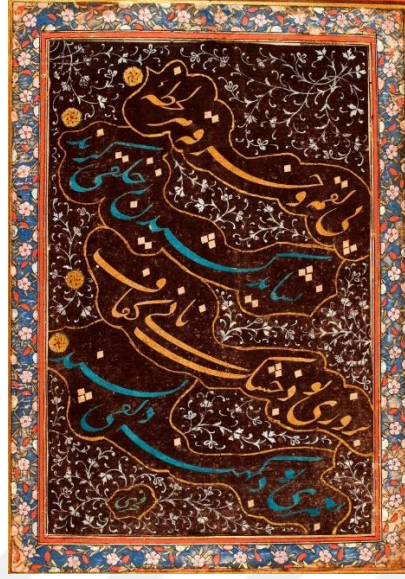
²³⁴ Okumuş, “Câmi, Abdurrahman”, TDV, 94.

²³⁵ Okumuş, “Câmi, Abdurrahman”, TDV, 96.

²³⁶ Okumuş, “Câmi, Abdurrahman”, TDV, 97.

²³⁷ Okumuş, “Câmi, Abdurrahman”, TDV, 99.

2.5.4.2. Hat Levhalarında Molla Câmfî'nin Şiirleri

Resim 67. Hattatı Bilinmemektedir.²³⁸

Metnin Okunuşu:

*Pey-i lokma vü hırka her lahzaî
Neşâyed keşîden zi halkî gezend
Be rûzî buved huşk nânî kefâf
Be 'omrî buved kohne dalki pesend*

Hattatı bilinmeyen bu levha ta'lik hatla yazılmıştır. Levhanın süslemesindeki katı sanatı Bursalı Fahri tarafından yapılmıştır. Şiirin dili Farsça olup anlamı şöyledir: “Lokma ve hırka peşinde her an, Halkın zahmetini çekmek layık değil. Bir günlük yiyecek olarak kuru ekmek yeterli. Bir ömür giyecek olarak eski aba münasip.”²³⁹ Bu dizelerde; sürekli lüks ve konfor peşinde koşanların, halkın çektiği zorlukları anlayamayacağı, buna karşılık olarak yalın ve sade bir yaşamın insanın temel ihtiyaçlarını karşılamak için yeterli olduğunu vurgulanmıştır. Şiirde; insanın temel beslenme ihtiyacının sadece kuru ekmekle karşılanabileceği ifade edilmiştir. Bu durumda, insanların sürekli olarak lüks ve pahalı yiyecekler peşinde koşmasının gereksiz olduğu ve daha basit bir beslenme şeklinin yeterli

²³⁸ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2675675155859634> Erişim 03.06.2022.

²³⁹ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2675675155859634> Erişim 03.06.2022.

olabileceği, insanın giyim ihtiyacının da fazla karmaşık olmadığı ve eski ve basit bir kıyafetin bir ömür boyunca kullanılabileceği belirtiliyor.

2.5.5. Kemâl-i Hucendî

2.5.5.1. Hayatı

Mutasavvıf ve şair olan Kemâl-i Hucendî, Tacikistan'ın Hucend şehrinde doğmuştur. Ailesi ve öğrenim durumu ve hangi tarikata mensup olduğu bilinmemektedir. Genç yaşta hacca gidip, hac dönüşünde Tebriz'e yerleşmiştir. Hucendî, Timurlular devrinde Timur'un oğlu Mirân Şah Mirza'nın teveccühünü kazanmış ve ihsanına nâil olmuştur. H. 803 / M. 1401 yılında vefat etmiştir. Tekkesinin bulunduğu Ferahbahş mahallesine defnedilmiştir.²⁴⁰

Aşk ve tasavvufa dair gazellerinde “Kemâl” mahlasını kullanan Hucendî bu nazım şeklinde üstün başarı sağlamıştır. Bununla birlikte şiirlerinde tekellüfe yer verdiği de olmuştur. Gazelde emsalsiz olmasına rağmen Hâfız, Sa'dî ve Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî seviyesine çıkamamıştır. Ancak bu nazım şeklinde Irak üslûbunun Azerbaycan kolunu teşkil eden şairlerin başında gelmiş ve bu üslûpla Hint üslûbu arasında köprü vazifesi gören şairler arasında yer almıştır. Kemâl-i Hucendî'nin yaklaşık sekiz bin beyit ihtiva eden *Divan*'ı genellikle gazel, kıta ve rubâîlerinden oluşmaktadır.²⁴¹

2.5.5.2. Hat Levhalarında Kemâl-i Hucendî'nin Şiirleri

Resim 68. Hattatı Bilinmemektedir.²⁴²

²⁴⁰ Mehmet Nazif Şahinoğlu, “Kemâl-i Hucendî”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, Ankara 2022, 25, 226.

²⁴¹ Şahinoğlu, “Kemâl-i Hucendî”, *TDV*, 226.

²⁴² <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2442356532524832> Erişim 14.09.2022.

Metnin Okunuşu:

Mî hurûşed bahr mîgûyed be-âvâz-i bülend

Her ki der mâ garka gerded âkıbet hem mâ şeved

İhsan Efendi olarak bilinen hattatın hangi İhsan olduğu hakkında bilgi bulunamamıştır. Sülüs hattı ile yazılan şiirin dili Farsça olup anlamı ise şöyledir. “Deniz kükrer ve yüksek sesle şöyle der: İçimize düşen her şey sonunda bize dönüşecektir.”²⁴³ Bu dizede; insanın iç dünyasının önemine ve onun dış dünyaya olan etkisine işaret edilmiştir. İçsel deneyimlerimiz, düşüncelerimiz, duygularımız ve niyetlerimiz zamanla davranışlarımızı, ilişkilerimizi ve yaşamımızı etkiler. Dolayısıyla, içimizdeki huzursuzluk, kızgınlık, sevgi, merhamet gibi duygular, düşüncelerimizin doğrudan veya dolaylı olarak eylemlerimize ve etkileşimlerimize yansısıyla yaşantımızı şekillendirir. Kişinin kendi iç dünyasını anlaması, temizlemesi ve olumlu bir şekilde yönlendirmesi gerekir. Kısacası “içimize düşen her şey sonunda bize dönüşecektir” ifadesi, tasavvufi bir bakış açısıyla insanın içsel dünyasının, duygularının ve düşüncelerinin zamanla yaşamına yansyacağı ve bu nedenle iç dünyanın temiz tutulması gerektiği anlamına gelir.

2.6. XVI. YÜZYIL

2.6.1. Fuzûlî

2.6.1.1. Hayatı

Asıl adı Mehmed, babasının adı Süleyman olduğu bilinmekle beraber hangi tarihte ve nerede doğduğu hakkında kesin bilgi yoktur. Bağdat civarında doğduğu söylene de bu kesinlik ifade etmemektedir. 1480’de veya bu tarihten birkaç yıl sonra doğmuş olduğu söylenebilir.²⁴⁴ Akkoyunlu Türkmenleri’nin Bayat boyundandır. Şairin mahlası olan Fuzûlî kelimesi, hem “kendini ilgilendirmeyen işlere karışıp lüzumsuz sözler söyleyen kimse”, hem de “yüce, üstün, erdemli” anlamına gelmektedir. Şair bu mahlası niçin seçtiğini Farsça divanının önsözünde şu şekilde açıklamaktadır: “Şiire başlarken günlerce

²⁴³ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2442356532524832> Erişim 14.09.2022.

²⁴⁴ Abdülkadir Karahan, “Fuzûlî”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 1996, 13, 240.

bir mahlas almak yolunda düşündüm. Seçtiğim mahlasa bir müddet sonra bir ortak çıktığı için bir başka mahlas alıyordum. Nihayet benden önce gelen şairlerin ibareleri değil mahlasları kapıştıklarını anladım. Karışıklığı ortadan kaldırmak üzere Fuzûlî mahlasını seçtim. Bu adı kimsenin sevmeyeceğini ve bu sebeple almayacağını tahmin ettiğim için adaşlık endişesinden kurtuldum. Ayrıca ben, Allah'ın inayetiyle bütün ilim ve fenleri nefsinde toplamış bir insan olarak geçiniyordum. Mahlasım bu amacı da içine alır.”²⁴⁵

Fuzûlî'nin bir tarikata mensup olduğunu düşünmek mümkündür; ancak eserlerinde belirli bir tarikata bağlı olduğuna dair herhangi bir bilgi yoktur.²⁴⁶

Fuzûlî'yi Türk edebiyatının en büyük simalarından biri yapan husus coşkunluğu, samimiyeti, duyarlılığı, sadeliği ve ifade kudretidir. Fuzûlî aşkı, ıstırapı, dünyevî zevk ve zenginliklerin boşluğunu ve hiç kimsenin pençesinden kurtulamayacağı ölüm düşüncesini olağan üstü bir lirizm ve sanat gücüyle ifade etmiştir.²⁴⁷

Fuzûlî'nin diğer divan şairlerine kıyasla kazanmış olduğu şöhreti, önce onun üç dilde ustalıkla şiir yazmış olması ile açıklanabilir. Arapça şiirlerinin vasat bir seviyede olmasına karşılık Farsça ve özellikle Türkçe şiirleri onu daha hayatta iken sanatının zirvesine ulaştırmıştır.²⁴⁸

Fuzûlî H. 963 / M. 1556 Bağdat ve çevresini kasıp kavuran büyük veba salgını sırasında vefat etmiştir. “Geçti Fuzûlî” sözü de bu tarihi vermektedir. En sağlam rivayetlere göre ölüm yeri Kerbelâ'dır.²⁴⁹

Türkçe, Farsça ve Arapça eser veren Fuzûlî'nin manzum ve mensur on beş kadar eseri vardır.

Türkçe Eserleri: 1. *Divan*, 2. *Leylâ vü Mecnûn*, 3. *Beng ü Bâde*, 4. *Hadîs-i Erbaîn Tercümesi*, 5. *Sohbetü'l-esmâr*, 6. *Hadîkatü's-suadâ*, 7. *Mektuplar*.²⁵⁰

Farsça Eserleri: 1. *Dîvân*, 2. *Heft Câm. Sâkînâme* adıyla da tanınır. 3. *Enîsü'l-kalb*, 4. *Risâle-i Mu'ammeyât*, 5. *Rind ü Zâhid*, 6. *Hüsn ü 'Aşk*.²⁵¹

²⁴⁵ Karahan, “Fuzûlî”, TDV, 241.

²⁴⁶ Karahan, “Fuzûlî”, TDV, 242.

²⁴⁷ Karahan, “Fuzûlî”, TDV, 242.

²⁴⁸ Karahan, “Fuzûlî”, TDV, 242.

²⁴⁹ Karahan, “Fuzûlî”, TDV, 242.

²⁵⁰ Karahan, “Fuzûlî”, TDV, 244.

²⁵¹ Karahan, “Fuzûlî”, TDV, 244.

Arapça Eserleri: 1. *Dîvân*, 2. *Maṭla' u 'l-i 'tikād fî ma 'rifeti 'l-mebde' ve 'l-me 'âd*.²⁵²

2.6.1.2. Hat Levhalarında Fuzûlî'nin Şiirleri

Resim 69. Mahmûd Celâleddîn Efendi'ye Ait Bir Levha.²⁵³

Metnin Okunuşu:

Gül gonçeliğinde hâr ile(n)dür

Açılsa bir özge yâr ile(n)dür

Aslında diken çeker azâbın

Faslında hakîm alur gül-âbın

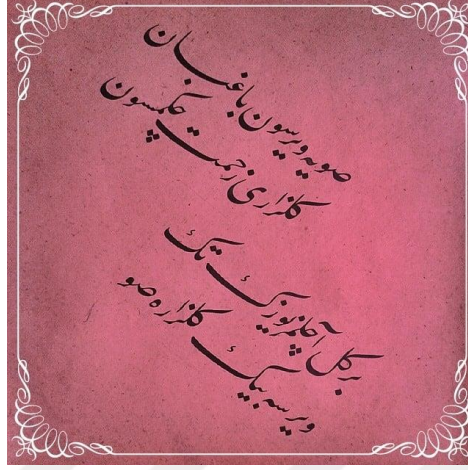
Mahmûd Celâleddîn Efendi²⁵⁴ tarafından sülûs hatla yazılmıştır. Şiirin anlamı şöyledir: “Sevgili henüz taze bir dilberken tıpkı dikenle bir arada bulunan gonca gibi, dikene benzeyen rakiple beraberdir; açılıp gül hâline geldiğindeyse kendisine başka bir

²⁵² Karahan, “Fuzûlî”, TDV, 245.

²⁵³ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/3694746257285847> Erişim 11.11.2022.

²⁵⁴ Mahmûd Celâleddîn Efendi, Kuzey Kafkasya’da bulunan Rusyaya bağlı olan Dağıstan bölgesinde dünyaya gelmiştir. H.1163 / M. 1750 yılı civarında doğduğu tahmin edilmektedir. Şeyh Hamdullah’ın ve Hâfız Osman’ın eserlerine bakarak kendi gayretiyle sanatını geliştirmiştir. Önceleri bazan Mahmûdü’l-Mevdûd imzasıyla yazdığı, eserlerinden anlaşılmaktadır. Sonradan Mahmud Celâleddin ismini tercih etmiştir. Mushaf, en’âm-ı şerîf, evrâd-ı şerîfe, dua kitapları, kıta, murakkaa, hilye ve levha şeklinde mükemmel yazıları çok olup bunlar müze ve koleksiyonlarda yer almaktadır. Mahmud Celâleddin Efendi, hayatını Boğaz’ın İstavroz semtinde sürdürürken H. 1245 / M. 1829 yılında vefat edince Eyüpsultan civarındaki Şeyh Murad Dergâhı hazîresine gömülmüştür. Mezarının yeri belli olmamakla beraber kabir taşı halen dergâhta muhafaza edilmektedir. Bkz. M. Uğur Derman, “Mahmud Celâleddin Efendi”, TDV *İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, Ankara 1992, 27, 359.

yâr edinir.”²⁵⁵ Bu dizelerde güllerin tomurcuk halindeyken dikenleriyle birlikte olduğunu, güllerin güzelliğinin yanında korunma mekanizması olarak dikenleri bulunduğunu ifade etmektedir.

Resim 70. Hattatı Bilinmemektedir.²⁵⁶

Metnin Okunuşu:

Suya virsün bâğbân gülzârı zahmet çekmesün

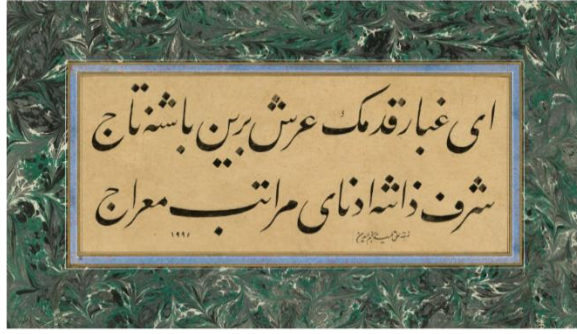
Bir gül açılmaz yüzün tek virse bin gülzâre su

Hattatı bilinmeyen bu levha ta'lik hatla yazılmıştır. Fuzûlî'nin meşhur Su Kasidesi'nde geçen beytin anlamı şöyledir. “Bahçıvan gül bahçesini suya versin ve boşuna zahmet çekmesin. Çünkü böyle bin gül bahçesine su verse de senin yüzün gibi bir gül açılmaz.”²⁵⁷ Fuzûlî bu kasidesini Hz. Peygamberi (s.a.v.) övmek amacıyla yazmıştır. Beyitte şair, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) olağanüstü güzellik ve erdemine atıfta bulunur. Kişiliği, güzellikleri ve ahlaki nitelikleri o kadar olağanüstüdür ki, onun gibi bir insanın güzelliğiyle yarışabilecek hiçbir şey yoktur. Onun varlığı, binlerce güzel bahçenin bile onun güzelliğini ifade etmeye yetmeyeceği kadar eşsizdir.

²⁵⁵ Turan, Akgül, Çetin, “Fuzûlî'nin Leylâ vü Mecnûn Mesnevisinde Gül ve Gül Bahçesi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 1, Gül Özel Sayısı, 2013, 80.

²⁵⁶ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/3640269352733538> Erişim 18.10.2022.

²⁵⁷ <http://www.siirparki.com/fuzuli3.html> Erişim 20.04.2023.

Resim 71. Ali Alparslan'a Ait Bir Levha.²⁵⁸

Metnin Okunuşu:

Ey gubâr-ı kademin arş-ı berîn başına tâc

Şeref-i zâtına ednâ-yı merâtib mi'râc

Ali Alparslan²⁵⁹ tarafından H. 1415-1416 / M. 1995 tarihinde celî ta'lik hatla yazılmıştır. Levhanın ebrucusu Mustafa Düzgünman'dır. Şiirin dili Türkçe olup anlamı ise şöyledir: “Ey ayağının tozu yüksek arşın başına tac olan Hazret-i Muhammed, zatının şerefi için mi'rac mertebelerin en aşağısıdır.”²⁶⁰

Bu beytin yer aldığı gazel de bir na't-ı şeriftir. Miracta Hazret-i Peygamber'i Refref arşa çıkarmıştı. Onun için ayağının tozu arşın başına tac olmuştur denmiştir. Burada ayak-baş tezdadı vardır.²⁶¹

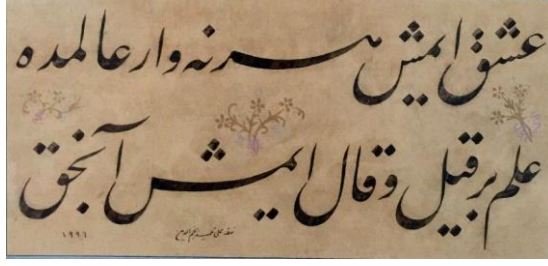
Bu dizede, İslam peygamberi Muhammed'in Mirac olarak bilinen olağanüstü gece yolculuğu ve yükselişi övgüyle ifade edilmektedir. Dizedeki ifadeler şu şekilde açıklanabilir: Muhammed'in İsra Miraç hadisesinde göğün en yüksek noktasına, Allah'ın huzuruna yükseldiğini ve bu yolculuğunun büyük bir şeref olduğunu vurgular. Muhammed'in ayağının tozu, yüce göğün en yüce noktasına tâc olmuş bir kişi olarak övgüyle anılır. Mirac olayının Muhammed'in şan ve şerefine en küçük bir göstergesi olduğunu belirtir. Bu olay, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) manevi makamının yüceliğine işaret eder ve onun şerefine verilen mertebedir. Muhammed'in yüce makamı ve ona duyulan hayranlıktan bahseder.

²⁵⁸ <https://www.ketebe.org/eser/4575?ref=artist&id=107> Erişim 19.04.2023.

²⁵⁹ Bu hattatın hayatı için bkz. 158. dipnot.

²⁶⁰ Ali Nihat Tarlan, *Fuzûlî Divanı Şerhi*, Akçağ Yayınları, Ankara 2013, 150.

²⁶¹ Tarlan, *Fuzûlî Divanı Şerhi*, 150.

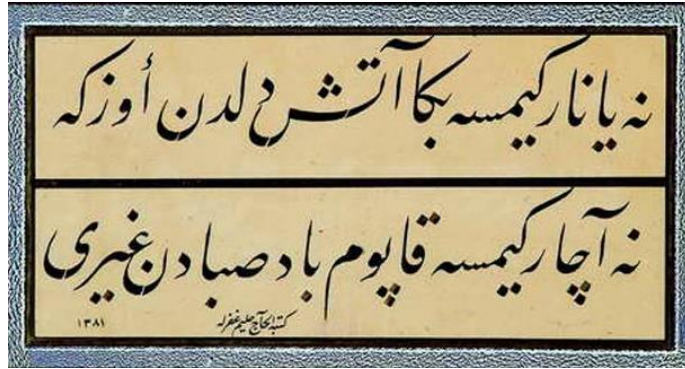
Resim 72. Ali Alparslan'a Ait Bir Levha.²⁶²

Metnin Okunuşu:

Aşk imiş her ne var âlemde

İlm bir kıl ü kal imiş ancak

Ali Alparslan²⁶³ tarafından ta'lik hatla yazılmıştır. Şiirde, “Aşk imiş her ne varsa kâinata. İlim bir dedikodudan ibaretmiş.” denilmiştir. Bu dizelerde, aşk, evrendeki her şeyin kaynağı olarak görülür ve kâinattaki tüm varlıklar, aslında ilahi aşkın tecellileri kabul edilir. Bu perspektiften bakıldığında, evrende var olan her şeyin özünde aşkın ve ilahi bir birleşmenin yattığı söylenir. Buna karşılık, ilim bir dedikodudan ibaretmiş ifadesi, tasavvufi açıdan bilginin sadece zahiri ve yüzeyine dayanmanın, gerçek anlamda derin bir anlayışa ulaşmayı sağlamadığını ifade eder. Zahiri bilgiler, insanların algıladığı dünyaya ilişkin sınırlı ve geçici bilgilerdir. Bununla birlikte, tasavvufi yolculukta, gerçek bilgiye ulaşmak için içsel bir dönüşüm ve ilahi bir rehberlik gereklidir.

Resim 73. Mustafa Halim Özyazıcı'ya Ait Bir Levha.²⁶⁴

²⁶² <http://www.kalemguzeli.org/hattaserleriayrinti.php?KNO=826&HKNO=20> Erişim 19.06.2023.

²⁶³ Bu hattatın hayatı için bkz. 158. dipnot.

²⁶⁴ <https://www.edebi.net/index.php/dil-bilgisi/dilbilim/44-secilmis-yazilar/2941-fuzuli-gazel-ba-d-i-sabadan-gayri> Erişim 18.06.2022.

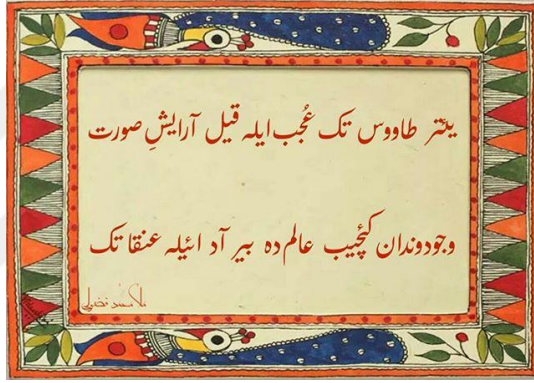
Metnin Okunuşu:

Ne yanar kimse bana âteş-i dilden özge

Ne açar kimse kapum bâd-ı sabâdan gayrı

H. 1381 / M. 1961 tarihinde 23 x 34 cm. ebatlarındaki bu levha Mustafa Halim Özyazıcı tarafından ta'lik hatla yazılmıştır. Şiirin anlamı şöyledir: “Gönül ateşinden başka kimse bana yanmaz. Kapımı sabah rüzgârından başka açan kimse yoktur.”

Şair beyitte kimsesizlikten bahsetmektedir. Burada yanmak, acımak ma'nasındır. Fakat ateş de yanar. Şair, “gönlümdeki aşk ateşinden başka kimse, bu çektiğim ıstırapı bilmez.” Demektedir. Kapı açmak “feth-i bab” dır. Yani sülûkda makamları aşmaktır. Etrafımda beni anlayan kimse yok derken, kimsesizlik ıstırapını bu şekilde anlatmıştır.²⁶⁵

Resim 74. Hattatı Bilinmemektedir.²⁶⁶

Metnin Okunuşu:

Yeter tâvus tek 'ucb ile kıl ârâyîş-i sûret

Vücûdundan geçib âlemde bir ad eyle anka' tek

Hattatı bilinmeyen bu levha ta'lik hatla yazılmıştır. Şiirin anlamı şöyledir. “Tavus gibi kibri ve süslenmeyi bırak, yeter şimdiye kadar süslendiklerin, kendini beğenmişliklerin. Vücudunu süslemekten, varlığından feragat et, âlemde anka gibi bir ad bırak.”²⁶⁷

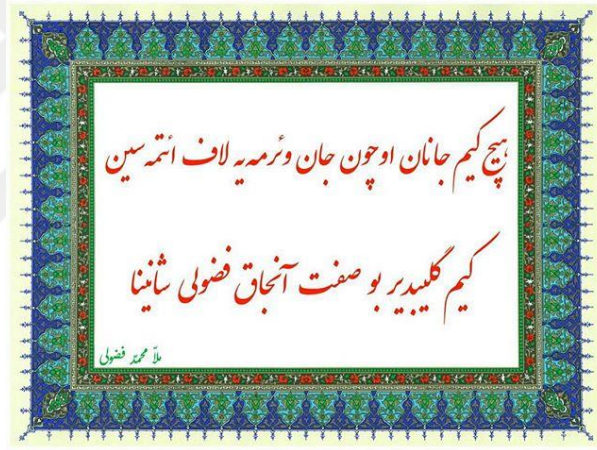
²⁶⁵ Tarlan, *Fuzûlî Divanı Şerhi*, 650.

²⁶⁶ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2853310788096069> Erişim 02.04.2022.

²⁶⁷ Tarlan, *Fuzûlî Divanı Şerhi*, 400.

Tavus, şekli itibariyle kibirli gibi gözüken pek renkli ve süslü bir kuştur. İnsan böyle şekil güzelliğine değer vermeyip, anka gibi alemde kana'atla ve istiğna ile bir ad bırakmaya bakmalıdır.²⁶⁸

Beyitte; kişinin kendisini yalnızca dış görünüşüyle göstermek yerine, iç dünyasını geliştirip daha anlamlı bir varlık haline gelmesi gerektiği söylenmektedir. Tavus kuşu, tüyleri ve güzel görüntüsüyle bilinir, ancak yalnızca dış görünüşüyle değil, aynı zamanda zarafeti, gösterişli tüyleri ve sembolik anlamıyla da ön plana çıkar. Bu nedenle, kişiye tavus gibi kabarıp sadece dış görünüşünü süslemek yerine, gerçek anlamda etkileyici ve iz bırakan bir varlık olması hatırlatılmaktadır. “Varlığından sıyrılıp şu dünyada Anka kuşu gibi bir ad bırakmaya bak!” ifadesi ile kişinin sıradanlıktan ve kalıplardan çıkarak, benzersiz ve etkileyici bir iz bırakması gerektiği anlatılmaktadır. Anka kuşu, mitolojide ölümsüzlüğü ve yeniden doğuşu sembolize eden bir kuştur.

Resim 75. Hattatı Bilinmemektedir.²⁶⁹

Metnin Okunuşu:

Hîç kim cânân için cân vermeye lâf etmesin

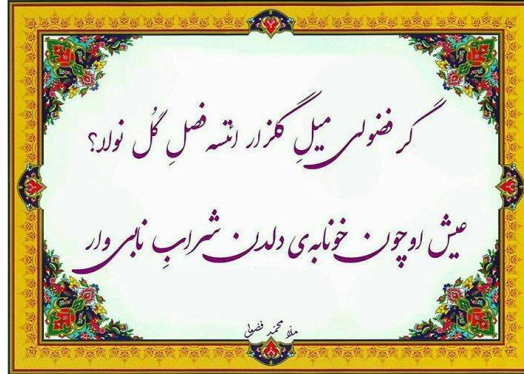
Kim gelibdir bu sıfat ancak Fuzûlî şânına

Hattatı bilinmeyen bu levha ta'lik hatla yazılmıştır. “Şiirde, hiç kimse sevgili için can verme lafı etmesin. Ki bu sıfat ancak Fuzûlî'nin şânına yakışır.” denilmiştir. Bu beyitte Fuzûlî, âşık olan kişilerin sevgilileri uğruna canlarını vermelerini doğal

²⁶⁸ Tarlan, *Fuzûlî Divanı Şerhi*, 400.

²⁶⁹ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2818367491590399> Erişim 11.09.2022.

karşılacaktır. Hatta bunu yadırgayanları uyarmaktadır. Son olarak Fuzûlî aşkın sadece kendi şanına yakıştığını dile getirmektedir.

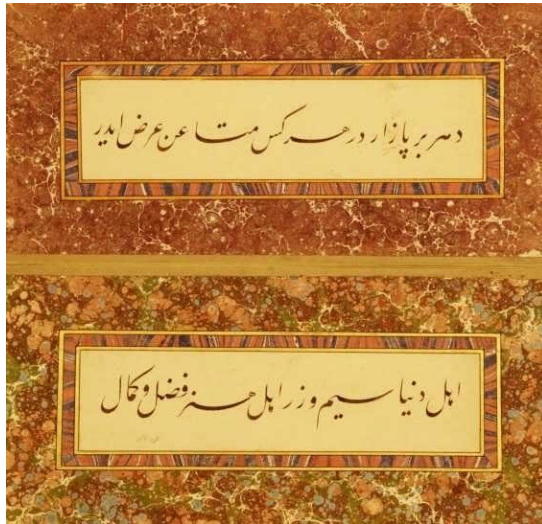

Resim 76. Hattatı Bilinmemektedir.²⁷⁰

Metnin Okunuşu:

Ger Fuzûlî meyl-i gül-zâr etse fasl-ı gül n'ola
Ayş üçün hûn-âbe-yi dilden şârâb-ı nâbı var

Hattatı bilinmeyen bu levha ta'lik hatla yazılmıştır. Şiirin dili Türkçe olup, anlamı şöyledir: “Gül mevsiminde Fuzûlî gül bahçesine gitmek istese şaşmamalı. Orada iştret etmek için gönül kanından saf şarab var”.²⁷¹

Resim 77. Mahmud Bedreddin Yazır'a Ait Bir Levha.²⁷²

²⁷⁰ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2146207815473040> Erişim 17.05.2022.

²⁷¹ Tarlan, *Fuzûlî Divanı Şerhi*, 257.

²⁷² <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2743505389076610> Erişim 21.06.2022.

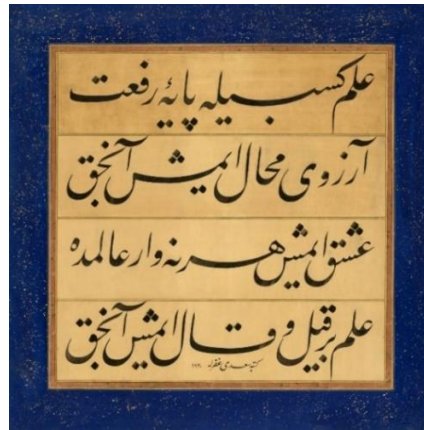
Metnin Okunuşu:

Dehr bir pâzârdır herkes metâ'in arz ider

Ehl-i dünyâ sîm ü zer ehl-i hüner fazl u kemâl

Mahmud Bedreddin Yazır²⁷³ tarafından ta'lik hatla yazılmıştır. Şiirin günümüz Türkçe'sine çevirisi şöyledir: "Dünya bir pazardır. Orada herkes malı ne ise onu sergiler." Bu dizelerde; Dünya ehli gümüş ve altınlarını, hünerli kimseler erdemlerini ve olgunluklarını (sergiler). Dünya bir pazar yeridir ve insanlar genellikle sahip oldukları yetenekleri, yetkinlikleri, mal varlıkları veya erdemlerini sergilerler. Bazı insanlar maddi varlıklarını, yani gümüş ve altınlarını göstererek statü ve zenginliklerini ifade edebilirler. Bu, bazı toplumlarda insanların değerini ve sosyal statülerini belirleyen bir faktör olabilir. Diğer taraftan, bazı insanlar yetenekleri, becerileri ve erdemleriyle kendilerini ifade ederler. Bu hünerli bireyler, sanatsal yeteneklerini, akademik başarılarını, liderlik niteliklerini veya başka alanlarda üstün performanslarını sergileyerek kendilerini ön plana çıkarabilirler. Bu tür yetenekler, insanların saygınlık kazanmasına ve toplumda değerli kabul edilmesine yardımcı olur.

Sonuç olarak, dünya insanların farklı özelliklerini ve sahip oldukları değerleri sergileme yeri olarak düşünülebilir. Bu sergileme, insanların diğerlerine kendilerini tanıtmaya, toplumda yer edinme veya statü kazanma amacı taşıyabilir. Ancak, herkesin kendine özgü bir değeri ve önemi vardır ve insanlar sadece mal varlıkları veya yetenekleriyle değil, aynı zamanda insanlık değerleriyle de değerlendirilmelidir.

Resim 78. Sadi Belger'e Ait Bir Levha.²⁷⁴

²⁷³ Bu hattatın hayatı için bkz. 93. dipnot.

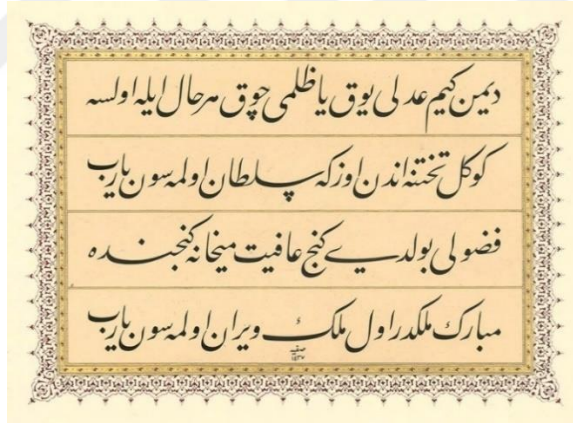
²⁷⁴ <https://www.ketebe.org/eser/4585?ref=artist&id=736> Erişim 16.09.2022.

Metnin Okunuşu:

İlm kesbiyle pâye-i rif'at
Ârzû-yi muhâl imiş ancak

Aşk imiş her ne var âlemde
İlm bir kîl ü kal imiş ancak

Sadi Belger²⁷⁵ tarafından H. 1390 / M. 1970-1971 tarihinde celî ta 'lik hatla yazılmıştır. Şiirin anlamı şöyledir: “İlim kazanmakla rütbenin yükselmesi olmayacak bir hevesmiş sadece. Her ne varsa kainatta aşk imiş ilim bir dedikodu imiş sadece.”²⁷⁶ Bu şiirde ilmin sadece rütbe elde etmek için bir heves olmadığını, asıl önemli olanın aşk olduğunu ifade etmektedir. İlim, insanın kendini geliştirmesi, doğruyu ve gerçeği araması için önemli bir araç olabilir, ancak tek başına ilimle elde edilen rütbe ve statü kalıcı bir değere sahip değildir. Bunun yerine, kainattaki her şeyin temelinde aşkın olduğu, aşkın daha yüce ve anlamlı bir hedef olduğu vurgulanmaktadır.

Resim 79. Safiye Ergin'e Ait Bir Levha. ²⁷⁷

Metnin Okunuşu:

Dimen kim adli yok ya zulmü çok her hâl ile olsa
Gönül tahtına andan özge sultân olmasun ya Rab

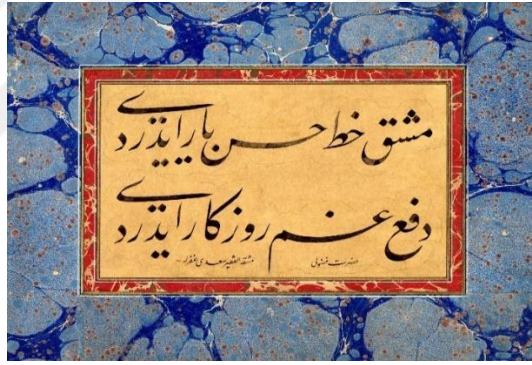
²⁷⁵ Bu hattatın hayatı için bkz. 24. dipnot.

²⁷⁶ <https://mehmetceviksanat.wordpress.com/2020/08/14/ilm-kesbiyle-paye-i-rifat/> Erişim 04.06.2023.

²⁷⁷ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1968484326578724> Erişim 30.11.2022.

*Fuzûlî buldu genc-i âfiyet meyhâne küncinde
Mübârek mülkdür ol mülk vîrân olmasun yâ Rab*

Safiye Ergin²⁷⁸ tarafından ta'lik hatla yazılmıştır. Şiirin anlamı şöyledir: “Adaleti yok, zulmü çok demeyin. Nasıl olursa olsun gönül tahtına ondan gayrı sultan olmasın Ya Rabbi!”²⁷⁹ Fuzûlî meyhane köşesinde esenlik hazinesini buldu. O yer, mübarek yerdir, viran olmasın ya Rabbi! Beyitte; Aşık, gönül tahtında sadece Allah'ın egemen olmasını ve başka hiçbir şeyin sultanlık yapmamasını diler. Bu, aşkın ve bağlılığın yalnızca Allah'a yöneltilmesini ifade eder. Âşık tarafından meyhane köşesinde bulunan bir huzur hazinesinden bahsedilir. Bu mekân, tasavvufi bir anlamda içsel huzurun ve ilahi bir varlıkla buluşmanın sembolüdür. Şair, bu mekânın mübarek olduğunu ve onun harap olmamasını diler. Bu, içsel huzurun ve manevi değerlerin korunmasının önemine vurgu yapar.

Resim 80. Sadi Belger'e Ait Bir Levha.²⁸⁰

Metnin Okunuşu:

Meşk-i hat-ı hüsn-i yâr iderdi

Def'-i gam-ı rûzigâr iderdi

Sadi Belger²⁸¹ tarafından H. 1390-1391 / M. 1971 tarihinde ta'lik hatla yazılmıştır. Ebrucusu Mustafa Düzgünman'dır. Şiirde şair, “Mecnun okulda yârinin güzelliğini meşk

²⁷⁸ Safiye Ergin 1977 yılında İstanbul'da doğmuştur. Eskişehir Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi İlahiyat Ön Lisans mezunudur. Hat sanatına 2008 yılında İSMEK'te Hattat Tahsin Kurt'tan rika ve talik dersleri alarak başlayan Ergin, 2014 yılında icazetini almıştır. Bkz. <https://www.ketebe.org/sanatkar/safiye-ergin-2329> Erişim 11.05.2023.

²⁷⁹ Tarlan, *Fuzûlî Divanı Şerhi*, 93.

²⁸⁰ <https://www.ketebe.org/eser/4007?ref=artist&id=736> Erşim 20.11.2022.

²⁸¹ Bu hattatın hayatı için bkz. 24. dipnot.

eder, bu şekilde hayatın gamlarını kendinden uzaklaştırırdı.” demiştir. Fuzûlî’nin *Leylâ vî Mecnûn* mesnevisinde geçen beyitte Mecnûn’un okulda sevdiği kişinin güzelliğine odaklanarak hayatın sıkıntılarını unuttuğu ifade edilmiştir.

Resim 81. Hattatı Bilinmemektedir.²⁸²

Metnin Okunuşu:

Perde-i çeşmim makâm itmişdi bir tersâ-beçe

Olmadan mehd-i Mesîhâ dâmen-i Meryem henüz

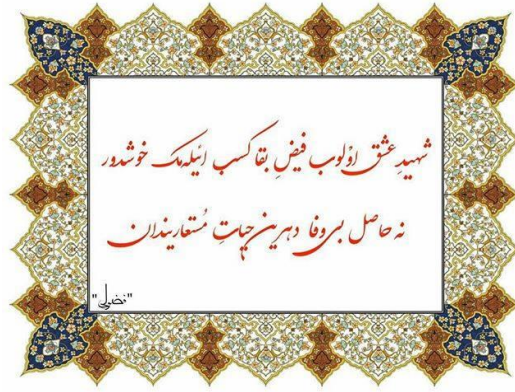
Hattatı bilinmeyen bu levha ta’lik hatla yazılmıştır. Şiirin anlamı şöyledir: “Daha Meryem’in eteği İsa’ya beşik olmadan bir Hıristiyan çocuğu gözümün perdesinde makam tutmuştu.”²⁸³

Tersa-beçe, “Hıristiyan çocuğu” tabiri tasavvufta “ma’na âleminden sâlikin kalbine gaybdan gelen ilham” demektir. Hazret-i İsa tecerrüdün timsali olduğu için onun tecerrüd bakımından hükmüne uymak İslami bir harekettir. Tersa-beçenin varid-i gaybî olması, hala gayb aleminde, felek-i şemste hayatta olan İsa’nın, timsali bulunduğu fakr ve tecerrüden gelmesidir.²⁸⁴

²⁸² <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1804819582945200> Erişim 14.12.2022.

²⁸³ Tarlan, *Fuzûlî Divanı Şerhi*, 287.

²⁸⁴ Ali Nihat Tarlan, *Fuzûlî Divanı Şerhi*, Akçağ Yayınları, Ankara 2013, 287.

Resim 82. Hattatı Bilinmemektedir.²⁸⁵

Metnin Okunuşu:

Şehîd-i ışk olub feyz-i bekâ kesb eylemek hoşdur

Ne hâsıl bî-vefâ dehrin hayât-ı müsteârından

Hattatı bilinmeyen bu levha ta‘lik hatla yazılmıştır. Şiirin anlamı şöyledir: “Aşk şehidi olup beka feyzini, bekanın bol nimetini kazanmak güzeldir.”²⁸⁶ Yoksa vefasız dünyanın iğreti hayatından ne elde edilebilir.

Şehid ile feyz bir araya gelince mazmunu kan dökülmesidir. Kan dökülünce yani madde ortadan kalkınca insan Allah'a yaklaşır. Feyz nerede varsa oradan mahsul elde edilebilir. İkinci mısradaki hasıl kelimesi mahsul ma'nasınadır. Mahsul kesbedilir, yani kazanılır. Aşk şehidinin dökülen kanından beka mahsulü elde edilir. Dünya çoraktır. Dünya sarfedilen emeğe karşılık vermez. Bu iğreti hayattan bir şey çıkmaz. Asıl hayat bekadadır. Dünya hayatı bir müddet sonra elden gider, fanidir.²⁸⁷

²⁸⁵ <https://tr.pinterest.com/pin/576953402263899365/> Erişim 14.09.2022.

²⁸⁶ Tarlan, *Fuzûlî Divanı Şerhi*, 531.

²⁸⁷ Tarlan, *Fuzûlî Divanı Şerhi*, 531.

Resim 83. Gülşen Yıldız'a Ait Bir Levha.²⁸⁸

Resim 84. Osman Özçay'a Ait Bir Levha.²⁸⁹

Metnin Okunuşu:

*Ârızın yâdiyle nem-nâk olsa müjgânım n'ola
Zâyi' olmaz gül temannâsiyle virmek hâre su
Gam günü itme dil-i bîmârdan tîğın dirîğ
Hayrdır virmek karanu gicede bîmâre su*

Birinci levha Gülşen Yıldız²⁹⁰ tarafından nesih hatla yazılmıştır. Levhanın müzehhibi Zeliha Yıldız'dır. İkinci levha ise 20x34,5 ebatlarında olup H.1439 M.2017 tarihinde Osman Özçay²⁹¹ tarafından celî sülüs hatla yazılmıştır. Şiirin anlamı şöyledir:

²⁸⁸ <https://www.ketebe.org/en/artwork/3560?ref=artist&id=3461> Erişim 14.10.2022.

²⁸⁹ <https://ucvav.com/beyit-2-0> Erişim 06.06.2023.

²⁹⁰ Gülşen Yıldız Konya'da doğmuştur. İlk, orta ve lise tahsilini burada tamamlamıştır. 2004'te Destegül Güzel Sanatlar Mektebi'nde Osman Duran'dan rîk'a meşk etmiştir. 2005'ten itibaren Fevzi Günüş'ten sülüs-nesih yazı çalışmalarına başlamıştır. 2009 yılında sülüs-nesih icazetini almıştır. 2014'te Ali Rıza Öcan ile Talik meşkine başlayan Yıldız hâlen Destegül Güzel Sanatlar Mektebi'nde hüsn-i hat öğreticiliğine devam etmektedir. Bkz. <https://www.ketebe.org/en/artist/gulsen-yildiz-3461> Erişim 07.03.2023

²⁹¹ Osman Özçay 1963 yılında Trabzon'un Çaykara ilçesinde doğmuştur. ilk ve orta tahsilini ağabeyi olan Mehmet Özçay ile beraber Gerede'de tamamlamıştır. 1980 yılında Erzurum Yüksek İslam Enstitüsü'nde

“Senin yanağının anılması sebebiyle kirpiklerim ıslansa ne olur, buna şaşılır mı? Zira gül elde etmek dileği ile dikene verilen su boşa gitmez. Gamlı günümde hasta gönlümden kılıç gibi keskin olan bakışını esirgeme; zira karanlık gecede hastaya su vermek hayırlı bir iştir.”²⁹²

Resim 85. Ahmet Koçak’a Ait Bir Levha.²⁹³

Metnin Okunuşu:

Vefâ her kimseden kim istedim andan cefâ gördüm

Kimi kim bî-vefâ dünyâda gördüm bî-vefâ gördüm

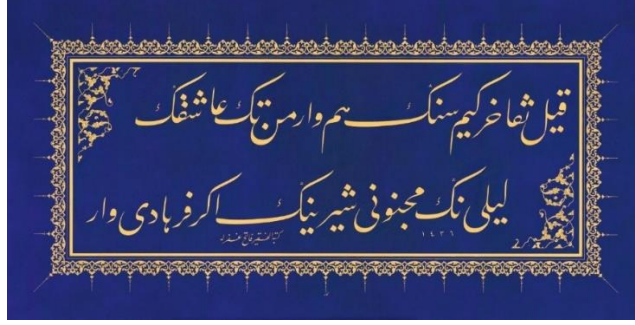
Ahmet Koçak²⁹⁴ tarafından H. 1431 / M. 2009-2010 tarihinde celi sülüs hatla yazılmış olup müzehhibi Nazlı Durmuşoğlu’dur. Şair bu beyitte, “her kimden ki vefa istediysen, ondan cefa gördüm. Kimi gördümse şu vefasız dünyada, vefasız olduğunu gördüm.” demektedir.

iki yıl okuduktan sonra öğrenimini Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesine nakletti ve 1986 yılında oradan mezun olmuştur. 1982’de ağabeyinin Fuat Başar’a ilk gidişinde yanında bulundu ve o anda duyduğu bir arzuyla o da, sülüs meşkine başladı ve meşkini tamamlayarak sülüs - nesihten icazet almıştır. M. Uğur Derman’dan istifade etmiştir. Özel koleksiyonlarda ve müzelerde yer alan eserlerini klasik anlayışa göre sülüs, celi sülüs, nesih ve muhakkak ile yazmaktadır. Bkz. <http://www.ozcay.com/osman/biyografi> Erişim 20.04.2023.

²⁹² <https://www.cerezforum.com/konu/su-kasidesi-gunumuz-turkcesiyle.44723/> Erişim 03.06.2023.

²⁹³ <https://www.ketebe.org/eser/3709?ref=artist&id=2094> Erişim 14.06.2023.

²⁹⁴ Ahmet Koçak 1973 yılında Elazığ’da doğmuştur. 1998 yılında Mimar Sinan Üniversitesi Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümünü bitirmiştir. 2001’de Davud Bektaş’tan sülüs nesih, Ali Alparslan’dan ta’lik derslerine başlamıştır. 2007’de Davud Bektaş ve Hasan Çelebi’den sülüs nesih İcazeti almıştır. Bkz. <https://www.ketebe.org/sanatkar/ahmet-kocak-2094> Erişim 07.03.2023.

Resim 86. Fatih Özkafa'ya Ait Bir Levha.²⁹⁵

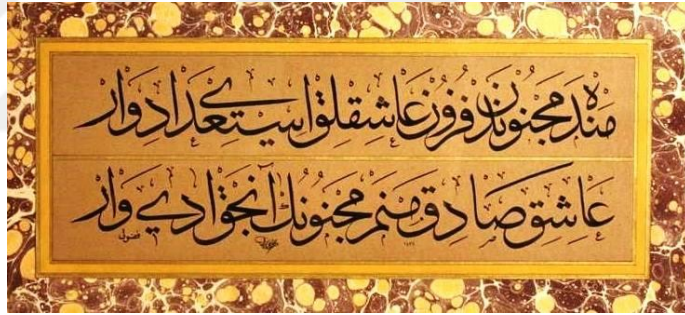
Metnin Okunuşu:

Kıl tefâhür kim senün hem var men tek âşıkun

Leylî'nün Mecnûn'ı Şîrîn'ün eğer Ferhâd'ı var

Fatih Özkafa²⁹⁶ tarafında ta'lik hatla yazılmıştır. Şiirin anlamı şöyledir: “Leyla’nın Mecnûn’u, Şirin’in Ferhâd’ı varsa, Övün ki, senin de benim gibi bir âşığın var.”

Fuzûlî, bu beyitte Mecnûn ve Ferhat ile boy ölçüşmektedir.²⁹⁷

Resim 87. Hattatı Bilinmemektedir.²⁹⁸

Metnin Okunuşu:

Mende Mecnûn'dan füzûn âşıklık isti'dâdı var

Âşık-ı sâdık menem Mecnûn'un ancak adı var

Hattatı bilinmeyen bu levha sülüs hatla yazılmıştır. Şiirin anlamı şöyledir: “Bende Mecnûn’dan fazla âşıklık kabiliyeti vardır. Gerçek âşık benim. Mecnun’un sadece adı var.

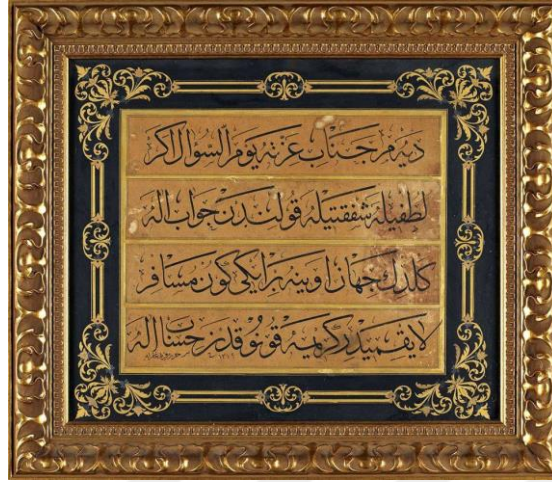
²⁹⁵ [http://www.fatihozkafa.com/index.php?go=galeri#prettyPhoto\[gallery1\]/87/](http://www.fatihozkafa.com/index.php?go=galeri#prettyPhoto[gallery1]/87/) Erişim 16.07.2022.

²⁹⁶ Bu hattatın hayatı için bkz. 103. dipnot.

²⁹⁷ Tarlan, *Fuzûlî Divanı Şerhi*, 275.

²⁹⁸ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1586082044818956> Erişim 17.07.2023.

Âşık-ı sadık, aynı zamanda hakiki, yaşamış âşık demektir. Mecnun gibi efsane âşıkı değildir. Hakikaten Mecnun ölüp gitmiş, sadece adı kalmıştır.²⁹⁹

Resim 88. Ferid Bey'e Ait Bir Levha ³⁰⁰

Metnin Okunuşu:

Diyem Cenâb-ı İzzet'e yevmü's-suâl eğer

Lutf ile şefkat ile kulundan cevâb ala

Geldik cihân evine bir iki gün müsâfir

Lâyık mıdır kerîme konukdan hisâb ala

Ferid Bey³⁰¹ tarafından sülûs hatla yazılmıştır. Şiirde şair, “Kuvvet ve kudret sahibi Allah’a sual gününde, kulundan lütuf ve şefkat ile cevap alırsa eğer: ‘Dünya evine bir iki günlüğüne misafir geldik. Cömert olana konuktan hesap almak layık mıdır?’ diyeyim. demektedir.

Şiir Azerbaycan neşriyatında aşağıdaki haliyle “Fuzûlî Adına Yazılmış Şiirler” başlığı altında bulunmaktadır. Abdülbaki Gölpınarlı da Fuzûlî’nin eseri olarak kabul etmiştir. Tebriz taş basması.³⁰²

²⁹⁹ Tarlan, *Fuzûlî Divanı Şerhi*, 275.

³⁰⁰ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2147625345331287> Erişim 14.06.2022.

³⁰¹ Ferid Bey 1857 yılında İstanbul’da doğmuştur. Asıl adı Mustafa Ferid olup babası, Dîvân-ı Hümâyûn Mühimme Odası hulefâsından ve Şâbâniyye tarikatı şeyhlerinden Ali Necib Efendi’dir. Sıbyan mektebinden sonra hususi olarak Arapça ve Farsça okumuştur. Mehmed Şevki Efendi’den sülûs-nesih ve icâzet yazılarını meşketti. Sülûs-nesih murakkâ tertip ederek icâzet almıştır. 1920’li yılların sonlarında vefat ettiği tahmin edilen Ferid Bey’in kabrinin nerede olduğu tesbit edilememiştir. Bkz. M. Uğur Derman, “Ferid Bey”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 1995, 12, 392-393.

³⁰² Abdülhakim Kılınç, *Fuzûlî Dîvânı*, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul 2021, 807.

Yevmü's-su'âl hâzrete arz eyleyim eger
Elîâf u merhametle kûlundan cevâb ala
Dünyâ evinde konduk oturduk bir eki gün
*Lâyık mıdır kerîme konuğtan hisâb ala*³⁰³

2.6.2. Bahrî, Şeyh Bahrî Dede

2.6.2.1. Hayatı

Melâmî şeyhlerinden olup Şeyh Bahrî Dede olarak tanınmıştır. Doğum yeri Nev'î-zâde'ye göre Edirne, Nail Tuman'a göre Bursa'dır. 974/1566 tarihinde Bursa'da vefat etmiştir. Türbesi kendi zaviyesi olan Murâdiye Tekkesi civarındadır. Tekke hâlâ ziyaret edilmektedir. Zamanın âlimlerinden ilim öğrenen Bahrî Dede, ilk olarak Koğacı (Kovacı) Dede Dergâhı'nda, daha sonra Bursa'daki Muradiye Dergâhı'nda vaaz etmiştir.³⁰⁴

2.6.2.2. Hat Levhalarında Şeyh Bahrî Dede'nin Şiirleri

Resim 89. Hattatı Bilinmemektedir.³⁰⁵

Metnin Okunuşu:

³⁰³ Kılınç, *Fuzûlî Dîvânı*, 807.

³⁰⁴ <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/bahri-seyh-bahri-dede> Erişim. 12.05.2023 Erişim 09.02.2022.

³⁰⁵ <https://tr.pinterest.com/pin/648025833861900015/> Erişim 06.01.2023.

*Hakk kulundan intikamın yine abd ile alur
Her işin hâlıkı oldur abd elinden işlenür
Bilmeyen ilm-i ledünni anı abd itdi sanur
Sanma ansız Bahriyâ âlemde bir çöp deprenür*

Hattatı bilinmeyen bu levha sülüs hatla yazılmıştır. İnsanların yaptıkları her şeyin aslında Allah'ın iradesiyle gerçekleştiğini ve O'nun izni olmadan hiçbir şeyin olmayacağını ifade etmektedir. İnsanlar, kendi güçleriyle bir şeyler yapmış gibi görünse de aslında her şeyin kaynağı Allah'tır ve her şey O'nun kontrolü altındadır. Ayrıca, insanların bilgi sahibi oldukları ilmin gerçek bilgi olmadığını, gerçek bilginin Allah'a ait olan gizli ilim olduğunu vurgulamaktadır. Allah'ın izni olmadan bu âlemde bir yaprağın bile kıpırdamayacağını, insanın kendi gücünü abartmaması gerektiğini, her şeyin Allah'ın kontrolü altında olduğunu ve gerçek bilginin O'na ait olduğunu anlatır.

2.6.3. Kanuni Sultan Süleyman Muhibbi

2.6.3.1. Hayatı

H. 900 / M. 1494 tarihinde Trabzon'da doğmuştur. Babası Yavuz Sultan Selim, annesi Hafsa Sultan'dır. Çocukluk yılları babasının sancak beyi olarak görev yaptığı Trabzon'da geçti. İlk eğitimini Trabzon sarayında kendisine tahsis edilen hocalardan aldı.³⁰⁶

Babasının ölümünden sonra tahta çıkmıştır. 46 yıl Osmanlı Devleti'ne padişahlık olarak yapmıştır.³⁰⁷

Kanûnî Sultan Süleyman "Muhibbî" mahlası ile şiirler yazmış, Divan sahibidir. Şiirlerinde "Muhib" ve "Meftûnî" mahlaslarını da kullanmıştır. Âlim ve şairlere itibar gösterip onları himaye etmiştir. Yazdığı aşk, kahramanlık ve düşünce şiirleriyle büyük bir divan meydana getirmiştir. Âşıkane, rindâne şiirleri de çoktur. Divan şiirinin yapısı gereği şiirlerinde sultanlığın vermiş olduğu üstünlükle değil Hakk'ın kulu ve sevgilinin

³⁰⁶ Feridun Emecen, "Süleyman I", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2010, 38, 62-74.

³⁰⁷ Orhan Yavuz, *Muhibbi Divânı*, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul 2014, 15.

kölesi temalarını işlemiştir. Samimi bir dille yazdığı tevhid, münâcât ve na‘tlarında âcizliğini de dile getirmiştir.³⁰⁸

2.6.3.2. Hat Levhalarında Kanuni Sultan Süleyman’ın Şiirleri

Resim 90. Nûrî Korman’a Ait Bir Levha³⁰⁹

Metnin Okunuşu:

Âlem içre mu'teber bir nesne yok devlet gibi

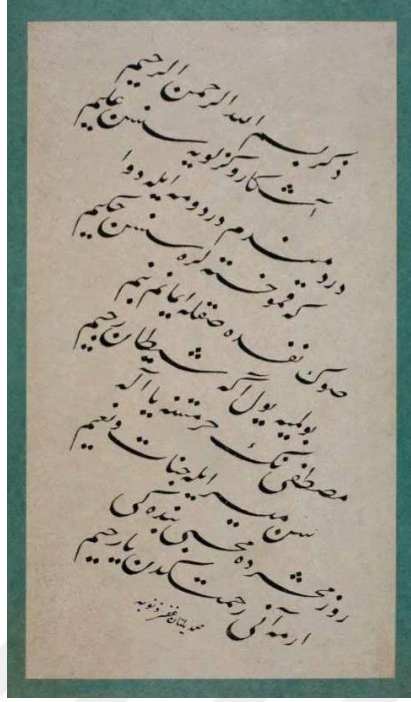
Olmaya devlet cihânda bir nefes sıhhat gibi

Abdurrahman Kılıç Koleksiyonu’nda bulunan bu levha Nûrî Korman³¹⁰ tarafından H. 1308 / M. 1890-1891 tarihinde celî sülüs hatla yazılmıştır. Müzehhibi Zakir Gökgöz’dür. İslâmiyet sağlığa büyük bir önem verir. Hatta sağlıklı olmayan kişilere bazı ibadetler için ruhsat verir. Kanuni Sultan Süleyman’ın hasta yatağında söylediği sözünün kısaca anlamı şöyledir: Hayat, sevinç ve mutlulukla, acı ve sıkıntılarla iç içe yaşanır. Pek çok dert ve sıkıntı insanın karşısına çıkabilir. Ancak bütün bu problemler sağlık kadar önemli değildir. Tek bir nefesin bile değeri bilinmelidir. Bütün dünya insanın olsa bile sağlık olmayınca bunların hiçbir önemi olmuyor.

³⁰⁸ Coşkun Ak, “Süleyman I”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2010, 38, 74-75.

³⁰⁹ <https://www.ketebe.org/en/artwork/5085?ref=artist&id=695> Erişim 18.02.2023.

³¹⁰ Nuri Korman 1868-1869’da Ortaköy’de doğmuştur. Henüz kırk günlükken getirildiği Beşiktaş’ta vefâtına kadar ikamet ettiğinden, hattatlar arasında “Beşiktaşlı” nâmı ile yâd olunmuştur. Medresetü’l-hattâtîn’in sülüs ve nesih muallimliğine tayin edilmiştir. Harf inkılâbı üzerine, 1929’da her şeyi terkederek babasının köyüne yerleşmiştir. Birkaç sene çiftçilikle meşgul olduktan sonra, aldığı davet üzerine İstanbul’a dönüp Güzel Sanatlar Akademisi’nde aklâm-ı sitte dersleri vermeğe başlamıştır. Son zamanlarında yaşlılığı nedeniyle Akademi’ye devam edemeyince öğrencilerini Akaretler’deki evinde kabul eden Nûrî Korman, bu hâl üzere iken 12 Eylül 1951 tarihinde vefat etmiş ve Yahyâ Efendi Kabristânı’na defnedilmiştir. Bkz. <https://www.ketebe.org/en/artist/nuri-korman-695> Erişim 07.03.2023.

Resim 91. Muhammet Yelten'e Ait Bir Levha.³¹¹

Metnin Okunuşu:

Zikr-i Bismillâhirrahmânirrahîm

Âşikâr u gizlüye sensin Alîm

Dermendem derdüme eyle devâ

Ki kamu hastalara sensin hakîm

Son nefesde sakla îmânum benüim

Bulmaya yol ana Şeytân-ı racîm

Mustafâ'nun hürmetine yâ İlâh

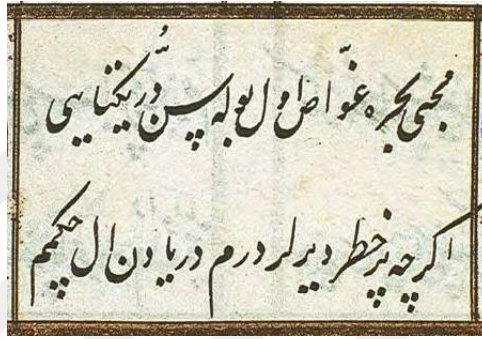
Sen müyesser eyle Cennât-ı Naîm

³¹¹ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2779210022172813> Erişim 10.09.2022.

Rûz-i mahşerde Muhibbî bendeni

*Irma anı rahmetünden yâ Rahîm*³¹²

Muhammet Yelten³¹³ tarafından ta‘lik hatla yazılmıştır. Kanuni Sultan Süleyman münâcâtın da “Esirgeyen ve bağışlayan Allah’ın adıyla başlıyor. Ey Allah’ım gizli ve açık olanı en iyi bilen sensin. Dertliyim, derdime deva eyle ki bütün hastaların tabibi sensin. Son nefeste sakla imanımı ki yol bulamasın ona kovulmuş Şeytan. Mustafâ (s.a.v.) hürmetine ey Allah’ım, Naim cennetleri nasip eyle. Mahşer gününde Muhibbî kulunu, ayırma rahmetinden ey Rahîm.” demektedir.

Resim 92. Hattatı Bilinmemektedir.³¹⁴

Metnin Okunuşu:

Muhibbî bahra gavvâs ol bulasın dürr-i yektâyı

Egerçi pür-hatar dirler direm deryâdan el çekmem

Hattatı bilinmeyen bu levha ta‘lik hatla yazılmıştır. Şiirin dili Türkçe olup anlamı ise şöyledir: “Muhibbî, deniz dalgıcı ol ki bulasın eşsiz inciye. Tehlikelerle dolu deseler de bir dirhem bile denizden el çekmem.”³¹⁵ Bu beyit, bir hedefe ulaşmak için cesaret ve kararlılık gerektiğini, zorlukların engel olmaması gerektiğini anlatır. İnci, genellikle değerli ve ender bulunan bir nesne olarak kullanılır ve bu bağlamda beyitte, insanın arzu ettiği değerli şeyi elde etmek için fedakârlık yapması gerektiği vurgulanır.

³¹² Yavuz, *Muhibbi Dîvânı*, 101.

³¹³ Levhanın Muhammet Yelten imzasıyla yazıldığı belli olmakla birlikte, kesin olarak hangi Muhammed Yelten olduğu bilinmemektedir. Bu yüzden hattat hakkında bilgi verilmemiştir.

³¹⁴ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2395322267228259> Erişim 06.07.2023.

³¹⁵ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2395322267228259> Erişim 06.07.2023.

2.6.4. Selim I, Yavuz Sultan Selim

2.6.4.1. Hayatı

Osmanlı Devleti'nin 9. padişahıdır. Halifelik makamını Osmanlı'ya kazandırması sayesinde de 74. İslam Halifesi olmuştur.

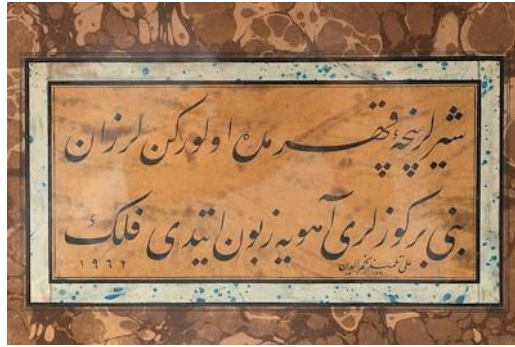
H. 875 / M. 1470'de Amasya'da doğmuştur. Annesi Ayşe Hatun'dur. Osmanlı belgelerinde adı Selim Şah diye geçmesine rağmen kendi döneminde sert mizacı, cesareti ve ataklığı sebebiyle “Yavuz” lakabıyla tanınmıştır.³¹⁶

Babası tarafından görevlendirildiği Trabzonda yaklaşık yirmi dört yıl boyunca sancak beyliği yapmıştır. Bu uzun süre sayesinde hem yöneticilik becerisi kazanmış hem de diğer dış devletleri tanıma şansı bulmuştur.³¹⁷

Farsça'yı çok iyi bildiği, Arapça'ya ve Tatar lehçesine de âşina olduğu ifade edilir. Farsça şiirlerini ihtiva eden divanı basılmıştır. Türkçe şiirlerine de bazı tezkirelerde rastlanır.³¹⁸

21-22 Eylül 1520 gecesı, sırtında çıkan çıban yüzünden hayatını kaybetmiştir.³¹⁹

2.6.4.2. Hat Levhalarında Yavuz Sultan Selim'in Şiirleri

Resim 93. Ali Alparslan'a Ait Bir Levha.³²⁰

³¹⁶ Feridun Emecen, “Selim I”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2009, 36, 407.

³¹⁷ Emecen, “Selim I”, *TDV*, 407.

³¹⁸ Emecen, “Selim I”, *TDV*, 413.

³¹⁹ Emecen, “Selim I”, *TDV*, 414.

³²⁰ <https://www.ekergallery.com/urun/2837415/talik-levha-ali-alparslan-ketebe-ali-alparslan-hocasi-necmettin-okyay-tar> Erişim 16.07.2022.

Metnin Okunuşu:

Şîrler pençe-i kahrında olurken lertzân

Beni bir gözleri âhûya zebûn itdi felek

21,5x31,5 cm ebatındaki bu levha Ali Alparslan³²¹ tarafından ta'lik hatla yazılmıştır. Şiirde şair, “Arslanlar bile mahvedici pençem karşısında titrerken, beni bir ceylan gözlünün karşısında aciz bıraktı felek.” demiştir.³²²

Resim 94. Mehmed Özçay’a Ait Bir Celî Nesih levha.³²³

Ali Demirel koleksiyonunda bulunan bu levha 68 x 68 cm ebatında olup, Mehmed Özçay³²⁴ tarafından H. 1431 / M. 2010 yılında yazılmıştır. Ortada kırmızı renkte olan yazı “bir gözleri âhû” ifadesi celî sülüsle tekrarlanarak levhanın iskeleti oluşturulmuş, Yine nesih hattıyla aynı kelimeler ve sülüs hattıyla bir çift gözü hatırlatan he harfi, celî sülüsle yapılan iskeletin arasına serpiştirilerek boşluklar doldurulmuş ve istife tecanüs sağlanmıştır. Beytin birinci mısraı levhanın üst kısmına, ikinci mısraı da levhanın alt kısmına celî nesih hatla yazılmıştır. Bir önceki levhada yazan şiirle aynıdır. Bu şiirin yazılma sebebi bir Türkmen kızının cihan padişahı Yavuz Sultan Selim’e âşık olmasıdır.

³²¹ Bu hattatın hayatı için bkz. 158. dipnot.

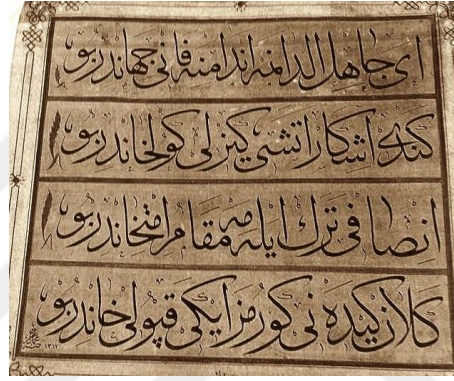
³²² <https://pbs.twimg.com/media/DrdcRkUX0AALTgI?format=jpg> Erişim 04.09.2022.

³²³ <https://pbs.twimg.com/media/DrdcRkUX0AALTgI?format=jpg> Erişim 04.09.2022.

³²⁴ Bu hattatın hayatı için bkz. 209. dipnot.

Selim'in otağının direğine aşkını yazarak itiraf etmiştir. Karşılıklı yazışmalarının ardından kızı merak eden padişah sırdaşı Hasancan'dan kızı bulup getirmesini istemiştir. Padişahın emriyle bir düğün tertip edildiği günün akşamında padişahın aşkına dayanamayıp kız vefat etmiştir. Olay karşısında Sultan aglar ve Türkmen kızına yaptırdığı mezarın mermer taşına, şu dörtlüğü yazdırır:³²⁵

*Merdüm-i dideme bilmem ne füsûn etti felek
Giryemi kildi hûn eksimi füzûn etti felek
Şîrler pençe-i kahrından olurken lertzân
Beni bir gözleri âhûya zebûn etti felek.*

Resim 95. Hattatı Bilinmemektedir.³²⁶

Metnin Okunuşu:

*Ey câhil aldanma endâmına fânî cihândır bu
Kendi âşikâr âteşi gizli külhândır bu
İnsâfî terk eyleme makâm-ı imtihândır bu
Gelen gideni görmez iki kapulı hândır bu*

Hattatı bilinmeyen bu levha sülûs hatla yazılmıştır. Şair, insanların dünya üzerinde gelip geçici olduklarını vurgulamakta, dünyadaki varoluşu düşünmeye ve değerleri sorgulamaya yönlendiren nasihat tarzı bir şiir ortaya koymaktadır.

³²⁵ <https://dergi.diyaret.gov.tr/makaledetay.php?ID=3483> Erişim 08.06.2023.

³²⁶ <https://tr.pinterest.com/pin/691935930223048940/?send=true> Erişim 09.10.2022.

2.6.5. Kemalpaşazâde İbn Kemâl

2.6.5.1. Hayatı

873 (1469) yılında doğmuştur. Asıl adı Şemseddin Ahmed'dir. II. Bayezid'e lalalık yapan büyükbabası Kemal Paşa'ya nisbetle Kemalpaşazâde veya İbn Kemal diye anılmıştır. Dönemlerinde yaşadığı üç padişahın sevgi ve saygısını kazanan Kemalpaşazâde bilgisiyle çoğu alanda eser vermiş çok yönlü bir âlimdir. Birçok ilme olan vukufu ve bu alanlarda verdiği eserlerle XVI. yüzyılın ilk yarısında Osmanlı ilim ve kültürünün en büyük temsilcilerinden biri olarak sayılmıştır. Muhyiddin Mehmed b. Pîr Mehmed, Sa'dî Sâdullah Efendi, Muslihuddin Mustafa, Celâlzâde Sâlih Çelebi ve Şeyhülislâm Ebüssuûd Efendi onun yetiştirdiği âlimlerden bazılarıdır.³²⁷

Divanı dışındaki birçok eserinin gerekli gördüğü kısımlarında Arapça, Farsça ve Türkçe manzumeler yer almaktadır. Tezkireler onun edebî yönünden çok ilmî yönü üzerinde etkili olmuştur. Nesrinin nazmından üstündür. Bunun başlıca nedeni ise onun her an halkın dinî meseleleri için fetva veren bir müftü olması dolayısıyla devlet adamı ve âlim kişiliğinin sanatçı ve şair kişiliğini arka plana itmiştir. Eserlerinde dili sade, ifade gücü sağlamdır. Arap edebiyatına olan yakınlığı dolayısıyla diğer divan şairlerinin aksine hiçbir şiirinde mahlas kullanmadığı gibi, yine aynı tesir, kafiye ve vezin anlayışına da görülmüştür.³²⁸

³²⁷ Şerafettin Turan, "Kemalpaşazâde", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, Ankara 2022, 25, 238-240.

³²⁸ M. A. Yekta Saraç, "Kemalpaşazâde", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, Ankara 2022, 25, 244-245.

2.6.5.2. Hat Levhalarında Kemalpaşazâde İbn Kemâl'in Şiirleri

Resim 96. Hâfız Hamdî'ye Ait Bir Levha.³²⁹

Metnin Okunuşu:

*Bilmek istersen eğer sen aded-i âyâtı
Cümlesi altı bin altı yüz altmış altı*

*Binidir va'd beyânında anın bini vaîd
Hem bini emr-i ibâdet bini nehy ü tehdîd*

*Bini emsâl ü iberdir bini ahbâr u kasas
Beş yüz âyâtı helâl ile harâma muhtass*

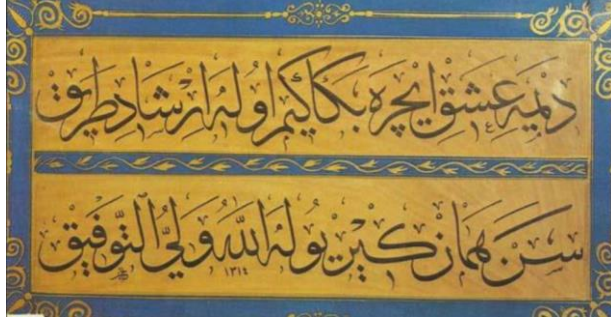
*Buldu yüz âyeti tesbîh ü duâda çü rûsûh
Altmış altısı dahi âyet-i nâsîh ü mensûh*

Hâfız Hamdî³³⁰ tarafından sülüs hatla yazılmıştır. İbn Huzeyme, *en-Nasih ve'l-Mensûh* isimli kitabında, “Kurân'ın i'caz-ı adediyeti” bahsini işlerken bu 6666 mevzuunu şöyle açıklamıştır: Va'd (söz verme) ayetleri: 1000, Vaid (ceza ile tehdid etme) ayetleri:

³²⁹ <https://osmanlicalisani.blogspot.com/2023/01/> Erişim 14.03.2023.

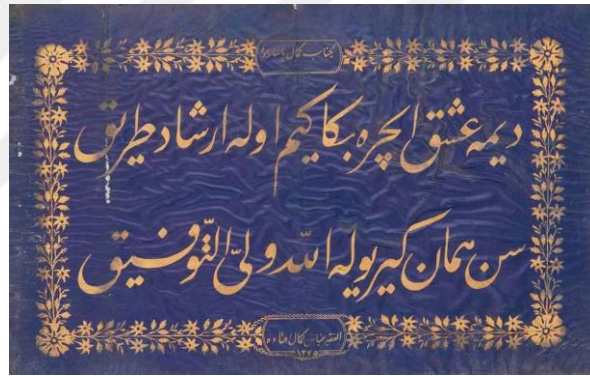
³³⁰ Hâfız Hamdî Efendi'nin hayatı hakkında herhangi bilgiye ulaşılamamıştır.

1000, Emir ayetleri: 1000, Nehy (yasaklama) ayetleri: 1000, Haber ve kasas (kıssa) ayetleri: 1000, Misal ve ibret ayetleri: 1000, Ahkâm (hüküm) ayetleri: 500, Dua ve tesbih ayetleri: 100, Nasih ve mensuh (hükmü kaldırılmış) ayetleri: 66 olmakla birlikte toplam 6666 ayet olduğunu bildirmiştir.³³¹

Resim 97. Hasan Tahsin Efendi'ye Ait Bir Levha.³³²

Hasan Tahsin Efendi³³³ tarafından sülüs hatla yazılmıştır.

Resim 98. Abbas Kemâl Efendi'ye Ait Bir Levha.³³⁴

Metnin Okunuşu:

Dime aşk içre beni kim ide irşâd-ı tarîk

Sen hemân gir yola Allahü veliyyü't-tevfîk

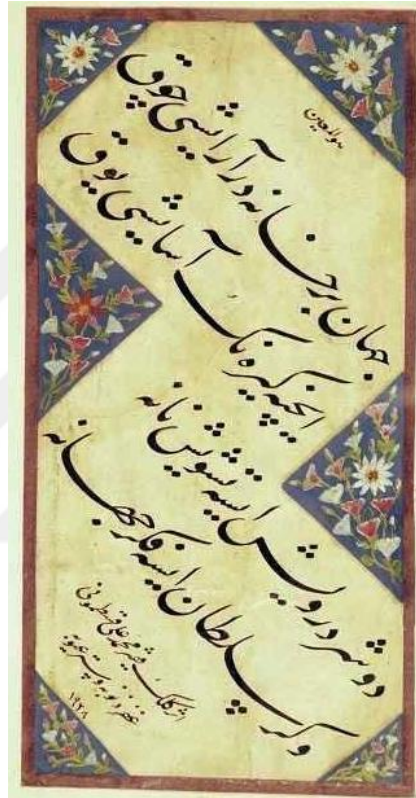
³³¹ <https://www.sorusorucevapbul.com/makale/kurani-kerim/kurani-kerimin-ayet-sayisi> Erişim 11.02.2023

³³² <https://www.slideserve.com/efuru/sabanc-hat-koleksiyonu> Erişim 11.06.2022.

³³³ Hasan Tahsin Efendi H. 1267 / M 1851'de Tokat'da doğmuştur. Reisü'l-hattatın Muhsinzâde Abdullah Bey'den de sülüs ve nesih meşketmiştir. H. 1286 / M. 1869-1870'te Âli Paşa'nın himmetiyle yenilenen Mercan'daki Ya'kub Ağa Cami'ne İmâm-Hatib tayin edilmiştir. H. 5 Safer 1332 / M. 3 Ocak 1914'de vefât etmiştir. Eyüp Bahâriyesi'nde medfun bulunan kızının yanına defnedilmiştir. Bkz. <https://www.ketebe.org/en/artist/hasan-tahsin-efendi-365> Erişim 08.03.2023.

³³⁴ <https://osmanlicalisani.blogspot.com/2022/12/osmanlca-hat-levha-ibn-kemal-dime-ask.html> Erişim 24.06.2023.

Abbas Kemâl Efendi³³⁵ tarafından ta'lik hatla yazılmıştır. Şiirde şair, “Eğer aşk yoluna girersem, bu yolda yol göstericim kim olacak? deme. Sen hemen gir yola. Allah yardım eden ve başarıya ulaştırandır.”³³⁶ demiştir. Bu dizelerde; İnsanlara aşk yoluna girmek için beklemek yerine harekete geçmeleri gerektiği ve Allah’ın bu yolda yardım edeceğine inanmaları tavsiye edilmiştir. İnsanlar Allah yolundaki aşka tüm samimiyetiyle yöneldiği zaman, Allah’ın onların inançlarını artırarak doğru yolu göstereceğine vurgu yapılmıştır.

Resim 99. Mehmet Ali Kastamoni’ye Ait Bir Levha.³³⁷

Metnin Okunuşu:

³³⁵ Abbas Kemâl Efendi Kerküklü olup İstanbul’a ne zaman geldiği ve eğitimi hakkında herhangi bir bilgi bulunamamıştır. Beşiktaş’taki Yahyâ Efendi Kütüphânesi’nde H. 1275/M. 1858-1859 senesinde tertîb olunmuş Kenz-i Füsâha nâmındaki mecmu’a-i eş’arından el-sine-i selâsede edebiyata vakıf bir zât olduğu anlaşılmaktadır. Ta’lik hattını Kazasker Kâmil Bey’den meşkederek H. 1267 / M. 1851 senesinde icazet almıştır. H. 1310/M. 1892-1893 senesinde memleketinde ikamete me’ûr edilmiş ve orada vefat etmiştir. Bkz. <https://hattatlarsofasi.wordpress.com/talik-hattatleri/abbas-kemal-efendi/> Erişim 08.03.2023.

³³⁶ <https://osmanlicalisani.blogspot.com/2022/12/osmanca-hat-levha-ibn-kemal-dime-ask.html> Erişim 24.06.2023.

³³⁷ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2749549775138838> Erişim 16.04.2023.

Hüve'l Muîn

Cihân bir hânedir ârâyîşi çok

İçine girenün âsâyîşi yok

Düşer dervîş ise teşvîş-i nâna

Ve ger sultân ise fikr-i cihâna

Mehmed Ali Kastamonî³³⁸ tarafından ta'lik hatla yazılmıştır. Şiirin anlamı şöyledir: “O, yardım edendir. Dünya bir evdir ki süsü çok. İçine girenin güvenliği yok. İnsan düşer dervîş ise ekmek gailisine. Ve eğer sultan ise de dünya düşüncesine.”³³⁹ Bu dizelerde, dünyanın görünüşte güzel ve cazip olduğu, ancak içerisine giren herkesin güvende olmadığı ifade edilmektedir. İnsanlar dünyada farklı durumlarda olsalar bile, ekonomik endişelerle uğraşan bir dervîş ya da gücü elinde tutan bir sultan olsalar bile, dünyanın düşüncelerine veya zorluklarına maruz kaldıklarını belirtmektedir.

2.6.6. Kınalızâde Ali Efendi

2.6.6.1. Hayatı

H. 916 / M. 1510'da Isparta'da doğmuştur. Babası çeşitli kadılıklarda bulunan Mîrî mahlaslı Emrullah Efendi, dedesi Abdülkadir Hamîdî'dir. Abdülkadir Efendi kına kullandığından dolayı torunu da Kınalızâde lakabıyla tanınmıştır.³⁴⁰

Ali Efendi, ilk öğrenimini Isparta'da yaptıktan sonra İstanbul'a giderek akrabası Kazasker Kadri Efendi'nin nezaretinde tahsiline devam etmiştir. Mahmud Paşa Medresesi müderrisi Mâlûl Emîr Efendi'den, Dâvud Paşa Medresesi müderrisi Sinan Efendi'den, Ali Paşa Medresesi müderrisi Merhaba Efendi'den ders aldıktan sonra Fâtih Medresesi'ne girip orada Kara Sâlih Efendi'den ve devrin meşhur âlimi Çivizâde

³³⁸ Mehmed Ali Kastamonî H. 1284 / M. 1867'de Kastamonu'da doğmuştur. Sekiz yaşında İstanbul'a giderek, babasının Beyoğlu'nda Ağa Cami'nin yanında bulunan fırınına yerleşmiştir. Küçük yaşta iken yazıya merak sararak Feyziye Rüşdiyesi'nin hüsn-i hat muallimi Çukurcumalı Abdülkadir Kadri Efendi'den sülûs ve nesih meşketmeye başlamıştır. Daha sonra Hasan Tahsîn Hilmi Efendi'ye devam ederek, H. 1305 / M. 1887-1888 senesinde ondan da icazet aldı. 10 Nisan 1915 tarihinde kırk yedi yaşında olduğu hâlde vefât etmiştir. Üsküdar'da Miskinler Tekkesi civârındaki kabristana defnedildiyse de, mezarı mevcut değildir. Bkz. <https://www.ketebe.org/en/artist/kastamonulu-mehmed-ali-efendi-483> Erişim 03.08.2023

³³⁹ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2749549775138838> Erişim 16.04.2023.

³⁴⁰ Hasan Aksoy, “Kınalızâde Ali Efendi”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, Ankara 2022, 25, 416.

Muhyiddin Mehmed Efendi'den istifade etmiş, ardından da ona muîd olmuştur. H. 979 / M. 1572 yılında bir sefer hazırlığı esnasında nikris hastalığının nüksetmesi neticesinde vefat etmiştir.³⁴¹

Ali Efendi'nin çeşitli konularda söz sahibi, özellikle tefsir, fıkıh, felsefe, riyâziyyât, belâgat ve inşâda önde olduğu belirtilmektedir. Üç dilde şiir söylemesi onun Arapça ve Farsça'ya olan vukufunu gösterir. Şiirleri sanatkârane bulunduğu kadar ifadesi serbest, lafızları da son derece sağlam ve yerindedir. Öte yandan Ali Efendi şair Emrî'nin etkisiyle muammaya merak sarmış, bu türün edebiyatımıza girmesini ve yayılmasını sağlamıştır. Kaside ve gazel tarzında epeyce şiir yazan Ali Efendi'nin çok sayıda başka manzumesi de vardır.³⁴²

Türkçe Eserleri: 1. *Ahlâk-ı Alâî*, 2. *Divan*, 3. *Münşeât-ı Kınalızâde*, 4. *Muammeyât*, 5. *Târîh-i Kınalızâde*.³⁴³

Arapça Eserleri: 1. *el-Es 'âf fî aḥkâmi 'l-evkāf*, 2. *Risâle fî 'l-vaḳf*, 3. *Hâşiye 'alâ Envâri 't-tenzîl*, 4. *Tabakâtü 'l-Hanefiyye*, 5. *Hâşiye 'ale 'd-Dürer*, 6. *Hâşiye 'ale 'l-Keşşâf*, 7. *Kasîde-i Mülemma*.³⁴⁴

2.6.6.2. Hat Levhalarında Kınalızâde Ali Efendi'nin Şiirleri

Resim 100. Mehmed Özçay'a Ait Bir Levha.³⁴⁵

Metnin Okunuşu:

³⁴¹ Aksoy, "Kınalızâde Ali Efendi", *TDV*, 416.

³⁴² Aksoy, "Kınalızâde Ali Efendi", *TDV*, 416.

³⁴³ Aksoy, "Kınalızâde Ali Efendi", *TDV*, 416.

³⁴⁴ Aksoy, "Kınalızâde Ali Efendi", *TDV*, 417.

³⁴⁵ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/3709633495797123> Erişim 17.09.2023.

*Egerçi hâne-i pür-nakşdır sarây-ı cihân
Velî kitâbeleri küllü men aleyhâ fân*

Mehmed Özçay³⁴⁶ tarafından nesih hatla yazılmıştır. Şiirin anlamı şöyledir: “Cihan sarayı nakışlarla, süslerle dolu bir hane olsa da, kitabelerinde ‘üzerindeki her şey fanidir’ yazmaktadır.”³⁴⁷ Beyitte Rahman Suresinin 26. Âyeti iktibas edilmiştir.

Dünya hayatının müddeti kısa ve lezzeti de geçici olduğu için, bir aldanma ve oyalanmadan başka bir şey değildir. Akıllı kimsenin dünyaya aldanmaması, dünya sevgisine aşırı derecede kapılmaması gerekir.

2.6.7. Bâkî

2.6.7.1. Hayatı

H. 933 / M. 1526-27 yılında İstanbul’da doğmuştur. Asıl adı Mahmud Abdülbâkî’dir. Babası Fâtih Camii müezzinlerinden Mehmed Efendi olup 1566 hac yolculuğu sırasında vefat etmiştir. Bâkî gençliğinin ilk yıllarında çırak olarak saraçlık mesleğine girmiştir.³⁴⁸

1955’te Kanuni Sultan Süleyman’a sunduğu kasideyle saray çevrelerine girmeyi başarmıştır. 1560’ta Şeyhülislâm Ebussuûd Efendi ile tanışmıştır. Kanuni Sultan Süleyman’ın ölümü üzerine duyduğu üzüntüyü “Kanuni Mersiyesi” ile dile getirmiştir.³⁴⁹

II. Selim döneminde Sokullu Mehmed Paşa’nın korumasına girmiş, saray toplantılarına katılmış,³⁵⁰ III. Murad döneminde sarayla bağlantısı devam etmiştir. Mekke, Medine ve İstanbul’da kadılık yapmıştır. 1591’de Rumeli Kazaskerliği görevine getirilmiş. Şeyhülislâm olma isteğini gerçekleştirilmeden 23 Ramazan 1008 (7 Nisan 1600) Cuma günü vefat etmiş, cenaze namazı Fâtih Camii’nde Sun‘ullah Efendi tarafından kalabalık bir cemaatle kılındıktan sonra Edirnekapı dışındaki mezarlıkta toprağa verilmiştir.³⁵¹

³⁴⁶ Bu hattatın hayatı için bkz. 209. dipnot.

³⁴⁷ <https://twitter.com/bercestebeytler/status/1191046334792568832> Erişim 20.06.2023.

³⁴⁸ Mehmed Çavuşoğlu, “Bâkî”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 1991, 4, 537-540.

³⁴⁹ Çavuşoğlu, “Bâkî”, *TDV*, 537-538.

³⁵⁰ Çavuşoğlu, “Bâkî”, *TDV*, 538.

³⁵¹ Çavuşoğlu, “Bâkî”, *TDV*, 538.

Bâkî'nin eserleri arasında şunlar zikredilebilir:

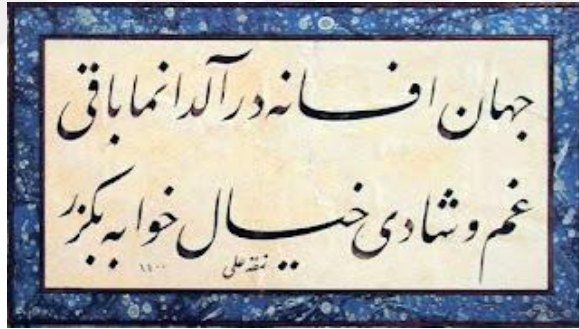
1. *Divan*. Kanuni Sultan Süleyman döneminde hazırlanan *Divan*'ı bütün şiirlerini kapsamaz. Münacaat ve na't bulunmayan divanında 27 kaside, 2 terakib-i bend, 1 terci-i bend, 7 tahmis, 619 gazel, 24 kıta, bir tarih ve 38 müfred yer alır.³⁵²

2. *Fezâilü'l-cihâd*. Muhyiddin Ahmed b. İbrâhim'in *Meşâri'u'l-eşvâk ilâ meşâri'i'l-uşşâk* adlı Arapça eserinin tercümesidir.³⁵³

3. *Meâlimü'l-yakîn fî sîreti seyyidi'l-mürselîn*. Şehâbeddin Ahmed b. Hatîb el-Kastallânî'nin *el-Mevâhibü'l-ledünniyye bi'l-minaḥi'l-Muḥammediyye* adlı siyer kitabının tercümesidir.³⁵⁴

4. *Fezâil-i Mekke*. Sokullu'nun emriyle Mekke kadılığı esnasında, XVI. asır Arap müelliflerinden Kutbüddin Muhammed b. Ahmed el-Mekkî'nin *el-İ'lâm fî ahvâli beledi'llâhi'l-ḥarâm* adlı eserinden yaptığı tercümedir.³⁵⁵

2.6.7.2. Hat Levhalarında Bâkî'nin Şiirleri

Resim 101. Ali Alparslan'a Ait Bir Levha.³⁵⁶

Ali Alparslan³⁵⁷ tarafından ta'lik hatla yazılmıştır.

³⁵² Çavuşoğlu, "Bâkî", TDV, 540.

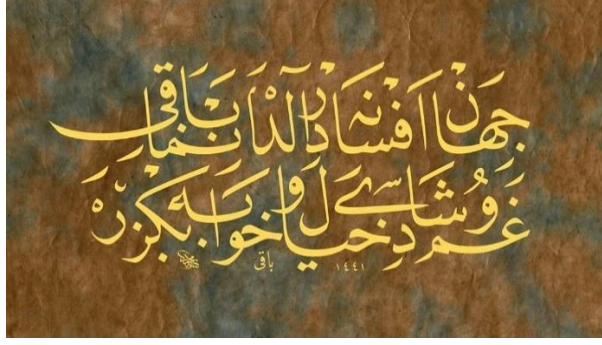
³⁵³ Çavuşoğlu, "Bâkî", TDV, 540.

³⁵⁴ Çavuşoğlu, "Bâkî", TDV, 540.

³⁵⁵ Çavuşoğlu, "Bâkî", TDV, 540.

³⁵⁶ <https://osmanlicalisani.blogspot.com/2022/12/osmanlca-hat-levha-baki-cihan-efsanedir.html>

³⁵⁷ Bu hattatın hayatı için bkz. 158. dipnot.

Resim 102. Mehmed Özçay'a Ait Bir Levha.³⁵⁸

Metnin Okunuşu:

Cihân efsânedir aldanma Bâkî

Gam u şadî hayâl ü hâba benzer

Mehmed Özçay³⁵⁹ tarafından nesih hatla yazılmıştır. Şiirin anlamı şöyledir: “Dünya bir masaldır, aldanma Bâkî. Keder ve sevinç, hayal ve rüyaya benzer.”

İnsanoğlu dünyada yaptığı iyi ve kötü işlerle cenneti veya cehennemi kazanır. Dünyada ebedî kalınması söz konusu değildir. O halde dünya hayatı bir imtihandan ibarettir, çünkü her imtihan geçicidir. İmtihan sonunda elde edilecek başarı, ona tam hazırlıklı olmakla sağlanır. Dünya hayatını Allah ve Resulü’nün gösterdiği doğrultuda geçirenler bu imtihanı başarırlar.

Resim 103. Feyhaman Duran'a Ait Bir Levha³⁶⁰

Metnin Okunuşu: Bâkî kalan bu kubbede bir hoş sadâ imiş

Feyhaman Duran³⁶¹ tarafından celî ta'lik hatla yazılmıştır. Divan edebiyatında şairlerin genelde mahlasları vardır. Şairler zaman zaman bu mahlasları kaleme aldıkları

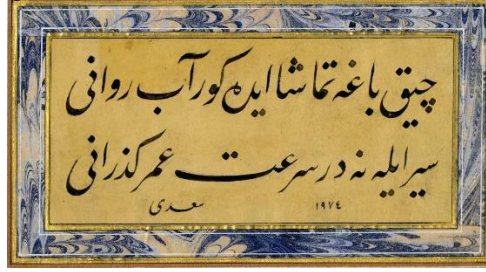
³⁵⁸ <https://twitter.com/tariharsivi/status/1319670210417360896> Erişim 12.07.2023.

³⁵⁹ Bu hattatın hayatı için bkz. 209. dipnot.

³⁶⁰ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1768939476533211> Erişim 01.06.2023

³⁶¹ Feyhaman Duran H. 1304 / M. 1886 tarihinde İstanbul'da doğmuştur. Galatasaray Sultânîsi'nden mezun olup orada öğretmenlik yapmıştır. Resme olan yatkınlığını farkederek Prens Abbâs Hilmi Paşa'nın desteğiyle tahsil için Fransa'ya gönderilmiştir. Paris Güzel Sanatlar Akademisi'nde Cormon ve Jean Paul Laurens'ın atölyelerinde çalıştıktan sonra memlekete dönerek İnâs Sanâyi'-i Nefise Mektebi'nde resim muallimliğine

eserlerin içinde de bir sözcük olarak kullanırlar. Şair, bazen mahlası anlamı itibariyle bazense isim olarak kullanır. Şairin, aynı anda, mahlası hem isim mahiyetinde hem de anlamı için kullandığı duruma hüsn-i tahallûs denir.³⁶² Bu da bir hüsn-i tahallûs örneğidir.

Resim 104. Sadi Belger'e Ait Bir Levha.³⁶³

Metnin Okunuşu:

Çık bâğa temâşâ idegôr âb-ı revânı

Seyr eyle nedür sür'at-i 'ömr-i güzerânı

Sami Tokgöz koleksiyonu'nda bulunan bu levha Sadi Belger³⁶⁴ tarafından H. 1393-1394 / M. 1974 tarihinde ta'lik hatla yazılmıştır. Şiirin anlamı şöyledir: “Bağa çık, akarsuyu, dereyi seyret de geçici ömrün nasıl hızla geçip gittiğini gör.” Akarsu eski şiirde, durmaksızın akması nedeniyle geçiciliğin ve bilhassa ömrün geçiciliğinin sembolüdür. Bâkî'ye ait bu beyitte akarsu, tefekkürle seyredildiğinde ömrün nasıl süratle geçtiğini insana gösteren bir unsur olarak ele alınmıştır.

Resim 105. Hamid Aytaç'a Ait Bir Levha.³⁶⁵

başlamıştır. 8 Mayıs 1970 tarihinde vefât etmiş ve Karacaahmet Mezarlığı'na defnedilmiştir. Bkz. <https://www.ketebe.org/sanatkar/feyhaman-duran-271> Erişim 13.03.2023.

³⁶² <https://www.turkcebilgi.org/edebiyat/edebiyat-terimleri/husn-i-tahallus-9106.html> Erişim 20.09.2022.

³⁶³ <https://www.ketebe.org/eser/4175?ref=artist&id=736> Erişim 12.011.2022.

³⁶⁴ Bu hattatın hayatı için bkz. 24. dipnot.

³⁶⁵ <https://twitter.com/hattatberk/status/1193129962640949248/photo/1> Erişim 10.11.2022

Metnin Okunuşu:

Câme-i sıhhat Hüdâ'dan halka bir ni'met gibi

Bir libâs-ı fâhir olmaz cisme ol kisbet gibi

Hâmid Aytaç³⁶⁶ tarafından ta'lik hatla yazılmıştır. Bu beyit Bâkî'nin Kanûni Sultan Süleyman'a ait gazele tahmisindendir. Tahmiste ni'met kelimesi yerine hil'at (kaftan) kelimesi kullanılmış olmasına rağmen hattat bu şekilde yazmıştır.³⁶⁷ Şiirin anlamı şöyledir: “Sağlık elbisesi, Allah'ın insanlara bağışladığı bir kaftan sayılır ki insan bedeni için o giysiden daha değerli bir elbise düşünülemez. Hele kuvvet ve kudret gibi bir talihin ve saadetin de var ise.”³⁶⁸ Bu dizeler sağlığın önemine vurgu yapmaktadır.

Resim 106. Hattatı Bilinmemektedir.³⁶⁹

Metnin Okunuşu:

Yine ferrâş-ı sabâ sahn-ı ribât-ı çemene

Geldi bir kâfile kondurdu yüki cümle bahâr

Başka bir 'âlemi var bâd-ı bahârın k'anda

Yâsemen rûz-i sefîd oldu benefşe şeb-i târ

Rûh-bahş oldu Mesîhâ-sıfat enfâs-ı bahâr

Açdılar dîdelerin hâb-ı 'ademden ezhâr

Hattatı bilinmeyen bu levha sülüs hatla yazılmıştır. Şiirin anlamı şöyledir: “Yine o yük serici sabah meltemi çimenlik konağının avlusuna geldi, bir kafele kondurdu ki, yükü

³⁶⁶ Bu hattatın hayatı için bkz. 23. dipnot.

³⁶⁷ <https://www.antoloji.com/tahmis-i-gazel-i-sultan-suleyman-han-siiri/> Erişim 15.05.2023.

³⁶⁸ <https://www.huseyinarasli.com/2016/04/baki-tahmis-i-gazel-i-hazreti-sultan.html> Erişim 18.05.2023.

³⁶⁹ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2680241052069711> Erişim 13.09.2023.

Metnin Okunuşu:

Sesi çıkmaz acabâ bülbül uyur mu n'eyler

Varak-ı mihr ü vefâyı kim okur kim dinler

Kazasker Mustafa İzzet Efendi³⁷⁴ tarafından sülüs hatla yazılmıştır. Bülbül, özellikle bahar aylarında güzel bir şarkı söyleyerek tanınır. Ancak bu dize, bülbülün şarkı söylemediğinden, uyuyakalmış olabileceğinden bahseder. “Varak-ı mihr ü vefâ” birçok şâirin şiirlerinde yer verdiği bir ifadedir, Artık kimsede dostluk, sadakat ve vefa kalmadı, kimse bunları önemsemiyor mânâsına gelir.

2.6.9. Hayâlî Bey

2.6.9.1. Hayatı

Selânik'in Kuzeydoğusu'ndaki Vardar Yenicesi'nde doğmuştur. (1497-1499). Asıl ismi Mehmed, lakabı Bekâr Memî'dir. Kalenderî şeyhi Baba Ali Mest-i Acemî ve müridlerinin cazibesine kapılarak onlara katılmıştır. Yaptığı yolculuklarının birinde, böyle güzel bir gencin Kalenderîler arasında yaşamasını uygun bulmayan İstanbul Kadısı Sarı Gürz Nûreddin tarafından şehir muhtesibi Uzun Ali'ye emanet edilmiştir. 1522 yılında Kanûnî ile birlikte Rodos Seferi'ne katılarak, Rodos'un fethi sebebiyle Kanûnî'ye bir de kaside sunmuştur. 1556/57 yılında Edirne'de vefat etmiştir.³⁷⁵

Hayâlî'nin tek eseri Divanıdır. Kanûnî'nin Bağdat'ı fethinde Fuzûlî ile görüşen ve ondan bir *Leylâ ve Mecnûn* mesnevisi yazmasını isteyen Anadolu şairleri arasında Hayâlî de vardır.³⁷⁶

³⁷⁴ H. 1216 / M. 1801'de Tosya'da doğmuştur. Çocuk yaşta İstanbul'a gelip, Sultan Mahmud'un huzurunda edâ ettiği na't-ı şerifin beğenilmiş bunun üzerine Silâhdâr Gâzî Ahmed Paşazâde Alî Bey'in himayesinde tahsil ve terbiye görüp hüsn-i hat dersleri almıştır. Kömürcüzâde Hâfız Şeydâ'dan musîkî dersleri alıp neyzenlik ve hânendeliğe çalışır. Hac yolculuğu için ayrılan ve sonrasında sarayla iletişimini kesen Mustafa İzzet Efendi, Mahmud Paşa Hamamı civârında bir hâneye yerleşerek, başında Nakşî tâcî ve sırtında Dehlavî hırkası ile dolaşır. Tekrar Sultan Mahmud'un muhabbetini kazanıp, ömrünün sonuna kadar sultanın sâz nevbetlerine devam ederek nice lütûf ve iltifâtına nâil olur. Sultan Abdülmecîd'in cülûsundan sonra da Eyüp Sultan Cami hitâbetine getirilir. Baş-imâm olan Mustafa İzzet Efendi'ye ilâve olarak Rumeli Kazaskerliği pâyesi verilir. Meclis-i Vükelâ'ya me'mur iken 1293 (1876) tarihinde vefât eden Mustafa İzzet Efendi, müntesiblerinden olduğu Tophâne'deki Kadirîhâne Tekkesi'nin hazîresinde defnedilmiştir. Bkz. <https://www.ketebe.org/sanatkar/kazasker-mustafa-izzet-efendi-491> Erişim 13.03.2023.

³⁷⁵ Cemal Kurnaz, “Hayâlî Bey”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 1998, 17, 5.

³⁷⁶ Kurnaz, “Hayâlî Bey”, *TDV*, 7.

2.6.9.2. Hat Levhalarında Hayâlî Bey'in Şiirleri

Resim 108. Mehmed Özçay'a Ait Bir Levha.³⁷⁷

Metnin Okunuşu:

Cihân-ârâ cihân içindedir ârâyı bilmezler

Ol mâhîler ki deryâ içredirler deryâyı bilmezler

Mehmed Özçay³⁷⁸ tarafından H. 1430 / M. 2008-2009 tarihinde nesih hatla yazılmıştır. Müzehhibi Gülsüm Gügercin'dir. Şiirin anlamı şöyledir. Cihânı süsleyen, bezeyen ve onu var eden Yaratıcı, cihânın içindedir. Ancak O yaratıcıyı bilmezler. Nitekim denizdeki balıklar da denizin ne olduğundan haberdâr değildir.”

2.6.10. Nev'î

2.6.10.1. Hayatı

H. 940 / M. 1533-34 yılında Malkara'da doğmuştur. Asıl adı Yahyâ'dır. İlk eğitimini babasından alan Nev'î, 957'de (1550) İstanbul'a giderek Karamanî Ahîzâde Ahmed Efendi'nin Dâvud Paşa Medresesi'nde ve Mehmed Efendi'nin Sahn'daki derslerine devam etmiştir. Gelibolu'daki Balaban Paşa ve Mesih Paşa medreseleri müderrisliğine gönderilen Nev'î İstanbul'da Şahkulu, Murad Paşa, Câfer Ağa ve Mihrimah Sultan medreselerinde müderrislik yapmıştır. III. Murad tarafından Şehzade Mustafa'nın hocalığına getirilmiş, Bâyezid, Osman ve Abdullah adlı şehzadelerin de katıldığı bu dersler şehzadelerin öldürüldüğü yıla kadar devam etmiştir. H. 1007 / M.1599

³⁷⁷ <https://www.ketebe.org/eser/4790?ref=artist&id=2054> Erişim 12.08.2022.

³⁷⁸ Bu hattatın hayatı için bkz. 209. dipnot.

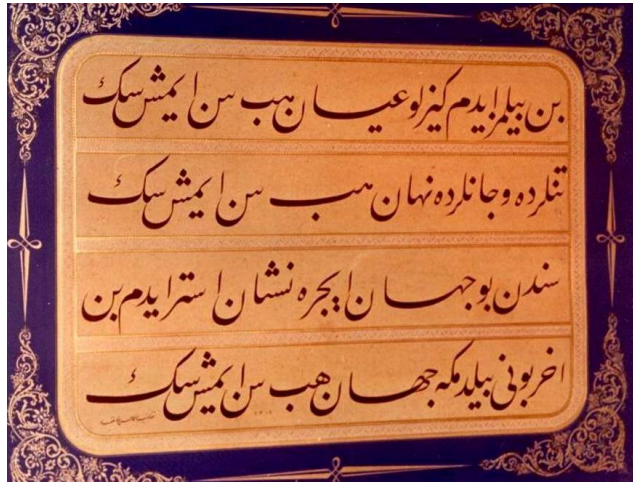
tarihinde vefat edince Şeyh Vefâ Camii hazîresinde Şeyh Şâban Efendi'nin yanına defnedilmiştir.

İyi bir tasavvuf terbiyesi almış olan Nev'î, III. Murad'ın yakın ilgisini görmüş, sultandan başka hiç kimseden armağan kabul etmemiş, dünya nimetlerine değer vermediği için eline geçen bütün servetini ihtiyaç sahiplerine dağıtmış, öldüğünde hiçbir varlığı çıkmadığı için cenaze masrafları padişah tarafından karşılanmıştır. Nev'înin ilim ve fazilet sahibi bir şairdir. Nev'î, Arapça ve Farsça'ya hâkim, atasözü ve deyimleri şiirlerinde ustalıkla kullanan bir şairdir. Gazellerinde sade bir dil, akıcı bir söyleyiş bulunur. Nev'î'nin eserleri şunlardır:

Manzum Eserleri: 1. *Divan*, 2. *Tercüme-i Hadîs-i Erbaîn*, 3. *Hasb-i Hâl*.

Mensur Eserleri: 1. *Keşfü'l-hicâb min vechi'l-kitâb*, 2. *Netâyicü'l-fünûn ve mehâsinü'l-mütûn*, 3. *Nevâ-yı Uşşâk*, 4. *Faslün fî fazileti'l-ışk*, 5. *Fezâilü'l-vüzerâ ve hasâilü'l-ümerâ*, 6. *Risâle-i Şikâyet-i Rûzigâr*, 7. *Sinan Paşa'ya Mektup*, 8. *Tercüme-i Münşeât-ı Hâce-i Cihân*, 9. *Gül-i Sad-berg*.³⁷⁹

2.6.10.2. Hat Levhalarında Nev'î'nin Şiirleri

Resim 109. Hattatı Bilinmemektedir.³⁸⁰

³⁷⁹ Nejat Sefercioğlu, “Nev'î”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2007, 33, 52-54.

³⁸⁰ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/3012589922168154> Erişim 14.09.2022.

Metnin Okunuşu:

*Ben bilmez idüm gizlû ıyân hep sen imişsün
 Tenlerde vü cânlarda nihân hep sen imişsün
 Senden bu cihân içre nişân ister idüm ben
 Âhir bunu bildüm ki cihân hep sen imişsün*

Hattatı bilinmeyen bu levha ta'lik hatla yazılmıştır. Şiirin anlamı şöyledir: “Gizli açık ne varsa hepsinin senden ibaret olduğunu bilmiyordum. Canlarda ve tenlerde hakikatin sen olduğunu da bilmiyordum. Sen'den bu cihan içinde bir işaret, bir iz aramaya kalktım ve sonunda bildim ki cihan baştan başa zaten senmişsin.”

2.6.11. Adlî, II. Bâyezîd**2.6.11.1. Hayatı**

1448'de Trakya sınırlarındaki Dimetoka'da doğmuştur. Fâtih Sultan Mehmed'in Gülbahar Hatun'dan doğan büyük oğludur.³⁸¹

II. Bayezid, Adlî mahlasını şiirlerinde kullanmıştır. Şairliği yanında Şeyh Hamdullah'tan da hat dersleri almıştır.³⁸² Günümüze ulaşan tek eseri Divân'ıdır.

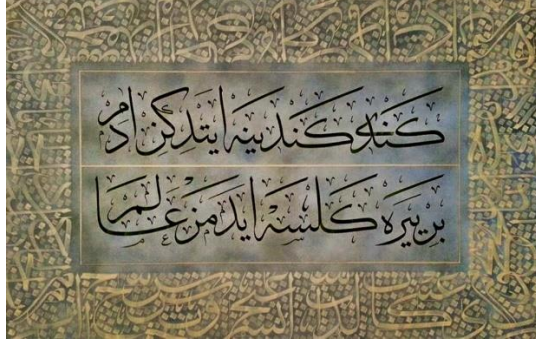
5 Rebülevvel 918'de (21 Mayıs 1512) vefat etti. Ölüm sebebi çok şüpheli olan Bayezid'in bazı yerli ve yabancı kaynaklardaki kayıtlara göre zehirlenmiş olabileceği ihtimali üzerinde durulmaktadır. Cenazesi İstanbul'a getirildi ve bugün kendi adıyla anılan Beyazıt Meydanı'nda yaptırtmış olduğu caminin yanına defnedilmiştir.³⁸³

³⁸¹ Şerafettin Turan, “Bayezid II”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 1992, 5, 234.

³⁸² Turan, “Bayezid II”, *TDV*, 234.

³⁸³ Turan, “Bayezid II”, *TDV*, 237.

2.6.11.2. Hat Levhalarında II. Bâyezîd'in Şiirleri

Resim 110. Hattatı Bilinmemektedir.³⁸⁴

Metnin Okunuşu:

Kendi kendine itdiğiñ âdem

Bir yere gelse idemez âlem

Hattatı bilinmeyen bu levha sülüs hatla yazılmıştır. Şiirden çıkan anlam şöyledir. Bir insanın kendi kendine yaptığıını, bütün insanlar bir araya gelse ona yapamaz. Bu şiirde bir kişinin kendi başarısı için başkalarına bağımlı olmadan, özgürce hareket edebileceği ve kendi hayatının efendisi olabileceği vurgulanmıştır. Kendi kendine yeterli olma ve kendi başına başarı elde etme yeteneği, bireyin özgürlüğünü ve bağımsızlığını güçlendirir. Yine aynı şekilde kendine verebileceği zararı da insanların toplanıp veremeyeceğinden bahseder.

2.6.12. Nef'i

2.6.12.1. Hayatı

980 (1572) yıllarında doğduğu tahmin edilmektedir. Asıl adı Ömer olup Erzurum'un Pasinler ilçesindendir. Pasinler sancak beyi Mirza Ali'nin torunu, Mıcingerd (Sarıkamış) sancak beyi Mehmed Bey'in oğludur. Genç yaşta şiirle ilgilenen Nef'i eğitim hayatına Pasinler'de başlamış, Erzurum'da devam etmiş, bu arada Farsça öğrenmiştir.

³⁸⁴ <https://www.artofit.org/image-gallery/318700111141115139/> Erişim 17.05.2022.

“Darri” mahlasını kullanan şaire, Defterdarlık göreviyle Erzurum’da bulunan Gelibolulu Âlî tarafından “Nef’î” mahlası verilmiştir.³⁸⁵

Dört padişah döneminde yaşayan Nef’î, IV. Murad devrinde sanatının ve şöhretinin zirvesine ulaşmış, Padişahla yakınlık kurarak onun sevgisini ve iltifatını kazanmıştır. Devrin ileri gelenlerine sunduğu kasideler ve şiir sanatındaki başarısı ile devlet erkânından takdir görmüştür. Hırçın kişiliği ve davranışları, özellikle sınır tanımayan yergileri gözden düşmesine ve devlet adamlarının hedefi durumuna gelmesine yol açmıştır.³⁸⁶

Nef’î hicivleri yüzünden ölüme mahkûm edilmiştir. Kâtib Çelebi ve Naîmâ’ya göre Bayram Paşa tarafından Boynueğri Mehmed Ağa’ya teslim edilerek saray odunluğunda boğdurulup cesedi denize atılmıştır.³⁸⁷

Nef’î’nin eserleri; 1. *Türkçe Divan*, 2. *Farsça Divan*, 3. *Tuhfetü’l-‘uşşâk*, 4. *Sihâm-ı Kazâ*.³⁸⁸

2.6.12.2. Hat Levhalarında Nef’î’nin Şiirleri

Resim 111. Ali Haydar Bey’e Ait Bir Levha.³⁸⁹

Ali Haydar Bey³⁹⁰ tarafından ta’lik hatla yazılmıştır.

³⁸⁵ Metin Akkuş, “Nef’î”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2006, 32, 523.

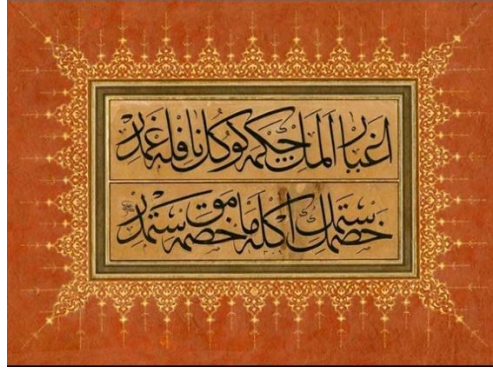
³⁸⁶ Akkuş, “Nef’î”, *TDV*, 523.

³⁸⁷ Akkuş, “Nef’î”, *TDV*, 524.

³⁸⁸ Akkuş, “Nef’î”, *TDV*, 525.

³⁸⁹ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1877996648960826> Erişim 14.02.2023.

³⁹⁰ Ali Haydar Bey H. 1217 / M. 1802’de İstanbul’da doğmuştur. Dedesine nisbetle “Melek Paşa Hafidi” nâmı ile anılır. İyi bir eğitimin yanında Yesârîzâde Mustafa İzzet Efendi’den ta’lik meşkederek, H. 1238/M. 1823 yılında icâzet almıştır. H. 1287 / M. 1870’de vefât etmiştir. Yahyâ Efendi Mezarlığı’nda medfundur. Bkz. <https://www.ketebe.org/sanatkar/ali-haydar-bey-112> Erişim 21.03.2023.

Resim 112. Çırçırılı Ali Efendi'ye Ait Bir Levha.³⁹¹

Metnin Okunuşu:

Ağyâr elemin çekme gönül nâfile gamdır

Hasmın sitemin anlamamak hasma sitemdir

Çırçırılı Ali Efendi³⁹² tarafından sülüs hatla yazılmıştır. Müzehhibi Figen Tekiner'dir. Şiirin anlamı şöyledir: “Rakiplerin söylediklerini dikkate alıp da boş yere kederlenme ey gönül. Düşmanın sitemini anlamazdan gelmek, düşmana sitem olarak yeter.” Bu şiir; bir kişiye, rakiplerinin söylediklerini dikkate alıp üzülmemesi gerektiğini anlatmaktadır. Rakiplerin eleştirilerini veya sitemlerini önemsemek yerine, onları görmezden gelmek ve umursamamak, onlara en iyi yanıt olacaktır.

2.6.13. Şâhidî, Muğlalı İbrahim Dede

2.6.13.1. Hayatı

H. 875 M. 1470 yılında Muğla'da doğmuştur. Buradaki mevlevîhânenin şeyhi Sâlih Hüdâyî Dede'nin oğludur. Mahlasının “Şâhidî”, kendisinin Mevlevî ve Muğlalı olduğunu, “Gedâyim Şâhidî-i Mevlevîyim / Diyâr-ı Menteşe'de Muğlavîyim” mısralarıyla ifade etmektedir. İstanbul'da Fatih, Bursa'da Yıldırım medresesinde tahsil görmüştür. İyi bir tasavvufî terbiye almış, müfessir ve muhaddisliği yanında Mesnevî

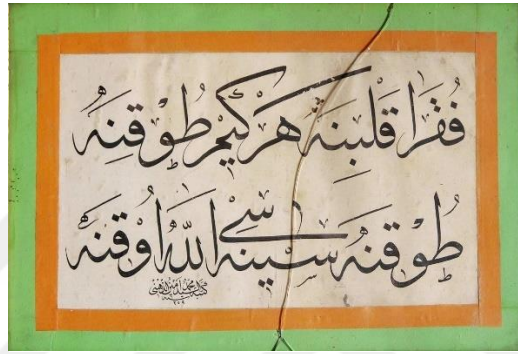
³⁹¹ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/posts/1084281828332316:0> Erişim 12.06.2022.

³⁹² Çırçırılı Ali Efendi İstanbul'da ikamet ettiği yere nispetle “Çırçırılı” ve “Haydarlı” olarakta tanınır. Asıl ismi Mehmed Ali'dir. Celî sülûste son derece kudretli hattatlarından biridir. Hayatı hakkında çok fazla bilgi bulunamamaktadır. H. 1320/M. 1902 tarihinde vefât etmiştir. Karacaahmet Mezarlığı'na, defnedilmiştir. Bkz. <https://www.ketebe.org/en/artist/circirli-ali-efendi-210> Erişim 21.03.2023.

şârihi olarak yetişmiştir. Her yıl şeyhinin Karahisar'daki kabrini ziyaret eden Şâhidî son seferde orada kırk gün kalmış, vefatında şeyhinin ayak ucuna defnedilmiştir.³⁹³

Şâhidî'nin eserleri; 1. *Divan*, 2. *Gülşen-i Vahdet*, 3. *Gülşen-i Tevhîd*, 4. *Gülşen-i Esrâr*, 5. *Tuhfe-i Şâhidî*, 6. *Mevlid*, 7. *Şerh-i Gülistân*, 8. *Risâle-i Âfâk u Enfûs*, 9. *Sohbetnâme*, 10. *Gülşen-i İrfân*, 11. *Dîvân. Semâhâne-i Edeb*, 12. *Tırâşnâme*, 13. *Müşâhedât-ı Şâhidîyye*.³⁹⁴

2.6.13.2. Hat Levhalarında Şâhidî, Muğlalı İbrahim Dede'nin Şiirleri

Resim 113. Mehmet Emin Zihni'ye Ait Bir Levha.³⁹⁵

Mehmed Emîn Zihni³⁹⁶ tarafından sülüs hatla yazılmıştır.

Resim 114. Mahmut Öncü'ye Ait Bir Levha³⁹⁷

³⁹³ Mustafa Çıpan, “Şâhidî, İbrâhim”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2010, 38, 273.

³⁹⁴ Çıpan, “Şâhidî, İbrâhim”, *TDV*, 274.

³⁹⁵ facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1780677325359426 Erişim 29.08.2023.

³⁹⁶ Mehmed Emîn Zihni Tekfurdağı'nda doğmuştur. İlk tahsilini orada tamamladıktan sonra medrese eğitimi almak için gittiği İstanbul'da hüsn-i hatta hevesle Kebecizâde Mehmed Vasfî Efendi'den sülüs ve nesih meşkine gayret etmiştir. Vefât tarihi ve medfeni hakkında bir malûmât yoktur. Bkz. <https://www.ketebe.org/sanatkar/seyyid-mehmed-emin-zihni-efendi-3286> Erişim 22.03.2023.

³⁹⁷ <https://twitter.com/tariharsivi/status/1383859295142354959/photo/1> Erişim 25.06.2022.

Metnin Okunuşu:*Fukarâ kalbine her kim dokuna**Dokuna sînesi Allâh okuna*

Mahmut Öncü³⁹⁸ tarafından sülûs hatla yazılmıştır. Şiirin anlamı şöyledir: “Her kim fakirlerin kalbine dokunup onları incitirse, göğsü Allah’ın okuna hedef olsun.” Burada bahsedilen fukara mal, mülk, evladı kimi kimsesi olmayan fukara değil, Allah’tan başka kimi kimsesi olmayan hakikat fukarasıdır. Bu manada, Allah dostları, Allah’tan başka varlıkları kalmadığından bu manevi fukaralıkla övünürler. İşte bu, Allah dostlarını kim incitir, rencide ederse Allah’ı gücendirmiş olur.³⁹⁹

2.6.14. III. Murad**2.6.14.1. Hayatı**

1546 tarihinde, Manisa’da doğmuştur. Annesi, Nurbânû Sultan’dır. Küçük yaşta İyi bir eğitim ile, Arapça ve Farsça’yı, şiir yazabilecek derecede öğrenmiştir. Akşehir ve Saruhan sancak beyi olarak görev yapmıştır. Babasının 1574 yılında vefat etmesinden sonra tahta çıkmıştır.⁴⁰⁰

Arapça, Farsça ve Türkçe Divanları bulunan Sultan III. Murad şiirlerini “*Muradî*”ve “*Murad*” mahlaslarıyla yazmıştır. Tasavvuf alanında “*Fütûhât-ı Siyâm*” adlı bir eser de telif etmiştir. Ayrıca hat sanatında da yetenekli olan Sultan, biri Ayasofya’da bulunan kelime-i şehâdet yazılı, diğerleri muhtelif müzelerde sergilenmekte olan çeşitli levhalar yazmıştır.⁴⁰¹

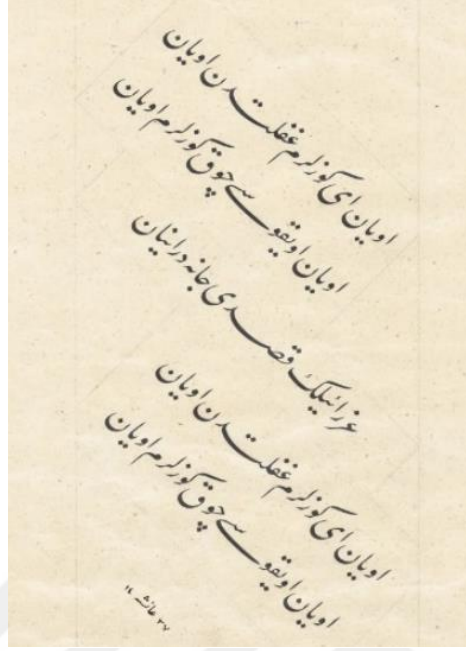
³⁹⁸ Mahmut Öncü 1913 yılında İstanbul Şehzadebaşı’nda dünyaya gelmiş, Balıkesir Ziraat Okulu’ndan mezun olmuştur. İlkokul Müdürü merhum Süleyman Bey’den yazı çalışmalarına başlamıştır. Sonra Güzel Sanatlar Akademisi’nde Hacı Kâmil Efendi, Hacı Nuri Bey ve Hacı Halim Beylerden meşk alarak sanatını geliştirmiştir. Bkz. <https://www.ketebe.org/sanatkar/mahmud-uncu-3692> Erişim 22.03.2023.

³⁹⁹ <https://www.antoloji.com/fukara-kalbine-her-kim-dokuna-dokuna-yuregi-allah-okuna-siiri/> Erişim 13.06.2023.

⁴⁰⁰ Bekir Kütükoğlu, “Murad III”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, Ankara 2020, 31, 172.

⁴⁰¹ <https://www.bilgipedia.com.tr/iii-murat/> Erişim 22.03.2023.

2.6.14.2. Hat Levhalarında III. Murad'ın Şiirleri

Resim 115. Ayşe Solak'a Ait Bir Levha.⁴⁰²

Metnin Okunuşu:

Uyan ey gözlerim gafletten uyan

Uyan uykusu çok gözlerim uyan

Azrâil'in kasdı cânadır inan

Uyan ey gözlerim gafletten uyan

Uyan uykusu çok gözlerim uyan

Ayşe Solak⁴⁰³ tarafından ta'lik hatla yazılmıştır. Allah'a günahların bağışlanması amacı ile dua ve yakarış içeren münacat niteliğinde bir şiirdir. III. Murad'ın bir sabah namazını kaçırmasının ardından yazılmıştır. Bir vakit kılamadığı sabah namazının nedametiyle, yatağında gözyaşları içinde iki büküm halde bu dizeleri yazdığı rivayet edilir.⁴⁰⁴

⁴⁰² <https://www.ayseolak.com/> Erişim 12.09.2022.

⁴⁰³ Bu hattatın hayatı için bkz. 177. dipnot.

⁴⁰⁴ <http://tarihbilgilerim.blogspot.com/2015/05/osmanli-doneminde-sultan-iii-murat-han.html> Erişim 22.04.2023.

2.7. XVII. YÜZYIL

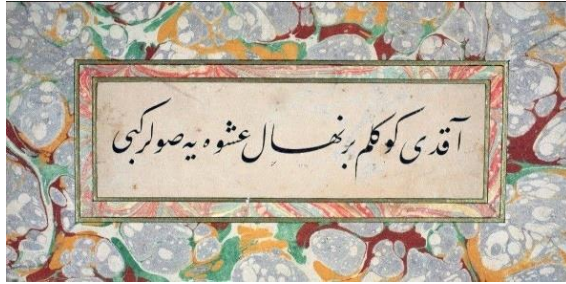
2.7.1. Nâilî

2.7.1. Hayatı

Asıl adı Mustafa olup İstanbulludur. XIX. yüzyıl şairlerinden Manastırlı Nâilî'den ayrılması için Nâilî-i Kadîm diye anılır. Şiirlerinde hayatının zorluk ve sıkıntılarla geçtiği anlaşılmaktadır. Gençliğinde anne ve babasını kaybetmiştir. İstanbul'da vefat eden şairin Kandilli'deki Sünbülî Dergâhı'na defnedilmiştir. Günümüzde ortadan kalkmış olan Beyoğlu Kabristanı'na nakledildiği söylenmektedir.⁴⁰⁵

Sebk-i Hindî üslûbunun öncülerindendir. Kasideleriyle tanınan şair, devrin toplumsal hayatından izler aktarır. IV. Murad, Sultan İbrâhim ve IV. Mehmed dönemlerinde yaşayan Nâilî bu padişahların üçüne de kaside sunmuştur. Müseddes formunda yazdığı şiirlerinde acılarını ve ıstıraplarını dile getirmiştir. Tahmîs, terkihibend, müstezad, şarkı, rubâî, kıta nazım şekillerinde şiir yazmış olan Nâilî, kasidelerinde ve diğer şiirlerinde görülen ağır ve süslü üslûbun aksine şarkılarında sade bir dil kullanmış, yerli ve mahallî söyleyişlere yer vermiştir.⁴⁰⁶

2.7.1.2. Hat Levhalarında Nâilî'nin Şiirleri

Resim 116. Mahmud Bedreddin Yazır'a Ait Bir Levha. ⁴⁰⁷

Metnin Okunuşu: *Akdı gönlüm bir nihâl-i 'işveye sular gibi*⁴⁰⁸

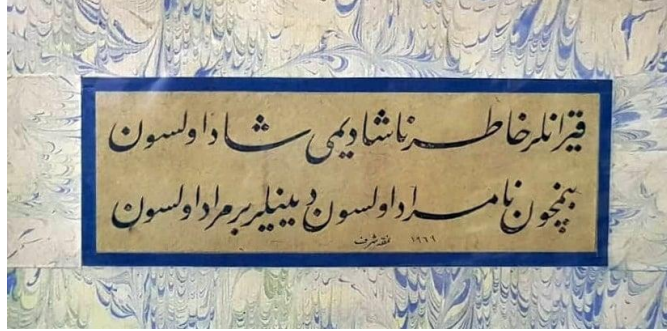
⁴⁰⁵ Ayşegül Mine Yeşiloğlu, "Nâilî", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2006, 32, 315.

⁴⁰⁶ Yeşiloğlu, "Nâilî", *TDV*, 315.

⁴⁰⁷ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/4526598330767298/> Erişim 01.08.2023.

⁴⁰⁸ Haluk İpekten, *Nâ'ilî-i Kadîm Dîvan*, Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Ankara 2019, 554.

Mahmud Bedreddin Yazır⁴⁰⁹ tarafından ta'lik hatla yazılmıştır. Şair, gözyaşım, ırmaklar gibi, arzu bahçesini süslemeğe heves etti ama gönlüm bir naz fidanına sular gibi akıverdi.” demiştir.

Resim 117. Şeref Akdik'e Ait Bir Levha⁴¹⁰

Metnin Okunuşu:

Kıranlar hâtır-ı nâ-şâdımı şâd olsun

Benim-çün nâ-murâd olsun diyenler ber-murâd olsun

Şeref Akdik⁴¹¹ tarafından ta'lik hatla yazılmıştır. Müseddes formunda yazılan şiirin anlamı ve tam metni şöyledir. “Ya Rab, şad olmayan şu gönlümü yıkanlar varsın bahtiyar olsunlar. Benim için ‘muradına ermesin’ diyenler de muratlarına ersinler.”

Firâşum seng-i hâra pâşişüm şevk-i katâd olsun

Yerüm Beytü 'l-Hazen figân-ı girye-zâd olsun

Ten-i mecrâhuma ta 'n-ı 'adâ zahm-ı ziyâd olsun

Edenler gönlümi âzürde mesrârü 'l-fü 'âd olsun

Yıkanlar hâtır-ı nâ-şâdımı yâ Rabb şâd olsun

*Benüm-çün nâ-murâd olsun diyenler ber-murâd olsun*⁴¹²

⁴⁰⁹ Bu hattatın hayatı için bkz. 93. dipnot.

⁴¹⁰ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/3674700865957053> Erişim 11.09.2022.

⁴¹¹ H. 1317 / M.1899 tarihinde İstanbul'da doğmuştur. Resim sanatıyla ilgili yeteneği sebebiyle Gazi Osman Paşa Lisesi'nde bir yıl resim öğretmenliği yapmıştır. Hususi sergileri vardır. 1964 yılında emekli olduktan sonra resim çalışmalarına 1950'de Moda'da kurduğu hususi atölyesinde devam etmiş, 1972 yılında vefat etmiştir. Bkz <https://www.ketebe.org/sanatkar/seref-akdik-917> Erişim 18.20.2022.

⁴¹² İpekten, *Nâ 'ilî-i Kadîm Divan*, 265.

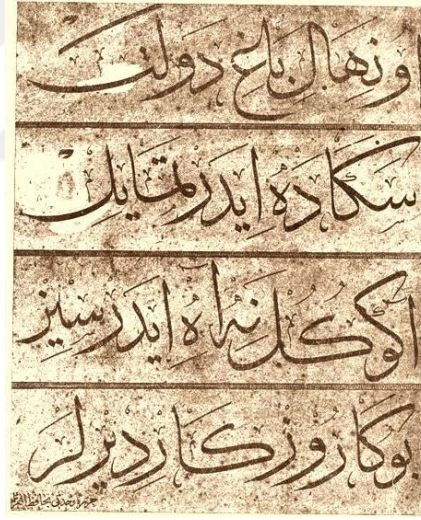
2.7.2. Sırrî, İbrâhim Sırrî Efendi

2.7.2.1. Hayatı

Asıl adı İbrâhim Sırrı olup “Sırrî” mahlasını almıştır. Üsküdarlı olduğu belirtilir. Tarihçilikle uğraştığı bilinmektedir. Kasidelerinde sosyal hayatı hicvetti, bu arada gördüğü haksızlıkları dile getirmiştir. Girit’in 1111 (1699) yılında alınması üzerine buraya defterdar tayin edilen Sırrî aynı yıl vefat etmiştir. Neşeli, nüktedan ve şakacı kişiliği sebebiyle Nasreddin Hoca ile arasında benzerlikler kurulan şair hakkında Sâlim tezkiresinde iki şakasını aktarmış ve bu yönüyle tanınıp sevildiğini belirtmiştir.⁴¹³

İbrâhim Sırrî Efendi’nin eserleri; 1. *Divan*, 2. *Şerhu Medhi’n-nebî*, 3. *Târîh-i Sultân Mustafâ-yı Sâni*’dir.⁴¹⁴

2.7.7.2. Hat Levhalarında İbrâhim Sırrî Efendi’nin Şiirleri

Resim 118. Hâfız Abdülahad Vahdeti’ye Ait Bir Levha.⁴¹⁵

Metnin Okunuşu:

O nihâl-i bâğ-ı devlet sana da ider temâyül

A gönül ne âh idersin buna rûzgâr dirler

⁴¹³ Şevkiye Kazan, “Sırrî”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2009, 37, 129.

⁴¹⁴ Kazan, “Sırrî”, *TDV*, 130.

⁴¹⁵ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1796040473823111> Erişim 18.06.2022.

Hâfız Abdülahad Vahdetî Bey⁴¹⁶ tarafından sülüs hatla yazılmıştır. Şiirin anlamı şöyledir: “O devlet bağının fidanı sana da meyleder, sana doğru da eğilir bir gün. A gönül ne ah edersin? Buna rüzgar derler.” Şair sosyal bir eleştiride bulunarak devlette bir vazife almayı, devlet tarafından bir iltifat görmeyi ummaktadır.

2.7.3. Ganîzâde Mehmed Nâdirî

2.7.3.1. Hayatı

Doğum tarihi kesin olarak bilinmemele birlikte 980 (1572) yılında doğduğu tahmin edilmektedir. Ganîzâde Nâdirî olarak anılması aynı mahlası taşıyan Bağdatlı Nâdirî’den ayırt edilmesi içindir. İlmini ve tasavvuf terbiyesini de ailesinin içinde bulunduğu Nakşibendî çevrelerinde elde etmiştir.⁴¹⁷

Osmanlı âlim ve şairi olan Nâdirî, süslü ve âhenkli söyleyişiyle Bâkî’yi, coşkun ve sanatkârane üslûbuyla Şeyhülislâm Yahyâ ile Nef’î’yi hatırlatır. Gazel ve kasidelerinde başarılı bir şairdir. Türk edebiyatında mi’râciyye türünün önemli örneklerinden biri olan bu kaside ile *Şehnâme*’sinde yer alan diğer mi’râciyyesi onun dinî hassasiyetini göstermektedir. Şiirlerinde vezin ve şekil bakımından da kusursuz denebilecek bir seviyededir.⁴¹⁸

Nâdirî, şairliğinin yanı sıra Ahîzâde Abdülhalim Efendi’den hat dersleri alarak bu sanatın inceliklerini öğrenmiştir. Sülüs, nesih, rik’a ve ta’likte devrin hattatları arasında yüksek bir dereceye ulaşmıştır.⁴¹⁹

Nâdirî’nin eserleri arasında; 1. *Divan*, 2. *Şehnâme*, 3. *Münşeât*, 4. *er-Risâletü’l-kalemiyye*, 5. *Tefsîr-i Beyzâvî Hâşiyesi* zikredilebilir.⁴²⁰

⁴¹⁶ Hâfız Abdülahad Vahdetî, Burdur’da doğmuştur. İlk tahsilini Burdur’da tamamladıktan sonra H. 1265 / M. 1849’da İstanbul’a gelerek Enderûn-ı Hümâyûn Hazîne Odası’nda işe başlamıştır. 1284 / M. 1867 yılında Mekteb-i Fünûn-ı Harbiye-i Şâhâne Matba’ası’nın hattatlığı için sarayla ilişkisini kesmiştir. Daha sonra Unkapanı Mekteb-i Rüşdîsi’nin sülüs hocalığını yapmıştır. Hastalığı sebebiyle görevlerini terketmek zorunda kalmıştır. Vefâtından sonra Merkez Efendi Kabristanı’na defnedilmiştir. <https://www.ketebe.org/sanatkar/hafiz-vahdeti-29> Erişim 21.03.2023.

⁴¹⁷ Mustafa İzzet Uzun, “Ganîzâde Mehmed Nâdirî”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 1996, 13, 355.

⁴¹⁸ Uzun, “Ganîzâde Mehmed Nâdirî”, *TDV*, 355.

⁴¹⁹ Uzun, “Ganîzâde Mehmed Nâdirî”, *TDV*, 355.

⁴²⁰ Uzun, “Ganîzâde Mehmed Nâdirî”, *TDV*, 356.

2.7.3.2. Hat Levhalarında Ganîzâde Mehmed Nâdirî'nin Şiirleri

Resim 119. Nakşî'ye Ait Bir Levha. ⁴²¹

Metnin Okunuşu:

*Ey cemâlin şem'-i bezm-ârâ-yı kurb-ı Kirdigâr
Cebrâil âvâre-i şem'-i ruhun pervâne-vâr
Şem'-i zâtun olmasa dönmezdi fânûs-ı felek
Bunca eşkâl ü suver kandan olurdu âşikâr*

Nakşî⁴²² tarafından ta'lik hatla yazılmıştır. Şiirin dili Türkçe olup, nesre akrarımı şöyledir: “Ey, güzelliği Allah’a yakınlık meclisinin ışığı olan Peygamber! Pervanenin ışığa olan iştihakı misali, Cebrâil senin ışık saçan yüzünün âvâresi olmuştur. Zâtının mumu olmasa dönmezdi feleğin fanusu. Bunca şekiller ve suretler nereden meydana çıkardı.” Şiirde sen olmasaydın âlemleri yaratmazdım” hadis-i kutsîsine telmih vardır. Şair Cebrail’i ve felekleri pervaneye teşbih ederek O’nun etrafında döndüklerini terennüm etmiştir.

2.7.4. Aziz Mahmud Hüdâyî

2.7.4.1. Hayatı

Aziz Mahmud Hüdâyî, Celvetiye tarikatının kurucusu ve Osmanlı dönemi tasavvuf şairlerinden biridir. H. 948 / M. 1541 yılında Şereflikoçhisar’da doğmuştur. Çocukluğunu geçirdiği Sivrihisar’da ilk tahsiline başlamış, daha sonra İstanbul’a giderek Küçük

⁴²¹ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/3894992667261204> Erişim 21.09.2022.

⁴²² Hattat Nakşî’nin kim olduğu hakkında yeterli bilgi bulunamamıştır.

Ayasofya Medresesi'ne girmiştir. Medrese tahsilini tamamladıktan sonra. Küçük Ayasofya Camii şeyhi Nûreddinzâde Muslihuddin Efendi'nin sohbetlerine devam etmiştir. Hüdâyî, hocasının ölümünün sonra daha önce vaaz ve sohbetlerine katıldığı Muhyiddin Üftâde'ye intisap etmiştir. Üç yıl gibi kısa bir zamanda seyr-ü sülûkünü tamamlamış Üsküdar'da Hüdâyî Dergâhı'nın bulunduğu yeri 1589 yılında satın alarak buraya dergâhını inşa etmiştir.⁴²³

Kanûnî Sultan Süleyman'ın, kızı Mihrimah Sultan'dan torunu Ayşe Sultan (ö. 1598) ile de evlendiği rivayet edilen Aziz Mahmud Hüdâyî 1038'de (1628) vefat etmiştir.⁴²⁴

Halktan Sultanlara kadar birçok kesime tesir etmiştir. Tekkesi, İstanbul'un en önemli tasavvuf ve kültür merkezi olarak hizmet görmüş, bu dergâhtan pek çok ilim ve fikir adamı, şeyh ve mûsikişinas yetişmiştir.⁴²⁵

Hüdâyî, sade ve hikemî mahiyette tekke şiirleri yazmıştır. Daha çok ilâhi tarzındaki bu şiirleri bir divan oluşturacak sayıdadır. Şiirlerinde bazen hece, bazen da aruz vezni kullanan Hüdâyî, İbnü'l-Arabî'nin sistemleştirdiği vahdet-i vücûd anlayışına bağlı bir mutasavvıftır. İlâhilerinden bir kısmı kendisi ve müntesipleri tarafından bestelenerek yüzyıllar boyu tekkelerde ve zikir meclislerinin okunmuştur.⁴²⁶

Aziz Mahmud Hüdâyî'nin eserleri şunlardır; 1. *Nefâ'isü'l-mecâlis*, 2. *Câmi'u'l-fezâ'il ve kâmi'u'r-rezâ'il*, 3. *Miftâhu's-şalât ve mirkâtü'n-necât*, 4. *Hulâsatü'l-ahbâr fî ahvâli'n-nebiyyi'l-muhtâr*, 5. *Habbetü'l-mahabbe*, 6. *Keşfü'l-kınâ'an vechi's-semâ'*⁴²⁷

⁴²³ Hasan Kâmil Yılmaz, "Aziz Mahmud Hüdâyî", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 1991, 4, 338.

⁴²⁴ Yılmaz, "Aziz Mahmud Hüdâyî", *TDV*, 339.

⁴²⁵ Yılmaz, "Aziz Mahmud Hüdâyî", *TDV*, 339.

⁴²⁶ Yılmaz, "Aziz Mahmud Hüdâyî", *TDV*, 339.

⁴²⁷ Yılmaz, "Aziz Mahmud Hüdâyî", *TDV*, 340.

2.7.4.2. Hat Levhalarında Aziz Mahmud Hüdâyî'nin Şiirleri

Resim 120. Çırçırılı Ali Efendi'ye Ait Bir Levha.⁴²⁸

Metnin Okunuşu:

Feyz-i Hak'da yok buhl herkes velî tâlib değil

Bî-taleb ıslah-ı âlem Tanrı'ya vâcib değil

Çırçırılı Ali Efendi⁴²⁹ tarafından celî sülüs hatla yazılmıştır. Şiirin anlamı şöyledir: “Allah feyzini dağıtmakta eli sıkı değildir, lakin herkes (bunun) talibi değildir.” Sebepsiz yere, istenmeden âlemi ıslah etmeye de Yaradan'ın bir zorunluluğu yoktur.”

Resim 121. Hattatı Bilinmemektedir.⁴³⁰

Metnin Okunuşu:

Kudûmün rahmet ü zevk ü safâdır yâ Resûlallah

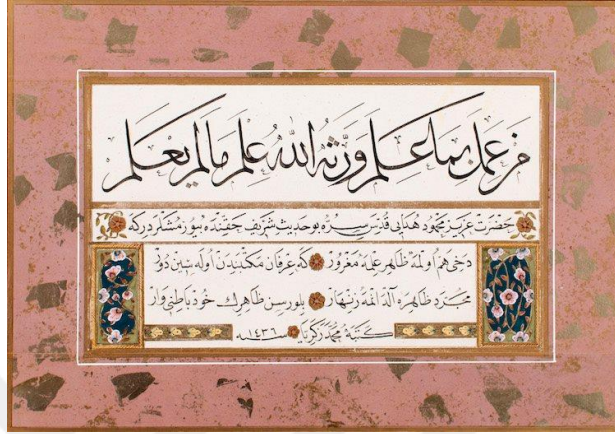
Zuhûrun derd-i uşşâka devâdır yâ Resûlallah

⁴²⁸ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/3769906423103163> Erişim 17.06.2021. Erişim 16.09.2023.

⁴²⁹ Bu hattatın hayatı için bkz. 393. dipnot.

⁴³⁰ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/3716287228465083> Erişim 23.12.2022.

Hattatı bilinmeyen bu levha celî sülüs hatla yazılmıştır. Hz Peygamber (s.a.v.), Hakk'ın rahmet sıfatının mücessem hâlidir yani mahzâ rahmettir. Nitekim Kur'ân'da "rahmeten-lil-âlemîn" yani cümle âlemlere rahmet olarak gönderildiği beyan olunmuştur. O öyle bir nûrdur ki küfrün zulmeti ile kararan dünyayı güneş gibi aydınlatmıştır.⁴³¹

Resim 122. Mohamed Zakariya'ya Ait Bir Levha.⁴³²

Metnin Okunuşu: *Men 'amile bimâ 'alime verrasehu'llâhu 'ilme mâ-lem ya'lem.*

Hazret-i Azîz Mahmûd Hüdâyî kuddise sirruhû bu Hadîs-i Şerîf hakkında buyurmuşlardır ki:

*Dahı hem olma zâhir ilme mağrûr
Ki irfân mektebinden olasın dûr
Mücerred zâhire aldanma zinhâr
Bilürsin zâhirin hod bâtını var*

Mohamed Zakariya⁴³³ tarafından Hadîs-i Şerîf sülüs hatla, Aziz Mahmud Hüdâyî'ye ait olan şiir ise nesih hatla yazılmıştır. Levhada yazılaların anlamları ise şöyledir: Her kim bildiği ile amel ederse, Allâhü Teâlâ onu bilmediği ilme varis kılar (bilmediklerini öğretir).

Görünen ilminle gurulanma ki,

⁴³¹ <https://defter-i-ussak.blogspot.com/2015/01/kudumun-rahmet-u-zevk-u-safadir-ya-resulallah.html> Erişim 13.06.2023.

⁴³² <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2003062786454211> Erişim 21.05.2022.

⁴³³ Bu hattatın hayatı için bkz. 31. dipnot.

İrfan okulundan uzak kalma.

Yalnızca görünen aldandır sakın.

*Bilirsin, görünenlerin bir de görünmeyen iç yüzü vardır.*⁴³⁴

Resim 123. Hattatı Bilinmemektedir.⁴³⁵

Metnin Okunuşu:

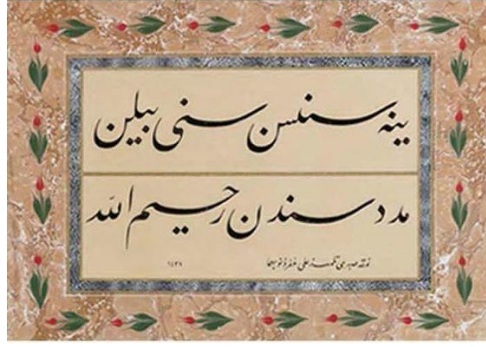
Bakma nâdân olana hüsrev ü hâkan ise de

Kıl nazar ehl-i dile hâk ile yeksân ise de

Hattatı bilinmeyen bu levha sülüs hatla yazılmıştır. Şiirden şöyle bir anlam ortaya çıkmaktadır. “Bakma nâdân olana” ifadesiyle “cahil olan kimseye bakma” anlamı ortaya çıkmaktadır. “Hüsrev ü hâkan ise de” ifadesi ise güzellik ve kahramanlık sahibi olsa bile şeklinde anlaşılmaktadır. Bu beyitte Aziz Mahmud Hüdâyî, dış görünüşe bakmanın ve yargılamanın yanıltıcı olabileceğini vurgular. İkinci dizede “nazar, gönül ehlinin gözüyle hakikatle bütünleşse de” denilmektedir. Burada Aziz Mahmud Hüdâyî, aşkın ve sevginin özünde yüzeydeki görünümünden daha fazlasının bulunduğunu ifade etmektedir. Beyitte, dışarıdan görülen güzellik ve kahramanlık ile iç dünyadaki gerçek değerler arasında bir zıtlık olduğu ve gerçek değerlerin sadece iç güzellik ve anlama yoluyla anlaşılabilceği anlatılmaktadır.

⁴³⁴ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2003062786454211> Erişim 21.05.2022.

⁴³⁵ <https://www.flickr.com/photos/muzafferozak/31951686700/in/photostream/> Erişim 03.04.2022.

Resim 124. Ahmet Sabri Mandıracı'ya Ait Bir Levha.⁴³⁶

Metnin Okunuşu:

Yine sensin seni bilen

Meded senden Rahîm Allah

Ahmet Sabri Mandıracı⁴³⁷ tarafından ta'lik hatla yazılmıştır. Şiirden şöyle bir anlam ortaya çıkmaktadır: Biz Allah'ı tam olarak tanıyıp bilemeyiz. O'nu en iyi bilen ve tanıyan yine Cenâb-ı Allah'ın kendisidir. "Meded" kelimesi, Arapça kökenli bir terim olup, yardım, destek, merhamet gibi anlamlara gelir. Bu dizede, Allah'tan yardım ve merhamet istenmektedir. "Rahim" kelimesi, Arapça kökenli bir isim olup, merhametli anlamına gelir. Allah'ın bağışlayıcı olduğunu vurgulamaktadır. Bir kişinin Allah'a yönelerek O'ndan yardım ve merhamet dilemesini ifade etmektedir. Aynı zamanda, insanın kendi bilgisinin ve gücünün sınırlı olduğunu ve her türlü ihtiyacının yalnızca Allah'ın karşılayabileceği anlayışını içermektedir.

2.7.5. Zekeriâzâde Yahyâ Efendi, Şeyhülislâm Yahyâ

2.7.5.1. Hayatı

1561 yılında İstanbul'da doğmuştur. Osmanlı Devleti'nde XVII yüzyılda yaşamış önemli bir âlim ve dini liderdir. İyi bir dini eğitim almıştır. 1644 yılında vefat etmiştir. Fatih Çarşamba'da Sultan Selim Camii yakınında yaptırdığı medresenin hazîresine

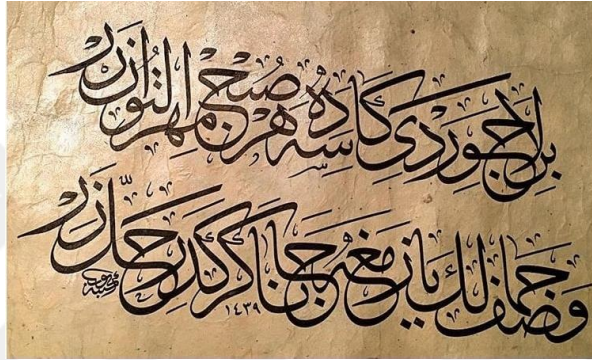
⁴³⁶ <https://tr.pinterest.com/pin/475481673155794378/> Erişim 01.12.2022.

⁴³⁷ Ahmet Sabri Mandıracı, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümünden mezun olmuştur. Üniversite eğitimi esnasında Klasik Türk Sanatlarının Hat, Ebru ve Cilt dallarıyla ilgilenmiştir. Ali Alparslan'dan rik'a ve ta'lik yazılardan icazet, Mustafa Düzgünman'dan da ebru icazeti almıştır. Halen hattatlık ve ebruculuk sanatını sürdürmektedir. Bkz. <https://serifyenen.com.tr/tour/hat-sanati-osmanli-padisahlari-ve-turbeleri/> Erişim 27.03.2023.

defnedilmiştir. Şairliği yanında Şeyhülislâmlık görevini 1644-1645 ve 1655-1661 yılları arasında iki kez üstlenmiştir. Gönül ehli, hoşsohbet, nüktedan, bulunduğu makamın hakkını veren, siyaset bilen, çevresindekilerden daima saygı gören, mütevazi bir kişiliğe sahiptir.⁴³⁸

Şeyhülislâm Yahyâ'nın eserleri; 1. *Divan*, 2. *Ta'likü Şerhi Câmi'i'd-dürrer*, 3. *Tahmîsü Kaşîdeti'l-bürde*, 4. *Nigâristân Tercümesi*, 5. *Fetâvâ-yı Yahyâ Efendi*. 6. *Sâkînâme'* dir.⁴³⁹

2.7.5.2. Hat Levhalarında Şeyhülislâm Yahyâ'nın Şiirleri

Resim 125. Eyüp Kuşçuoğlu'na Ait Bir Levha.⁴⁴⁰

Eyüp Kuşçuoğlu tarafından celî sülûs hatla yazılmıştır.

Resim 126. Mehmed Özçay'a Ait Bir Levha.⁴⁴¹

⁴³⁸ Bayram Ali Kaya, "Yahya Efendi, Zekeriyâyâde", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2013, 43, 245-246

⁴³⁹ Kaya, "Yahya Efendi, Zekeriyâyâde", *TDV*, 246.

⁴⁴⁰ <http://osmanlicalisani.blogspot.com/2023/02/osmanlca-hat-levha-seyhulislam-yahya.html> Erişim 18.09.2022.

⁴⁴¹ <https://twitter.com/sirayetisanat/status/1470010589581922308> Erişim 17.09.2022.

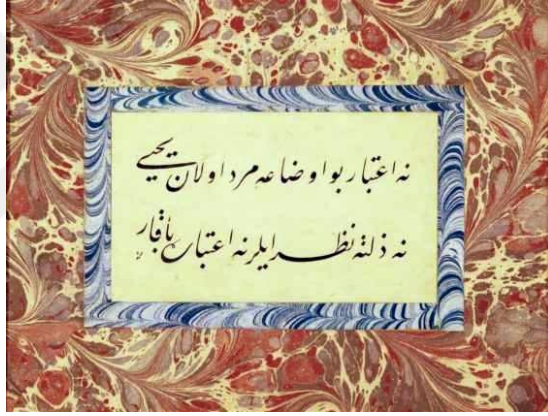
Metnin Okunuşu:

Bir lâciverdî kâsede her subh mihr altun ezer

Vasf-ı cemâlün yazmağa cânâ gerekdür hall-i zer

Mehmed Özçay⁴⁴² tarafından sülüs hatla yazılmıştır. Şiirin dili Türkçe olup, anlamı şöyledir: “Bir lacivert kasede güneş, her sabah altın ezer. Ey can, senin yüzünün güzelliğini yazmağa da altın suyu karıştırmak gerekir. Seni anlatabilmek için sararıp solmak gerekir.”⁴⁴³

Şair, güneşin doğuşunu zarif bir şekilde anlatmıştır. Güneş bütün güzelliklerin kaynağı olan güzelin övgüsünü yazmak için altın suyuna ihtiyaç duyduğundan her sabah mavi bir kâse gibi olan gökyüzünde altın gibi olan güneşi ezmiştir. Yani altın renkli güneşin gökyüzünde görünmesi şaire bu hüsn-i ta’lîli yaptırmıştır.⁴⁴⁴

Resim 127. Mahmud Bedreddin Yazır’a Ait Bir Levha. ⁴⁴⁵

Metnin Okunuşu:

Ne i`tibâr bu evzâ`a merd olan Yahyâ

Ne zillete nazar eyler ne i`tibâra bakar

⁴⁴² Bu hattatın hayatı için bkz. 209. dipnot.

⁴⁴³ <https://www.liseedebiyat.com/dvan-edebiyati/400-siirler-divan/seyhulislam-yahya-divan-edebiyati/14718-ezer-s-yahya.html> Erişim 28.03.2023.

⁴⁴⁴ Mahmut Kaplan, “Şeyhülislâm Yahya’nın Şiir Dünyası”, *Köprü*, (148), 2021, 110.

⁴⁴⁵ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2760228904070925> Erişim 17.06.2022.

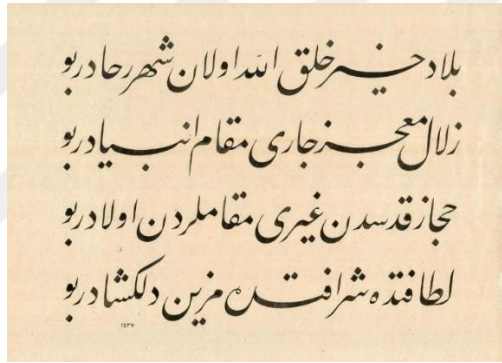
Mahmud Bedreddin Yazır⁴⁴⁶ tarafından ta'lik hatla yazılmıştır. Şiirin nesre aktarımı şöyledir: “Ey Yahya! merd olan kimse, bu davranışlara niye değer versin? Öyle bir insan, ne zillet ve hakarete aldırış eder, ne de itibara kıymet verir.”⁴⁴⁷

2.7.6. Derviş Fenâyi

2.7.6.1. Hayatı

1860 yılında Urfa’da doğmuştur. Adı derviş olup, şiirlerinde fenâyî mahlasını kullanmıştır. Kadirî tarikatına intisap etmiştir.⁴⁴⁸

2.7.6.2. Hat Levhalarında Fenâyî’nin Şiirleri

Resim 128. Ayşe Solak’a Ait Bir Levha. ⁴⁴⁹

Metnin Okunuşu:

Bilâd-ı hayr-ı halkullâh olan şehir-i Ruhâ’dır bu

Zülâl-i mu’ciz-i cârî makâm-ı enbiyâdır bu

Hicâz (ü) Kuds'den gayrı makâmlardan ûlâdır bu

Letâfetde şerâfetde müzeyyen dil-güşâdır bu

Ayşe Solak⁴⁵⁰ tarafından ta'lik hatla yazılmıştır. Müseddes şiirin son iki mısrası şöyledir:

Bu mevlid-i Halilu’llâh nazargâh-ı Hudâ’dır bu

⁴⁴⁶ Bu hattatın hayatı için bkz. 93. dipnot.

⁴⁴⁷ <https://www.liseedebiyat.com/metn-ncelemes/5336-bakar-seyhulislam-yahya.html> Erişim 14.07.2023.

⁴⁴⁸ Mahmut Karakaş, *Urfada Tasavvuf İzleri*, Şurkav Yayınları, Şanlıurfa 2017, 174.

⁴⁴⁹ <https://www.ayseolak.com/> Erişim 30.07.2022.

⁴⁵⁰ Bu hattatın hayatı için bkz. 177. dipnot.

*Halîl'e âteşi berden selâm eden Ruhâ'dır bu*⁴⁵¹

XX. yüzyılın başlarına kadar Osmanlı döneminde Ruha adı kullanılmış olup daha sonra muhtemelen halk dilinde Türkçe söylenişi kabul görerek Urfa'ya dönüşmüştür.⁴⁵² Urfa şehrinin övgüsünde bulunmaktadır. Şehrin tabii güzelliklerinden ziyade manevî özelliklerinin anlatıldığı manzumenin günümüz Türkçesine çevirisi şöyledir: Allah'ın yarattığı hayırlı şehirlerden, Urfa'dır burası. Tatlı mucizeler akan, peygamberler makamıdır burası. Hicaz ve Kudüs'ten başka, makamlardan yücedir burası. Güzellikle, üstünlükle süslenmiş, iç açıcı bir mekândır burası.”⁴⁵³

Fenâyî, Nâbî'nin meşhur “sakın terk-i edebden kûy-ı mahbûb-ı Hüdâ'dır bu / Nazargâh-ı ilâhîdir makâm-ı Mustafâ'dır bu” matlalı gazelini tanzir etmiştir. Yukarıdaki şiir, vezin, kafiye ve redifî Nâbî'nin gazeliyle aynı olan müseddesten alınmıştır. Müseddes toplam beş bend olup Urfa övgüsünde yazılmıştır.⁴⁵⁴

2.7.7. Azmîzâde Hâletî

2.7.7.1. Hayatı

H. 977 / M. 1570 yılında İstanbul'da doğmuştur. Medrese öğrenimini tamamladıktan sonra 1591 yılında müderrisliğe başlamış daha sonra kadılığa geçerek 1602'de Şam, 1604'te Kahire kadılığına tayin edilmiştir. H. 1040 / M. 1631 yılında vefat etmiş, İstanbul Sofular'da oturduğu evin karşısına yaptırdığı mektebin bahçesine defnedilmiştir.⁴⁵⁵

Şiire çok genç yaşta başlamış olan Azmîzâde Hâletî kısa sürede üne kavuşmuştur. Beyânî, onun genç yaşına rağmen olgun bir kişi olduğunu ve babası gibi şiirleriyle tanındığını kaydetmiştir.⁴⁵⁶

⁴⁵¹ Ekrem Bektaş, “Nabî'nin ‘Bu’ Redifli Gazeline Urfalı Şairler Tarafından Yapılan Tahmis ve Yazılan Nazireler” *Gazi Türkiyat*, 1/3 (2008), 61.

⁴⁵² <https://tr.wikipedia.org/wiki/%C5%9Eanl%C4%B1urfa> Erişim 14.06.2023.

⁴⁵³ <http://osmanlicalisani.blogspot.com/2023/03/> Erişim 10.07.2023.

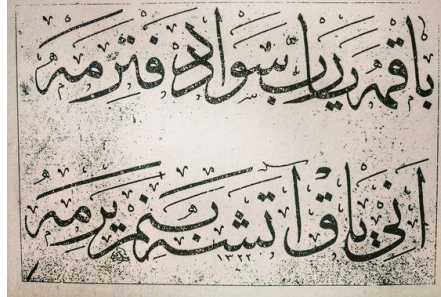
⁴⁵⁴ Ekrem Bektaş, “Nabî'nin ‘Bu’ Redifli Gazeline Urfalı Şairler Tarafından Yapılan Tahmis ve Yazılan Nazireler” *Gazi Türkiyat*, 1/3 (2008), 61.

⁴⁵⁵ Halûk İpekten, “Azmîzâde Mustafa Hâletî”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 1991, 4, 348.

⁴⁵⁶ İpekten, “Azmîzâde Mustafa Hâletî”, *TDV*, 349.

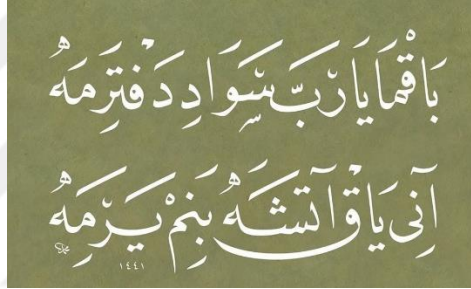
Azmîzâde Hâletî'nin eserleri; 1. *Divan*, 2. *Sâkînâme*, 3. *Münşeât*, 4. *Mihr ü Mâh*.⁴⁵⁷

2.7.7.2. Hat Levhalarında Azmîzâde Hâletî'nin Şiirleri

Resim 129. Hattatı Bilinmemektedir. ⁴⁵⁸

Hattatı bilinmeyen bu levha sülüs hatla yazılmıştır.

Resim 130. Mehmed Özçay'a Ait Bir Levha. ⁴⁵⁹

Metnin Okunuşu:

Bakma yâ Rab sevâd-ı defterime

*Anı yak âteşe benim yerime*⁴⁶⁰

Mehmed Özçay⁴⁶¹ tarafından nesih hatla yazılmıştır. Şiirden şöyle bir anlam ortaya çıkmaktadır. “Ey Allah'ım, günahlarla kararmış defterime bakma. Onu yak ateşe benim yerime. Münacat türünde yazılan bu beyitte; bireyin günahlarının yükünü hissetmesi, pişmanlık duyması ve Allah'a yönelerek af dilemesi konusunu işlenmiştir. Şair,

⁴⁵⁷ İpekten, “Azmîzâde Mustafa Hâletî”, *TDV*, 349.

⁴⁵⁸ <https://tr.pinterest.com/pin/522980575479153414/> Erişim 19.06.2022.

⁴⁵⁹ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/3716786821748457> Erişim 18.02.2023.

⁴⁶⁰ Azmîzâde Hâletî, Bayram Ali Kaya (Haz.), *Azmîzâde Hâletî Dîvânı*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Sakarya 2017, 54.

⁴⁶¹ Bu hattatın hayatı için bkz. 209. dipnot.

günahlarından arınma ve ruhsal bir temizlik talep ederken, Allah'ın merhametine güvenmekte ve O'ndan bağışlanma dilemektedir.

2.7.8. Rûhî-yi Bağdâdî

2.7.8.1. Hayatı

H. 941 / M. 1534'de Bağdat'ta doğmuştur. Asıl adı Osman olup, Bağdâdî nisbesi kendisine “Rûhî” mahlasıyla şiir yazan on kadar şairden ayırmak için sonradan verilmiştir. Esrar Dede, Rûhî'nin Mevlevî olduğunu, seyahati sevdiğini, İstanbul'a giderek bir müddet Galata Mevlevîhânesi'nde kaldığını, daha sonra Konya'da Mevlânâ Türbesi'ni ziyaret edip Hicaz'a ve Şam'a gittiğini yazmaktadır. Sıkıntılı bir hayat yaşayan Rûhî, H. 1014 / M. 1605-1606 yılında Şam'da vefat etmiştir.⁴⁶²

Rûhî'nin günümüze ulaşan eseri *Külliyât-ı Eş'âr-ı Rûhî-i Bağdâdî* adıyla 1287'de (1870) İstanbul'da basılan *Divan*'ıdır.⁴⁶³

2.7.8.2. Hat Levhalarında Rûhî-yi Bağdâdî'nin Şiirleri

Resim 131. Osman Özçay'a Ait Bir Levha.⁴⁶⁴

Metnin Okunuşu:

Seyr-i cânân itmeyi sanma hevâ-yı nefis ola

Kudret-i Hakk'a nazardır ol temâşâdan garaz

⁴⁶² Coşkun Ak, “Rûhî-yi Bağdâdî”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2008, 35, 205.

⁴⁶³ Ak, “Rûhî-yi Bağdâdî”, *TDV*, 206.

⁴⁶⁴ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/3637896286304178> Erişim 26.02.2023.

Osman Özçay⁴⁶⁵ tarafından celî sülüs hatla yazılmıştır. Şiirde, “sevgilinin yüzünü seyretmeyi nefsin kötü arzusu sanma. Allah'ın kudretine bakmaktır o seyredişten gaye.”⁴⁶⁶ denilmiştir.

Şiirde nefsin dünyevi arzularını kontrol altında tutmanın önemi vurgulanmıştır. İnsanın nefsi, zaman zaman hatalı düşüncelere ve arzulara yönelebilir. Ancak, doğru bir anlayışla ve Allah'ın kudretini takdir ederek, bu dünyevi arzuları kontrol altına almak ve onları daha yüce bir amaca hizmet edecek şekilde kullanmak mümkün olabilir. Sevgilinin yüzünü seyretmeyi sadece dünyevi bir zevk olarak görmeyip, Allah'ın yaratma gücünü ve kudretini yansıtan bir güzellik olarak değerlendirmeyi teşvik eder. Böylece, bu tür eylemler Allah'a olan bağlılığı ve O'na duyulan hayranlığı ifade eder.

Resim 132. Mahmud Celâleddîn Efendi'ye Ait Bir Levha. ⁴⁶⁷

Metnin Okunuşu:

Hep maglatadır laklaka-i bâtın u zâhir

Bir nokta imiş asl-ı sühân evvel ü âhir

Abdurrahman Kılıç Koleksiyonu'nda bulunan bu levha Mahmud Celâleddîn Efendi⁴⁶⁸ tarafından celî sülüs hatla yazılmıştır. Şiirden ortaya çıkan anlam şöyledir: “Görünen ve görünmeyen şeyler hakkındaki lakırdılar hep yanıltıcı laflardır. Sözün aslı önünde sonunda bir nokta imiş.”⁴⁶⁹

Bu hayatta herşey bir noktayla başlar. Bu nokta vahdet noktasıdır yani Cenâb-ı Hakk'ın zât-ı ehadiyyetidir. Zirâ her şey ehadiyyet-i zâtdan zuhûr etmiş ve cümle mevcûdât, Cenâb-ı Hakk'ın esmâsının ve sıfatının tezâhürleri olarak ortaya çıkmıştır. Bu

⁴⁶⁵ Bu hattatın hayatı için bkz. 292. dipnot.

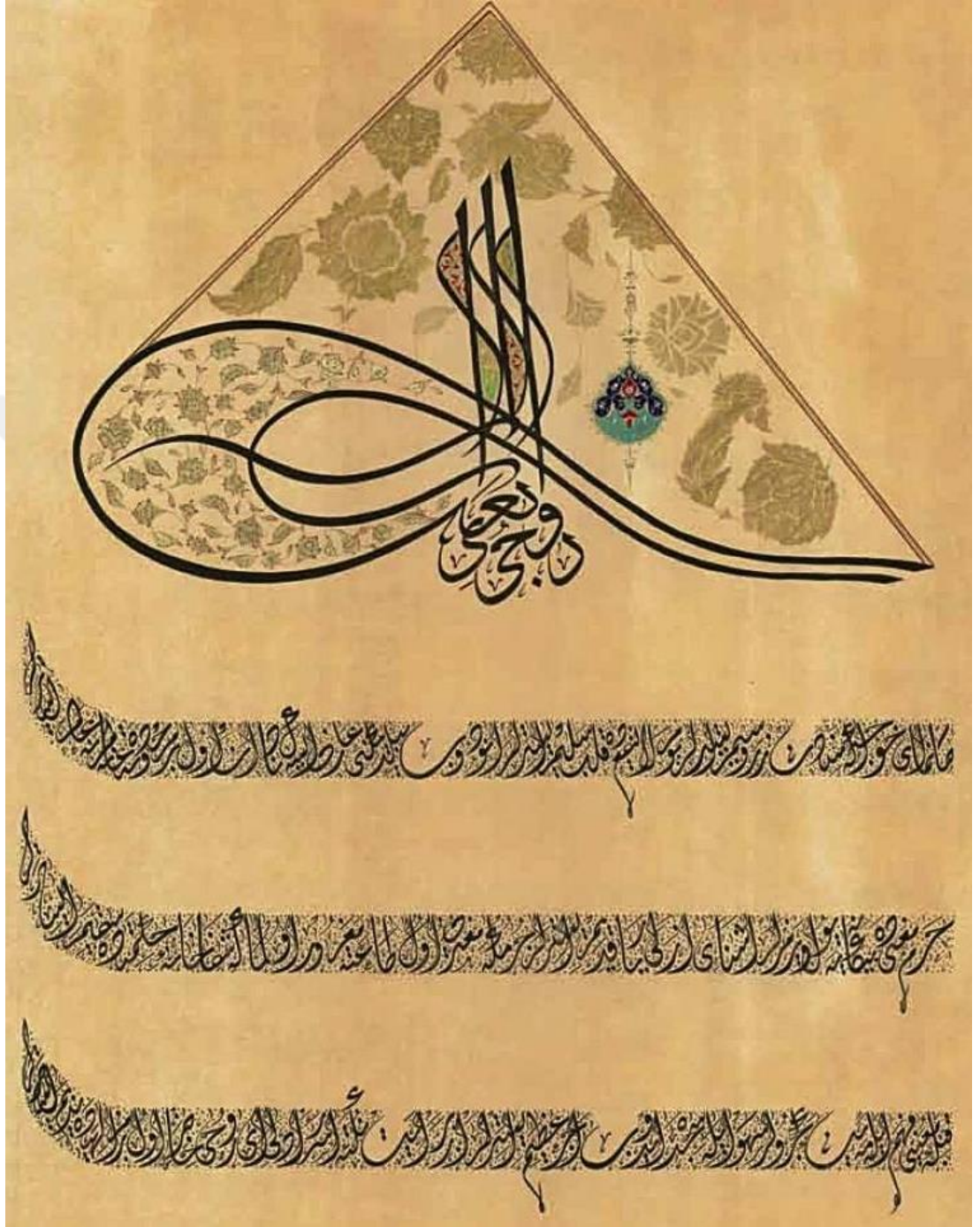
⁴⁶⁶ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/3637896286304178> Erişim 26.02.2023.

⁴⁶⁷ <https://twitter.com/ketebeorg/status/1303374079068647433> Erişim 14.04.2023.

⁴⁶⁸ Bu hattatın hayatı için bkz. 254. dipnot.

⁴⁶⁹ <https://twitter.com/ketebeorg/status/1303374079068647433> Erişim 14.04.2023.

hakikatden habersiz olanları, ister dünyevî, ister uhrevî, ister manevî, ister ilmî, ister zâhirî ister bâtinî, her hangi bir hususda konuşmaları boş lafdır, ma'nâsızdır.⁴⁷⁰

Resim 133. Betül Bilgin'e Ait Bir Levha⁴⁷¹

⁴⁷⁰ <https://defter-i-ussak.blogspot.com/2019/04/birak-laklaki-gozet-mutlaki.html> Erişim 14.06.2023.

⁴⁷¹ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1965883080172182> Erişim 15.12.2022.

Metnin Okunuşu:

Sanma ey hâce ki senden zer ü sîm isterler

Yevme lâ yenfau'da kalb-i selîm isterler

Unudub bildiğini 'ârif isen nâ-dân ol

Bezm-i vahdetde ne 'ilm ü ne alîm isterler

Harem-i ma'nîde bî-gâneye yol vermezler

Âşinâ-yı ezeli yâr-i kadîm isterler

Cürmüne mu'terif ol tâate mağrûr olma

Ki şifâ-hâne-i hikmetde sakîm isterler

Kible-i ma'nîyi fehm eylemeyen kec-revler

Sehv ile secde idûb ecr-i azîm isterler

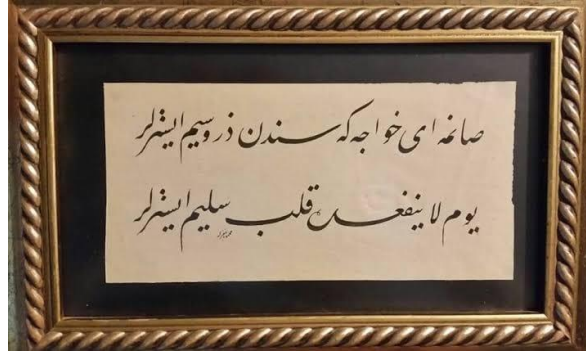
Ezber et kıssa-i esrâr-ı dili ey Rûhî

Hâzır ol bezm-i İlâhî'de nedîm isterler

Betül Bilgin⁴⁷² tarafından tuğra sülüs hatla, şiir ise celî divanî hatla yazılmıştır. Şiirin nesre aktarımı şöyledir: “Ey hoca! Sanma ki senden altın ve gümüş isterler. O hiçbir şeyden fayda olmayan günde, sadece dosdoğru bir kalp isterler. Bildiklerini unutup, arif isen de cahil ol. O birlik meclisinde, senden ne ilim, ne de âlim olmanı isterler. Böyle çokluklara gerek yoktur orada. O mana haremine yabancıları almazlar. Taa ezelden tanıdık olan çok eski dostları isterler. Günahlarını itiraf et ve ibadetlerinle gururlanma. Ki hikmetler hastanesine sadece hasta olanları isterler. Mana kiblesini idrak edemeyen eğri gidişli kimseler, kazara bir secdeye gider sonra karşılığında en büyük mükafatları isterler.

⁴⁷² Betül Bilgin 1968 yılında Adapazarı'nı da doğmuştur. Mimar Sinan Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü Hat ve Tezhip atölyesinden 1989 yılında mezun olmuştur. 1991 senesinde aynı Üniversitenin Hat Ana Sanat Dalı'nda “ Divani Yazının Tarihi Gelişimi ve Karakteri” konulu tezi ile yüksek lisansını tamamlamıştır. 2011 yılından itibaren Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk Sanatları Bölümü'nde Öğretim Görevlisi olarak görev yapmaktadır. Bkz. <https://bbilgin.fsm.edu.tr/> Erişim 28.03.2023.

Ezber et gönül sırlarını anlatan kıssayı ey Rûhî, Hazır ol, İlâhî mecliste güzel şeyler anlatan kişileri isterler. Güzel şeyler yap ki o mecliste anlatacakların da güzel olsun.⁴⁷³

Resim 134. Mahmud Bedreddin Yazır’a Ait Bir Levha. ⁴⁷⁴

Mahmud Bedreddin Yazır⁴⁷⁵ tarafından ta‘lik hatla yazılmıştır.

Resim 135 Osman Özçay’a Ait Bir Levha. ⁴⁷⁶

Metnin Okunuşu:

Sanma ey hâce ki senden zer ü sîm isterler

Yevme lâ yenfau'da kalb-i selîm isterler

Osman Özçay⁴⁷⁷ tarafından H.1436/M.2014 tarihinde celî sülûs hatla yazılmıştır. Şiirden şöyle bir anlam ortaya çıkmaktadır: “Ey Hoca, ey efendi! Sanma ki senden altın ve gümüş isterler. O hiçbir şeyden fayda olmayan günde tertemiz, dosdoğru bir kalp isterler.”

⁴⁷³ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1965883080172182> Erişim 15.12.2022.

⁴⁷⁴ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1588687964558364> Erişim 17.08.2022.

⁴⁷⁵ Bu hattatın hayatı için bkz. 93. dipnot.

⁴⁷⁶ <https://ucvav.com/beyit-49-0> Erişim 07.09.2022.

⁴⁷⁷ Bu hattatın hayatı için bkz. 292. dipnot.

Beyitte Şuara suresinin 88-89 ayetleri iktibas edilmiştir. Şair beyitte ahirete temiz kalb ile gitmek gerektiğini vurgulamaktadır.

2.7.9. Niyâzî-i Mısırî

2.7.9.1. Hayatı

XVII. yüzyıl Halveti tarikatının Niyâziyye veya Mısriyye kolunun kurucusu, büyük bir sûfî tasavvuf edebiyatı ustası şairdir. Asıl adı Mehmet olup, 12 Rebiülevvel 1027 / 8 Şubat 1618'de Malatya'nın şimdiki adı Soğanlı köyü olan İşpozi kasabasında doğmuştur. Niyâzî ve Mısırî mahlasları ile tanınır. Mısır'da tahsilini yaptığından Mısırî mahlasını kullanmıştır.⁴⁷⁸

Sultan IV. Mehmet tarafından Lehistan seferine katılmış, hakkında ki iftiralar yüzünden Limni adasına sürgün edilmiştir. Burada onbeş yıl çileli bir hayat yaşamış, H. 1105 / M. 1693 yılında Limni adasında vefat etmiş olup türbesi de aynı adada bulunmaktadır.⁴⁷⁹

Arapça Eserleri; 1. *Mevâ'idü'l-irfân*, 2. *ed-Devretü'l-arşıyye fî ahkâmi'l-ferşıyye* (*Devre-i 'Arşıyye*), 3. *Tesbî'-i Kaşîde-i Bürde*, 4. *Tefsîru Fâtihati'l-Kitâb*, 5. *Mecâlis*'dir.

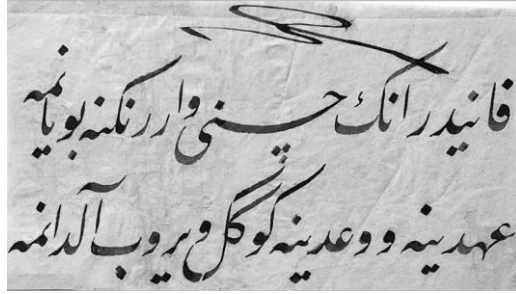
Türkçe Eserleri; 1. *Divan*, 2. *Tuhfetü'l-uşşâk*, 3. *Mecmua*, 4. *Risâle-i Es'ile ve Ecvibe-i Mutasavvıfâne* (*Risâle fî't-tasavvuf*), 5. *Risâle-i Devriyye*, 6. *Ta'bîrâtü'l-vâkıât*, 7. *Şerh-i Esmâü'l-hüsnâ* (*Esmâ-i Halvetiyye*), 8. *Şerh-i Nutk-ı Yûnus Emre*'dir.⁴⁸⁰

⁴⁷⁸ <https://www.turkedebiyati.org/niyazi-misri/> Erişim. 23.03.2023.

⁴⁷⁹ <https://www.turkedebiyati.org/niyazi-misri/> Erişim. 23.03.2023.

⁴⁸⁰ Mustafa Aşkar, "Niyâzî-i Mısırî", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2007, 33, 166-169.

2.7.9.2. Hat Levhalarında Niyâzî-i Mısırî'nin Şiirleri

Resim 136. Mustafa Halim Özyazıcı'ya Ait Bir Levha ⁴⁸¹

Metnin Okunuşu:

Fânîdir anın hüsnü var rengine boyanma

Ahdine ve va'dine gönül virüb aldanma

Mustafa Halim Özyazıcı⁴⁸² tarafından ta'lik hatla yazılmıştır. Şiirin nesre aktarımı şöyledir: “Geçicidir onun (dünyanın) güzelliği, var rengine boyanma. Yeminine, sözüne gönül verip aldanma.”

Şiir dünyadaki güzelliklerin sürekli değiştiğini ve geçici olduğunu ifade eder. Her şeyin zamanla değişebildiği ve dış görünüşün, maddi varlıkların veya dünyevi zevklerin kalıcı bir anlamı olmadığı vurgulanmıştır.

2.7.10. Bora Gazi Giray Han

2.7.10.1. Hayatı

1554'te doğmuştur. Kahramanlıklardan ötürü Bora lakabını almıştır. Devlet adamı, şair, besteci, hattattır. İyi bir medrese öğrenimi görmüştür. Şiirlerinde Gazâyî ve Han Gazi mahlaslarını kullanmıştır. 1580'de İranlılar tarafından Alamut Kalesi'nde tutsak edildi. 1585 yılında buradan kaçarak Erzurum'da bulunan Osman Paşa'nın yanına gelmiş ve onunla birlikte yeniden savaşlara katılmıştır. Osman Paşa'nın ölümünden sonra İstanbul'a gitti. Daha sonra Kırım Hanı olarak görevlendirilmiştir.⁴⁸³

⁴⁸¹ <http://osmanlicalisani.blogspot.com/2023/03/osmanlca-hat-levha-niyazi-i-msri.html> Erişim 14.06.2023.

⁴⁸² Bu hattatın hayatı için bkz. 140. dipnot.

⁴⁸³ Halil İnalcık, “Gazi Giray II”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 1996, 13, 451.

1597’de yapımın başlattığı Gazi Kirman Kalesi’ni tamamlayıp Kırım’a dönerken yolda vebaya yakalanarak vefat etmiştir. Mezarı Bahçesaray’da babası Devlet Giray’ın yanında Han Sarayı Camisi hazîresindeki türbesindedir.⁴⁸⁴

Hat ve mûsiki gibi sanatlarda mahir olan Gazi Giray’ın 1602’de Macar seferine katılıp kışı Peçuy’da geçirdiği sırada tarihçi Peçuylu İbrâhim’e kitâbet, ta’lik yazının incelikleri öğretmiştir. Şiirlerini Arapça, Farsça, Kırım ve Osmanlı Türkçeleri ile yazmıştır. Divan edebiyatının nazım şekilleriyle kaleme aldığı, özellikle mertlik ve kahramanlık duygularını terennüm eden şiirleri sayesinde Türk edebiyatının belli başlı hamâsî şairlerinden biri olarak tanınmıştır. Hicviyeleri de bulunmaktadır.⁴⁸⁵

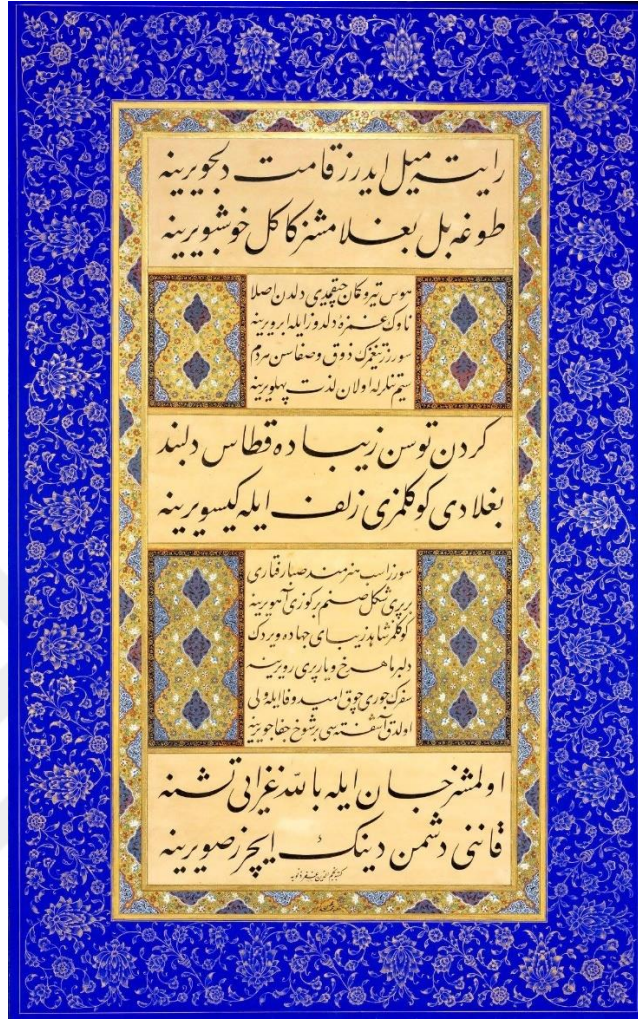
Bora Gazi Giray Han’ın eserleri arasında; 1. *Divan*, 2. *Gül ü Bülbül*. 3. *Kahve ile Bâde* vardır.⁴⁸⁶

⁴⁸⁴ İnalçık, “Gazi Giray II”, *TDV*, 452.

⁴⁸⁵ Mustafa İsmet Uzun, “Gazi Giray II”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 1996, 13, 452..

⁴⁸⁶ Uzun, “Gazi Giray II”, *TDV*, 453.

2.7.10.2. Hat Levhalarında Bora Gazi Giray Han'ın Şiirleri

Resim 137. Necmeddin Okyay'a Ait Bir Levha. ⁴⁸⁷

Metnin Okunuşu:

*Râyete meyl ideriz kâmet-i dil-cû yerine
Tûğa bel bağlamışız kâkül-i hoş-bû yerine*

*Heves-i tîr ü kemân çıkmadı dilden aslâ
Nâvek-i gamze-i dil-dûz ile ebrû yerine*

*Süreriz tîğimizin zevk u safâsın her dem
Sîm-tenlerle olan lezzet-i pehlû yerine*

⁴⁸⁷ <https://www.ketebe.org/eser/4210?ref=artist&id=690> Erişim 13.03.2022.

Gerden-i tevsen-i zîbâda kutâs-ı dil-bend

Bağladı gönlümüzi zülf ile gîsû yerine

Severiz esb-i hüner-mend-i sabâ-reftârı

Bir perî-şekl sanem bir gözi âhû yerine

Gönlümüz şâhid-i zîbâ-yı cihâda virdik

Dil-ber-i mâh-ruh u yâr-ı perî-rû yerine

Seferin cevri çok ümmîd-i vefâ ile velî

Olduk âşüftesi bir şûh-ı cefâ-cû yerine

Olmuşuz cân ile b'illâh Gazâyî teşne

Kanını düşmen-i dînin içeriz su yerine

Abdullah Karataş Koleksiyonu'nda bulunan bu levha Necmeddin Okyay⁴⁸⁸ tarafından H. 1361 / M. 1942-1943 tarihinde celi ta'lik ve ta'lik hatla yazılmıştır. Müzehhibi Muhsin Demironat olup, şiirden çıkan anlam şöyledir: “Sancağa meylederiz gönül çeken endam yerine. Tuğa bel bağlamışız hoş kokulu kâkül yerine. Ok ve yay hevesi hiç çıkmadı gönülden. Güzellerin gönül delici bakış okları ve yay gibi kaşları yerine. Her zaman kılıcımızın zevk ve sefasını süreriz. Gümüş tenlilerle yan yana olmanın lezzeti yerine. Güzel bir atın boynuna süs için takılan, gönül bağlayan kutas (öküz kuyruğu) Bağladı gönlümüzü, güzellerin zülûf ve saçları yerine. Severiz rüzgâr gibi uçan hünerli atı, Bir peri görünümlü, ceylan gözlü güzel yerine. Güzel cihad sevgilisine verdik gönlümüzü biz, Ay yüzlü dilber ve peri yüzlü sevgili yerine. Seferin eziyetleri çoktur vefa ümidi ile ama, Biz yine de onun delisi olduk, cefakar bir güzel yerine. Ey Gazâyî, Allah için candan susamışız biz. Din düşmanlarının kanını içeriz, su yerine.”⁴⁸⁹

⁴⁸⁸ Bu hattatın hayatı için bkz. 74. dipnot.

⁴⁸⁹ <https://alpaytekin.com/alinti/gazayi-ve-atsiza-ait-iki-epik-hamasi-gazel/> Erişim 22.02.2023.

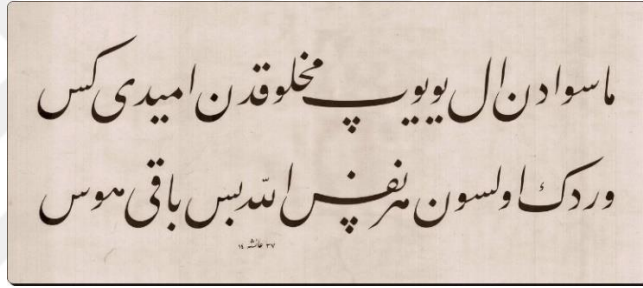
2.7.11. Yüsrî, Ahmed Yüsrî Efendi

2.7.11.1. Hayatı

H. 1046 / M. 1636-37 'de İstanbul'da doğmuştur. Kara Çelebizâde Mahmud Efendi'den mülazım olmuştur. Çeşitli medreselerde müderrislik yapmış ve 1688-89'da Şam payesiyle yükselterip 1690'da azlolunup 1694'te Şam kadısı olmuştur. Vefat tarihi, 1694 olup Şam'da Salahiye'de medfundur.

Ahmed Yüsrî Efendi'nin eserleri arasında; 1. *Münşeat'ı*, *Dîvân'ı*, 2. *Sadrü's-Şerî'a Ta'likât*, 3. *Mükeyyifât-ı Hamse-Esmâru'l-Eshâr*, 4. *Nasihatnâmesi* vardır.⁴⁹⁰

2.7.11.2. Hat Levhalarında Ahmed Yüsrî Efendi'nin Şiirleri

Resim 138. Ayşe Solak'a Ait Bir Levha.⁴⁹¹

Metnin Okunuşu:

Mâsivâdan el yuyup mahlûkdan ümmîdi kes

Virdün olsun her nefes Allâh bes bâkî heves

Ayşe Solak⁴⁹² tarafından ta'lik hatla yazılmıştır. Şiirde, onun dışındaki her şeyden elini çek. Yaratılmışlardan ümidini kes. Ve her nefeste söylediğin bu olsun: “Allah yeter, geriye kalanlar heves.” denilmiştir.

Şiirde kâmil insan olmanın yolu anlatılmıştır. Kişinin dünya meselelerinden ve dünyevi hırslardan uzaklaşarak Allah'a yönelmesini ifade etmektedir. Kişi, dünyanın

⁴⁹⁰ <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/yusri-ahmed-yusri-efendi> Erişim 25.03.2023.

⁴⁹¹ <https://www.ayseolak.com/galeri/> Erişim 09.10.2022.

⁴⁹² Bu hattatın hayatı için bkz. 177. dipnot.

geçici ve fani olduğunu kabul eder ve daha derin bir manevi huzuru keşfetmek için dünyevi bağlardan kopar.

2.8. XVIII. YÜZYIL

2.8.1. Erzurumlu İbrahim Hakkı

2.8.1.1. Hayatı

18 Mayıs 1703 tarihinde Erzurum'un Pasinler ilçesinde doğmuştur. Babası Derviş Osman Efendi, annesi Hasankale eşrafından Dede Mahmud'un kızı Şerife Hanife Hanım'dır. İlk dinî eğitimini babası Derviş Osman'dan aldıktan sonra Erzurum Müftüsü şair Hâzik Mehmet Efendi olmak üzere önemli âlimlerden Arapça ve Farsça ile hem de diğer İslami ilimleri okuyarak tahsilini tamamlamıştır.⁴⁹³ İyi eğitim görmüş olan Babası Derviş Osman Efendi (Hakîrullah) hacca giderken uğradığı Tillo'da İsmail Fakîrullah'a intisab ederek buraya yerleşmiştir. Tillo'ya babasının yanına gelen İbrahim Hakkı, burada babasından naklî ilimleri, Molla Mehmed el-Suhranî'den başta matematik ve astronomi olmak üzere akli ilimleri tahsil etmiştir. İbrahim Hakkı, babasının H. 1132 / M.1720 yılında vefatı üzerine Erzurum'a, amcasının yanına dönerek sekiz yıl tahsil dönemi geçirmiştir. İbrahim Hakkı H. 1141 / M. 1728-29 yılında Tillo'ya giderek şeyhin, babası için yaptırdığı hücreye yerleşerek tasavvufa intisab etmiştir. H. 1147 / M. 1734'de şeyhinin ölümüne kadar orada kalıp kendisine hizmet etmiştir.⁴⁹⁴

İstanbul'da I. Mahmud'un iltifatına mazhar olarak müderrislik payesi verilen İbrahim Hakkı, ders okutması şartıyla Erzurum'daki Abdurrahman Gazi Dede Tekkesi'nin zaviyedarlığı tevcih edilmiştir.⁴⁹⁵

1763'te tekrar Tillo'ya giden İbrahim Hakkı, H. 1119 / M. 1780 tarihinde burada vefat etmiş ve şeyhinin yanına defnedilmiştir.⁴⁹⁶

⁴⁹³ Mustafa Çağrı, "İbrâhim Hakkı Erzurûmî", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2000, 21, 305..

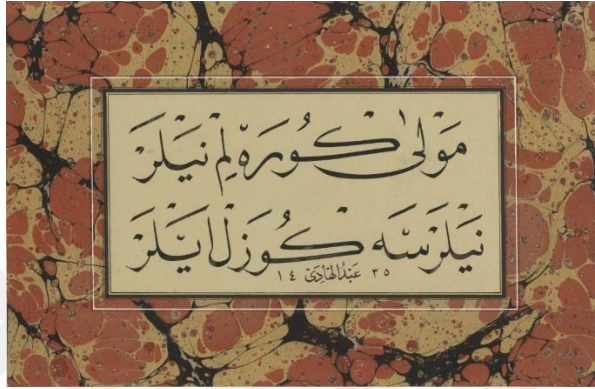
⁴⁹⁴ Çağrı, "İbrâhim Hakkı Erzurûmî", *TDV*, 305.

⁴⁹⁵ Çağrı, "İbrâhim Hakkı Erzurûmî", *TDV* 306.

⁴⁹⁶ Çağrı, "İbrâhim Hakkı Erzurûmî", *TDV* 306.

Erzurumlu İbrahim Hakkı'nın çok sayıda eseri vardır. Bazıları şunlardır: 1. *Divan* 2. *Mârifetnâme*, 3. *Mecmûatü'l-irfâniyye*, 4. *İnsâniyye*, 5. *Mecmûatü'l-meânî* (*Mecmûatü'l-Hakkî*), 6. *Meşâriku'l-yûh*, 7. *Sefînetü'r-rûh min vâridâtî'l-fütûh*, 8. *Kenzü'l-fütûh*, 9. *Defînetü'r-rûh*, 10. *Rûhu'ş-şürûh*, 11. *Urvetü'l-İslâm*, 12. *Hey'etü'l-İslâm*, 13. *Tuhfetü'l-kirâm*, 14. *Nuhbetü'l-keâm*, 15. *Ülfetü'l-enâm*.⁴⁹⁷

2.8.1.2. Hat Levhalarında Erzurumlu İbrahim Hakkı'nın Şiirleri

Resim 139. Abdülhadi (Erol Dönmez)'e Ait Bir Levha.⁴⁹⁸

Metnin Okunuşu: *Mevlâ Görelim Neyler, Neylerse Güzel Eyleyler*

Abdülhadi (Erol Dönmez)⁴⁹⁹ tarafından nesih hatla yazılmıştır.

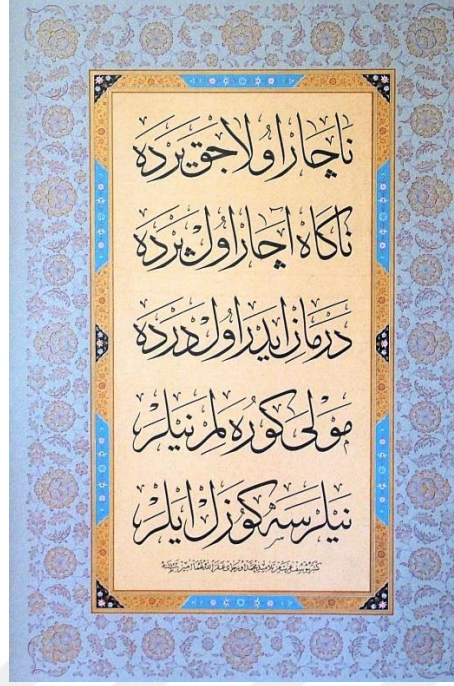
Resim 140. Yusuf Bilen'e Ait Bir Levha.⁵⁰⁰

⁴⁹⁷ Çağrı, "İbrâhim Hakkı Erzurûmî", TDV 309-311.

⁴⁹⁸ <https://tr.pinterest.com/pin/798755683895746245/> Erişim 11.06.2022.

⁴⁹⁹ Bu hattatın hayatı için bkz. 121. dipnot.

⁵⁰⁰ <https://www.tellalzadeantiques.com/en/product/3242943/yusuf-bilen-tarih-hicri-1423-siir-cel-sulus-hat-ile-nacar-kalacak-yerde-de>

Resim 141. Yusuf Bilen'e Ait Bir Levha⁵⁰¹

Metnin Okunuşu:

*Naçar kalacak yerde
nagah açar ol perde
derman ider ol derde
Mevla görelim neyler
Neylerse güzel eyler*

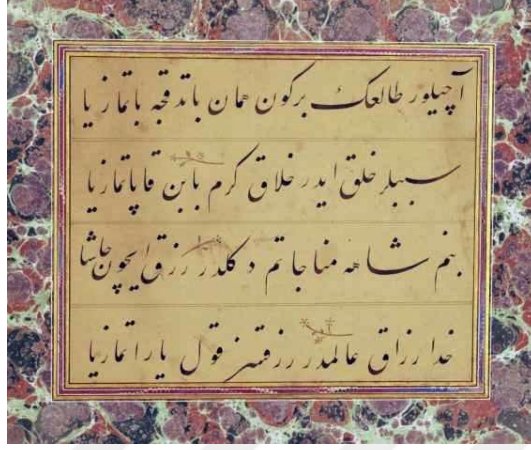
22x37 ebadında ki bu levha Yusuf Bilen⁵⁰² tarafından celî sülüs hatla H. 1423 M. 2002 yılında yazılmıştır. Şiirden ortaya çıkan anlam şu şekildedir: Kul çaresiz bir hale

⁵⁰¹ <https://twitter.com/YusufBilen25/status/1276203528546025472> Erişim 20.09.2022.

⁵⁰² Doç. Dr. Yusuf Bilen, 1970 yılında Erzurum'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Erzurum'da tamamladı. 1996 yılında Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği Bölümü'nden mezun oldu. Bir müddet sınıf öğretmenliği yaptıktan sonra 1998 yılında Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü'nde araştırma görevlisi oldu. 2001 yılında "Hattat Mustafa Halim Özyazıcı, Hayatı, Sanatı ve Eserleri" konulu yüksek lisans tezi hazırladı. 2004 yılında Hattat Mehmed Özçay'dan sülüs-nesih yazılarında icâzetnâme aldı. 2010 yılında "Hattat Mehmed Şevki Efendi ve Sülüs-Nesih Hat Ekolü" çalışması ile doktorasını bitirdi. "Erzurumlu Hattat Şevket Özdem Efendi" ve "Hat Sanatı Eğitim Ve Öğretiminde Hoca Talebe Münasebeti" konulu makaleleri olan Bilen, Erzurumlu İbrahim Hakkı Sempozyumu çerçevesinde Erzurumlu İbrahim Hakkı'nın Tefvîznâme şiirini nesih hatla yazarak "Tefvîznâme" isimli bir kitap hazırladı. Ayrıca birçok kültür ve sanat dergisinde sanata dair yazılar yazmaktadır. Yurt içinde ve yurt dışında pekçok sergiye katıldı. Halen Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk Sanatları Bölümü Hat Sanatı Anasanat Dalı'nda görevine devam etmektedir. Bkz. <https://w3.sdu.edu.tr/personel/09074> Erişim 18.01.2023.

Bkz. <https://www.ktsv.com.tr/sanatkarlar/2608-yusuf-bilen> Erişim 18.01.2023.

düştüğünde, İlahi rahmetten kendisine bir perde açılır ve derdine derman yetiştirilir. Çünkü O, neylerse dermanı da güzel eyler. Hiçbir durumda ümitsizliğe düşmeye gerek yoktur, çünkü Allah, yardımını, hiç umulmadık anda, en zor zamanda, ansızın eriştirir.

Resim 142. Hattatı Bilinmemektedir.⁵⁰³

Metnin Okunuşu:

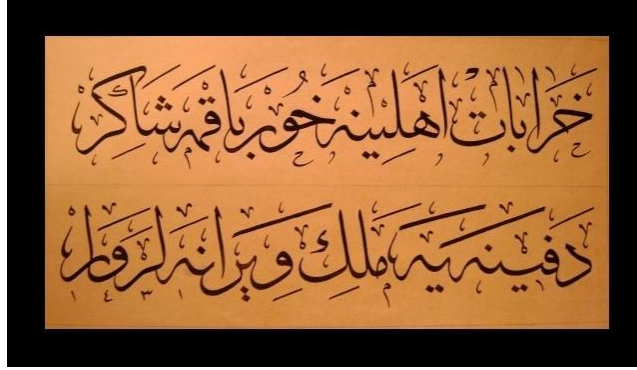
*Açılır tâli'ün bir gün hemân batdıkca batmaz ya
Sebebler halk ider Hallâk kerem bâbın kapatmaz ya
Benim şâha münâcâtım değüldür rızk için hâşâ
Hüdâ rezzâk-ı âlemdür rızksız kul yaratmaz ya*

Hattatı bilinmeyen bu levha ta'lik hatla yazılmıştır. Şiirin nesre aktarımı şöyledir: “Açılır talihin bir gün, böyle hemen battıkça batmaz ya. Yaradan, Sebepler yaratır cömertlik kapısını kapatmaz ya. Benim şaha yalvarışım rızık için değildir asla. Allah bütün âlemin rızkını verendir, rızksız kul yaratmaz ya.”

İnsanın kaderindeki olumsuzluklar veya felaketler geçici olup sürekli bir şekilde devam etmez. İbrahim Hakkı burada kötü günlerin ardından mutlaka iyi günler geleceği düşüncesini ifade etmektedir. İkinci dizede, sebepler insanlar tarafından yaratılır, ancak gerçek nedenler ve sonuçlar Allah'a aittir. Allah'ın kerem kapısını hiç kimse kapatamaz, O'nun takdiri her şeyin üzerindedir düşüncesi dile getirilmiştir. Üçüncü dizede İbrahim Hakkı'nın yakarışı sadece dünyevi kazançlar için değildir, yani sadece maddi rızık için Allah'a yalvarmaz. Burada “Benim yakarışım sadece rızık için değil, Allah'a olan bağlılığım ve niyazım içindir” demektedir. Dördüncü dizede ise, Allah, tüm varlıklara

⁵⁰³ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2754327754661040>

rızık veren ve ihtiyaçlarını karşılayan sonsuz merhamet sahibidir. Allah, rızık vermeden hiçbir kulu yaratmaz anlamını ifade etmektedir. Bu şiirde İbrahim Hakkı insanın kaderini, Allah'ın merhametini ve rızıkını konu edinmiştir.

Resim 143. Hattatı Bilinmemektedir.⁵⁰⁴

Metnin Okunuşu:

Harâbât ehline hor bakma Şâkir

Defîneye mâlik vîrâneler var

Hattatı bilinmeyen bu levha celî sülûs hatla yazılmıştır. Hattat “defineye mâlik” yerine “melik” yazmıştır. Şiirden şöyle bir mana ortaya çıkmaktadır. Harap yerleri mesken tutmuş kimselere hor bakma ey Şakir! Defineye sahip viraneler var.

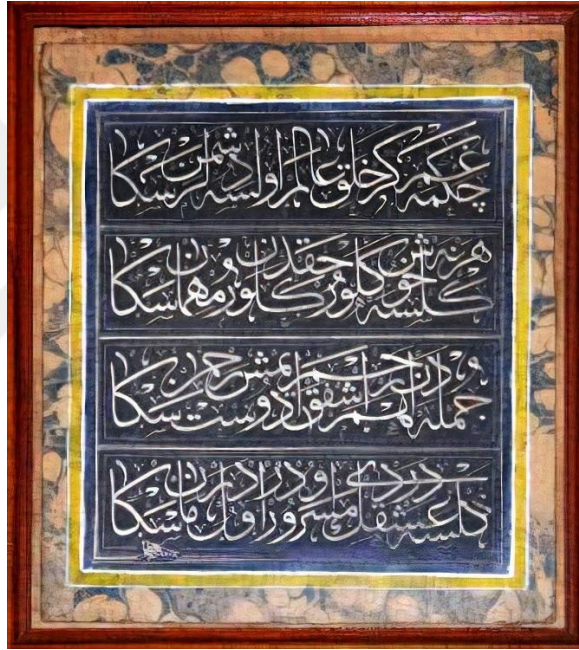
Defineler genellikle yıkılmış, harap olmuş yerlerde bulunur. Ola ki hor baktığın kişi de özünde bir hazine taşıyabilir. Bu şiirle ilgili şöyle bir menkıbe anlatılmaktadır:

“İbrahim Hakkı Hazretleri'nin Şakir ve Zakir adında iki oğlu vardır. İbrahim Hakkı'nın küçük oğlu Zakir, itibarını kaybetmek üzeredir. Dindarlık seviyesi yüksek olan Pasinler halkı Zakir'in sürekli meyhaneye gitmesine sinirlenirlermiş. Zakir gününü meyhanede geçirir. Şakir ise babası gibi dindardır. Babası Zakir'in meyhane borcunu ödemek üzere meyhaneci ile görüşür. Meyhaneci, İbrahim Hakkı'ya “Zakir'in hiç bir şekilde bana borcu yoktur. Çünkü Zakir akşama kadar şarap içer. Ertesi gün gelince, onun şarap içtiği fıçıyı dolu halde bulurum.” der. Bu cevabı alan İbrahim Hakkı Hazretleri, Zakir'in artık bir ermiş olduğuna kanaat getirir.”⁵⁰⁵

⁵⁰⁴ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2671506142943202> Erişim 26.09.2022.

⁵⁰⁵ <https://www.huriradegazetesi.com.tr/harabat-ehlini-hor-gorme-sakir-defineye-malik-viraneler-var> Erişim 20.04.2023.

Diğer bir rivayet şöyledir: “Bir gün İbrahim Hakkı Hazretleri,. Sabah namazından önce iki oğlunu imtihan etmek amacıyla yanına alarak kaleye çıkar. İbrahim Hakkı önce büyük oğlu Şakir'e dönerek, “Oğlum Şakir kendini burçtan aşağı at” der. Şakir korkar, babasının isteğini yerine getiremez. Daha sonra küçük oğluna döner, aynı teklifi ona da yapar. Zakir, hiç gözünü kırpmadan babasının sözünü dinler ve kendisini kalenin burcundan aşağı atar. Tam o esnada otuz dokuz güvercin ortaya çıkar. Bu otuz dokuza bir de Zakir ilave olur ve kırk olurlar. Böylece Zakir kırklara karışmış olur. İbrahim Hakkı Hazretleri diğer oğlu Şakir'e dönerek şöyle söyler: “Harabat ehline hor bakma Şakir Defineye malik viraneler var.” O günden sonra kırklara karışmış olan Zakir'i kimseler göremez.”⁵⁰⁶

Resim 144. Feyhaman Duran’a Ait Bir Levha.⁵⁰⁷

Metnin Okunuşu:

*Çekme gam ger halk-ı âlem olsalar düşman sana
Her ne gelse hoş gelür Hak’dan gelür mihmân sana
Cümleden erham hem eşfâk dost imiş Rahmân sana
Gelse aşkın derdi mesrûr ol odur dermân sana*

⁵⁰⁶ <https://www.huriradegazetesi.com.tr/harabat-ehlini-hor-gorme-sakir-defineye-malik-viraneler-var> Erişim 20.04.2023.

⁵⁰⁷ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1762805283813297> Erişim 14.08.2022.

Feyhaman Duran⁵⁰⁸ tarafında sülüs hatla yazılmıştır. Şiirin nesre aktarımı şöyledir: “Dünya halkı sana düşman olsa da Gam çekme. Hak’tan misafir gelir sana, her ne gelse hoş gelir. Rahman sana herkesten merhametli ve şefkatli dost imiş. Aşkın derdi gelirse mutlu ol , derman odur sana.”

Bu şiirde aktarılacak istenenler şöyledir: Eğer bütün insanlar düşman olsa ve sana kötülük etmeye çalışsalar bile, sen gam çekme. Bu, aşkın gücüyle mümkün olur. Aşk, insana iç huzurunu ve sükûnetini verir, böylece düşmanlık veya olumsuzluklar karşısında etkilenmez. Her ne gelirse gelsin, hoş karşıla, çünkü her şey Allah'tan gelir ve O'nun rızası doğrultusunda gerçekleşir. Her şeyin içinde en merhametli ve şefkatli olan yalnızca Rahman, yani Allah'tır. O, tüm varlıkların dostudur. Aşk, insanı bu gerçeği anlamaya ve tüm yaratılanlara merhametle yaklaşmaya yönlendirir. Aşkın getirdiği her türlü zorluk ve acı, seni mutlu eder çünkü o, şifa ve çarelerin kaynağıdır. Bu dizelerde Allah aşkının, insanın iç dünyasını nasıl dönüştürebileceği ve ona huzur, sevgi ve anlayış getirebileceği vurgulanmaktadır.

2.8.2. Cihangîr, III. Mustafa

2.8.2.1. Hayatı

1717 tarihinde doğmuştur. III. Ahmed'in ve Mihrişah Sultan'ın oğludur. Lâle Devrine girilirken doğan III. Mustafa, bu renkli ortamın yenilikçi ve değişik havası içinde büyümüştür. Babasının 1730 yılında Patrona Halil isyanı neticesinde padişahlıktan çekilmesinden sonra yirmi yedi yıl kafes hayatı yaşamıştır. Amcasının oğlu III. Osman'ın ölümü üzerine H. 1171 / M. 1757), yılında tahta geçmiştir. 21 Ocak 1774'te vefat etmiştir.⁵⁰⁹

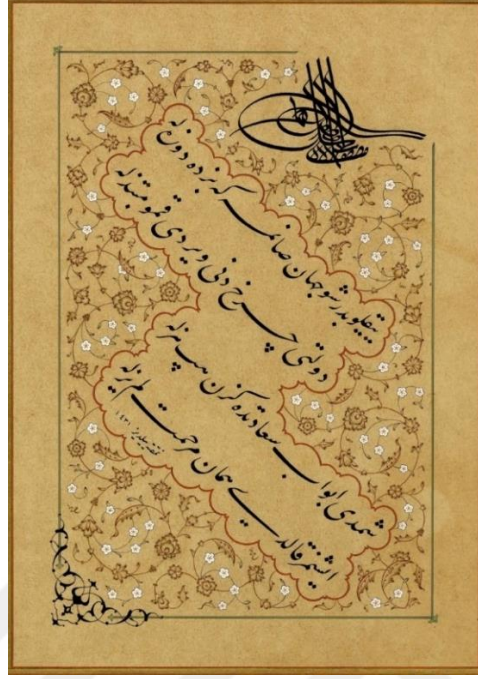
III. Mustafa, yazdığı şiirlerde "Cihângîr" mahlasını kullanmıştır. Şiirlerinde yaşadığı dönemin umutsuzluklarını görmek mümkündür. Padişah bu örneklerde devlet adamlarının yetersizliğinden, iyi yetişmiş olanların azlığından şikâyet etmiş ve devletin eski gücüne kavuşturulmasını pek imkân dahilinde görmemiştir.⁵¹⁰

⁵⁰⁸ Bu hattatın hayatı için bkz. 362. dipnot.

⁵⁰⁹ <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/cihangir-iii-mustafa> Erişim 30.01.2023

⁵¹⁰ <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/cihangir-iii-mustafa> Erişim 30.01.2023

2.8.2.2. Hat Levhalarında III. Mustafa'nın Şiirleri

Resim 145. Yıldız Zenbil'e Ait Bir Levha.⁵¹¹

Metnin Okunuşu:

*Yıkılıbdur şu cihân sanma ki bizde düzele
Devleti çerh-i denî virdi kamu mübtezele
Şimdi ebvâb-ı sa'âdetde gezen hep hazele
İşimiz kaldı hemân merhamet-i Lem-yezel'e*

Yıldız Zenbil⁵¹² tarafında ta'lik hatla yazılmıştır. Şiirden şöyle bir anlam ortaya çıkmaktadır: “Dünya yıkılıp gidiyor, sanma bizim zamanımızda düzeleceğini. Bir de felek, devleti büsbütün aşağılık (vurdumduymaz) kimselerin eline verdi. Şimdi saadet kapılarında bulunanlar soysuz, vicdansız kişiler. İşimiz artık Allah'ın merhametine kaldı.”

Sultan III. Mustafa'nın bu nazmı Osmanlı tahtına oturduğu zaman söylediği rivayet edilmektedir. Bu şiirin yazılmasına neden olan ise gücü zayıflayan devletin düzeltilip

⁵¹¹ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.804740712953097/876834305743737/> Erişim 17.05.2022.

⁵¹² Hattatın biyografisine ulaşılammıştır.

eski gücüne kavuşturulması için yetişmiş tecrübeli ve güvenilir devlet adamlarının yokluğudur. Padişah, bu durumu görünce ümitsizlik içinde bu şiiri yazmıştır.⁵¹³

2.8.3. Nâbî

2.8.3.1. Hayatı

H. 1052 / M. 1642) yılında Şanlıurfa da doğmuştur. Asıl adı Yûsuf'tur. Nâbî mahlasıyla bilinmektedir. Çocukluğunu ve ilk gençlik yıllarını Urfa'da geçiren Nâbî'nin burada iyi bir eğitim aldığı, Arapça ve Farsça öğrendiği anlaşılmaktadır. Daha sonra yolu İstanbul'a düşer. İstanbul'da geçirdiği dönemde birçok önemli isimle arkadaşlıkları olmuş, sarayla da bazı ilişkiler kurmuştur. Bunun da etkisiyle, Halep'te yaklaşık 25 yıl devletin sağladığı imkânlarla rahat bir hayat sürdürmüştür.⁵¹⁴ 1124 (1712) yılında vefat etmiş, Üsküdar'da Karacaahmet Mezarlığına defnedilmiştir.⁵¹⁵

Nâbî Osmanlı'nın duraklama devrinde yaşamış bir şairdir, yönetim ve toplumdaki bozukluklara şahit olmuştur. Çevresindeki bu olumsuz durum onu didaktik şiir yazmaya itmiş, eserlerinde devleti, sosyal hayatı ve toplumu eleştirmesine sebep olmuştur.⁵¹⁶

Manzum Eserleri: 1. *Divan*, 2. *Dîvânçe*, 3. *Hayriyye*, 4. *Tercüme-i Hadîs-i Erbaîn*, 5. *Hayrâbâd*, 6. *Surnâme*'dir⁵¹⁷

Mensur Eserleri: 1. *Tuhfetü'l-Haremeyn*, 2. *Münşeat*, 3. *Fetihnâme-i Kamaniçe*, 4. *Zeyl-i Siyer-i Veysî*'dir.⁵¹⁸

⁵¹³ İsmail Avcı, “‘Yıkılıp dur Bu Cihân Sanma ki Bizde Düzele’”: Sultan III. Mustafa'nın Meşhur Nazmına Yazılan Nazireler”, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 61, 1, (2021), 65.

⁵¹⁴ Abdülkadir Karahan, “Nâbî”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2006, 32, 258.

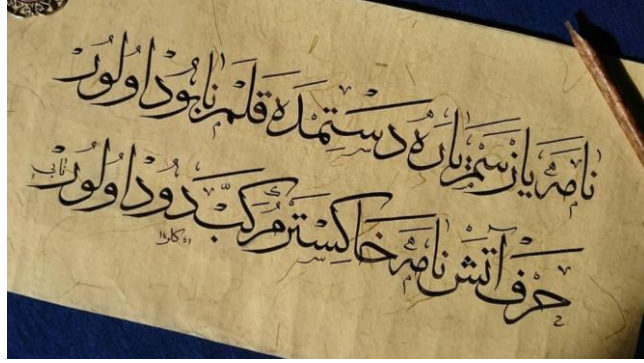
⁵¹⁵ Karahan, “Nâbî”, *TDV*, 259.

⁵¹⁶ Karahan, “Nâbî”, *TDV*, 259.

⁵¹⁷ Karahan, “Nâbî”, *TDV*, 259.

⁵¹⁸ Karahan, “Nâbî”, *TDV*, 260.

2.8.3.2. Hat Levhalarında Nâbî'nin Şiirleri

Resim 146. Güler Baybura'ya Ait Bir Levha.⁵¹⁹

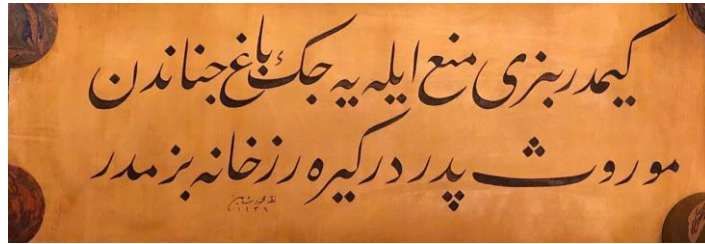
Metnin Okunuşu:

Nâme yazsam yâre destimde kalem nâ-bûd olur

Harf âteş nâme hâkister mürekkeb dûd olur

Güler Baybura⁵²⁰ tarafından sülüs hatla yazılmıştır. Şiirde “Mektup yazsam yare elimde kalem yok olur. Harf ateş, mektup kül, mürekkep duman olur.”⁵²¹ denilmiştir.

Şair, duygularını ifade etmek, sevgilisine olan hasretini dile getirmek için mektup yazmak ister. Burada harfler ateşe dönüşür, mektup kül olurken, mürekkep de duman olur. Bu ifadeler, mektubun içerdiği duyguların, tutkuların, aşkın yoğunluğunu ve yoğunluğunun yok oluşunu anlatmaktadır. Mektup yazmak için kullanılacak olan malzemelerin hepsi sembolik bir şekilde yok olmaktadır, yani şairin duygularını ifade etme çabası da böylece imkansızlaşmaktadır. Böylece şair sevgilisine olan duygularını ifade etmek istemesine rağmen bunun gerçekleşmemesinden yakınmaktadır.

Resim 147. Mahmut Şahin'e Ait Bir Levha.⁵²²

⁵¹⁹ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/4081661595260976/> Erişim 21.09.2022.

⁵²⁰ Hattatın biyografisine ulaşıl原因amıştır.

⁵²¹ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/4081661595260976/> Erişim 21.09.2022.

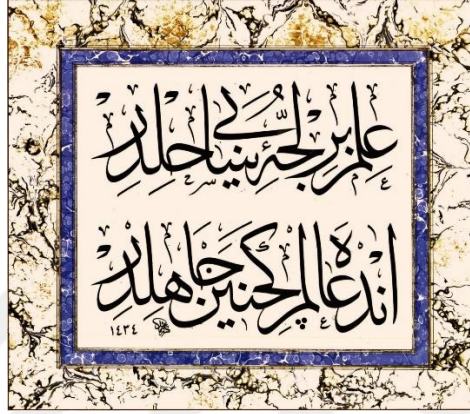
⁵²² <http://osmanlicalisani.blogspot.com/2023/01/osmanlca-hat-levha-nabi-kimdr-bim-men.html> Erişim 15.06.2023.

Metnin Okunuşu:

Kimdür bizi men' eyleyecek bâğ-ı cinândan

Mevrûs-ı pederdür girerüz hâne bizümdür

Mahmut Şahin⁵²³ tarafından ta'lik hatla yazılmıştır. Şiirin dili Türkçe olup, anlamı şöyledir: “Cennet bahçelerine girmekten bizi alıkoyacak kimdir? Âdem babamızdan orası bize miras kalmıştır. Bizim hanemizdir, gireriz.”

Resim 148. İsmail Kanbaz’a Ait Bir Levha.⁵²⁴

Metnin Okunuşu:

İlm bir lücce-i bî-sâhildür

Anda ‘âlim geçinen câhildür

İsmail Kanbaz⁵²⁵ tarafından celî sülüs hatla yazılmıştır. Ebrucusu Nuriye Üner’dir. Şiirin nesre aktarımı şöyledir. “İlim, sahili olmayan engin bir denizdir. Onda âlim geçinen, cahildir.”

⁵²³ Mahmut Şahin 1973 yılında Almanya’nın Duisburg şehrinde dünyaya gelmiştir. İlk ve orta öğrenimini İstanbul’da tamamlamıştır. 1991–1993 yılları arasında Caferağa Medresesi’nde Hattat Aydın Ergün’den rik’a dersleri almıştır. 1993–2002 yılları arasında Hekimoğlu Ali Paşa Camii’nde Hattat Hüseyin Kutlu’dan sülüs ve nesih meşk etmiş ve 2002’de sülüs-nesih yazı türlerinden icazet almıştır. 2000–2004 yılları arasında Süleymaniye Kütüphanesi’nde Hattat Prof. Dr. Ali Alparslan’dan talik yazısını meşk etmiş ve 2004’te icazet almıştır. Bkz. <https://www.ketebe.org/en/artist/mahmut-sahin-3615> Erişim 30.03.2023.

⁵²⁴ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/3606784496082024> Erişim 11.12.2022.

⁵²⁵ İsmail Kanbaz 1976 yılında Şanlıurfa’da doğmuştur. 1994 yılında Şanlıurfa İmam-Hatip Lisesi’nden, 2000 yılında Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nden mezun olmuştur. Hüsn-i Hat çalışmalarına Hattat Mehmet Memiş Bey’in 1993’te Şanlıurfa’ya gelişiyle başlamış, Mehmet Bey’in Rızvaniye külliyesindeki derslerine devam ederek sülüs ve nesih meşketmiştir. 2010 yılında Hattat Mehmet Memiş Bey’den sülüs-nesih dalında icazet almıştır. Bkz. <https://www.ketebe.org/sanatkar/ismail-kanbaz-3581> Erişim 20.01.2023.

Nâbî bu beytinde; ilmin, bilginin, canlıların özellikle de insanın sonsuza kadar bilme ve öğrenme ihtiyacını dile getirmektedir. Bu sebeple şair ilmi sahili olmayan bir denize benzetmektedir. Zira; ilim sahili olmayan bir denizse, bilgi dediğimiz olgu da evren var oldukça yeni yeni şekillerle var olacaktır demektir.⁵²⁶

Resim 149. İbrahim Halil Umuç'a Ait Bir Levha.⁵²⁷

Metnin Okunuşu:

İtme 'âr oku öğren ehlinden

Her şeyin 'ilmi güzel cehlinden

İbrahim Halil Umuç⁵²⁸ tarafından celî sülüs hatla yazılmıştır. Ebrucu Nuriye Üner'dir. Şiirin günümüz Türkçe'sine çevirisi şöyledir: “Bir şeyi bilmemekten dolayı ar etme (utanma). Oku, ehlinden (ilim sahibinden) öğren. Her şeyin ilmi, cehlinden daha güzeldir.”

Bir şeyi bilmemekten utanmamak gerekir ve utanç duymadan öğrenmeye açık olmak, bilginin yolunda ilerlemek için önemlidir. İnsanlar her zaman her konuda bilgi sahibi olamazlar ve herkesin farklı yetenekleri, deneyimleri ve bilgi düzeyleri vardır. Utanç duymadan bilmediğimiz bir şeyi öğrenmeye açık olmak, kişisel gelişimimizi destekler ve kendimizi daha iyi bir konuma getirmemizi sağlar.

⁵²⁶ <https://urfahizmet.com/ilim-sahili-olmayan-bir-deniz-gibidir.html> Erişim 14.06.2023.

⁵²⁷ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/3606708222756318> Erişim 19.06.2022.

⁵²⁸ İbrahim Halil Umuç 1979 yılında Şanlıurfa'da doğmuştur. Hat sanatına 1995 yılında Mehmet Memiş Hoca'nın Rızvaniye Külliyesinde verdiği hat dersleriyle başlamıştır. 2006 yılında Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Eğitim Fakültesi Resim-İş Bölümünden mezun olmuştur. 2010 yılında Mehmet Memiş'ten sülüs ve nesih yazı türlerinden icazet almıştır. Bkz. <http://www.kalemguzeli.org/index.php?go=main&KNO=221> Erişim. 30.03.2023.

Bu şiir, cehaletin insanı sınırlayan bir faktör olduğunu ve bilginin ise insanı aydınlatan, güçlendiren bir kaynak olduğunu belirtir. Bilginin peşinden gitmek, kişinin kendini sürekli geliştirmesine, hayatını daha bilinçli bir şekilde yaşamasına ve çevresine katkı sağlamasına yardımcı olur.

Resim 150. Ömer Lütfi Efendi'ye Ait Bir Levha.⁵²⁹

Metnin Okunuşu:

Şer işe eyleme tahrîk-i kadem

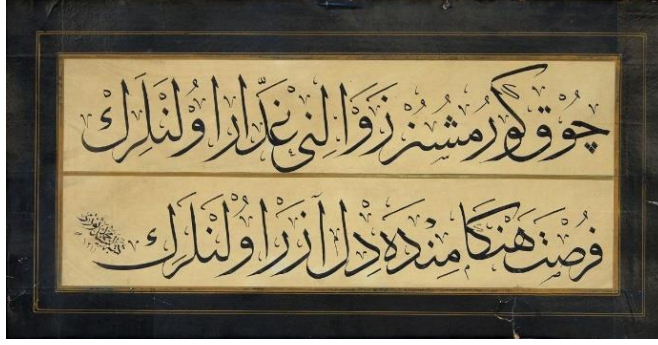
Bir elün hayrda olsun her dem

Ömer Lütfi Efendi⁵³⁰ tarafından ta'lik hatla yazılmıştır. Şiirde; “Kötü işe adım bile atma. Bir elin de her zaman hayır işlerde olsun.” denilmiştir.

Bu şiir, kişiyi kötü işlere yönelmekten vazgeçmeye ve her zaman iyi işlere katkıda bulunmaya teşvik eder. “Tahrîk-i kadem” ifadesi, adım atmak veya adım atmaktan kaçınmak anlamına gelir. Bu dizeler, kişinin doğru yolu seçmeyi ve iyilik yapmayı hatırlatırken, kötülüklerden uzak durmaya teşvik eder.

⁵²⁹ <https://osmanlicalisani.blogspot.com/2022/10/> Erişim 13.06.2023.

⁵³⁰ Ömer Lütfi bin Mehmed efendi, H. 1271 / M. 1854 yılında İzmir'de doğmuştur. Beldesindeki hattatlardan yazı mesk etmiş, Üsküdarlı Hasan Haşim efendinin İzmir'deki medresesine devam ederek icazet almıştır. Evvela izmir emlak ve müahharen muhasebe kalemine memur edilmiş daha sonra istifa ederek asıl mesleği olan hattatlıkla iştigal olmuştur. H. 1336 / M. 1917 yılında İzmir'de vefat etmiştir. Bkz. <http://hattatlarimiz.blogspot.com/2016/01/hattat-elhac-omer-lutfi-efendi.html> Erişim 01.07.2023.

Resim 151. Muhammed Nûrî el-Mısırî'ye Ait Bir Levha. ⁵³¹

Metnin Okunuşu:

Çok görmüşüz zevâlini gaddâr olanların

Fırsat hengâmında dil-âzâr olanların

Muhammed Nûrî el-Mısırî⁵³² tarafından sülüs hatla yazılmıştır. Şiirin ikinci mısraının aslı “hengâm-ı fırsâtında” şeklindedir. Şiirin nesre aktarımı şöyledir: “Ellerinde güç var iken insanlara zalimce davranan, fırsat buldukça insanların gönüllerini yıkanların zamanla işlerinin bozulduğunu ve çöküşe doğru gittiklerini çok görmüşüz.”

Resim 152. Mustafa Parıldar'a Ait Bir Levha. ⁵³³

⁵³¹ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1775358275891331> Erişim 28.06.2022.

⁵³² Muhammed Nûrî el-Mısırî, aslen Kudüslü olup, uzun müddet Kahire’de ikamet etmiştir. Medrese eğitimi için gittiği İstanbul’da “Mısırî” lâkabı ile anılmıştır. Kahire’deki tahsili esnâsında Ceza’îrî Hüseyin Dilâver Efendi’den sülüs ve nesih dersleri almış, İstanbul’da da Büyük Derviş Alî Efendi’den aklâm-ı sitte meşkederek icazet almıştır Sultan III. Ahmed tarafından Galata Sarayı’nın meşk hocalığına tayin edilmiştir. Topkapı Sarayı’nın hüsn-i hat muallimliği yapmıştır. Saray hattatlığından azledilince, Mısır’a dönerek yazı ve talebeye meşk vermekle meşgûl olmağa başlamış ve bu hal üzere iken H. 1162 / M. 1748 yılında orada vefat etmiştir. Bkz. <https://www.ketebe.org/sanatkar/muhammed-nuri-el-misri-841> Erişim 30.03.2023.

⁵³³ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1703239829769843> Erişim 27.07.2022.

Metnin Okunuşu:

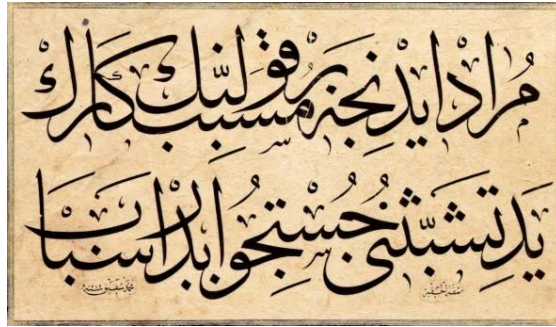
Eğerçi köhne meta'ız revâcımız yokdur

Revâca da o kadar ihtiyâcımız yokdur

Mustafa Parıldar⁵³⁴ tarafından ta'lik hatla yazılmıştır. Şiirde şair: “Eski bir eşya gibi pek revaç görmüyorsak da, bizim zaten revaç görmeye o kadar da ihtiyacımız yoktur.” demiştir.

Bu şiirde “zevâl” kelimesi, çöküş, yıkım veya düşüş anlamına gelirken, “gaddâr” ise zalim, merhametsiz bir kişiyi ifade eder. Dizelerde, şair, hayatta pek çok kötü davranışa, zalimliğe şahit olduğunu ifade ediyor. İkinci dizede ise “fırsat hengâmı” ifadesi kullanılmıştır. Bu ifade, uygun an, fırsat anlamına gelirken, “dil-âzâr” ise dil yakan, inciten, acımasız davranışları ifade eder. Şair, insanların fırsat bulduklarında dil yakan ve kötü davranışlar sergileyen kişiler olduğuna vurgu yapmaktadır.

Dizelerin genel anlamı, hayatta pek çok zalim ve merhametsiz kişinin olduğunu ve bazı insanların fırsat bulduklarında başkalarına zarar vermekten çekinmediklerini anlatır. Şair, bu tür insanların varlığını eleştirirken, insanlara daha merhametli ve adil olmalarını hatırlatır.

Resim 153. Mehmed Şefik Bey’e Ait Bir Levha.⁵³⁵

⁵³⁴ Mustafa Parıldar 1982’de Siverek’te doğmuştur. 2007 yılında Selçuk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk Sanatları Bölümü Hat Ana Sanat Dalı’ndan mezun olmuştur. İlk hat derslerine Hattat Hacı Alp’in yanında başlamış, Mehmet Memiş’ten sülüs ve nesih hatlarını meşk ederek 2010 yılında icâzet almıştır. Ünivesite yıllarında Hattat Hüseyin Öksüz’den rik’a, dîvânî, celî dîvânî ve ta’lik yazılarını meşk etmiştir. Bir süre Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi’nde uzman olarak görev yapmıştır. Bkz. <https://www.ketebe.org/sanatkar/mustafa-parildar-2113> Erişim 30.01.2022.

⁵³⁵ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1687347808025712> Erişim 20.09.2022.

Metnin Okunuşu:

Murâd idince müsebbib bir kulunun kârın

Yed-i teşebbüsünü cüst-ü-cû ider esbâb

Mehmed Şefik Bey⁵³⁶ tarafından celî sülûs hatla yazılmıştır. Şiirin nesre aktarımı şöyledir: “Müsebbibü’l-esbâb olan (sebepler icat eden) Allah bir kulunun işinin olmasını dilerse, Artık sebepler o adamın işe girişecek ellerini araştırmaya, sormaya başlar.”⁵³⁷

Allah bir kulunun işinin olmasını dilerse ona sebepler yaratır. Bununla birlikte, İslam öğretisine göre, Allah, bu iradesini gerçekleştirmek için insanlara sebepler kullanma yetkisi vermiştir. İnsanlar, istedikleri bir hedefe ulaşmak için çaba göstermeli, gereken sebepleri araştırmalı ve bunları kullanmalıdır.

Resim 154. Mahmûd Celâleddîn Efendi’ye Ait Bir Levha. ⁵³⁸

Metnin Okunuşu:

Erzâk-ı mukadderde tevakkuf yokdur

Taksîm-i Hüdâ’da tahallüf yokdur

Mahmûd Celâleddîn Efendi⁵³⁹ tarafından celî sülûs hatla yazılmıştır. Şiirde: “Takdir edilen rızıkta duraksama olmaz. Allah’ın taksiminde uygunsuzluk olmaz.” denilmiştir.

⁵³⁶ Mehmed Şefik Bey, Beşiktaş doğumlu olmakla birlikte altmış yaşında iken vefat ettiği yakınlarınınca belirtildiğinden bu tarih 1820 olarak kabul edilmektedir. Galata Sarayı’nın hat hocası Ali Vâsî Efendi’den sülûs-nesih yazılarını meşkederek icâzet almıştır. Şefik Bey, Mustafa İzzet Efendi’nin öğrencisi olmuş ve otuz yıl boyunca evin bir ferdi gibi yeni üstadının konağında ikamet etmiştir. Sultan Abdülmecid’in şahsî takdirleri dolayısıyla kendisine 11 Eylül 1849’da “rütbe-i hâcegânî” tevcih edilmiştir. Mehmed Şefik Bey sülûs, celî sülûs, nesih ve rika’ yazıları dışında ta’lik hattını Hafid-i Melek Paşa Ali Haydar Bey’den meşketmiştir. 1297 (1880) yılında vefât ederek Yahyâ Efendi Türbesi’nin hazîresine defnedilmiştir. Bkz. M. Uğur Derman, “Mehmed Şefik Bey”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, Ankara 2003, 28, 530-531.

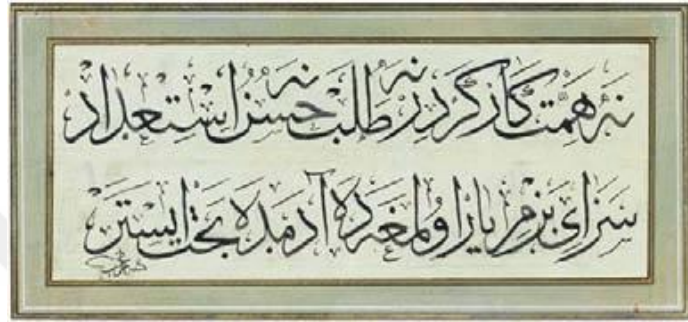
⁵³⁷ N. Ahmet Özalp, *Bilgelikler Divanı*, Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul 2012, 45.

⁵³⁸ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1626790420748118> Erişim 19.04.2022.

⁵³⁹ Bu hattatın hayatı için bkz. 254. dipnot.

“Erzak-ı mukadderde tevakkuf yoktur” dizesi, kaderde rızık için beklemek yoktur anlamına gelir. Yani, insanın rızıkı kaderinde belirlenmiştir ve onu beklemek veya durdurmak için bir sebep yoktur. Bu ifade, insanların rızıkını kazanmak için çaba sarf etmeleri gerektiğini vurgular.

“Taksim-i Hüda'da tahallüf yoktur” ifadesi ise Allah'ın paylaşımında tereddüt yoktur anlamına gelir. Burada, Allah'ın takdiri ve adaletinin kesin olduğu vurgulanır. İlahi adalet ve paylaşım konusunda uygunsuz bulmak veya itiraz etmek anlamsızdır.

Resim 155. Râgıp Tuğtekin'e Ait Bir Levha.⁵⁴⁰

Metnin Okunuşu:

Ne himmet kâr-gerdür ne taleb ne hüsn-i isti'dâd

Sezâ-yı bezm-i yâr olmağa da âdemde baht ister

Râgıp Tuğtekin⁵⁴¹ tarafından sülüs hatla yazılmıştır. Şiirde: “Ne gayret tesir eder, ne istemek, ne de kabiliyetin iyi olması. Yarın meclisine layık olmak için de insanda baht olması gerekir.”⁵⁴²

⁵⁴⁰ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1579389895488171> Erişim 19.08.2022.

⁵⁴¹ H. 1310/M. 1892 yılında İstanbul'un Cerrahpaşa semtinde dünyaya geldi. Rüşdî tahsili esnâsında mektebin resim hocası Şevket Bey(Dağ)'in teşviki ile resme yöneldi. Karakalem ve yağlı boya resimler yaptığı bu dönemde, bir yandan da Tapu ve Kadastro şeflerinden Müfid Bey'den sülüs, nesih ve rık'a meşkediyordu. Meşhur hattatların yazılarını taklit ederek, kısa zamanda mahâret kazandı.

Rüşdiye'yi bitirdikten sonra girdiği Sanayi'-i Nefise Mektebi'nin resim bölümünden mezun oldu. Uzun yıllar Afyonkarahisar Muallim Mektebi'nde resim hocalığı yaptı. Daha sonra bazı nâhiyelerde maarif müdürlüklerinde bulunup bilâhare tekaüde sevk edildi. Bundan sonra bir müddet Güzel Sanatlar Akademisi'nde yazı hocalığı yaptı. 1980 yılında, 88 yaşında olduğu hâlde vefât etti. <https://www.ketebe.org/sanatkar/ragip-tugtekin-720> Erişim 30.03.2023.

⁵⁴² <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1579389895488171> Erişim 19.08.2022.

2.8.4. Nedîm

2.8.4.1. Hayatı

İstanbul’da dünyaya gelmiştir. Doğum tarihi hakkında kesin bilgiler bulunmamakla birlikte 1681 yılında doğduğu tahmin edilmektedir. Asıl adı Ahmet olmasına rağmen Nedîm diye anılmıştır. “Nedîm” mahlasını ona İbrahim Paşa vermiştir.⁵⁴³

Annesi Saliha Hanım, İstanbul’un fethinden itibaren devlet hizmetinde bulunan Karaçelebizadeler ailesindendir.⁵⁴⁴ Nedîm, İstanbullu iki kazaskerzâdenin teşkil ettiği bir aileden olup İstanbul’da dünyaya gelmiştir. Anne ve baba tarafından aydın bir ailede yetişen Nedîm iyi bir eğitim görmüş, devrinin gerekli ilimlerini tahsil etmiş, Arapça ve Farsça’yı öğrenmiştir. Medrese tahsilinden sonra Şeyhülislâm Ebezâde Abdullah Efendi’nin de bulunduğu bir sınavı geçerek müderrislik mesleğinin ilk kademesi olan haric medresesi müderrisliğini elde etmiştir.⁵⁴⁵

Nedîm, XVIII. yüzyılın kendine özgü üslubuyla tanınmıştır. Lale Devri döneminin bütün özellikleri Nedîm’in şiirlerinde yer alır.

Sekban Ali Paşa Medresesinde müderris iken Patrona Halil İsyanı patlak vermiştir. İsyân sırasında Nedîm’in akıbetinin ne olduğu konusunda değişik iddialar ileri sürülmüştür. Kaynaklarda şairin, söz konusu isyanı takip eden günlerde illet-i vehimeden veya içkiye düşkünlüğü nedeniyle titreme hastalığından öldüğüne dair bilgiler kayıtlıdır.⁵⁴⁶ Süleyman Sadeddin, Nedîm’in ihtilal esnasında korkudan evinin damına çıktığını ve oradan düşerek öldüğünü söylemektedir.⁵⁴⁷

Nedîm’in eserleri; 1-*Nedîm Dîvânı*, 2. *Sahâîfü’l-ahbâr*, 3. *Aynî Tarihi’dir*.⁵⁴⁸

⁵⁴³ Abdülbâki Gölpınarlı, *Devrine, Hayatına ve Edebî Şahsiyetiyle Tesirine Ait Önsöz, Kasideler, Kıt’a ve Tarihler, Gazeller, Terkipler, Rubâiler, Beyit ve Müfretler, Sözlük*, Şaka Matbaası İnkılap Kitapevi, İstanbul 1951, VIII.

⁵⁴⁴ Muhsin Macit, “Nedîm”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2006, 32, 510.

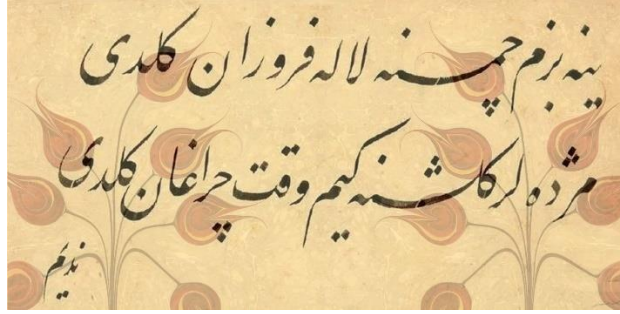
⁵⁴⁵ Abdulmuttalip İpek, *Nedîm’in Sanatı Üzerine Bir Tahlil Denemesi*, (Doktora Tezi), Elazığ, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ 2013, 33.

⁵⁴⁶ Macit, *Nedîm Dîvânı*, 10.

⁵⁴⁷ Süleyman Sadeddin, *Mecelletü’n-Nisâb*, Tıpkıbasım Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002, 10.

⁵⁴⁸ Macit, *Nedîm Dîvânı*, 11.

2.8.4.2. Hat Levhalarında Nedîm'in Şiirleri

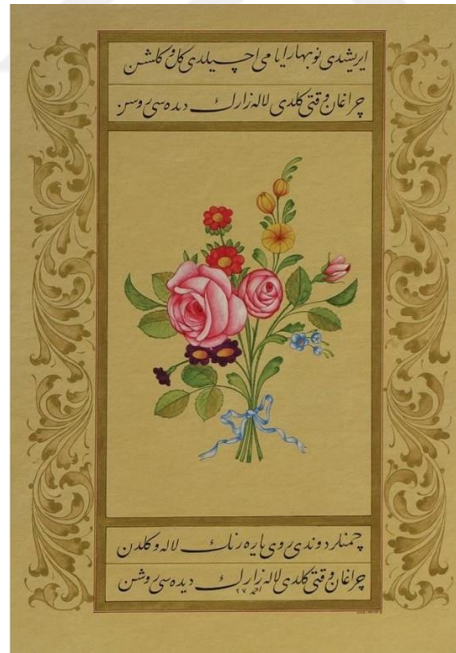
Resim 156. Hattatı Bilinmemektedir.⁵⁴⁹

Metnin Okunuşu:

Yine bezm-i çemene lâle fîrûzân geldi

Müjdeler gülşene kim vakt-i çerâğân geldi

Hattatı bilinmeyen bu levha ta'lik hatla yazılmıştır. Şiirin nesre aktarımı şöyledir: “Yine çimen meclisine, tutuşmuş lale, ılık saçmaya geldi. Müjdeler çiçek bahçesine ki, şenlik vakti geldi.” Bu dizeler, doğanın canlanması, baharın gelişi, çiçeklerin açması ve bahar şenliklerinin başlaması gibi pozitif ve sevinçli bir atmosferi anlatır.

Resim 157. Hattatı Bilinmemektedir.⁵⁵⁰

⁵⁴⁹ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/4035874736506329> Erişim 14.06.2022.

⁵⁵⁰ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2189315907828897> Erişim 10.09.2022.

Metnin Okunuşu:

*İrişdi nev-bahâr eyyâmı açıldı gül ü gülşen
Çerâğân vakti geldi lâle-zârın dîdesi rûşen
Çemenler döndi rûy-i yâre reng-i lâle vü gülden
Çerâğân vakti geldi lâle-zârın dîdesi rûşen*

Hattatı bilinmeyen bu levha ta‘lik hatla yazılmıştır. Şiirde şair: “İlkbahar zamanı geldi, açıldı gül ve gül bahçesi. Şenlik vakti geldi, lale bahçesinin gözleri aydın. Çimenler sevgilinin yüzüne benzedi lale ve güllerin renkleri ile. Şenlik vakti geldi, lale bahçesinin gözleri aydın.” demiştir.

Bu dizeler, ilkbaharın gelişiyle birlikte doğanın uyanışını ve baharın güzelliklerini anlatmaktadır. İlkbaharın gelmesiyle gül ve gül bahçeleri açılmış, doğanın canlanmasıyla birlikte sevinç ve coşku yaşanmaktadır. Lale bahçesinin açılmasıyla birlikte ise şenlik vakti gelmiştir. Bahçedeki çimenler, sevgilinin yüzüne benzer bir güzellik kazanmış ve lalelerin güllerin renkleriyle süslenmiştir. Bu durum, doğanın canlılık kazanması ve güzelliklerle dolmasıyla birlikte insanların da mutlu ve neşeli olduğunu ifade etmektedir. Şiirin muhtevası ile birlikte levhada kullanılan süslemelerde birbiriyle örtüşmektedir.

2.8.5. Müstakimzâde Süleyman Sâdeddin

2.8.5.1. Hayatı

H. 1131 / M. 1719 yılında İstanbul dünyaya gelmiştir.⁵⁵¹ Şam ve Edirne kadılıklarında bulunan dedesi Mehmed Müstakim Efendi’ye nisbetle “Müstakimzâde” diye şöhret bulmuştur. Arapça ve Farsça öğrenmiş, sülüs ve nesihî Eğrikapılı Mehmed Râsim, ta‘lik yazıyı önce FındıkHzâde İbrâhim, ardından Kâtibzâde Mehmed Refî Efendilerden öğrenmiştir. Mehmed Emin Tokadî’ye intisap ederek yedi yıl hizmetinde bulunmuş, kendisinden tarikat hilâfeti ve hadis icâzeti almıştır. H. 1158 / M. 1745 yılında müşdidinin ve arkasından annesinin vefatı üzerine derin bir üzüntüye kapılarak hastalanmıştır. Şairlik yönü de bulunan Müstakimzâde tarih düşürmede çok başarılı

⁵⁵¹ Ahmet Yılmaz, “Müstakimzâde Süleyman Sâdeddin”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2006, 32, 113.

sayılmıştır. H. 1202 / M. 1788 yılında vefat etmiştir. Mezarı, Zeyrek'te Pîrî Paşa (Soğukkuyu) Camii hazîresinde Mehmed Emin Tokadî'nin kabri yanındadır.⁵⁵²

Müstakimzâde Süleyman Sâdeddin'in eserleri şunlardır:

Biyografik Eserleri: 1. *Mecelletü'n-nişâb*, 2. *Devhatü'l-meşâyih*, 3. *Tuhfe-i Hattâtîn*, 4. *Zeyl-i Hamîletü'l-küberâ*, 5. *Kitâbü'l-Menâkıb*'dir.⁵⁵³

Dinî-Tasavvufî Eserleri: 1. *Terceme-i Mektûbât-ı Kudsiyye*, 2. *Risâle-i Tâciyye*, 3. *Tuhfetü'l-merâm*, 4. *Risâle-i Melâmiyye-i Şettâriyye*, 5. *Şerh-i Vird-i Settâr*, 6. *Akîdetü's-sûfiyye*, 7. *Hulâsatü'l-Hediyye*, 8. *Âsârü adîde*, 9. *el-Âsârü'l-ehab li-meyli hubbi'l-Arab*, 10. *Hüccetü'l-hattî'l-hasen*, 11. *Turarü's-selâm li-ahrâri'l-İslâm*, 12. *Şerefü'l-akîde*, 13. *Tahkîku's-salavât*, 14. *es-Salavâtü's-şerîfe*, 15. *Tefsîru sûreti'l-Fâtiha*, 16. *Şerh-i Evrâd-ı Kâdirî*'dir.⁵⁵⁴

Edebî Eserleri: 1. *Terceme-i Kânûnü'l-edeb*, 2. *Şerh-i Dîvân-ı Alî*, 3. *Durûb-ı Emsâl*, 4. *el-İstîlâhâtü's-şi'riyye*'dir.⁵⁵⁵

2.8.5.2. Hat Levhalarında Müstakimzâde Süleyman Sâdeddin'in Şiirleri

Resim 158. Mehmed Özçay'a Ait Bir Levha.⁵⁵⁶

Metnin Okunuşu:

Kalem feryâd ider ağlar mürekkebi

Beni nâdân eline virme yâ Rab

⁵⁵² Yılmaz, "Müstakimzâde Süleyman Sâdeddin", TDV, 114.

⁵⁵³ Yılmaz, "Müstakimzâde Süleyman Sâdeddin", TDV, 114.

⁵⁵⁴ Yılmaz, "Müstakimzâde Süleyman Sâdeddin", TDV, 114.

⁵⁵⁵ Yılmaz, "Müstakimzâde Süleyman Sâdeddin", TDV, 114-115.

⁵⁵⁶ <https://hatsanati-hattatlar.blogspot.com/2021/02/kalem-feryad-ider.html> Erişim. 15.06.2023.

Mehmed Özçay⁵⁵⁷ tarafından nesih hatla yazılmıştır.

Şair, kalemi sembolik bir şekilde kullanarak, şiirlerinde duygularını ifade etmeyi tercih etmiştir. Bu dizelerde, kalem kendisini ifade ederek feryat eder ve mürekkep yerine gözyaşı döker. “Nâdân” kelimesi ise cahil veya anlayışsız anlamına gelir. Şair, kendisini anlamayan kişilerin ellerine bırakılmamayı, onların anlamadan veya önemsemeyerek yazılarını ele almamayı dile getirirken, Allah'a yönelir ve bu konuda O'nun yardımını ister.

2.8.6. Koca Mehmed Râgıb Paşa

2.8.6.1. Hayatı

1698 yılında İstanbul'da doğmuştur. Asıl adı Mehmet olup Râgıb mahlasını aldıktan sonra Mehmet Râgıb ve Koca Râgıb Paşa olarak tanınmıştır. İyi bir eğitim aldığı bilinir. Hoca Salih Efendi'den Farsça; Defterhane'de kitabet, inşa, hesap ve defter usulleri öğrenmiştir. Yusufefendizâde'den sülûs ve nesih meşk etmiştir. Kâtiplik, mektupçuluk, defter eminliği, cizye muhasebeciliği ve Reisülküttap'lık yapmıştır. Devlet adamı kimliğinin dışında hukuk bilgisi, şairliği ve sohbetleriyle de Osmanlı kültürüne katkıda bulunmuştur. Üç dilde şiirler yazan Râgıb Paşa'nın şiirleri hikmet (felsefi) ağırlıklıdır. Ölümünün ardından şiirleri bir divanda toplanmıştır.⁵⁵⁸

Râgıb Paşa “şâir-i hakîm” unvanını kazanmıştır. Öğüt verici ve düşündürücü birçok beyiti zamanımıza kadar halk arasında söylenegelen Koca Râgıb Paşa, yüzyılının büyük şairlerindendir.⁵⁵⁹

Koca Mehmed Râgıb Paşa'nın eserleri arasında; 1. *Divan*, 2. *Münşaat*, 3. *Fethiye ve Fetihname-i Belgrad*, 4. *Mecmua-i Ragıp Paşa*, 5. *Tahkik ve Tevfik*, 6. *Sefinetü'r-Ragıp*, 8. *Matlau's-Sa'deyn* zikredilir.⁵⁶⁰

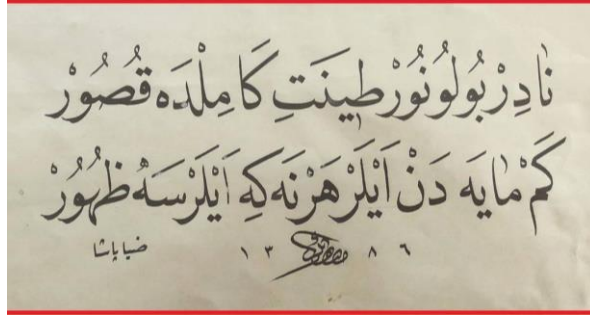
⁵⁵⁷ Bu hattatın hayatı için bkz. 209. dipnot.

⁵⁵⁸ <https://www.biyografya.com/biyografi/7430> Erişim 30.03.2023.

⁵⁵⁹ <https://www.biyografya.com/biyografi/7430> Erişim 30.03.2023.

⁵⁶⁰ <https://www.biyografya.com/biyografi/7430> Erişim 30.03.2023.

2.8.6.2. Hat Levhalarında Koca Mehmed Râgıb Paşa'nın Şiirleri

Resim 159. Mustafa Bekir Pekteni'e Ait Bir Levha.⁵⁶¹

Metnin Okunuşu:

Nâdir bulunur tıynet-i kâmilde kusûr

Kem-mâyeden eyler her ne ki eylerse zuhûr

Mustafa Bekir Pekten⁵⁶² tarafından nesih hatla yazılmıştır. Şiirin nesre aktarımı şöyledir: “Olgun kimselerde eksiklik ve kusur çok az bulunur. Her ne kötülük ortaya çıkarsa mayası ve tıyneti bozuk olan kimselerden zuhûr eyler.”⁵⁶³

“Nâdir bulunur tıynet-i kâmilde kusûr ifadesi,” kusurları nadir bulunan güzel karaktere sahip olan kişi anlamına gelir. Burada “tıynet-i kâmilde” ifadesi güzel karakteri temsil eder. Dizelerde, övgülenen kişinin karakterinin nadir bulunan bir nitelikte olduğu vurgulanır.

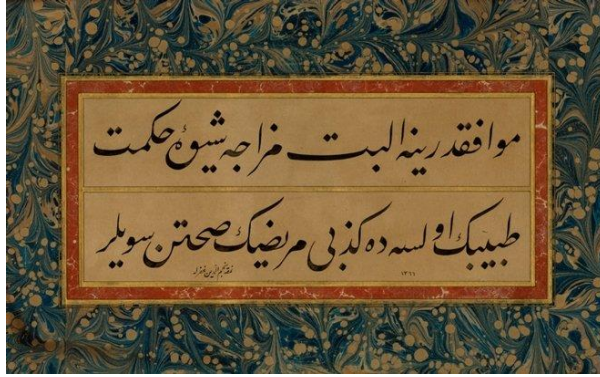
“Kem-mâyeden eyler (her) ne ki eylerse zuhûr” ifadesi ise kötü bir kökten (kem-mâye) olan kişi, her ne yaparsa ortaya çıkar anlamına gelir. “Kem-mâye” ifadesi, kötü kökeni veya doğasını ifade eder. Dizelerde, kötü niyetli veya kötü karakterli bir kişinin yaptıklarının her zaman kendini ele vereceği vurgulanır.

⁵⁶¹ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/3697389840354822> Erişim 13.12.2023.

⁵⁶² Mustafa Bekir Pekten, Kayseri Beyi'nin sancakdârlarından olan dedesine nisbetle “*Sancakdâroğlu*” künyesiyle tanınan tüccârdan Mehmed Efendi ile Emine Hanım'ın oğlu olarak H. 1331/M. 1913 yılında İstanbul, Sirkeci'de doğmuştur. Babasının isteği ile 1926 yılında beşinci sınıfta iken öğrenimini bırakmıştır. Bir müddet babasının mâ'iyetinde ticâret yaparak oto tamirciliği ile uğraşmıştır. Babasının vefâtından sonra işlerini devralarak, nakliyecilik ve kereste ihrâcâtı ile meşgul olmuştur. Emekli olup işlerini tasfiye ettikten sonra kendisini tümüyle yazıya hasredip bu hâl üzere iken 1994 yılında vefat etmiştir. Bkz. <https://www.ketebe.org/sanatkar/mustafa-bekir-pekten-659> Erişim 30.03.2023.

⁵⁶³ Süleyman Solmaz, “Koca Ragıp Paşa'nın Şiirlerinde Kültürel Bellek Yansımaları”, *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25, (4) 2006, 188.

Bu dizelerde de insan karakterinin önemine vurgu yaparak, iyi ve kötü arasındaki ayrımı ortaya koymaktadır.

Resim 160. Necmeddin Okyay’a Ait Bir Levha.⁵⁶⁴

Metnin Okunuşu:

Muvâfıkdır yine elbet mizâca şîve-i hikmet

Tabîbin olsa da kizbi marîzin sıhhatin söyler

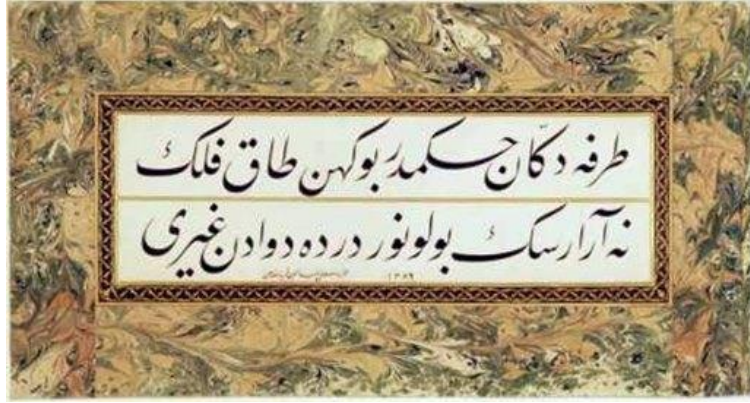
Necmeddin Okyay⁵⁶⁵ tarafından 1366 / 1948 yılında celî ta‘lik hatla yazılmıştır. Şiirin nesre aktarımı şöyledir: “Mizaca uygun düşen, hikmetli bir şekilde konuşmaktır. Tabip, hastaya yalan da olsa sıhhatli olduğunu söyler.”

Genellikle tıbbi etik konusunda tartışmalara neden olan bir durumu tanımlamaktadır. Bu ifade, bazen iyileştirici yalan olarak adlandırılan bir kavramı ifade etmektedir. İyileştirici yalan, bir hastanın moralini yükseltmek veya umut vermek amacıyla, gerçek dışı veya abartılmış bir şekilde hastanın durumunu pozitif bir şekilde sunmak anlamına gelir.

Bu yaklaşım, hastaların ruh hali ve psikolojik durumunun iyileşmelerini etkileyebileceği düşüncesiyle savunulur. Bazı durumlarda, hastaların motivasyonunu ve iyileşme sürecini desteklemek için moral ve umut verici bir yaklaşım benimsenir. Hastaya, tedavinin etkili olduğuna ve sağlığının iyileşmekte olduğuna dair yanlış bir algı oluşturarak, pozitif bir etki yaratmayı amaçlar.

⁵⁶⁴ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2845969358830212> Erişim 19.06.2022.

⁵⁶⁵ Bu hattatın hayatı için bkz. 74. dipnot.

Resim 161. Mustafa Halim Özyazıcı'ya Ait Bir Levha.⁵⁶⁶

Metnin Okunuşu:

Turfe dükkân-ı hikemdir bu kühen tâk-ı felek

Ne ararsan bulunur derde devâdan gayrı

Mustafa Halim Özyazıcı⁵⁶⁷ tarafından ta'lik hatla yazılmıştır. Müzehhibi Mihriban Sözer Keredin'dir. Şiirde: "Bu eski dünya, görülmemiş, yeni hikmetler dükkânıdır. Bu dükkânda derde devadan başka ne ararsan bulunur."⁵⁶⁸ denilmiştir.

Bu dizeler, eski dünyanın birçok bilgi, deneyim ve öğretiye sahip olduğunu ve bu kaynakların insanlar için yeni ve değerli bilgelikler sunabileceğini anlatır. Bu eski dünyanın derinliklerinde keşfedilmeyi bekleyen birçok yeni ve ilginç bilgi olduğunu ima eder. İnsanlar, sadece sorunların çözümü için değil, aynı zamanda diğer ihtiyaçları ve arayışları için de bu dükkâna başvurabilirler. Derde deva arayışının yanı sıra, kişinin aradığı her şeyi bu eski dünyada bulabileceği vurgulanır. Bu ifade, geçmişteki bilgeliğin ve deneyimlerin insanların yaşamlarını zenginleştirebileceğini ve çözüm sunabileceğini anlatır.

⁵⁶⁶ <https://www.fikriyat.com/yazarlar/ugur-derman/2023/04/14/yazi-sanatimizda-tababet-2> Erişim 14.06.2023.

⁵⁶⁷ Bu hattatın hayatı için bkz. 140. dipnot.

⁵⁶⁸ İsrail Babacan, "Koca Ragıp Paşa Divanı'nda Siyasete Ve Devlet Yönetimine Dair Bazı Önemli Tespitler", *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25, (4), 2016, 73.

2.8.7. Nevres-i Kadîm, Abdürrezzâk

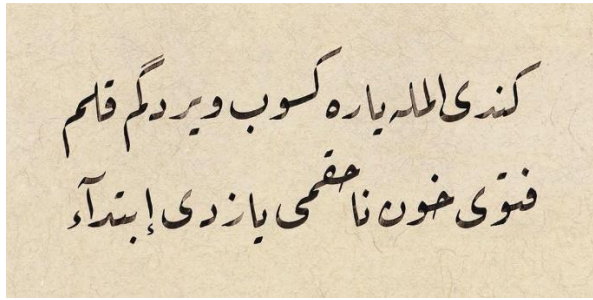
2.8.7.1. Hayatı

Kerküklüdür. XIX. yüzyıl şairi Osman Nevres'ten ayırt edilebilmesi için Nevres-i Kadîm olarak anılır.⁵⁶⁹ İyi bir medrese eğitimi gördüğü, Arapça ve Farsça'yı çok iyi bildiği eserlerinden anlaşılmaktadır. Hekimoğlu Ali Paşa'nın resmî mektupçuluğu görevini yapmıştır. Sadrazam Koca Râgıb Paşa tarafından Kütahya kadılığına tayin edilmiş oradan mâzulen İstanbul'a dönünce yeniden Bursa'ya sürgüne gönderilmiştir. Bursa'ya varışından birkaç gün sonra vefat etmiştir.⁵⁷⁰

Nevres-i Kadîm keskin söyleyişi, dilini tutamayışı, küfürbaz oluşu gibi sebepler çevresindeki insanları kırmıştır, bu yüzden ömrünün büyük bölümünü sürgün hayatı yaşayarak geçirmiştir. Çalkantılı hayatının iniş ve çıkışları, mevki ve makam beklentileri, maddî sıkıntılar, hastalıklar, sürgün ve gurbet acıları yanında sosyal şikâyetler, gördüğü aksaklıklar, zamanındaki hatalı anlayışlar da şiirlerinde sık sık yer alır.⁵⁷¹

Nevres-i Kadîm'in eserleri: 1. *Türkçe Divan*, 2. *Farsça Dîvân*, 3. *Gazve-i Bedir*, 4. *Târihçe-i Nevres*, 5. *Münşeât*, 6. *Mebâligü'l-hikem*, 7. *Tercüme-i Târîh-i Cihangir Şah*'dır.⁵⁷²

2.8.7.2. Hat Levhalarında Nevres-i Kadîm'in Şiirleri

Resim 162. Fatih Özkafa'ya Ait Bir Levha. 573

⁵⁶⁹ Hüseyin Akkaya, "Nevres Abdürrezak", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2007, 33, 55.

⁵⁷⁰ Akkaya, "Nevres Abdürrezak", *TDV*, 56.

⁵⁷¹ Akkaya, "Nevres Abdürrezak", *TDV*, 56.

⁵⁷² Akkaya, "Nevres Abdürrezak", *TDV*, 56-57.

⁵⁷³ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/3669664813127325> Erişim 14.11.2022.

Metnin Okunuşu:

Kendi elimle yâre kesüb virdiğim kalem

Fetvâ-yı hûn-ı nâ-hakımı yazdı ibtidâ

Fatih Özkafe⁵⁷⁴ tarafından rik'a hattı ile yazılmıştır. Şiirin nesre aktarılması şöyledir: “Kendi elimle, yâre kesip verdiğim kalem, ilk olarak, haksız yere kanımın dökülmesi fetvasını yazdı.”

Rivayete göre Sultan III. Selim, yapılan ihanetleri, çektiği acıları, kaybettiği tahtı unutmuş, fakat kendisine yapılan vefasızlığı unutamamıştır. Öldürüldüğü anda üzerinde olan elbisesinin cebinden bu beyit çıkmıştır.⁵⁷⁵

Resim 163. Kazasker Mustafa İzzet Efendi'ye Ait Bir Levha.⁵⁷⁶

Metnin Okunuşu:

Eyâ Habîb-i Hüdâ sen görür müsün lâıyk

Ki ümmetin dem-i haşr olmaya selâmetde

Şefâat itsen eğer âsiyân-ı küffârı

Yerinde yeller eser dûzahın kıyâmetde

⁵⁷⁴ Bu hattatın hayatı için bkz. 103. dipnot.

⁵⁷⁵ <https://www.yuzaki.com/2007/07/kaybolan-gerdanlik/> Erişim 12.06.2023.

⁵⁷⁶ <https://www.ketebe.org/eser/3688?ref=artist&id=491> Erişim. 26.03.2023.

Kazasker Mustafa İzzet Efendi⁵⁷⁷ tarafından H. 1271 / M. 1854-1855 tarihinde celî sülûs hatla yazılmıştır. Müzehhibi Gamze Yorgancı H. 1425 / M. 2004-2005 yılında tezhibini yapmıştır. Şiirde; “Ey Allah’ın Sevgilisi! Sen lââyık görür müsün? Ki ümmetin kıyamet vakti selamette olmasın? Eğer günahkâr kafirlere şefa’at edersen, kıyamette cehennemde yerinde yeller eser.” denilmiştir.

2.8.8. Nazîm, Yahya Çelebi

2.8.8.1. Hayatı

İstanbul’da doğmuştur. Kaynaklarda vefatında seksen yaşlarında olduğu belirtildiğine göre 1059 (1649) civarında doğduğu söylenebilir. Asıl adı Yahyâ olup aynı mahlası kullananlardan ayırt edilmek için Nazîm Yahyâ Çelebi ismiyle tanınmaktadır. Şiir ve mûsikiye olan kabiliyetinden dolayı Enderun’da okumuştur. Arapça ve Farsça öğrenmiş. Gençlik yıllarında Mevlevî tarikatına intisap etmiştir. 1139 (1727) yılında vefat etti.⁵⁷⁸

Divan şiirinde çok na’t yazan şairler (na’t-gû) arasında önemli bir yeri bulunan Nazîm’in yegâne eseri beş ayrı divandan oluşan *Dîvân-ı Belâgat-unvân-ı Nazîm*’dir. İkisi hemen bütünüyle na’tlardan oluşan, diğerlerinde de pek çok na’tın yer aldığı bu hacimli eserde na’tlar kaside, gazel, mesnevi, kıta, murabba, muhammes, müseddes, müsemmen, müstezad, terakibibend ve müfred gibi nazım şekilleriyle yazılmıştır.⁵⁷⁹

⁵⁷⁷ Bu hattatın hayatı için bkz. 375. dipnot.

⁵⁷⁸ Mustafa İsmet Uzun-Nuri Özcan, “Nazîm”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2006, 32, 452.

⁵⁷⁹ Uzun-Özcan, “Nazîm”, *TDV*, 452.

2.8.8.2. Hat Levhalarında Nazîm Yahya Çelebi'nin Şiirleri

Resim 164. Mehmed Özçay'a Ait Bir Levha.⁵⁸⁰

Metnin Okunuşu:

Hüner levh-i dile nakş itmedir tasvîr-i cânânı

Mehmed Özçay⁵⁸¹ tarafından nesih hatla yazılmıştır. Şiirin nesre aktarımı şöyledir: “Hüner, sevgilinin tasvirini gönül levhasına nakşetmektir.”

Sevgilinin tasvirini gönül levhasına nakşetmek, ruhani bir yolculuğun bir parçasıdır. Bu yolculuk, nefsin arındırılması, sevgiyle dolu bir kalbin geliştirilmesi ve Allah'a olan derin bir bağlılığın kurulmasıyla gerçekleşir. Bu süreçte, sevgilinin güzellikleri ve özellikleri, sanatın farklı dallarında ifade edilir ve bu ifadeyle sevgilinin varlığına derinlemesine bir bağlanma yaşanır.

2.8.9. Mehmed Râşid Efendi

2.8.9.1. Hayatı

İstanbul'da 1670 yılında doğduğu tahmin edilmektedir. İyi bir eğitim gören Mehmed Râşid Efendi, medrese tahsilinden sonra Şeyhülislâm Ebûsaidzâde Feyzullah Efendi'den 22-23 yaşında iken mülâzım olmuştur. 1730 yılında azledildi.⁵⁸²

⁵⁸⁰ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/3656417217785418> Erişim 17.10.2022.

⁵⁸¹ Bu hattatın hayatı için bkz. 209. dipnot.

⁵⁸² Fatih Günay, “Râşid Mehmed Efendi”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2007, 34, 463.

Vak'anüvis olarak Şehid Ali Paşa ile Mora ve Varadin seferlerine katılmıştır. Damad İbrahim Paşa'ya yakınlığı sebebiyle 1143 (1730-31) yılında İstanköy adasına sürülmüştür.⁵⁸³

1147/6 (1734) Anadolu kazaskerliğine atanmış, lakin bu görevini tamamlayamadan 1735'te vefat etmiştir. Mezarı, oğlu İbrahim Edhem Efendi'nin Zincirlikuyu civarında bulunan konağı yakınlarındaki kayınpederi İdris Efendi'nin mezarının yanındadır.⁵⁸⁴

Şiirlerinde hikemî tarz hâkimdir. Şiirlerinde coşkun bir lirizm göze çarpar. Darbımesel niteliğindeki hikemî ifadeleri sıkça kullandığı görülür. Gazellerinde rindâne bir anlayış sergiler. Söyleyişlerinde sebk-i Hindî akımının ağır, külfetli anlatım ve zincirleme tamlamalarına rastlanır. Bazı manzumelerinde Farsça kelimelerin çokluğu dikkati çeker.⁵⁸⁵

Mehmed Râşid Efendi'nin eserleri; 1. *Sıhhat-âbâd* (*Sıhhatnâme*), 2. *Münşeât*, 3. *Fetihnâme*, 4. *Vakfiyeler*, 5. *Târih*, 6. *Divan*'dır.⁵⁸⁶

2.8.9.2. Hat Levhalarında Mehmed Râşid Efendi'nin Şiirleri

Resim 165. Mehmed Nazîf Efendi'ye Ait Bir Levha.⁵⁸⁷

Metnin Okunuşu:

Hased-i kalb-i adüvv lutf ile zâ'il olmaz

Seng-i mismârda olan âteşe âb itmez eser

⁵⁸³ Günay, "Râşid Mehmed Efendi", *TDV*, 463.

⁵⁸⁴ <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/rasid-mehmed-rasid-efendi-mdbir> Erişim 30.03.2023.

⁵⁸⁵ Günay, "Râşid Mehmed Efendi", *TDV*, 464.

⁵⁸⁶ Günay, "Râşid Mehmed Efendi", *TDV*, 464.

⁵⁸⁷ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/3656120067815133> Erişim 11.11.2022.

Mehmed Nazîf Efendi⁵⁸⁸ tarafından sülûs hatla yazılmıştır. Şiirde şair: “Düşmanın kalbinin hasedi, ona iyilik etmekle geçmez. Taşın içinde gizli olan ateşe su tesir etmez.” demiştir.

Bu şiirde, bir düşmanın kıskançlıkla dolu kalbiyle ilgili bir gerçeği ifade edilmektedir. Bir kişinin düşmanının kıskançlıkla dolu kalbiyle, ona iyi davranarak veya iyilik yaparak başa çıkmanın etkisiz olduğu anlatılır. Kıskançlık, genellikle başkalarının sahip olduklarına duyulan öfke ve onları kendilerinden daha iyi olmaları nedeniyle çekememezlik hissiyle ilişkilendirilir. Bu nedenle, bir düşmanın içindeki kıskançlık ateşine su dökerek yani iyi davranarak veya iyilik yaparak onu söndürmek mümkün değildir.

Bu benzetme aynı zamanda taşın içindeki bir ateşe suyun tesir etmeyeceğini ifade eder. Dolayısıyla, kişinin kalbindeki kin, nefret ve kıskançlık ona karşı iyi davranmakla hemen geçmeyeceği vurgulanır.

2.8.10. Şeyh Galib, Mehmed

2.8.10.1. Hayatı

H. 1171 / M. 1757’de İstanbul’da Yenikapı Mevlevîhânesi yakınlarındaki bir evde dünyaya gelmiştir, kendisine mevlevîhânenin şeyhi tarafından Mehmed Esad adı konulmuştur. Annesi Emine Hatun’dur. Arapça’yı Hamdi Efendi’den, Farsça’yı Hoca Neş’et’ten öğrenmiştir. Neş’et Efendi “Esad” mahlasını kendisine verdiyse de dönemin Esad isimli şairleriyle karıştırılmaması için daha sonra “Galib” mahlasını kullanmıştır.⁵⁸⁹

Dîvân-ı Hümâyûn Kalemî’nde bir müddet çalıştıktan sonra ailesinin pek tasvip etmemesine rağmen H. 1198 / M. 1784’te Konya’ya gidip Mevlânâ Dergâhı’nda çileye girmiş babası Mustafa Reşid Efendi oğlunun İstanbul’dan ayrılmasına tahammül edemediğinden İstanbul’a gelmiş ve çilesini H. 1201 / M. 1787’de Yenikapı Mevlevîhânesi’nde tamamlayarak “dede” olmuştur. Galata Mevlevîhânesi şeyhliği Galib Dede’ye verilmiştir.⁵⁹⁰

⁵⁸⁸ Bu hattatın hayatı için bkz. 111. dipnot.

⁵⁸⁹ Muhammet Muhsin Kalkışım, “Şeyh Galib”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2010, 39, 54.

⁵⁹⁰ Kalkışım, “Şeyh Galib”, *TDV*, 54.

H. 1209 / M. 1794'te annesi Emine Hatun'un, müridi ve "yâr-ı gâr"ı Esrar Dede'nin vefatı Şeyh Galib'i derinden üzmüş, 27 Receb 1213 (4 Ocak 1799) tarihinde vefat etmiştir.⁵⁹¹

Nedîm ile lirizmde, Nâbî ile hikemî tarzda en güzel örneklerini veren klasik şiirin artık tekrara ve taklide düştüğü bir dönemde yetişen Şeyh Gâlib'in divan şiirinin son büyük şairi olduğunda hemen bütün tenkitçiler birleşir.⁵⁹²

Altı ay gibi kısa bir sürede yazdığı *Hüsn ü Aşk*'ın sonundaki "Fahriyye-i Şâirâne"de poetikasının temel ilkelerini anlatmıştır. Yaşadığı devirde ciddiye alınacak tek şair bile bulunmadığını, kendi bulduğu hazineyi yine kendisinin tükettiğini söyleyerek sözde sultanlığını ilan eden Gâlib yepyeni bir şiir anlayışı getirmekle kalmamış, geniş ilhamı ve engin hayal gücü sayesinde çok özel bir şiir iklimi kurmuştur.⁵⁹³

Şeyh Galib'in eserleri arasında; 1. *Divan*, 2. *Hüsn ü Aşk*, 3. *Şerh-i Cezîre-i Mesnevî*, 4. *es-Sohbetü's-sâfiye* zikredilir.⁵⁹⁴

2.8.10.2. Hat Levhalarında Şeyh Galib'in Şiirleri

Resim 166. Mehmed Özçay'a Ait Bir Levha.⁵⁹⁵

Metnin Okunuşu: *Geçdi gün ferdâyı ko sâat bu sâat dem bu dem*

⁵⁹¹ Kalkışım, "Şeyh Galib", TDV, 55.

⁵⁹² Kalkışım, "Şeyh Galib", TDV, 55.

⁵⁹³ Kalkışım, "Şeyh Galib", TDV, 55.

⁵⁹⁴ Kalkışım, "Şeyh Galib", TDV, 56.

⁵⁹⁵ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/3609768845783589> Erişim 14.11.2022.

Mehmed Özçay⁵⁹⁶ tarafından nesih hatla yazılmıştır. Şiirde; “Geçmiş ve gelecek endişesini bırak. Yaşaman gereken saat bu saat, an bu an.” denilmiştir.

Şimdiki anın önemini vurgulayan ve yaşamın gerçekleştiği tek zaman dilimi olduğunu hatırlatır. Bu dize, insanların genellikle geçmişteki pişmanlıklar veya gelecek kaygılarıyla meşgul olmaları ve bu yüzden şu anda yaşadıkları anın keyfini çıkaramamalarıyla ilgilidir. Geçmişte olanları geride bırakarak ve gelecek hakkında endişelenmeyi durdurarak, insanların şu anda var olan anı yaşamaları teşvik edilmektedir.

Resim 167. Mehmed Özçay’a Ait Bir Levha.⁵⁹⁷

Metnin Okunuşu:

Bu nâme o yâr-i cânâ gitsün

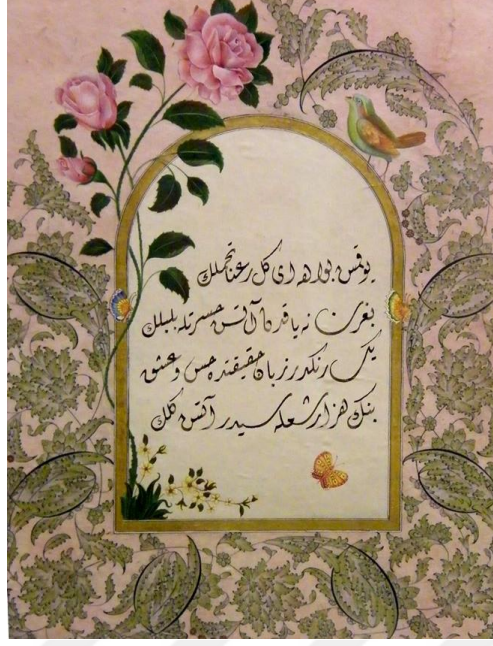
Bir âhdır âsumâna gitsün

Mehmed Özçay⁵⁹⁸ tarafından sülüs hatla yazılmıştır. Şair, sevgilisine bir mektup yazarak ona duyduğu aşkı ifade etmektedir. “Bir âhdır âsumâna gitsün” bu bir sözdür, semaya (göklerin üzerine) gitsin demiş, verdiği sözü semalara yani göklere kadar yükselsin, herkesin duyabileceği bir şekilde gerçekleşsin istemiştir.

⁵⁹⁶ Bu hattatın hayatı için bkz. 209. dipnot.

⁵⁹⁷ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/3590542697706204> Erişim 18.11.2022.

⁵⁹⁸ Bu hattatın hayatı için bkz. 209. dipnot.

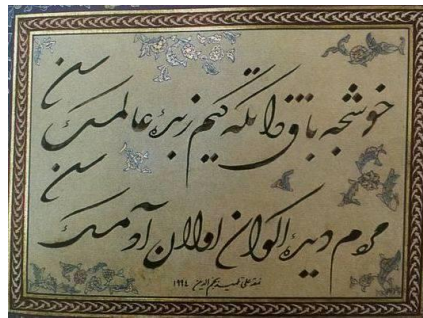

Resim 168. Hattatı Bilinmemektedir.⁵⁹⁹

Metnin Okunuşu:

*Yokmuş bir âha ey gül-i ra'nâ tahammülün
Bâğrın ne yakdın âteş-i hasretle bülbulün
Yek-rengdir zebân-ı hakikatde hüsn ü aşk
Bâng-i hezâr şu'lesidir âteş-i gülün*

Hattatı bilinmeyen bu levha divanî hatla yazılmıştır. Şiirin nesre aktarımı şöyledir: “Ey güzel gül, bülbulün göğsünden çıkan ateşli bir âha bile tahammülün yok idi madem, hasret ateşiyle neden yaktın bağrını bülbulün? Bir renktedir hakikat dilinde güzellik ve aşk. Bülbulün haykırışı, gülün ateşinin alevidir.”⁶⁰⁰

Resim 169. Ali Alparslan'a Ait Bir Levha.⁶⁰¹

⁵⁹⁹ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2822152144545267>

⁶⁰⁰ <https://www.liseedebyat.com/dvan-edebiyati/399-siirler-divan/seyh-galip-divan-edebiyati/15001-tahammulun-sgalib.html> Erişim 25.06.2023.

⁶⁰¹ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2814381245322357>

Metnin Okunuşu:

Hoşca bak zâtına kim zübde-i âlemsin sen

Merdüm-i dîde-i ekvân olan âdemsin sen

Ali Alparslan⁶⁰² ta'lik hatla yazılmıştır. Şiirinde şair: “Kendine iyi bak ki, kâinatın özüsün (çekirdeğisin) sen. Bütün varlığın gözbebeği olan, insansın sen.” diyerek insana önem atfetmiştir.

Gâlib insanın mahiyetine dair, insanla ilgili genel bir değerlendirmeyi ortaya koymaktadır. İnsanın değerini, onun evrenin en değerli varlığı olduğunu ifade ederek yüceltmektedir. İnsanın yaratılışındaki yüceliği ve eşsizliği vurgulanırken aynı zamanda insanın kendine olan değerini fark etmesi ve kendine iyi bakması da teşvik edilmektedir. İnsanın ne kadar muhterem bir varlık olduğunu veciz bir üslupla dile getirmektedir.

Resim 170. Aziz Rifâi Efendi'ye Ait Bir Levha.⁶⁰³

Metnin Okunuşu:

Fahr-i sâdât-ı kirâm u pîşvâ-yı ârifîn

Mazhar-ı sırr-ı halîl ü nuhbe-i ehl-i yakîn

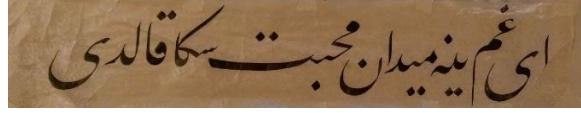
Bülbül-i gül-zâr-ı âteş-gâh-ı 'aşk-ı lâ-yezâl

Hazret-i Ahmed Rûfâi râfi'-i a'lâm-ı dîn

⁶⁰² Bu hattatın hayatı için bkz. 158. dipnot.

⁶⁰³ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2342240919203061> Erişim 22.11.2022.

Bu levha Aziz Rifâî Efendi⁶⁰⁴ tarafından celî sülûs hatla yazılmıştır. Şiirin nesre aktarımı şöyledir: “Ulu seyyidlerin iftiharî ve ariflerin reisi. Dostluk sırrına eren kimse ve Hakk’ı yakinen bilenlerin seçkini. Ebedî aşk mabedinin gül bahçesindeki bülbül. Dinin sancaklarını yüselten, Ahmed Rûfai Hazretleri.”⁶⁰⁵

Resim 171. Hattatı Bilinmemektedir.⁶⁰⁶

Metnin Okunuşu:

Ey gam yine meydân-ı mahabbet sana kaldı

Hattatı bilinmeyen bu levha ta’lik hatla yazılmıştır. Beyte göre, ay gibi güzel sevgili şairi terk etmiştir. Bundan dolayı sohbet ve muhabbet meydanı gama kalmıştır.

Resim 172. Mohamed Zakariya’ya Ait Bir Levha.⁶⁰⁷

Metnin Okunuşu: *Zevk anundur ki perîşânlığı cem’iyyetdür*

Mohamed Zakariya⁶⁰⁸ tarafından ta’lik hatla yazılmıştır. Zevk odur ki derdi cemiyettir, milletin derdinden perişan olması asıl zevktir.

⁶⁰⁴ Aziz Rifâî Efendi İmâm Mehmed Abdülhamîd Efendi'nin oğlu olarak H. 1288 / M. 1871’de Trabzon Maçka’da doğmuştur. 93 Harbi’nden sonra ailesi ile beraber göç ederek Kâğıthâne’ye yerleşmiş ve Eyüp’teki Şâh Sultan Mektebi’ne devam ettiği esnâda hüsn-i hatta başlamıştır. Daha sonra hocasının tavsiyesi üzerine Karînâbâdî Hasan Hüsnî Efendi’den ta’lik ve Bakkal Ârif Efendi’den de sülûs ve nesih meşketmeye başlamıştır. H. 1312 / M. 1894’te ta’likten, H. 26 Receb 1314/M. 31 Aralık 1896 tarihinde de sülûs ve nesihten icâzet almıştır. Kahire’de onbir yıl hat ve tezhip dersleri vermiştir. H. 5 Cumâde’l-ülâ 1353/M. 16 Ağustos 1934 tarihinde vefât etmiş, Edirnekapısı Kabristânına defnedilmiştir. Bkz. <https://www.ketebe.org/en/artist/aziz-rifai-166> Erişim. 01.04.2023.

⁶⁰⁵ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2342240919203061> Erişim 22.11.2022.

⁶⁰⁶ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1738079022952590> Erişim 24.11.2022.

⁶⁰⁷ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1574189976008163> Erişim 28.11.2022.

⁶⁰⁸ Bu hattatın hayatı için bkz. 31. dipnot.

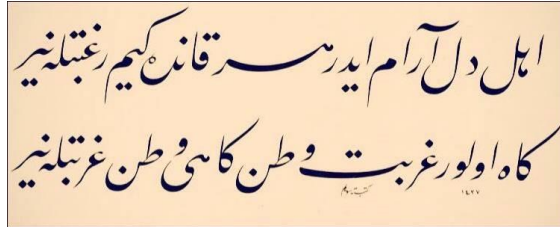
2.8.11. Hâmî-i Âmidî

2.8.11.1. Hayatı

H. 1090 / M. 1679'da Diyarbakır'da doğmuştur. Asıl adı Ahmed'dir. Semerkantlı Derviş Âgâh'tan ders almış, ve şair İbrâhim Hâşim'den de hattatlık öğrenmiştir. İstanbul'a gelerek, burada Sadâret Kethüdâsı Muhsinzâde Abdullah Paşa'ya intisap ederek divan kâtipliği görevini üstlenmiştir. Daha sonra Diyarbakır beylerbeyiliğine tayin edilen Köprülüzâde Hacı Abdullah Paşa'nın divan kâtibi olarak memleketine dönmüştür. Çeşitli vazifelerde bulunmuş Diyarbakır'da vefat etmiştir.⁶⁰⁹

Hâmî'nin düzenlediği divanın çeşitli nüshaları bulunmaktadır. Kasidelerinde Nefî ve Nâbî, gazellerinde yer yer Nâbî ve Nedîm tesirleri görülen Hâmî, şahit olduğu önemli bazı olayları anlatırken abartıya düşmekten kurtulamamıştır. Bazı hikemî ve hamâsî beyitleri sonraki devirlerde darbimesel halinde söylenen Hâmî'nin "üzre" redifli kasidesiyle, 1743'te Erzurum'dan Diyarbakır'a dönerken eşkıya tarafından nasıl soyulduğunu anlatan 121 beyitlik "lâmiyye"si oldukça meşhurdur.⁶¹⁰

2.8.11.2. Hat Levhalarında Hâmî-i Âmidî'nin Şiirleri

Resim 173. Sevim Şirikçi'ye Ait Bir Levha.⁶¹¹

Metnin Okunuşu:

Ehl-i dil ârâm ider her kande kim rağbetlenir

Gâh olur gurbet vatan gâhî vatan gurbetlenir

⁶⁰⁹ Abdülkadir Karahan, "Hâmî-i Âmidî", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 1997, 15, 458.

⁶¹⁰ Karahan, "Hâmî-i Âmidî", *TDV*, 458.

⁶¹¹ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1959178094176014> Erişim 30.11.2022.

Sevim Şirikçi⁶¹² tarafından ta'lik hatla yazılmıştır. Şiirde, “Gönül ehli her nerede karar kılsa, orası rağbetlenir. Kâh gurbet vatan olur, kâh vatan gurbetleşir.” denilmiştir.

Gönül ehli, tasavvuf yolunda ilerleyen ve kalbi Allah sevgisiyle dolu olan kişileri temsil eder. Bu kişilerin iç dünyalarında gerçekleşen bir karar ve tercih, onları ruhsal olarak aydınlatan ve onlara huzur veren bir yere yönlendirir.

“Kâh gurbet vatan olur, kâh vatan gurbetleşir” ifadesi insanın dünya yaşamında hissettiği geçici olanaklara ve maddi dünyaya olan bağlılığının, asıl vatanı olan manevi dünyadan uzaklaşmasına neden olabileceğini ifade eder. İnsan, Allah'a yakın olmanın gerçek vatanı olduğunu kavradığında, dünya ve maddi varlıklar onun için bir gurbet haline gelebilir. Benzer şekilde, insanın tasavvufi yolculuğunda manevi yükselişler yaşadığı zamanlarda, bu dünya ve maddi arzular onun için yabancılaşabilir.

Resim 174. Hasan Tahsin Efendi'ye Ait Bir Levha.⁶¹³

Metnin Okunuşu:

Cihân ser-tâ-kadem mâtemle leb-rîz olmuş ey Hâmî

Vücûdun yorma kim dîvâne olsan bî-gam olmazsın

⁶¹² Sevim Şirikçi 1973 yılında Kahramanmaraş doğmuştur. İlk, orta ve lise öğrenimini Kahramanmaraş'ta tamamlamıştır. 2007 yılında İstanbul Meslek Edindirme Kursları'nda (İSMEK) Hattat Tahsin Kurt'tan talik hattı dersleri almaya başlamıştır. Mart 2013'te Hattat Tahsin Kurt'tan icazetini alan Sevim Şirikçi Osmanlıca bilmektedir. Bkz. <http://www.kalemguzeli.org/index.php?go=main&KNO=242> Erişim 01.04.2023.

⁶¹³ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1785767558183736> Erişim 02.12.2022.

Hasan Tahsin Efendi⁶¹⁴ tarafından sülüs hatla yazılmıştır. Şiirin nesre aktarımı şöyledir: “ey Hami! Dünya baştan ayağa matemle dolmuş. Vücudunu boşa yorma, deli divane olsan da gamdan kurtulamazsın.”

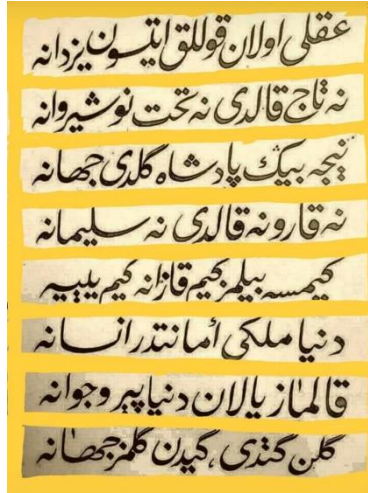
Bu beyit, şairin kendisine yönelik bir teselli, destek veya moral verme amacıyla kaleme aldığı bir beyittir. Şair, dünyanın üzüntü ve kederle dolu olduğunu ifade ederken, kişiye vücudunu yormaması gerektiğini ve üzülmemesini belirtmektedir.

2.8.12. Âşık Vartan

2.8.12.1. Hayatı

Vartan, hayatı hakkında çok fazla bilgi olmayan Ermeni kökenli bir âşıktır. Fuad Köprülü, Türk kültürünün Ermeniler üzerindeki kuvvetli tesirinden ve bunun sonucu olarak XVI. yüzyıldan itibaren Ermenilerden pek çok saz şairi yetiştiğini dile getirir. Vartan’ın doğumdan ölüme kadar insanın başından geçenleri tasvir eden ahlaki, didaktik bir destanı ve bazı koşmaları vardır.⁶¹⁵

2.8.12.2. Hat Levhalarında Âşık Vartan’ın Şiirleri

Resim 175. Hattatı Bilinmemektedir.⁶¹⁶

Metnin Okunuşu:

⁶¹⁴ Bu hattatın hayatı için bkz. 334. dipnot.

⁶¹⁵ <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/vartan> Erişim 02.03.2023 Erişim 08.12.2022.

⁶¹⁶ <https://tr.pinterest.com/pin/706220785327962110/> Erişim 18.06.2023. Erişim 10.12.2022.

*Aklı olan kulluk itsün Yezdân'a
 Ne tâc kaldı ne taht Nûşirevân'a
 Nice bin pâdişâh geldi cihâna
 Ne Karûn'a kaldı ne Süleymân'a
 Kimse bilmez kim kazana kim yiye
 Dünyâ mülkü emânetdir insâna
 Kalmaz yalan dünyâ pîr ü civâna
 Gelen gitdi giden gelmez cihâna*

Hattatı bilinmeyen bu levha ta'lik hatla yazılmıştır. Şiirden şöyle bir anlam ortaya çıkmaktadır:

Şiir, İnsanın dünyada geçici olduğunu ve mülkün gerçek sahibinin Allah olduğunu vurgulamaktadır. Şair, tarihte büyük güçlere sahip olan kişilerin bile dünyadan ayrıldıktan sonra hiçbir şeye sahip olamadığını ifade ediyor. Kimin kazandığını ve kimin yediğini kimse bilemez, çünkü dünya malı insana emanettir ve geçici bir süreliğine ona verilmiştir. Dünya geçici bir yerdir ve ne yalan dünya, ne de pîrler ve civanlar sonsuza kadar kalıcıdır. Gelenler gider, gidenler de tekrar dünyaya gelmez. Bu dizelerde dünya hayatının geçiciliği, insanın gerçek değerlerin farkına varması gerektiği ve dünyevi zenginliklere bağlanmamanın önemi vurgulanmaktadır.

2.8.13. Necîb, Sultan Ahmed-i Sâlis b. Sultan IV. Mehmed

2.8.13.1. Hayatı

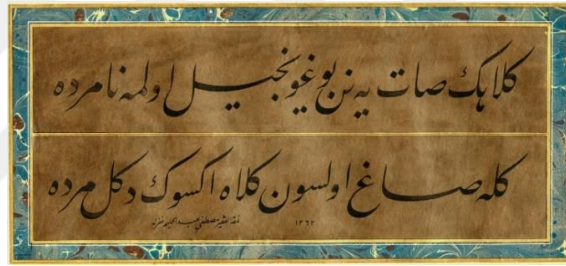
IV. Mehmed'in oğlu ve II. Mustafa'nın kardeşi olup annesi Râbia Emetullah Gülnûş Sultan'dır. 1673 Pazar günü Hacıoğlupazarı'nda doğmuştur. On dört yaşında iken, II. Süleyman'ın tahta çıkarılması üzerine, babası IV. Mehmed ve ağabeyi Mustafa ile birlikte Topkapı Sarayı'na kapatılmıştır. Sonra Edirne'ye gönderilmiş ve amcaları II. Süleyman, II. Ahmed ve ağabeyi II. Mustafa'nın padişahlıkları süresince orada kalmıştır. Edirne Vak'ası sırasında, 1703'te Edirne'de tahta çıkarılmıştır. 1730'da Patrona Halil İsyanı patlak verince, zorla tahttan indirilerek yerine I. Mahmûd çıkarılmış ve 1 Ekim 1730'da

oğulları Mustafa ve Abdülhamid'le, Topkapı Sarayı'na gönderilmiştir. Hayatının son altı yılını burada geçiren III. Ahmed, 24 Haziran 1736'da vefat etmiştir.⁶¹⁷

Aynı zamanda hattat olan III. Ahmed, sanata meraklı ve sanatkârı koruyan bir padişah'tır. Adına yaptırdığı III. Ahmed Çeşmesiyle Söğüt'deki sarayın harem kapısı üzerindeki kitabe, Üsküdar'daki çeşme kitabesi ve Sarây-ı Hümayun'da Arz Odası üzerindeki besmele onun kendi hatlarıdır.⁶¹⁸

Necîb mahlasıyla şiirler yazan III. Ahmed'in *Dîvân*'ı Ali Emiri Efendi Manzum 529/1'de kayıtlıdır. Şair, münşî ve hattat olan III. Ahmed'in şiirleri tezkire yazarlarınca övülmüştür. Özellikle tarih düşürmede mahirdi. Sadece şair değil aynı zamanda musikîşinastır.⁶¹⁹

2.8.13.2. Hat Levhalarında III. Ahmed'in Şiirleri

Resim 176. Mustafa Halim Özyazıcı'ya Ait Bir Levha.⁶²⁰

Metnin Okunuşu:

Külâhın sat yine sen yoğuncul olma nâ-merde

Kelle sağ olsun külâh eksük değil merde

Mustafa Halim Özyazıcı⁶²¹ tarafından ta'lik hatla yazılmıştır. Şiirin nesre aktarımı şöyledir: “Külâhını sat, yine de ihtiyacını bildirme namerde. Dünyada baş sağ olsun, külâh eksik değil merde.

⁶¹⁷ M. Münir Aktepe, “Ahmed III”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 1998, 2, 34.

⁶¹⁸ Aktepe, “Ahmed III”, *TDV*, 37.

⁶¹⁹ <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/necib-sultan-ahmedi-salis-sultan> Erişim 03.03.2023. Erişim 19.12.2022.

⁶²⁰ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2785069044920244> Erişim 22.12.2022.

⁶²¹ Bu hattatın hayatı için bkz. 140. dipnot.

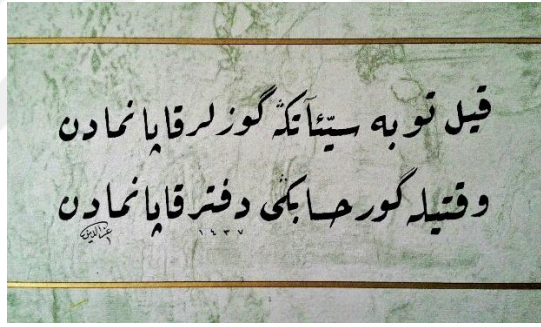
Bu dizeler, bir kişinin kendi zorluklarıyla baş etmesi gerektiğini, başkalarının sorunları ile değil, kendi sorunlarıyla ilgilenmesi gerektiğini ifade eder. Kişinin başına gelen zorluklara rağmen cesaretini ve gücünü koruması gerektiği vurgulanır.

2.8.14. Huldî, Mustafa Efendi

2.8.14.1. Hayatı

Asıl adı Mustafa'dır. Bursalıdır. 1078/1667-68 tarihinde doğmuştur. Seyit Feyzullah Efendi'den ders almış, kırk yaşından sonra Bursa'da Sultan Orhan Türbesi'nde imaret şeyhliği yapmıştır. 1138/1725-26 tarihinde vefat etmiştir. Mezarı Bursa'dadır. Tezkireler, Huldî'nin şiirlerini itibara değer ve nükteli bulurlar.⁶²²

2.8.14.2. Hat Levhalarında Huldî'nin Şiirleri

Resim 177. Yusuf İzzeddin Sav'a Ait Bir Levha.⁶²³

Metnin Okunuşu:

Kıl tevbe seyyiatına gözler kapanmadan

Vaktiyle gör hesâbını defter kapanmadan

Yusuf İzzeddin Sav⁶²⁴ tarafından rik'a hattıyla yazılmıştır. Dizelerden şöyle bir anlam ortaya çıkmaktadır: “Gözlerin kapanmadan, ölmeden önce günahlarına pişman ol ve afvını Allah'tan iste”

⁶²² <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/huldi-mustafa-efendi> Erişim 03.03.2023

⁶²³ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/271204933222216> Erişim 24.12.2022.

⁶²⁴ Yusuf İzzeddin Sav, İstanbul'a yüksek tahsili için gittiğinde babasının teşvikiyle hat sanatına yönelmiştir. 1992 yılında Hattat Hafız Hacı Sâim Özel'den nesih ve sülüs hatlarından icâzetnâme almıştır.

Beyit, insanların kötü işlerine, günahlarına tövbe etmek ve pişmanlık duymak için zaman kaybetmeden harekete geçmeleri gerektiğini ifade eder. “Seyyiât” kötü işler veya günahlar anlamına gelir.

2.8.15. Bosnalı Sâbit, Alâaddin (Ali)

2.8.15.1. Hayatı

Bosna’nın Uziçe kasabasında doğmuştur. Asıl adı Alâeddin Ali olup “Sâbit” mahlasıdır. Doğum tarihi bilinmemekle birlikte hakkında araştırma yapan Rypka onun 1650 yılı civarında doğmuş olabileceğini söyler. İlk tahsilini Müftü Halil Efendi’den aldıktan sonra İstanbul’a gitmiş ve Kaptanıderyâ Seydizâde Mehmed Paşa’nın himayesine girmiştir. H. 1089 / M. 1678’de Paşanın aracılığıyla mülâzım, aynı yıl La’lîzâde ailesine damat olmuştur.⁶²⁵

Önceki yıllarda oğlu İsmail’in Tunca nehrinde boğulması yüzünden büyük üzüntü yaşadığı şiirlerinden anlaşılan Sâbit bu sırada diğer oğlu İbrahim’i de kaybetti. Râmi Mehmed Paşa’ya yazdığı, duygu ve şikâyetlerle yüklü dokuz kıtalık ünlü terciibendi bu üzüntülü dönemin ürünüdür. 1705 de Konya mevleviyetine gönderilen Sâbit kısa bir müddet sonra bu görevden ayrılıp İstanbul’a döndü. Zilkade 1119’da Diyarbakir mevleviyetine tayin edildi. Bu görevde iki yıl kalıp İstanbul’a dönünce vefatına kadar başka görev almadı. 5 Eylül 1712 vefat etti. Kabri Topkapı Maltepe Kabristanı’nda *Messnevî* şârihi Sarı Abdullah Efendi’nin ayak ucundadır.⁶²⁶

Sâbit’in bir *Divan*’ı ile yarım kalmış bir mesnevisi yanında bazı küçük hacimli mesnevileri vardır. Bütün eserlerinin kendi el yazısıyla olan nüshaları Azerbaycan İlimler Akademisi’nde bulunmaktadır. Eserleri şunlardır: 1. *Divan*, 2. *Zafernâme*, 3. *Edhem ü Hüma*, 4. *Derenâme (Hâce Fesâd, Söz Ebesi)*, 5. *Berbernâme*.⁶²⁷

Birçok önemli hattattan farklı yazı türlerinden meşk etmiştir. Bkz. <https://reyhandergisi.com/husn-i-hat-hem-sanattir-hem-sevaptir-mulakat/> Erişim 01.05.2023.

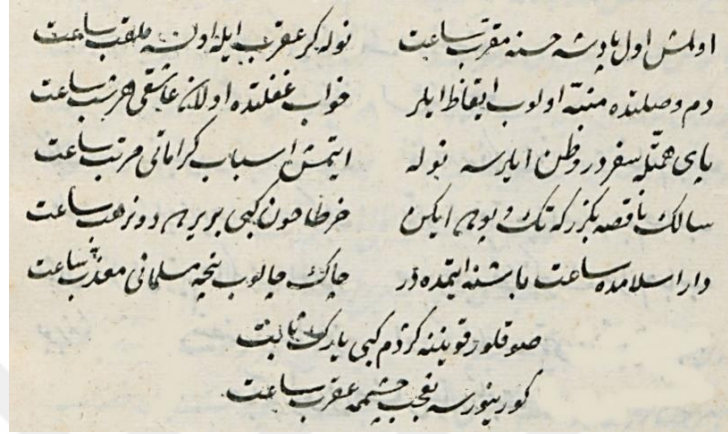
⁶²⁵ Turgut Karacan, “Sâbit”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2008, 35, 349.

⁶²⁶ Karacan, “Sâbit”, *TDV*, 349.

⁶²⁷ Karacan, “Sâbit”, *TDV*, 350.

Kaynaklarda Sâbit'in bir hadîs-i erbaîn tercümesi ve şerhi yazıp 1120'de (1708) III. Ahmed'e sunduğu belirtilmektedir.⁶²⁸

2.8.15.2. Hat Levhalarında Bosnalı Sâbit'in Şiirleri

Resim 178. Hattatı Bilinmemektedir.⁶²⁹

Hattatı bilinmeyen bu levha ta'lik hatla yazılmıştır.

Metnin Okunuşu:

*Olmış ol pâdişeh-i hüsne mukarreb sâat
N'ola ger akreb ile olsa mulâkkab sâat*

*Dem-i vuslatda münebbih olub ikâz eyler
Hâb-ı gafletde olan âşıkı her şeb sâat*

*Pây-ı himmetle sefer-der-vatan eylerse n'ola
İtmiş esbâb-ı kerâmâtı müretteb sâat*

*Sâlik-i nâkisa benzer ki tek ü pûda iken
Har-ı tâhûn gibi bir yirde döner heb sâat*

⁶²⁸ Karacan, "Sâbit", TDV, 350.

⁶²⁹ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2629292710497879> Erişim 30.12.2022.

*Dâr-ı İslâm'da sâat başına itmededür
Çan çalub nice müselmânı muazzeb sâat*

*Sokulur koynuna kej-düm gibi yârün Sâbit
Görinürse ne aceb çeşmüme akreb sâat*

Şiirin sadeleştirilmesi şöyledir:

*O güzellik padişahına pek yakın olmuş saat.
Akrep diye lakaplandığına şaşılmasa gerek.
Vuslat vaktinde uyandırıp ikaz eder,
Gaflet uykusunda olan aşığı her gece saat.
Himmat ayağıyla aslî vatana sefer eylese şaşılmaz.
Bütün keramet sebeplerini sıraya dizmiş saat.
Yolunu şaşırmış yolcuya benzer ki sağa sola koşturdukça,
Değirmen eşiği gibi aynı yerde döner hep saat.
İslam diyarında saat başına çan çalıp,
Nice müslümana eziyet etmektedir saat.
Sokulur koynuna akrep gibi yarin Sabit.
Tuhaf mıdır gözüme akrep gibi görünürse şu saat⁶³⁰*

Resim 179. Semra Güler'e Ait Bir Levha.⁶³¹

⁶³⁰ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2629292710497879> Erişim 17.11.2023.

⁶³¹ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2627176977376119> Erişim 14.11.2022.

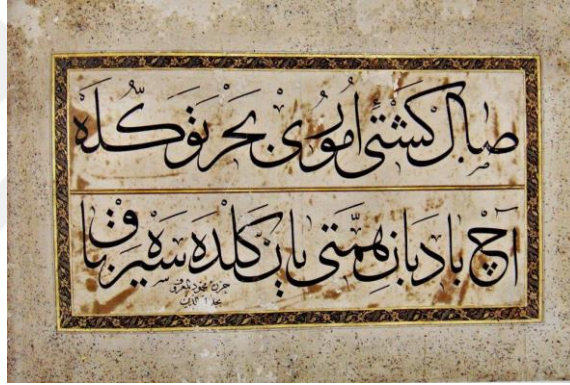
Metnin Okunuşu:

Şeb-i Yeldâ'yı müneccimle muvakkıt ne bilür

Mübtelâ-yı gama sor kim giceler kaç sâat

Semra Güler⁶³² tarafındna sülüs hatla yazılmıştır. Beyit Bosnalı Alaeddin Sâbit'e atfedilse de *Divan*'ında bu beyte rastlanmamıştır. Müzehhibi Neslihan Duran olup, şiirin nesre aktarımı şöyledir: “Yılın en uzun gecesinin hangisi olduğunu yıldız ilmi ile uğraşan veya takvim yapan ne bilsin. Gam müptelası olana sor bakalım, geceler kaç saatmış.”

Farsça yılın en uzun gecesi anlamına gelen şeb-i yelda; 21 Aralık'ı 22 Aralık'a bağlayan gecedir. Bu gece, kısa günlerin biteceğinin habercisi olması bakımından İran'da yüzyıllar boyunca kutlana gelmiştir. Şeb-i yelda, zaman kavramının aşıklar için çok önemli olduğu klasik şiirde de ayrıca yerini alır.⁶³³

Resim 180. Mahmûd Celâleddîn Efendi'ye Ait Bir Levha.⁶³⁴

Metnin Okunuşu:

Sal keştî-i umûrî bahr-i tevekküle

Aç bâd-bân-ı himmeti yan gel de seyre bak

⁶³² Semra Güler, 1982 yılında Bursa'da doğmuştur. 2004 yılında Uludağ Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümünden mezun olan Güler, 2011 yılında İslam Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalında yüksek lisans yapmış, 2017 yılında doktora eğitimini tamamlayarak doktor unvanını alan Güler, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde öğretim görevlisidir. 2009 yılından itibaren Hattat Mahmut Şahin'le rika, sülüs, nesih meşk ederek 2014 yılında icazetini almıştır. 2015 yılında Mahmut Şahin'den talik dersleri almaya başlayan Güler, hat çalışmalarını üyesi olduğu Bursa Bab-ı Nun Gelenekli Sanatlar ve Kültür Derneğinde sürdürmektedir. Bkz. <http://www.turkiyeninustalari.org/tr/ustalar/hat-sanati/semra-guler> Erişim 03.03.2023.

⁶³³ <https://www.fikriyat.com/galeri/edebiyat/muhtela-yi-gama-sorulmasi-gereken-en-uzun-gece-seb-i-yelda> Erişim. 20.03.2023.

⁶³⁴ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1768247593269066> Erişim 12.11.2022.

Mahmûd Celâleddîn Efendi⁶³⁵ tarafından sülûs hatla yazılmıştır. Şiirde: “İşlerinin gemisini tevekkül denizine sal ve manevi yardım yelkenini aç. Sonra yan gel de seyre bak.” denilmiştir.

Şair Sâbit’in beytinde tevekkül denizine salmadan önce birtakım gayret ve çabaların ürünü olan işlerin varlığını kabul etmek, akabinde tevekkülü doğuran sebeplere tutunmanın esasına gönderme şeklinde anlamak gerekir. Sâbit, meselelerin çözüm için evvela fiilî olarak gerekenlerin yapılmasını, ardından işlerde yelken vazifesi görecektir manevi yardımdan medet ummaya yönelik dile getirdiğimiz dua ile teslimiyetin rahatlığına ermeyi tavsiye etmiştir.⁶³⁶

2.8.16. Kânî, Ebû Bekîr

2.8.16.1. Hayatı

1712’de Tokat’ta doğmuştur. Tahsilini memleketinde tamamlamış genç yaşta nazım ve nesirdeki nükteli ifadesiyle çevresinde şöhret kazanmıştır. Önceleri derbeder bir hayat sürerken Mevlevî tarikatına intisap ederek kırk yaşına kadar Tokat Mevlevîhânesi’ne bağlı kalmıştır. Sadâret makamına üçüncü defa tayin edilen Hekimoğlu Ali Paşa, Trabzon’dan Tokat yoluyla İstanbul’a giderken Kânî’nin yazdığı bir kasideyi beğenerek şeyhinin izniyle onu İstanbul’a götürüp (1755) Dîvân-ı Hümâyûn Kalemi’ne yerleştirir. Farklı vazifelerde bulunduktan sonra 1792’de vefat etmiştir. ve Eyüp’te Feridun Paşa Türbesi’nin sağ tarafıda medfundur.⁶³⁷

Hoşsohbet, nüktedan ve zarif olması hasebiyle yaşadığı dönemde insanlar tarafından çok sevilmiştir. Kânî daha ziyade bir mizah üstadı olarak ün kazanmıştır. Bükreş’te iken sevdiği bir kızın kendisinden Hristiyan olmasını istemesi üzerine söylediği, “Kırk yıllık Kânî olur mu Yani” sözü deyim haline gelmiştir.⁶³⁸

⁶³⁵ Bu hattatın hayatı için bkz. 254. dipnot.

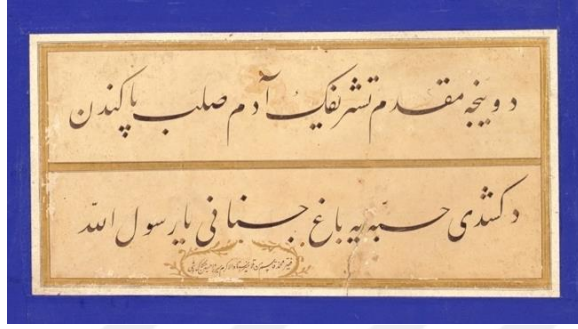
⁶³⁶ <https://www.diyanehaber.com.tr/tevekkul-denizi> Erişim 20.06.2023.

⁶³⁷ İsa Kayaalp, “Kânî”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2001, 24, 306-307.

⁶³⁸ Kayaalp, “Kânî”, *TDV*, 306.

Hız. Peygamber için yazdığı na‘tlar dışında bütün eserlerinde nükte, hiciv ve hezlden izler mevcuttur. Eserleri şunlardır: 1. *Divan*, 2. *Münşeât* (*Letâif* ve *Hezliyyât*) adıyla bilinmektedir.⁶³⁹

2.8.16.2. Hat Levhalarında Kânî’nin Şiirleri

Resim 181. Muhammed Kasım’a Ait Bir Levha.⁶⁴⁰

Metnin Okunuşu:

Duyunca makdem-i teşrîfin Âdem sulb-i pâkinden

Değişdi habbe ye bâğ-ı cinânı yâ Resûlallah

Metnin Anlamı:

Muhammed Kasım tarafından ta‘lik hatla yazılmıştır. Şiirin nesre aktarımı şöyledir: “Hz. Adem senin kendi zürriyyetinden geleceğini haber alınca, Cenneti ve içindeki bütün nimetleri senin uğrunda fedâ edip oradan çıkıverdi.”

Hız. Âdem’in cennetten çıkarılışını bahseden bu beyit, hüsn-i talil ile farklı bir sebebe bağlanmaktadır. Buna göre Hız. Âdem’in yasaklı meyveyi yemesi, bir hata olmayıp bilakis kendi soyundan gelecek olan Hız. Muhammed (s.a.v.)’in teşrifini bilinçli bir şekilde tercihtir. Kânî, Rasûlullah’ın yeryüzünü teşrifi bir an evvel gerçekleşsin diye kendisine yasaklanan meyveyi yiyen bir Hız. Âdem (as) profili çizmektedir. Dolayısıyla şair, Hız. Peygamber (s.a.v.)’i yüceltme konusunda, Hız. Âdem’den ilham almaktadır.⁶⁴¹

⁶³⁹ Kayaalp, “Kânî”, TDV, 306.

⁶⁴⁰ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2525437937550024> Erişim 08.08.2022.

⁶⁴¹ <https://www.somuncubaba.net/makale/umidim-sanadir-ya-rasulallah> Erişim 15.06.2023.

Resim 182. Mehmed Nazif Efendi'ye Ait Bir Levha.⁶⁴²

Mehmed Nazîf Efendi⁶⁴³ tarafından celî sülüs hatla yazılmıştır.

Resim 183. Mehmed Vasfi Efendi'ye Ait Bir Levha.⁶⁴⁴

H. 1289 / M. 1872 tarihinde 34x45 cm. ebatındaki bu levha Mehmed Vasfi Efendi⁶⁴⁵ tarafından celî sülüs hatla yazılmıştır.

⁶⁴² <https://defter-i-ussak.blogspot.com/2020/12/alem-kaldirsa-bir-yerde-kacan-sultan-i-bismillah.html> Erişim 13.06.2023.

⁶⁴³ Bu hattatın hayatı için bkz. 111. dipnot.

⁶⁴⁴ <https://www.istanbulantiksanat.com/en/product/4470348/mehmed-vasfi-efendi-xix-tarih-hicri-1289-miladi-1872-ketebeli-cel-sulus> Erişim 20.05.2023.

⁶⁴⁵ Mehmed Vasfi Efendi İstanbul'da doğmuştur. Küçük yaşta hıfzını ikmâl etmiş, Konyalı Ebû-Bekir Râşid Efendi'den aklâm-ı sitte dersleri alarak, H. 1181 / M. 1767 tarihinde icâzet almıştır. Bir müddet kâtiblik yaptıktan sonra, muallim-i sâni olarak Galata Sarayı gılmânına hüsn-i hat talimine memur edilmiştir. H. 1247 tarihinde vefât ederek, Üsküdar Karacaahmet Mezarlığı'nda, Şeyh Hamdullah merhûmun civârına

Resim 184. Mahmûd Celâleddîn Efendi'ye Ait Bir Levha.⁶⁴⁶

H. 1217 / M. 1802-1803 tarihinde Mahmûd Celâleddîn Efendi⁶⁴⁷ tarafından sülûs hatla yazılmıştır.

Metnin Okunuşu:

'Alem kaldırsa bir yerde kaçan sultân-ı Bi'smi'llâh

Olur lâhûtiyân ârâyîş-i dîvân-ı Bi'smi'llâh

Sîrât-ı Müstakîm'i anla hatt-ı istivâsından

Varır Allâh'a toğrı menhec-i âsân-ı Bi'smi'llâh

Şiirin nesre aktarımı şöyledir: “Ne zaman bir yerde Besmele sultanı sancak kaldırsa; O sultanın divanını uluhiyet âleminin melekleri süslerler. Besmele'nin ortasından geçen düz hatta bak da Sîrat-ı Müstakim nedir anla. Varır Allah'a doğru, Besmele'nin kısa ve geniş yolu.”⁶⁴⁸

2.8.17. Nahîfî, Süleyman

2.8.17.1. Hayatı

İstanbul'da XVII. yüzyılın ortalarında doğduğu ve öldüğünde doksan yaşının üzerinde bulunduğu kaydedilmişse de 1099'da (1688) yazdığı *Hilyetü'l-envâr*'da yirmi

defnedilmiştir. Bkz. <https://www.ketebe.org/en/artist/kebecizade-mehmed-vasfi-efendi-492> Erişim 20.06.2023.

⁶⁴⁶ <https://www.ketebe.org/eser/7693?ref=artist&id=521> Erişim 19.09.2022.

⁶⁴⁷ Bu hattatın hayatı için bkz. 254. dipnot.

⁶⁴⁸ <https://www.gencyorumdergisi.com/2021/11/bir-dergah-iki-hattat/> Erişim 19.03.2023.

dört yaşında olduğunu belirttiğine göre 1665-66 da dünyaya geldiği söylenebilir.⁶⁴⁹ *Mesnevî* tercümesi mukaddimesinde verdiği Mehmed Süleyman b. Abdurrahman b. Sâlih şeklindeki künyesine göre dedesi yeniçeri kâtibi Sâlih, babası vâiz Şeyh Abdurrahman Muhyî Efendi'dir. Şiirlerinde kullandığı Nahîfî mahlasıyla tanındı; ancak özellikle kütüphane kataloglarında aynı mahlas yanında Mehmed adını taşıyan başka kimselerle karıştırılmıştır. Hâfız Osman'dan sülûs ve nesih icâzeti aldığı gibi ta'likte de kendini yetiştirmiştir.⁶⁵⁰

Hac yolunda Konya'dan geçerken Mevlevîliğe intisap etmiştir. 4 Eylül 1738'de vefat etmiş ve Topkapı dışında defnedilmiştir.⁶⁵¹

Sebk-i Hindî tesirinde bir sanat anlayışına sahip olan Nahîfî, Nâbî ve Sâbit gibi hikemî şiir söylemede belli bir başarıya ulaşmış, şiirlerinde atasözleri, deyimler, İstanbul ağzına mahsus kelime ve tabirleri başarıyla kullanmıştır.⁶⁵²

Manzum Eserleri : 1. *Divan*, 2. *Mevlidü'n-nebî*, 3. *Hicretü'n-nebî (Hicretnâme)*, 4. *Hilyetü'l-envâr*, 5. *Zuhrü'l-âhire*, 6. *Mi'râcü'n-nebî*, 7. *Enfüsü'l-âfâk*, 8. *Mev'izatü'n-nüfûs*, 9. *Mübâhase-i Kazâ ve Kader*, 10. *Âdâb-ı Tarîkat ve Kavâid-i Hakikat*, 11. *Terceme-i Mesnevî li-Nahîfî*, 12. *Tahmîs-i Kasîde-i Bürde*, 13. *Tahmîs-i Kaşîde-i Bürde*, 14. *Tahmîs-i Kaşîde-i Bürde*, 15. *Tercüme-i Kasîde-i Bürde*, 16. *Bânet Süâd Tahmîsi*, 17. *Tahmîs-i Kasîde-i Mudariyye*, 18. *Kasîde-i Lâmiyye (Emâliyye) Şerhi*, 19. *Meşnevî-i Nuşh ve'l-hikem*,⁶⁵³

Mensur Eserleri : 1. *Ravzatü's-safâ fî sîreti'l-Mustafâ*, 2. *Nasîhatü'l-vüzerâ* 3. *Risâle-i Hızriyye* 4. *Sefâretnâme* 5. *Kasîde-i Münferice Tercümesi* 6. *Risâle-i Kalemîyye* 7. *Makâlât-ı Süleyman Nahîfî* 8. *Râmûzü'l-luga*.⁶⁵⁴

⁶⁴⁹ Mustafa İsmet Uzun, "Nahîfî", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2006, 32, 297.

⁶⁵⁰ Uzun, "Nahîfî", *TDV*, 298.

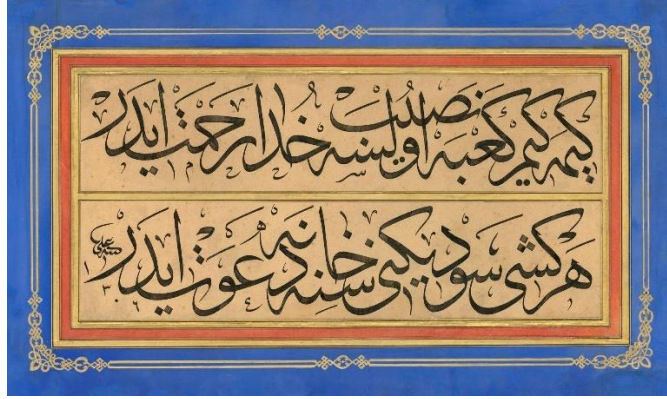
⁶⁵¹ Uzun, "Nahîfî", *TDV*, 298.

⁶⁵² Uzun, "Nahîfî", *TDV*, 298.

⁶⁵³ Uzun, "Nahîfî", *TDV*, 298.

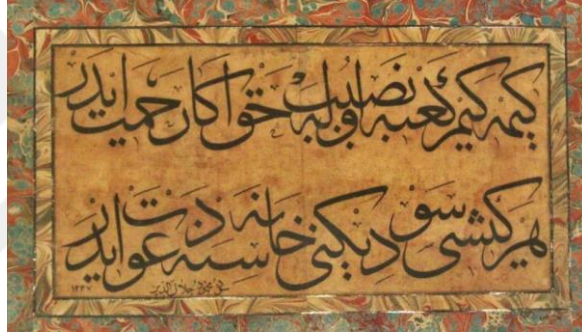
⁶⁵⁴ Uzun, "Nahîfî", *TDV*, 299.

2.8.17.2. Hat Levhalarında Nahîfî'nin Şiirleri

Resim 185. Çırçırılı Ali Efendi'ye Ait Bir Levha. ⁶⁵⁵

Çırçırılı Ali Efendi⁶⁵⁶ tarafından celî sülûs hatla yazılmıştır.

Resim 186. Mahmûd Celâleddîn Efendi'ye Ait Bir Levha. ⁶⁵⁷

Metnin Okunuşu:

Kime kim Kâ'be nasîb ola Hakk ana rahmet ider

Her kişi sevdiğini hânesine da'vet ider

Mahmûd Celâleddîn Efendi⁶⁵⁸ tarafından sülûs hatla yazılmıştır. Şiirden şöyle bir anlam ortaya çıkmaktadır:

Şiir, Kâ'be'nin önemine ve kutsallığına vurgu yaparak, Kâ'be'ye ulaşmanın büyük bir lütuf olduğunu ifade etmektedir. Bu durum şöyle açıklanabilir. Her kişi sevdiği bir

⁶⁵⁵ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1764827043611121> Erişim 17.09.2022.

⁶⁵⁶ Bu hattatın hayatı için bkz. 393. dipnot.

⁶⁵⁷ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2336945199732633> Erişim 18.09.2022.

⁶⁵⁸ Bu hattatın hayatı için bkz. 254. dipnot.

misafiri, kendi evine davet eder. Davet edilen kişi, ev sahibinin sevgi ve misafirperverliğine mazhar olur. Bu durum, Kâ'be'ye nasip olmayı anlamak için bir benzetme olarak kullanılır. Kâ'be'ye nasip olmak, Müslümanlar için büyük bir arzudur ve bu lütuf, kişinin Allah'ın rahmetini kazandığını gösterir.

2.8.18. Neccârzâde Rızâ Efendi

2.8.18.1. Hayatı

1679 yılında doğmuştur. Asıl adı Mustafa Rızâ'dır. Müridlerinden Ömer Nüzhet Efendi onun Şebinkarahisar'da doğduğunu, aynı yıl ailesinin İstanbul'a göç ettiğini, babası İbrâhim Efendi'nin bu sırada öldüğünü kaydeder. Neccârzâde, Üsküdar'da başladığı tahsilini Beşiktaş'ta Sinan Paşa Medresesi'nde sürdürür. Bir yandan da hat dersleri alarak bu alanda kendini yetiştirir. Kitap istinsah ederek geçimini sağlamaya çalışır.⁶⁵⁹

Bir süre Beşiktaş'taki Sinan Paşa Camii'nde imamlık yapmıştır. Caminin yanında bulunan ve daha sonra kendi adıyla anılacak olan tekkeyi ihya ederek irşad faaliyetine başlamıştır. Neccârzâde 7 Şubat 1746 da vefat etmiş ve tekkesinin hazîresine defnedilmiştir. Neccârzâde çok sayıdaki na'atlarıyla tanınır. Onun ayrıca inşa, mûsiki ve hat sanatlarında geniş bilgi sahibi olduğu kaydedilmektedir.⁶⁶⁰

Neccârzâde Rızâ Efendi'nin eserleri şunlardır: 1. *Divan*, 2. *er-Risâle fî beyâni'l-i tîkâd ve'l-ahlâk ve'l-'amel*, 3. *Terceme-i Muhtasarü'l-velâye*'dir.⁶⁶¹

⁶⁵⁹ Halil İbrahim Şimşek, "Neccârzâde Rızâ Efendi", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2006, 32, 483.

⁶⁶⁰ Şimşek, "Neccârzâde Rızâ Efendi", *TDV*, 483.

⁶⁶¹ Şimşek, "Neccârzâde Rızâ Efendi", *TDV*, 484.

2.8.18.2. Hat Levhalarında Neccârzâde Rızâ Efendi’nin Şiirleri

Resim 187. Mehmed Şefik Bey’e Ait Bir Levha.⁶⁶²

Metnin Okunuşu:

*Gül ü lâle izâr-ı tâb-dârından kinayetdir
Sana mânend olur mu verd-i ahmer yâ Resûlallâh
Rızâ bâğ-ı belâgatda aceb şûrîde bülbüldür
İder her şeb kitâb-ı na‘tın ezber yâ Resûlallâh*

Mehmed Şefik Bey⁶⁶³ tarafından celî sülüs hatla yazılmıştır. Müzehhibi Gülsüm Gügercin olup, şiirin anlamı ise şöyledir: “Gül ve lale değişim parlak, nurlu yüzünü anlatmak için birer kinayedir. Yoksa sana benzer olur mu kırmızı gül ey Allah’ın Elçisi. Rıza, belagat bağında tuhaf, perişan halde aşık bir bülbüldür. Her gece senin naat kitabını ezber eder ey Allah’ın Elçisi.”⁶⁶⁴

⁶⁶² <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1710380679055758> Erişim 26.12.2023.

⁶⁶³ Bu hattatın hayatı için bkz. 537. dipnot.

⁶⁶⁴ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1710380679055758> Erişim 26.12.2023.

2.9. XIX. YÜZYIL

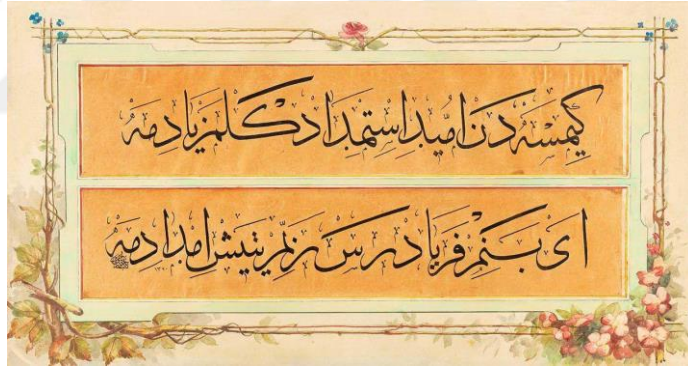
2.9.1. Dâniş, Mîr Mehmed

2.9.1.1. Hayatı

1805'te İstanbul'da doğmuştur. Asıl adı Mehmed'dir. Küçük yaşından itibaren iyi bir eğitim almıştır. Dîvân-ı Hümayûn kaleminde ve daha sonra buraya bağlı Mühimme Odası'nda memurluk yapmıştır. Nakşibendilik'in Hâlidiyye kolundan Kudsî Ahmed Efendi'ye intisap etmiştir. Yirmi beş yaşında iken vereme yakalanmış ve 12 Mart 1830 tarihinde İstanbul'da vefat etmiştir.⁶⁶⁵

Şairlik yeteneği, bilgisi, güçlü hafızası ve zekâsı ile tanındı. Ârif Hikmet Dâniş'i mağrur, konuşmalarında büyük küçük tanımayan ölçüsüz bir kişi olarak nitelendirir.⁶⁶⁶

2.9.1.2. Hat Levhalarında Mîr Mehmed'in Şiirleri

Resim 188. Necmî Râcî'ye Ait Bir Levha.⁶⁶⁷

Metnin Okunuşu:

Kimseden ümmîd-i istimdâd gelmez yâdîma

Ey benim feryâd-res Rabbim yetiş imdâdîma

⁶⁶⁵ <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/danis-mir-mehmed> Erişim 02.03.2023.

⁶⁶⁶ <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/danis-mir-mehmed> Erişim 02.03.2023.

⁶⁶⁷ <http://hattatlarimiz.blogspot.com/2015/12/necmi-raci.html> Erişim 18.09.2022.

Necmî Râcî⁶⁶⁸ tarafından sülüs hatla yazılmıştır. Şiirin nesre aktarımı şöyledir: “Kimseden yardım ummak gelmez hatırıma. Ey benim feryada yetişen Rabbim, yetiş feryadıma.”

Mîr Mehmed, çaresizlik ve umutsuzluk karşısında sadece Allah'a yönelerek yardım talebinde bulunmaktadır. Bu beyitte, şairin Allah'a olan inancı ve bağlılığı ifade edilmektedir.

2.9.2. Esad Muhlis Paşa

2.9.2.1. Hayatı

Ankara'nın Ayaş ilçesinde doğmuştur. Ayaş müftüsü Hasan Efendi'nin oğludur. Medrese tahsilini tamamladıktan sonra Ayaş voyvodaliğine tayin edilen Esad Muhlis'e bir süre sonra silâhşorluk pâyesi verilmiş, 1806'da kapucıbaşı olmuştur. Daha sonra sırasıyla humbaracıbaşı, başbâki kulu, Drama nâzırı ve'te paşalık rütbesiyle Edirne valisi olmuştur. Çeşitli vilayetlerde valilik yaptıktan sonra Erzurum valilerine verilen Şark seraskerliği unvanı almıştır. 1836'da yeni kurulan Erzurum Redîf-i Mansûre müşirliğine getirilmiştir. Erzurum'u yeniden imar ve tahkim etmiştir. 1847'de Diyarbekir valiliğine tayin edilmiş ve burada vefat etmiştir.⁶⁶⁹

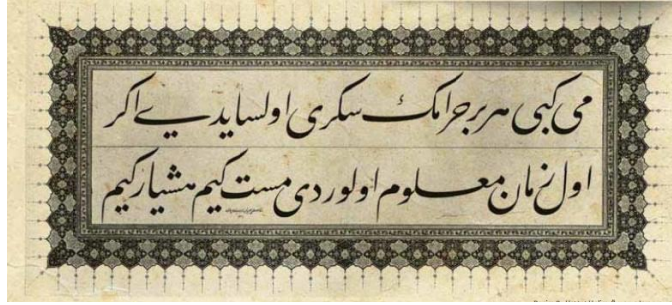
Bilgili, cesur ve dürüst bir devlet adamı olarak tanınan Esad Muhlis Paşa divan şiiri tarzında şiirler de yazmıştır. Sayı bakımından pek fazla olmayan manzumelerinin ölümünden sonra *Dîvançe-i Es'ad Paşa* adıyla taşbaskısı yapılmıştır.⁶⁷⁰

⁶⁶⁸ Hattatın biyografisine ulaşamamıştır.

⁶⁶⁹ Kamil Şahin-Mehmet Hüsrev Subaşı, “Esad Muhlis Paşa”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 1995, 11, 350.

⁶⁷⁰ Şahin- Subaşı, “Esad Muhlis Paşa”, *TDV*, 350.

2.9.2.2. Hat Levhalarında Esad Muhlis Paşa'nın Şiirleri

Resim 189. Mustafa Halim Özyazıcı Ait Bir Levha.⁶⁷¹

Metnin Okunuşu:

*Mey gibi her bir harâmın sekri olsaydı eğer
Ol zamân ma'lûm olurdu mest kim hûşyâr kim*

Mustafa Halim Özyazıcı⁶⁷² tarafından ta'lik hatla yazılmıştır. Şiirinde: Eğer bütün günahlar içki gibi sarhoş etseydi insanı, kimin ayık kimin sarhoş olduğu o zaman anlaşılırdı.” denilmiştir.

İçki gibi sarhoş eden günahlar kavramı, insanların hatalarını ve ahlaki zayıflıklarını ifade etmektedir. Eğer bu günahlar gerçek bir içki gibi insanları sarhoş etseydi, yani günahların etkileri açıkça görülebilseydi, kimin günahsız kimin günahkar olduğu daha belirgin olurdu.

2.9.3. Şeyh Selâmî, Mustafa

2.9.3.1. Hayatı

Asıl adı Mustafa Selâmî'dir. İzmir'de doğmuştur. Son dönem Osmanlı şairlerinden ve Nakşî meşâyihinin âşıklarından ve büyüklerindendir. Nisbesi Şeyh Seyyid Mustafâ Selâmî en-Nakşbendî'dir. İlk tahsilini babasından aldıktan sonra tasavvufi bilgisini genişletmek için Buhara'ya gitmiş, Nakşîyye-i Kasaniyye'den hilafet alarak İstanbul'a gelmiştir. Burada ilim ve irfan talipleriyle uğraşırken şöhreti etrafa yayılmış ve devlet adamlarının ilgisini çekmiştir. Sadaret Kethûdası Arabacızâde İbrahim Nesîm Efendi

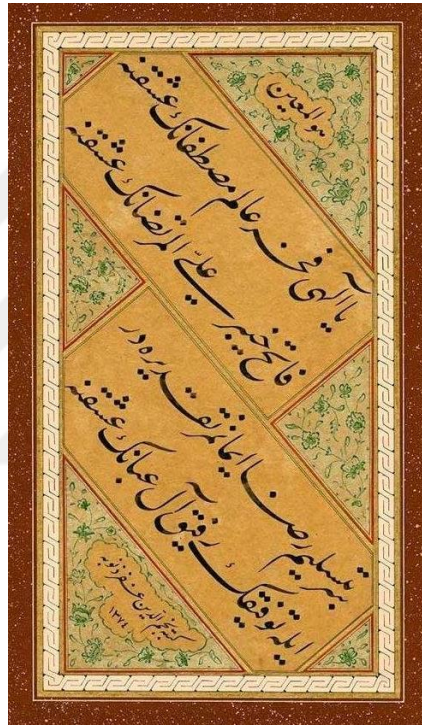
⁶⁷¹ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1980783452015478> Erişim 21.05.2022.

⁶⁷² Bu hattatın hayatı için bkz. 140. dipnot.

tarafından 1798 yılında Eyüp Sultân'da Baba Haydar Mahallesi'nde adına bir dergâh yaptırılmış ve meşihatı kendilerine verilmiştir. Mustafa Selâmî Efendi 1813 senesinde vefat etmiş ve irşadla görevli olduğu Eyüp Sultân'da Baba Haydar Mahallesi'ndeki dergâh-ı şerifin tevhit-hânesine defnedilmiştir.⁶⁷³

Şiirlerinde Selâmî mahlasını kullanan Mustafa Selâmî Efendi'nin bilinen üç eseri vardır: 1. *Dîvân*, 2. *Mevlid-i Şerîf*, 3. *Şerh-i Âşık Yûnus*.⁶⁷⁴

2.9.3.2. Hat Levhalarında Şeyh Selâmî'nin Şiirleri

Resim 190. Necmeddin Okyay'a Ait Bir Levha.⁶⁷⁵

Metnin Okunuşu:

Hüve'l-Muîn

Yâ İlâhî fahr-i âlem Mustafâ'nun aşkına

Fâtih-i Hayber Aliyyü'l- Murtazâ'nun aşkına

⁶⁷³ <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/selami-mustafa> Erişim 02.03.2023.

⁶⁷⁴ <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/selami-mustafa> Erişim 02.03.2023.

⁶⁷⁵ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1930055433754947> Erişim 01.01.2023.

Ser-be-teslîm-i rızâ îmânımız takdîredür

Eyle tevfikün refîk Âl-i Abâ'nun aşkına

Necmeddin Okyay⁶⁷⁶ tarafından ta'lik hatla yazılmıştır.

“Hüve'l-Muîn” Arapça kökenli bir ifadedir ve “O, yardım edendir” anlamına gelir. Bu ifade, Allah'ın insanlara yardım etme gücünü ve iradesini vurgular.

Yâ İlâhî fahr-i âlem Mustafâ'nun aşkına: Ey Allah'ım! Peygamber Efendimiz Muhammed'in (s.a.v.) aşkına. Burada, Allah'a yönelik bir yakarıшта bulunulmaktadır ve Hz. Muhammed'in sevgisi ile Allah'ın lütfu arasındaki bağa vurgu yapılmaktadır.

Fâtih-i Hayber Aliyyü'l-Murtazâ'nun aşkına: Hayber'in fethi sahibi Aliyyü'l-Murtazâ'nın aşkına.

Ser-be-teslîm-i rızâ îmânımız takdîredür: Teslimiyetimizin zirvesi, razı olma, imanımızın belirleyicisidir. Bu dizede, Allah'a olan teslimiyetin ve rıza duygusunun imanın temel bir parçası olduğu vurgulanmaktadır.

Eyle tevfikün refîk Âl-i Abâ'nun aşkına: Âl-i Abâ'nın aşkının yardımıyla başarının yükselmesini gerçekleştir. Bu dizede, Hz. Muhammed'in ailesinin sevgisinin ve rehberliğinin önemi vurgulanır ve Allah'tan bu sevgiye uygun şekilde davranma ve başarı elde etme yeteneği olan tevfikin talep edildiği ifade edilir.

Bu dizeler, İslam kültüründe önemli bir yere sahip olan Hz. Muhammed'in (s.a.v.) sevgisi ve Hz. Ali'nin (r.a) erdemleri etrafında dönen bir dua veya naat niteliği taşımaktadır.

2.9.4. Sa'dî, Îsâ-zâde Seyyid Mehmed Sa'deddîn

2.9.4.1. Hayatı

Künyesi Îsâ-zâde Seyyid Mehmed Sa'deddîn'dir. 1803'te İstanbul'da doğmuştur. Babası, mevalîden Îsâ-zâde Mehmed Ârif Efendi'nin oğlu Galata Mollası Îsâ-zâde Mehmed Selîm Efendi'dir.⁶⁷⁷

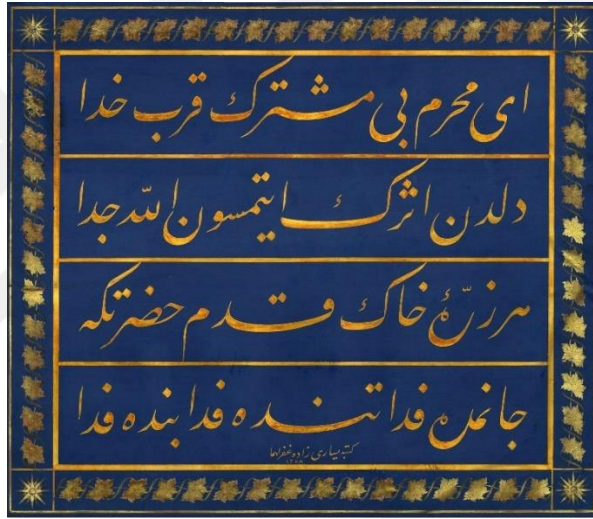
⁶⁷⁶ Bu hattatın hayatı için bkz. 74. dipnot.

⁶⁷⁷ <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/sadi-isazade-seyyid-mehmed-sadeddin> Erişim 02.03.2023

Sa'dî, komşusu Kuruçeşmeli Şefekat Efendi'den Farsça ve edebiyat okumuştur. İlim tahsil etmiş, meslek-i ilmiyeye sülûk ederek "bâb-ı fetvâ"ya dâhil olmuş ve terfi ederek "haremeyn" payesini almıştır. 1248/1832'de Eyüp'te Yahyâzâde Tekkesi şeyhi Rıfâ'î Hasîb Efendi'ye intisap etmiş, ayrıca Sa'diyye tarikatına da girmiştir. 4 Ekim 1866'da Çamlıca'da tebdil-i hava için kirada oturduğu evde vefat etmiştir.⁶⁷⁸

Arapça ve Farsça'yı bu dillerde yazabilecek düzeyde bilen Sa'dî, fıkıh ve ilm-i nücumda mahirdir. Gençliğinde yazdığı şiirlerinden meydana gelen bir *Dîvânçe*'si vardır.⁶⁷⁹

2.9.4.2. Hat Levhalarında Îsâ-zâde Seyyid Mehmed Sa'deddîn'in Şiirleri

Resim 191. Yesarîzâde Mustafa İzzet Efendi'ye Ait Bir Levha.⁶⁸⁰

Metnin Okunuşu:

Ey mahrem-i bî-müşterek-i kurb-i Hüda

Dilden eserün itmesün Allah cüdâ

Her zerre-i hâk-i kadem-i hazretüne

Cânım da fedâ ten de fedâ ben de fedâ

⁶⁷⁸ <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/sadi-isazade-seyyid-mehmed-sadeddin> Erişim 02.03.2023

⁶⁷⁹ <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/sadi-isazade-seyyid-mehmed-sadeddin> Erişim 02.03.2023

⁶⁸⁰ <https://twitter.com/ketebeorg/status/1418203521145622529> Erişim 09.01.2023.

Yesarîzâde Mustafa İzzet Efendi⁶⁸¹ tarafından ta'lik hatla yazılmıştır. Şiirin günümüz Türkçe'sine çevirisi şöyledir: "Ey Allah'a yakınlık bakımından ortağı bulunmayan. Allah gönülden eserini (iman) uzaklaştırmasın. Hazretinizin ayağının toprağının her zerresine, canım da, vücudum da ben de feda olayım."⁶⁸²

Bu dizeler İslam dinindeki tevhid inancını yansıtmaktadır. İslam, Allah'ın birliğine inanmayı ve O'na ortak koşmamayı öğretir. İfade, Allah'ın ortağı olmadığını, yani başka bir ilahın veya tanrının bulunmadığını ifade etmektedir.

2.9.5. Zekâ'î, Şeyh Mustafa Efendi

2.9.5.1. Hayatı

Asıl adı Mustafa'dır. Üsküdarlıdır. Doğum tarihi bilinmemektedir. Üsküdar muhafızı Hacı İbrahim Bey'in oğludur. Divan-ı Hümayun kaleminde bir süre memurluk görevinde bulunmuştur. Babasının vefatı üzerine memuriyeti bırakmış. Simav'a giderek Halvetiye-Şa'baniye tarikatına girerek şeyhi Hasan Efendi'den halifelik almıştır. 1812-1813'te vefat etmiştir. Dîvân sahibi bir şairdir.⁶⁸³

⁶⁸¹ Meşhur ta'lik hattatı Mehmed Es'ad Yesârî'nin oğlu olarak İstanbul'da doğmuştur. Yazıyı önce babasından öğrenip icâzet almış, daha sonra babasının şâkirdlerinden Yağlıkızâde Mehmed Emîn Bey'den yeniden ders alarak H. 1202 / M. 1788 senesinde mezun olmuştur. Çeşitli yerlerde kadılık yaptı. Takvimhâne Nâzırlığı'nda, kendi yazdığı harflerden alınan kalıplarla ilk ta'lik fontları ortaya çıkardı. 23 Haziran 1849 tarihinde vefât etmiştir. Bkz. <https://www.ketebe.org/sanatkar/yesarizade-mustafa-izzet-efendi-992> Erişim 10.06.2023.

⁶⁸² <https://twitter.com/ketebeorg/status/1418203521145622529> Erişim 09.01.2023.

⁶⁸³ <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/zekai-seyh-mustafa-efendi> Erişim 02.03.2023.

2.9.5.2. Hat Levhalarında Şeyh Mustafa Efendi'nin Şiirleri

Resim 192. Mehmed Şevki Efendi'ye Ait Bir Levha.⁶⁸⁴

Metnin Okunuşu:

Hümâ-yı himmetim bâd-ı hevâya râğbetim yokdur

Kanâat gûşesinde rûzgâra minnetim yokdur

Ham oldu kâmetim bî-hûde halkın imtinânından

Kelâmın doğrusu bâr-ı girâna tâkatim yokdur

Mehmed Şevki Efendi⁶⁸⁵ tarafından sülüs hatla yazılmıştır. Şiirin nesre aktarımı şöyledir: “Gayret hümasıyım, bedava gelecek olana râğbetim yoktur. Kanaat köşesindeyim, rûzgara (dünyaya,) minnetim yoktur. Büküldü belim boşuna, iyiliklerini başa kakmalarından halkın. Sözüñ doğrusu ağır yük kaldırmaya takatim yoktur.”⁶⁸⁶

Bu dizelerde, şair, kendi iradesiyle hareket ettiğini ve dış etkenlere, arzulara ve umutlara boyun eğmediğini ifade etmektedir. Şair, kendisinin gerçek ve samimi bir duruş sergilediğini, başkalarının beklentilerine göre hareket etmekten yorgun düştüğünü ifade etmektedir.

⁶⁸⁴ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1775045069255985> Erişim 09.01.2023.

⁶⁸⁵ Kastamonu'nun Seyyidiler köyünde doğmuştur. Tüccardan Ahmed Ağa'nın oğludur. Küçük yaşlarda İstanbul'a gönderilmiştir; Dayısından sülüs-nesih ve rikâ' yazılarını meşkederek 1841'de on iki yaşında iken hat icâzeti aldı. Kendisine teveccühü olan II. Abdülhamid ara sıra şehzadelerin hat meşklerine bakmaktan hoşlanır, bir yazı siparişi olursa Çit Kasrı'nda Şevki Efendi'yi doğrudan kabul ederek ona ihsanlarda bulunurdu. Şevki Efendi son zamanlarında felç geçirmiş, 7 Mayıs 1887'de vefat etmiştir. Bkz. M. Uğur Derman, “Mehmed Şevki Efendi”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, Ankara 2003, 28, 532-533.

⁶⁸⁶ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1775045069255985> Erişim 09.01.2023.

2.9.6. İbrahim Şinasi

2.9.6.1. Hayatı

5 Ağustos 1826'da İstanbul'da doğmuştur. Topçu yüzbaşısı olan babası Mehmed Ağa 1829'da Osmanlı-Rus Savaşı'nda şehit olmuştur. İlköğretimini Mahalle Sıbyan Mektebi'nde ve Feyziye Okulu'nda tamamlamıştır. 1849'da bilgisini artırması için devlet tarafından Paris'e gönderilmiştir. Burada edebiyat ve dil konularındaki çalışmalarını sürdürmüş, Doğu kültürleri araştırmacısı De Sacy ailesi ile dostluk kurdu, Ernest Renan'la tanışmış, Lamartine'in toplantılarını izlemiştir. 1854'te İstanbul'a dönünce bir süre Tophane Kalemi'nde çalışmıştır.⁶⁸⁷

1860'da Ağah Efendi ile birlikte Tercüman-ı Ahvâl gazetesini, 1862'de de Tasvir-i Efkar gazetesini çıkarmıştır. Devlet işlerini eleştirdiği ve Sultan Abdülaziz'e karşı girişilen eylemleri desteklediği gerekçesiyle 1863'teki Meclis-i Maarif'teki görevine son verilmiştir. Birkaç kez Parise gidip gelen Şinasi, 13 Eylül 1871'de İstanbul'da beyin tümöründen vafat etmiştir.⁶⁸⁸

Tanzimat'la başlayan Batılılaşma hareketlerine öncülük ederek, dil, edebiyat ve düşünce yaşamının gelişmesine katkıda bulunmuştur. 1860'da yazdığı tek perdelik “Şair Evlenmesi” adlı komedi, Batılı anlamdaki ilk Türkçe oyundur. Anlatımdaki yeniliklerin yanı sıra tema bakımından da Türk tiyatro edebiyatının öncüsüdür. Ama asıl önemli çalışmalarını gazetecilik alanında yapmıştır.⁶⁸⁹

İbrahim Şinasi'nin eserleri şunlardır: 1. *Sadr-ı Esbak Merhum Reşid Paşa Hazretlerinin Sitâyişini Mutazammın Olan Bazı Kasâid-i Âcizânemdir*, 2. *Tercüme-i Manzûme*, 3. *Şair Evlenmesi*, 4. *Müntehabât-ı Eş'âr (Dîvân-ı Şinâsî)*, 5. *Durûb-i Emsâl-i Osmâniyye*, 6. *Müntehabât-ı Tasvîr-i Efkâr (Makaleler)*, 7. *Fatîn Tezkiresi*.⁶⁹⁰

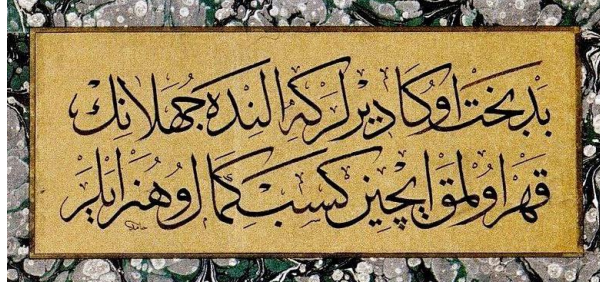
⁶⁸⁷ <https://www.turkedebiyati.org/sinasi/> Erişim 01.02.2023.

⁶⁸⁸ <https://www.turkedebiyati.org/sinasi/> Erişim 01.02.2023.

⁶⁸⁹ <https://www.turkedebiyati.org/sinasi/> Erişim 01.02.2023.

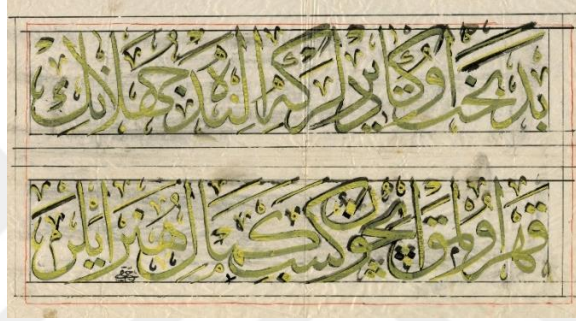
⁶⁹⁰ Alim Kahraman, “Şinâsî”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2010, 39, 169.

2.9.6.2. Hat Levhalarında İbrahim Şinasi'nin Şiirleri

Resim 193. Hamid Aytaç'a Ait Bir Levha.⁶⁹¹

Hamid Aytaç⁶⁹² tarafından celî sülüs hatla yazılmıştır.

Resim 194. İsmâil Hakkı Altunbezer'e Ait Bir Levha.⁶⁹³

Metnin Okunuşu:

Bed-baht ana dirler ki elinde cühelânun

Kahrolmak için kesb-i kemâl-i hüner eyler

Abdurrahman Kılıç Koleksiyonu'nda bulunan bu levha İsmâil Hakkı Altunbezer⁶⁹⁴ tarafından celî sülüs hatla yazılmıştır. Şiirin nesre aktarımı şöyledir:” Bedbaht diye o kimseye derler ki, cahillerin elinde kahrolmak için kendini yetiştirip hüner kazanır.”

⁶⁹¹ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1751211494972676> Erişim 12.01.2023.

⁶⁹² Bu hattatın hayatı için bkz. 23. dipnot.

⁶⁹³ <https://twitter.com/ketebeorg/status/1215272818524545026/photo/1> Erişim 16.01.2023.

⁶⁹⁴ İsmâil Hakkı Altunbezer, 8 Şubat 1873'te İstanbul'da doğmuştur. Baba tarafı beş batına kadar hattattır. Bunların ilk üçü Trabzon'da, son ikisi ise İstanbul'da mesleklerini sürdürmüşlerdir. İsmail Hakkı önce, Kazasker Mustafa İzzet Efendi'nin talebesi olan babası Mehmed İlmî Efendi'den sülüs-nesih öğrenmiştir. Sanâyi-i Nefîse Mektebi'nde resim ve hakkâklık tahsil ederken Dîvân-ı Hümâyûn Kalemî'ne girmiştir. Burada Sâmî Efendi'den hem tuğra çekmesini öğrenmiş, hem de divanî, celî divanî ve celî sülüs yazılarını meşketmiştir. Çeşitli mekteplerde rik'a, Medresetü'l-Hattâtîn'de ise tuğra ve celî sülüs hocalığı yapmıştır. Altunbezer soyadını müzehhipliği dolayısıyla almıştır. 19 Temmuz 1946 yılında vefat etmiştir. Bkz. M. Uğur Derman, “Altunbezer İsmail Hakkı”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 1989, 2, 543.

Beyit, bir kişinin cahiller tarafından eleştirilip hor görüldüğü durumlarda, o kişinin kendini geliştirerek başarılar elde etmesini anlatmaktadır. Bu ifadeler cahil kişilerin küçümseyici söylemlerine rağmen, bir kişinin bilgisini ve yeteneklerini artırarak onlara meydan okumasını temsil eder.

2.9.7. Ziyâ Paşa

2.9.7.1. Hayatı

1825'te İstanbul'da doğmuştur. Galata Gümrüğü'nde katiplik yapan Erzurumlu Ferideddin Efendi'nin oğludur. Bayezit Rüşdiyesi'ni bitirmiş, Arapça, Farsça öğrenmiştir. 1855'te Mustafa Raşid Paşa aracılığıyla sarayda Mabeyn Katipliği'ne atanmış, bu sırada Fransızca öğrenmiştir. 1865'te Yeni Osmanlılar Cemiyeti'ne katılmıştır. Namık Kemal'le birlikte Hürriyet gazetesini yayınlamış, Namık Kemal'in ayrılmasından sonra gazetenin sorumluluğunu üstlenmiştir. 1872-1876 arasında Şurayı Devlet üyeliği ve maarif müsteşarlığı yapmıştır. I. Meşrutiyet'in ilanından sonra 1877'de vezir rütbesiyle önce Suriye Valiliği'ne ardından Adana Valiliği'ne atanmıştır. 17 Mayıs 1880'de Adana'da vefat etmiştir.⁶⁹⁵

Ziya Paşa, Tanzimat dönemi Türk edebiyatının önde gelen üç isimden biridir. Geleneksel divan şiiri nazım şekillerine, aruz veznine, dil ve üslup anlayışına bağlı kalmıştır. Ziyâ Paşa'nın şiirinin en özgün yanlarından biri; eskilerin sövgüye dayalı hiciv üslubundan farklı olarak yergiye dayalı seviyeli, temiz ve nazik bir hiciv üslubu geliştirmesidir. Ayrıca hakimane üslubun da en güzel örneklerini vermiştir.⁶⁹⁶

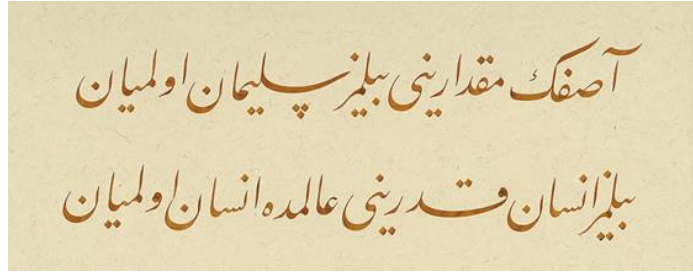
Ziyâ Paşa'nın eserleri: 1. *Eş'âr-ı Ziyâ*, 2. *Zafernâme*, 3. *Rüyâ*, 4. *Arz-ı Hâl*, 5. *Harâbât*, 6. *Verâset-i Saltanat-ı Seniyye Hakkında Mektup*, 7. *Endülüs Tarihi*, 8. *Riyânın Encâmı*, 9. *Engizisyon Tarihi*'dir.⁶⁹⁷

⁶⁹⁵ <https://www.turkedebiyati.org/ziya-pasa/> Erişim 27.02.2023.

⁶⁹⁶ <https://www.turkedebiyati.org/ziya-pasa/> Erişim 27.02.2023.

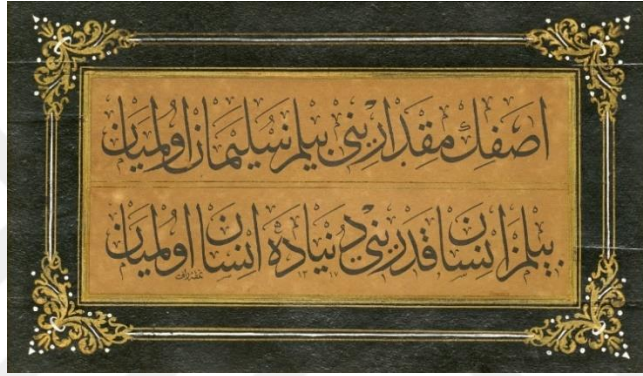
⁶⁹⁷ Abdullah Uçman, "Ziyâ Paşa", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2013, 44, 479.

2.9.7.2. Hat Levhalarında Ziyâ Paşa'nın Şiirleri

Resim 195. Hanife Alpaydın'a Ait Bir Levha. ⁶⁹⁸

Hanife Alpaydın⁶⁹⁹ tarafından ta'lik hatla yazılmıştır.

Resim 196. Ahmed Re'fet Efendi'ye Ait Bir Levha. ⁷⁰⁰

Metnin Okunuşu:

Âsaf'ın mikdârını bilmez Süleymân olmayan

Bilmez insân kadrini dünyâda insân olmayan

Ahmed Re'fet Efendi⁷⁰¹ tarafından sülüs hatla yazılmıştır. Şiirde; “Âsâf'ın değerini Süleyman olmayan bilmez, Dünyada insan olmayan insanın değerini bilmez.” denilmiştir.

Âsâf, Süleyman Peygamber'in veziridir. Âsâf'ın Süleyman'a olan sadakati ve değeri vurgulanmıştır. Âsâf, Süleyman Peygamber'in hizmetinde önemli bir pozisyonda

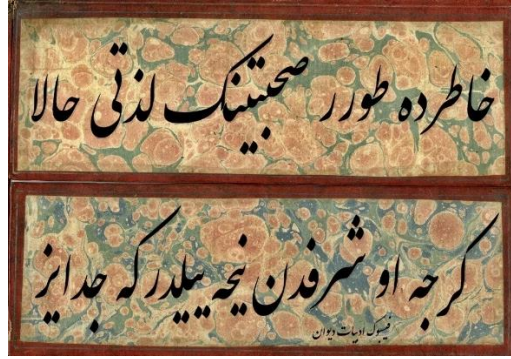
⁶⁹⁸ <https://hanifealpaydin.com/2015/10/> Erişim 19.01.2023.

⁶⁹⁹ Bu hattatın hayatı için bkz. 193. dipnot.

⁷⁰⁰ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/3985600774867059/> Erişim 19.01.2023.

⁷⁰¹ Ahmed Re'fet Efendi, Harbiye Nezâreti mümeyyizlerinden Cemîl Bey'in oğlu olarak H. 1290 / M. 1873 yılında İstanbul'da doğmuştur. Asıl ismi Ahmed Re'fet'tir. Senelerce hizmette bulunup kalemin mümeyyizliğine terfi' etmiş iken yaş haddinden emekliye sevk edilince mekteplerde yazı muallimliği yapmaya başlamıştır. Ancak, harf inkılâbından sonra bunlara devam etme şansı kalmayınca, Haseki'de Bostanhamamı civârında satın aldığı hânenin bahçesinde meyve ve sebze yetiştirmeye başlamıştır. 4 Kasım 1949'da vefat etmiştir. Bkz. <https://www.ketebe.org/en/artist/ahmed-re-fet-efendi-728> Erişim 02.02.2023.

bulunan biri olarak kabul edilir. Dolayısıyla, Âsâf'ın değerini gerçek anlamda takdir etmek ve anlamak, Süleyman'ın liderlik ve bilgeliğiyle ilişkilidir.

Resim 197. Hattatı Bilinmemektedir.⁷⁰²

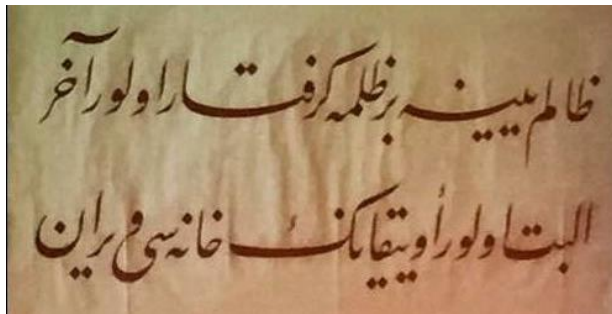
Metnin Okunuşu:

Hâtırda durur sohbetinin lezzeti hâlâ

Gerçi o şerefden nice yıldır ki cüdâyız

Hattatı bilinmeyen bu levha ta'lik hatla yazılmıştır. Şiirden şöyle bir anlam ortaya çıkmaktadır:

Bu, sohbetin önemini ve güzelliğini vurgulayan bir ifadedir. Sohbetin güzelliğine rağmen konuşan kişinin ve bu sohbetten cüdâ olduğunu ifade eder. Cüdâ kelimesi, ayrı, ayrı düşmüş veya ayrı yaşayan anlamına gelir. Bu dizedeki duygu yoğunluğu ve kullanılan dil, şairin özlem, ayrılık ve geçmişte yaşanan güzel anılara özlemi amaçladığını gösterir.

Resim 198. Sevim Şirikçi'ye Ait Bir Levha.⁷⁰³

⁷⁰² <https://tr.pinterest.com/pin/352125264627976800/> Erişim 11.01.2023.

⁷⁰³ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2773110212782794> Erişim 27.01.2023.

Metnin Okunuşu:

Zâlim yine bir zulme giriftâr olur âhir

Elbet olur ev yıkanın hânesi vîrân

Sevim Şirikçi⁷⁰⁴ tarafından ta‘lik hatla yazılmıştır. Şiirin nesre aktarımı şöyledir: “Zalim olan sonunda yine bir zulme yakalanır. Elbette ev yıkanın evi yıkılır.”

İnsanların kötü niyetli veya haksız davranışlarda bulunduklarında, bu davranışların sonuçları genellikle onları da etkiler. “Elbet olur ev yıkanın hânesi vîrân” kısmı ise, eylemlerinin sonuçlarına katlanmadan kötülük yapan kişilerin sonunda zarar göreceklərini vurgulamaktadır. Bu ifade, adaletin bir şekilde kendi yolunu bulacağını ifade eder.

Resim 199. Hattatı Bilinmemektedir.⁷⁰⁵

Metnin Okunuşu:

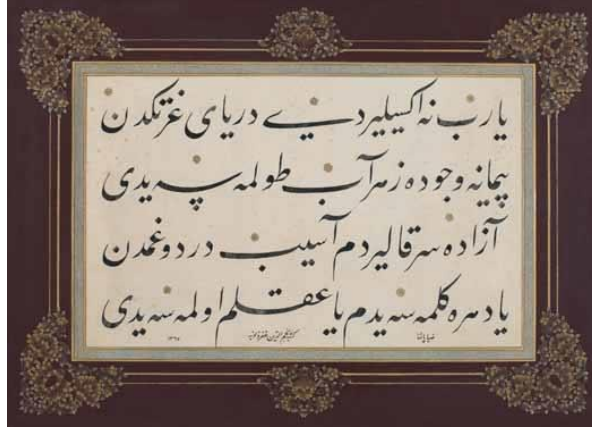
Her derdin olur çâresi her inleyen ölmez

Her mihnete âhir bulunur her gama pâyân

Hattatı bilinmeyen bu levha sülüs hatla yazılmıştır. Şiirde: “Her derde çare vardır, her inleyen ölmez. Her zorluk son bulur, her keder sona erer.” denilmiştir. Beyitte, insanların yaşadığı zorlukların ve acıların sona ereceği, her şeyin bir çözümü olduğu ve her sıkıntının geçici olduğu vurgulanmaktadır. Aynı şekilde, herhangi bir zorluk veya sıkıntı da bir noktada sona erer. Bu dizeler, insanları umutlandıran ve herhangi bir zorluğun üstesinden gelmelerine yardımcı olabilecek bir mesaj iletmektedir.

⁷⁰⁴ Bu hattatın hayatı için bkz. 613. dipnot.

⁷⁰⁵ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1994221974004959> Erişim 28.01.2023.

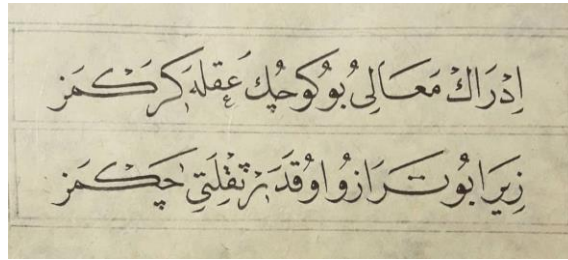

Resim 200. Necmeddin Okyay’a Ait Bir Levha. ⁷⁰⁶

Metnin Okunuşu:

*Yâ Rab ne eksilirdi deryâ-yı izzetinden
Peymâne-i vücûda zehr-âb dolmasaydı
Âzâde-ser kalırdım âsib-i derd ü gamdan
Ya dehre gelmeseydim ya aklım olmasaydı*

Necmeddin Okyay⁷⁰⁷ tarafından H. 1367 / M. 1947 yılında, ta‘lik hatla yazılmıştır. Şiirde: “Ya Rab! Ne eksilirdi yücelik denizinden; Vücut kadehine acı su dolmasaydı. Başım rahat kalırdı dert ve gam musibetlerinden. Ya dünyaya gelmeseydim, ya aklım olmasaydı.” denilmiştir.

Resim 201. Hattatı Bilinmemektedir. ⁷⁰⁸

Metnin Okunuşu:

*İdrâk-i maâlî bu küçük akla gerekmez
Zîrâ bu terâzû o kadar sıkleti çekmez*

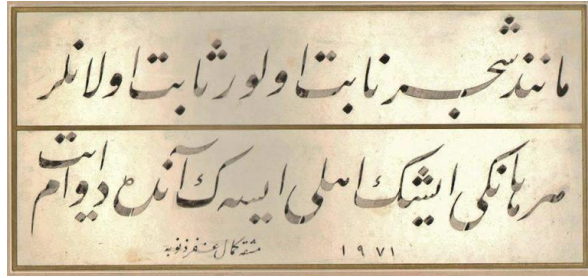
⁷⁰⁶ <https://tr.pinterest.com/pin/325525879318143389/> Erişim 21.06.2023.

⁷⁰⁷ Bu hattatın hayatı için bkz. 74. dipnot.

⁷⁰⁸ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/3928930193867451> Erişim 02.02.2023.

Hattatı bilinmeyen bu levha nesih hatla yazılmıştır. Şiirde şair, “Allah’ın yüce hikmetlerini kavrayabilmek, bu küçük insan aklının işi değildir. Çünkü bu terazi, o kadar ağırlığı kaldıramaz.” demiştir.

Türkçede, “idrak-i maâlî” kavramı, yüksek anlamayı veya yüksek meseleleri anlamayı ifade eder. Şair, küçük bir zekânın bu tür yüce konuları anlamak için yeterli olmadığını, çünkü bu tartının bu kadar ağırlığı kaldıramayacağını ifade etmiştir.

Resim 202. Kemal Batanay’a Ait Bir Levha.⁷⁰⁹

Metnin Okunuşu:

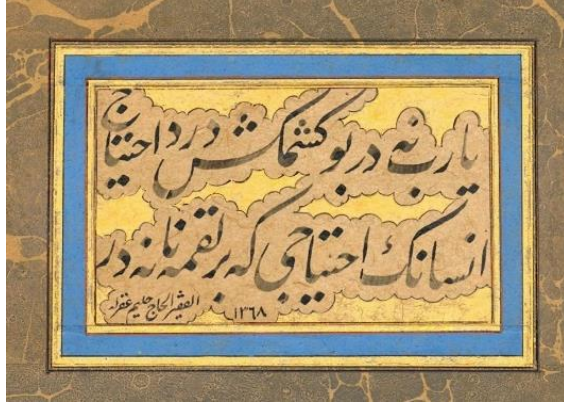
Mânend-i şecer nâbit olur sâbit olanlar

Herhangi işin ehli isen anda devâm et

Kemal Batanay⁷¹⁰ tarafından ta’lik hatla yazılmıştır. Şiirde: “Kararlı olanlar, yaptığı işte sabırla tahammülle gayret edenler mutlaka ağaç gibi büyürler.” denilmiştir. Bazen başaracağımızı zannettiğimiz bir iş başlangıçta bize hedeflediğimiz gibi gelmeyebilir. Kaybedebiliriz, yıkılabiliriz, hayal kırıklığına uğrayabiliriz. İstedığımız hedefi ve başarıyı gösteremeyebiliriz. Ama sabredersek tıpkı ağaçlar gibi hedefimize ulaşırız. Başarılı olmanın temeli sabretmektir. Sabırla çalışan ve çalıştığı alanda kendini geliştiren mutlaka hedefine ulaşır.

⁷⁰⁹ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1823007294459762> Erişim 03.02.2023.

⁷¹⁰ Bu hattatın hayatı için bkz. 125. dipnot.

Resim 203. Mustafa Halim Özyazıcı'ya Ait Bir Levha.⁷¹¹

Metnin Okunuşu:

Yâ Rabb nedir bu keşmekeş-i derd-i ihtiyâc

İnsânın ihtiyâcî ki bir lokma nânadır

Mustafa Halim Özyazıcı⁷¹² tarafından ta'lik hatla yazılmıştır. Şiirin günümüz Türkçe'sine çevirisi şöyledir: "Ey Allah'ım, nedir bu ihtiyaç derdinin kavgası, çekişmesi. İnsanın ihtiyacını karşılamaya bir lokma ekmek yeter."

İnsan doğası gereği birçok ihtiyaçla karşı karşıya gelir. İhtiyaçlar, temel olarak fiziksel, psikolojik, sosyal ve duygusal düzeylerde ortaya çıkar. Fiziksel ihtiyaçlar, yiyecek, su, barınma, giyim gibi temel gereksinimleri içerir. Psikolojik ihtiyaçlar ise güvenlik, saygı, kabul görme, takdir edilme gibi duygusal ve sosyal ihtiyaçları kapsar. İnsanlar aynı zamanda bilgi, başarı, sevgi, bağlantı, özgürlük gibi daha soyut ve derin ihtiyaçlara da sahiptir.

İnsanların bu ihtiyaçlarını karşılamak için çaba sarf etmeleri, yaşam boyunca süren bir süreçtir. İhtiyaçların karşılanması, bireyin sağlığı, mutluluğu ve genel refahı açısından önemlidir. Ancak bazen bu ihtiyaçlar arasında bir denge sağlamak zor olabilir ve insanlar arasında çekişme ve rekabet ortaya çıkabilir.

⁷¹¹ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1706634539430372> Erişim 02.02.2023.

⁷¹²

Resim 204. Halid'e Ait Bir Levha.⁷¹³

Metnin Okunuşu:

İnsâna sadâkat yakışır görse de ikrâh

Yardımcısıdır doğruların Hazret-i Allâh

Hâlid tarafından yazılan bu levha celî sülûs hatla yazılmıştır. Hattatı Halid'in kim olduğu tespit edilememiştir.

Sevdikleri, devleti, milleti veya dava arkadaşları tarafından çeşitli nedenlerle yıldırılsa dahi insana yakışan istikametini bozmamak, doğru ve sadık olmaktır. Hazret-i Allah doğru olanların yardımcısıdır.

2.9.8. Müştâk Baba, Bitlisli

2.9.8.1. Hayatı

H. 1172 / M. 1758-59 yılında Bitlis'te doğmuştur. Adı Mehmed Mustafa, mahlası Müştâk'tır. Şeyh Müştâk veya Müştâk Baba diye tanınır. *Âsârü'l-Müştâk* adlı eserinden bu mahlasın kendisine Hoca Neş'et Efendi tarafından verildiği anlaşılmaktadır. 1051'de (1641) Hakkâri'den Bitlis'e göç eden bir aileye mensuptur. Soyu Kâdiriyye tarikatının pîri Abdülkâdir-i Geylânî'ye ulaşır. On yaşında iken babası Molla İbrâhim ölünce, Kâdirî şeyhi olan dedesi Molla Süleyman'ın yanında başladığı tahsilini amcası Şems-i Bitlisî gözetiminde sürdürmüştür. II. Mahmud'un teveccühlerini kazanıp has nedimleri arasında yer almıştır. Konya'ya geçerek Çelebi Efendi'den sikke giymiş, bir süre Eyüp'te Selâmi

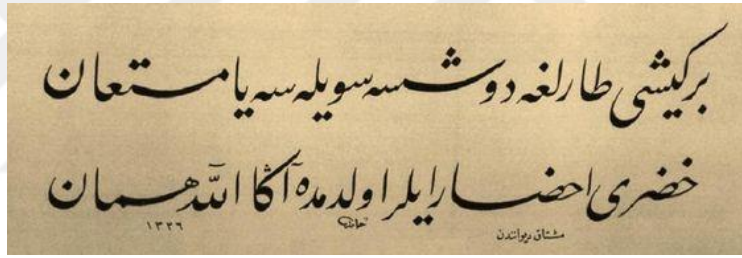
⁷¹³ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1607558856004608> Erişim 04.02.2023.

Efendi Tekkesi şeyhliğine vekâlet etmiştir. Daha sonra Erzurum'a yerleşip buradaki konağında ve memleketi Bitlis'te açtığı dergâhta irşad faaliyetini sürdürmüştür. 1810 ve 1814 yıllarında tekrar İstanbul'a gittiği kaydedilmektedir. H.1247 / M. 1831-32 yılında İstanbul dönüşü Bitlis'e giderken Muş'ta uğradığı bir saldırı sonucu ölen Şeyh Müştâk burada defnedilmiştir.⁷¹⁴

XIX. yüzyılın mürettep divan sahibi birkaç sûfî şairinden biri olan Şeyh Müştâk, taşrada yetişmesine rağmen dili İstanbul'da yetişen dönemin şair ve edipleriyle aynı düzeydedir. *Âsârü'l-Müştâk* adlı kitabından ve divanındaki bazı şiirlerden mûsiki alanında da ileri derecede bilgi sahibi olduğu, bu alandaki bilgilerini mürşidi Hasan Şirvânî'den aldığı öğrenilmektedir.⁷¹⁵

Müştâk Baba'nın eserleri: 1. *Divan*. 2. *Âsârü'l-Müştâk esrârü'l-uşşâk*'dir.⁷¹⁶

2.9.8.2. Hat Levhalarında Müstâk Baba'nın Şiirleri

Resim 205. Hâmid Aytaç'a Ait Bir Levha.⁷¹⁷

Metnin Okunuşu:

Bir kişi darlığa düşse söylese Yâ Müsteân

Hızr'ı ihzâr eyler ol demde ana Allah hemân

Hâmid Aytaç⁷¹⁸ tarafından celî ta'lik hatla yazılmıştır. Şiirde, , zor durumda olan bir kişinin yardım istediği veya sıkıntıya düştüğü anlarda Allah'a yönelerek yardım dilemesi ifade edilmiştir.

⁷¹⁴ Ahmet Doğan, “Şeyh Müştâk”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2010, 39, 64.

⁷¹⁵ Doğan, “Şeyh Müştâk”, *TDV*, 64.

⁷¹⁶ Doğan, “Şeyh Müştâk”, *TDV*, 65.

⁷¹⁷ <https://twitter.com/ahmedavnibey/status/909870834939985920/photo/1> Erişim 14.06.2022.

⁷¹⁸ Bu hattatın hayatı için bkz. 23. dipnot.

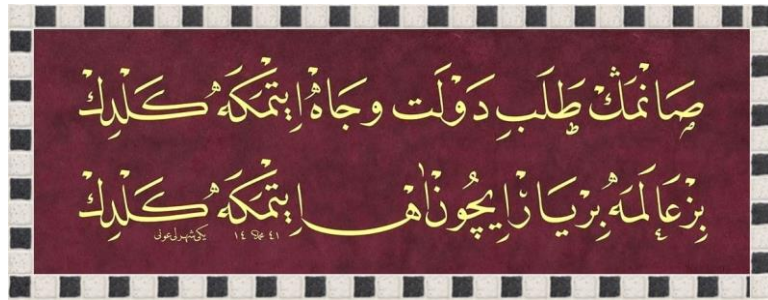
2.9.9. Yenişehirli Hüseyin Avni Bey

2.9.9.1. Hayatı

Yunanistan sınırları içinde kalmış olan Yenişehir’de (Larisse) tahminen 1826-1827’de doğmuştur. Babası, bazı kethüdâlıklarda bulunmuş olan Sıdkı Ebûbekir Paşa’dır.⁷¹⁹ Sâmî Paşa’nın Vidin valiliğine tayininde Avni Bey de onun kâtiplik vazifesini üstlenmiştir. 1855’te İstanbul’a gitmiş ve o sırada Beşiktaş Mevlevîhânesi postnişini olan hemşerisi Nazif Dede’nin kızı Emine Hanım’la evlenmiştir. Suphi Paşa’nın kurduğu Tahrîr-i Emlâk İdaresi’ne memur olmuştur. Hayatının son zamanlarında da Üsküdar Bidâyet Mahkemesi âzalığında bulunmuştur. Hakkında yazılanlardan ve divanındaki birçok şiirden hayatının zaruret içinde geçtiği anlaşılmaktadır. 7 Ekim 1883’te vefat etmiş; vasiyetine uyularak ilk eşinin Eyüp’te Bahâriye Dergâhı semâhânesindeki mezarının yanına defnedilmiştir.⁷²⁰

Divan’ında, bir divanda bulunması mûtat olan nazım şekillerinin hemen hemen hepsi vardır. Kaside vadisinde birçok şair gibi Nef’î’nin yolundan gitmiştir. Gazellerinin birçoğu fikrî derinlik bakımından Galib’i, hikmetli sözler ihtiva etmesi yönünden Nâbî’yi, lirik oluşuyla Fuzûlî’yi andırır. Yenişehirli Hüseyin Avni Bey’in iki eseri vardır: 1. *Divan*, 2. *Mir’ât-ı Cünûn*’dur.⁷²¹

2.9.9.2. Hat Levhalarında Yenişehirli Hüseyin Avni Bey’in Şiirleri

Resim 206. Mehmed Özçay’a Ait Bir Levha.⁷²²

⁷¹⁹ Mehmed Çavuşoğlu “Avni Bey”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 1991, 4, 123.

⁷²⁰ Çavuşoğlu “Avni Bey”, *TDV*, 124.

⁷²¹ Çavuşoğlu “Avni Bey”, *TDV*, 124.

⁷²² <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/4084572731636529/> Erişim 08.02.2023.

Metnin Okunuşu:

Sanman taleb-i devlet ü câh itmeğe geldik

Biz ‘âleme bir yâr için âh itmeğe geldik

Mehmed Özçay⁷²³ tarafından nesih hatla yazılmıştır. Şiirin günümüz Türkçe’sine çevirisi şöyledir: “Sanmayın ki devlet ve makam talep etmeye geldik. Biz dünyaya bir yâr için âh etmeye geldik.”

Şair, “Biz, devletin gücünü veya mevkileri elde etmek için burada değiliz. Yani, hedefimiz kişisel çıkarlar veya güç elde etmek değil. Biz, dünyaya sevdiğimiz bir kişi için, yani bir yâr için geldik.” demiştir.

2.9.10. Nâmık Kemal**2.9.10.1. Hayatı**

21 Aralık 1840’ta Tekirdağ’da doğmuştur. Babası, II. Abdülhamid döneminde müneccimbaşılık yapmış olan Mustafa Asım Bey’dir. Arapça ve Farsça öğrenmiş, 1863’te Babıali Tercüme Odası’na kâtip olarak girmiştir. 1865’te kurulan ve daha sonra yeni Osmanlılar Cemiyeti adıyla ortaya çıkan İttifak-ı Hamiyet adlı gizli derneğe katılmıştır. Bir yandan da Tasvir-i Efkâr gazetesinde hükümeti eleştiren yazılar yazıyordu. Gazete, Yeni Osmanlılar Cemiyeti’nin görüşleri doğrultusunda yaptığı yayın nedeniyle 1867’de kapatılmıştır.⁷²⁴

Namık Kemal, İstanbul’dan uzak olması için Erzurum’a vali muavini olarak atansa da, Ziyâ Paşa’yla birlikte Paris’e gitmiştir. Bir süre sonra Londra’ya geçerek Mustafa Fazıl Paşa’nın parasal desteğiyle Ali Suavi’nin Yeni Osmanlılar adına çıkardığı “Muhbir” gazetesinde yazmaya başlamıştır.⁷²⁵

1868’de Fazıl Paşa’nın desteğiyle “Hürriyet” gazetesini çıkarmış, çeşitli anlaşmazlıklar yüzünden, Avrupa’da desteksiz kalınca, 1870’te zaptiye nazırı Hüsnü Paşa’nın çağrısıyla İstanbul’a dönmüştür.⁷²⁶

⁷²³ Bu hattatın hayatı için bkz. 209. dipnot.

⁷²⁴ <https://www.turkedebiyati.org/namik-kemal/> Erişim 04.04.2023

⁷²⁵ <https://www.turkedebiyati.org/namik-kemal/> Erişim 04.04.2023

⁷²⁶ <https://www.turkedebiyati.org/namik-kemal/> Erişim 04.04.2023

1876'da I. Meşrutiyet'in ilanından sonra Şura-yı Devlet (Danıştay) üyesi olmuştur. Kanun-î Esasî'yi hazırlayan kurulda görev almıştır. 1877 Osmanlı-Rus Savaşı çıkınca Meclis-i Mebusan kapatılmış, Namık Kemal tutuklanmıştır. 2 Aralık 1888'de sürgüne gönderildiği Sakız Adası'nda vefat etmiştir.⁷²⁷

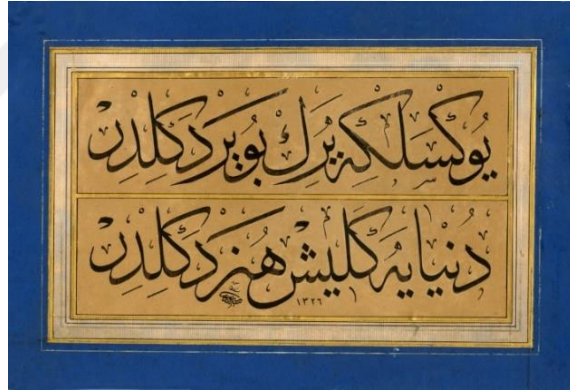
“Vatan Şairi” diye bilinen Namık Kemal, Tiyatroya özel bir önem vermiş, altı oyun yazmıştır. Bir yurtseverlik ve kahramanlık oyunu olan Vatan Yahut Silistre, Avrupa'da da ilgi uyandırmış ve beş dile çevrilmiştir.⁷²⁸

Tiyatro Eserleri: 1. *Vatan yâhud Silistre*, 2. *Gülnehal*, 3. *Âkif Bey*, 4. *Zavallı Çocuk*, 5. *Kara Belâ*, 6. *Celâleddin Hârizmşah*'dir.⁷²⁹

Romanları: 1. *İntibah*, 2. *Cezmi*'dir.⁷³⁰

Fikir yazıları: 1. *Tahrîb-i Harabat*, 2. *Takip*, 3. *Renan Müdafanâmesi*'dir.⁷³¹

2.9.10.2. Hat Levhalarında Nâmık Kemal'in Şiirleri

Resim 207. Nûrî Korman'a Ait Bir Levha.⁷³²

Metnin Okunuşu:

Yüksel ki yerin bu yer değildir

Dünyâya geliş hüner değildir

⁷²⁷ <https://www.turkedebiyati.org/namik-kemal/> Erişim 04.04.2023

⁷²⁸ <https://www.turkedebiyati.org/namik-kemal/> Erişim 04.04.2023.

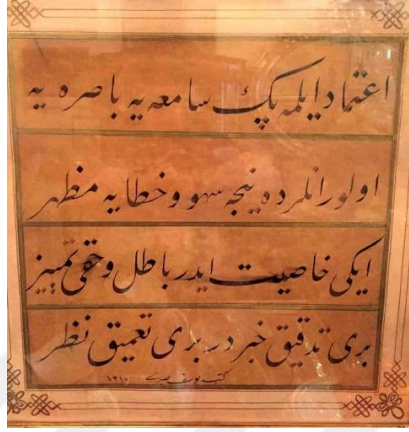
⁷²⁹ Ömer Faruk Akün, “Nâmık Kemal”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2006, 32, 372.

⁷³⁰ Akün, “Nâmık Kemal”, *TDV*, 372.

⁷³¹ <https://www.turkedebiyati.org/namik-kemal/> Erişim 04.04.2023

⁷³² <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/3845091758917962> Erişim 18.02.2023.

Nûrî Korman⁷³³ tarafından celî sülûs hatla yazılmıştır. Beyit, İnsanın sadece dünyevi düşüncelerle sınırlı kalmaması gerektiğini ifade eder. İnsanın sadece maddi dünyaya odaklanması, gerçek amacını ve ruhsal yükselişini unutmasına sebep olabilir. Dolayısıyla, insanın sadece dünyevi zenginliklere ve sınırlı dünyevi mekânlara bağlı kalmaması gerektiği vurgulanır.

Resim 208. Yusuf Sabri Efendi'ye Ait Bir Levha.⁷³⁴

Metnin Okunuşu:

*İ'timâd eyleme pek sâmiaya bâsıraya
Olur anlar da nice sehv ü hatâya mazhar
İki hassiyet ider bâtıl u hakkı temyîz
Biri tedkîk-ı haberdî biri ta'mîk-ı nazar*

Yusuf Sabri Efendi⁷³⁵ tarafından ta'lik hatla yazılmıştır. Şiirin nesre aktarımı şöyledir: “Güvenme pek duyusuna, görüşüne. Onlarda da nice yanlış ve hata görülür. İki özellik vardır hak ve batılı ayırt eden. Biri haberi dikkatle incelemek, diğeri bakışı derinleştirmek.”⁷³⁶

Haberleri dikkatle incelemek, bilgiye yaklaşırken objektif olmayı ve doğruluğunu sorgulamayı içerir. Günümüzde medya aracılığıyla birçok haber ve bilgiye maruz

⁷³³ Bu hattatın hayatı için bkz. 311. dipnot.

⁷³⁴ <http://osmanlicalisani.blogspot.com/2023/02/osmanlca-hat-levha-namk-kemal-itimad.html> Erişim 19.05.2023.

⁷³⁵ Mısırlıdır. Meşahir-i hattatından Şefik Bey'in talebelerinden kıymetli bir hattattır. Özellikle nesih hattında çok mahir olduğu eldeki nadir bulunan eserlerinden anlaşılmaktadır. Nerede vefat ettiği ve medfeni hakkında malûmat yoktur. Ahmed Cenab Efendi bilinen talebelerindendir. Bkz. <https://www.ketebe.org/sanatkar/yusuf-sabri-efendi-3882> Erişim 04.02.2023.

⁷³⁶ <http://osmanlicalisani.blogspot.com/2023/02/osmanlca-hat-levha-namk-kemal-itimad.html> Erişim 19.05.2023.

kalıyoruz. Ancak her haber doğru ve tarafsız olmayabilir. Dolayısıyla, bilgileri değerlendirirken kaynakları sorgulamak, farklı perspektifleri göz önünde bulundurmak ve doğruluğunu teyit etmek önemlidir. Haberlerdeki yanıltıcı veya eksik bilgileri fark etmek için kritik düşünme becerilerini kullanmak önemlidir.

Resim 209. Aziz Rifâî Efendi'ye Ait Bir Levha.⁷³⁷

Metnin Okunuşu:

Kimsenin lütfuna olma tâlib

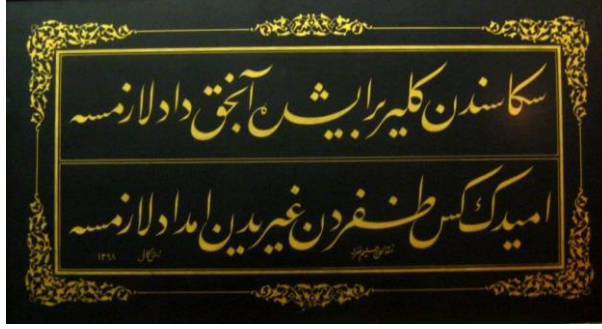
Bedeli cevher-i hürriyyetdir

Aziz Rifâî Efendi⁷³⁸ tarafından celî sülûs hatla yazılmıştır. Şiirde, “Kimsenin iyiliğine, ihsanına talip olma. Karşılığında özgürlük cevherini vermek zorunda kalırsın.” denilmiştir.

Bu dizeler insanların kendi özgürlüklerini korumak için çaba göstermeleri gerektiğini vurgular. Başkalarının iyiliği ve yardımı için sürekli olarak başkalarına bağımlı kalmak, kendi özgürlüklerini kaybetme riskiyle sonuçlanabilir. Özgürlük burada genel anlamda bir değer olarak ele alınır ve bu ifade, insanların kendi hayatlarını kontrol etmek, kendi kararlarını almak ve bağımsız olmak istediklerini ifade eder.

⁷³⁷ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2171582972935524> Erişim 06.03.2023.

⁷³⁸ Bu hattatın hayatı için bkz. 605. dipnot.

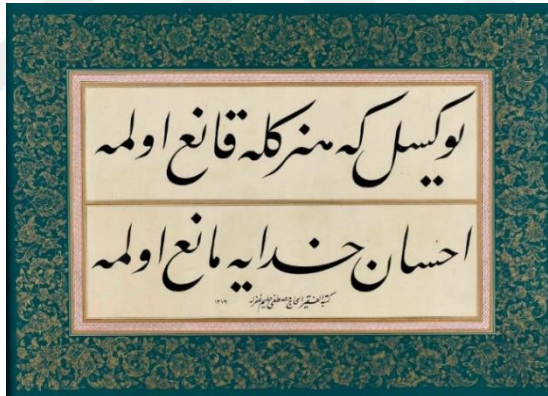
Resim 210. Mustafa Halim Özyazıcı'ya Ait Bir Levha.⁷³⁹

Metnin Okunuşu:

Sana senden gelir bir işde ancak dâd lâzımsa

Ümidin kes zaferden gayriden imdâd lâzımsa

Mustafa Halim Özyazıcı⁷⁴⁰ tarafından ta'lik hatla yazılmıştır. Şiirden şöyle bir anlam ortaya çıkmaktadır: “Sana yardım gerekirse, yardım yine sana kendinden gelir. Başkalarından beklenti içindeyken, başarılı olmak istiyorsan, o işten ümidini kes.”

Resim 211. Mustafa Halim Özyazıcı'ya Ait Bir Levha.⁷⁴¹

Metnin Okunuşu:

Yüksel ki hünerinle kâni ‘ olma

İhsân-ı Hüdâ 'ya mâni ‘ olma

⁷³⁹ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1924414704319020> Erişim 06.03.2023.

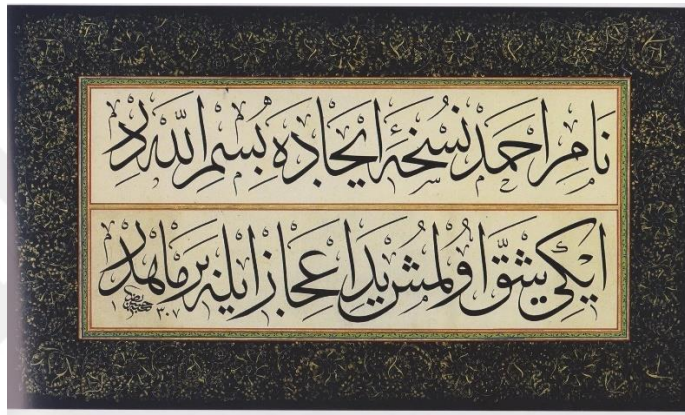
⁷⁴⁰ Bu hattatın hayatı için bkz. 140. dipnot.

⁷⁴¹ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1916349231792234> Erişim 10.03.2023.

Mustafa Halim Özyazıcı⁷⁴² tarafından ta'lik hatla yazılmıştır. Şiirden şöyle bir anlam ortaya çıkmaktadır:

“Yüksel ki hünerinle kâni' olma” kendi yeteneklerinle yüksel, başkalarının yeteneklerine bel bağlama anlamına gelir. Burada, kişinin kendi yeteneklerini kullanarak başarılı olması teşvik edilmektedir.

“İhsân-ı Hüdâ'ya mâni' olma” Allah'ın ihsanına engel olma anlamına gelir. Burada, kişinin Allah'ın lütuflarını kabul etmesi ve onlara engel olmaması gerektiği ifade edilir. İhsan-ı Hüdâ, Allah'ın insanlara verdiği lütuf, iyilik ve iyi niyet anlamına gelir.

Resim 212. Hasan Rıza Efendi'ye Ait Bir Levha.⁷⁴³

Metnin Okunuşu:

Nâm-ı Ahmed nüsha-i icâda Bismillâh'dır

İki şakk olmuş yed-i i'câz ile bir mâhdır

Hasan Rızâ Efendi⁷⁴⁴ tarafından celî sülüs hatla yazılmıştır. Levhada yazılanın günümüz Türkçe'sine çevirisi şöyledir:

⁷⁴² Bu hattatın hayatı için bkz. 140. dipnot.

⁷⁴³ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1577286399031854> Erişim 09.03.2023.

⁷⁴⁴ Hasan Rızâ Efendi Sadrazam Reşîd Paşa'nın kilercisi Ahmed Nazîf Efendi'nin oğlu olarak H. 1265 / M. 1849'da Üsküdar'da, doğmuştur. Babasının Silistre'ye tayini üzerine bir aralık orada bulunmuş. Döndükten evvelâ Kapudân Paşa ve sonra Hâfız Münib Efendi'nin mektebine devam etmiştir. Mektebin baş-hocasından ve daha sonra Sucu Hüseyin Efendi ve ardından Yahya Hilmi Efendi'den aklâm-ı sitte dersleri almış, ancak, ailesinin Horhor'a taşınması üzerine Evliyâ Mektebi'ne naklolunduğu için meşkini tamamlayamamıştır. Şefik Bey'den meşke başlayarak, nesih ve sülüsten icâzet almıştır. H. 1324 / M. 1906 senesinde mevlidhânân-ı şehriyârî zümresine dâhil edilen ve Medresetü'l-hattâtîn'in tesisinde de sülüs, nesih ve reyhânî muallimliğine de tayin edilen Hasan Rıza Efendi, H. 10 Cemaziyelâhîr 1338/M. 1 Mart 1920'de vefât etmiştir. Bkz. <https://www.ketebe.org/sanatkar/hasan-riza-efendi-358> Erişim 04.04.2023.

Hız. Ahmed'in (s.a.v.) adı, yaratılış sayfasının başında Bismillah'tır. Mucizesi olarak eliyle iki parçaya bölünmüştür ay.

Bu mucize, Hız. Muhammed'in (s.a.v.) peygamberliğine ve Allah'ın kudretine dair bir delildir. Müslümanlar, bu mucizeyi İslam'ın doğruluğunu ve Hız. Muhammed'in (s.a.v.) özel bir elçi olduğunu gösteren önemli bir olay olarak kabul ederler.

2.9.11. Mevlânâ Hâlid el-Bağdâdî

2.9.11.1. Hayatı

1193'te (1779) Irak'ın Süleymaniye şehrine bağlı Karadağ kasabasında doğmuştur. Soyunun baba tarafından Hız. Osman'a ulaştığı rivayet edilir. Hâlid, Nakşibendiyye mensupları arasında "Mevlânâ" unvanıyla tanınmaktadır. Şeyh Abdülkerim Berzencî'nin 1213'te (1798-99) vebadan ölmesi üzerine onun Süleymaniye'deki medresesinin sorumluluğunu üstlenerek burada yaklaşık yedi yıl müderrislik yapmıştır.⁷⁴⁵

Ömrünün geri kalan yıllarını Şam'da geçiren Mevlânâ Hâlid, sadece ikinci defa hac yapmak ve halifesi Şeyh Abdullah Ferdî sayesinde büyük bir coşkuyla karşılandığı Kudüs'e gitmek için Şam'dan ayrılmıştır. 1826'da Şam civarında yayılan veba salgınından öleceğini anlayınca İsmâil Enârânî, Muhammed en-Nâsîh ve Abdülfettâh el-Akrî'nin kendisinin yerine geçmelerini, Karadağ'daki emlâkinin yeğeni Mahmûd es-Sâhib'e verilmesini vasiyet etmiştir. Gömüleceği yerin tesbiti ve defniyle ilgili hazırlıkların tamamlanmasından sonra 9 Haziran 1827 vefat etmiştir.⁷⁴⁶

Mevlânâ Hâlid'e nisbet edilen ve Nakşibendiyye'nin bir kolu olan Hâlidîyye, tarikatın geleneksel inanç ve uygulamaları yanında şeriata bağlılığa ve cehrî zikirden kaçınmaya özel bir önem vermesiyle tanınmıştır.⁷⁴⁷

Mevlânâ Hâlid el-Bağdâdî'nin eserleri arasında; 1. *Dîvân*, 2. *Risâle fî issbâtî'r-râbîta*, 3. *Buğyetü'l-vâcid fî mektûbâtî'l-Mevlânâ Hâlid*, 4. *Risâle fî âdâbi'z-zikr*, 5. *Risâle fî âdâbi'l-mürîd ma'a şeyhih*, 6. *Risâle fî't-tarîk*, 7. *Cilâ'ü'l-ekdâr*,

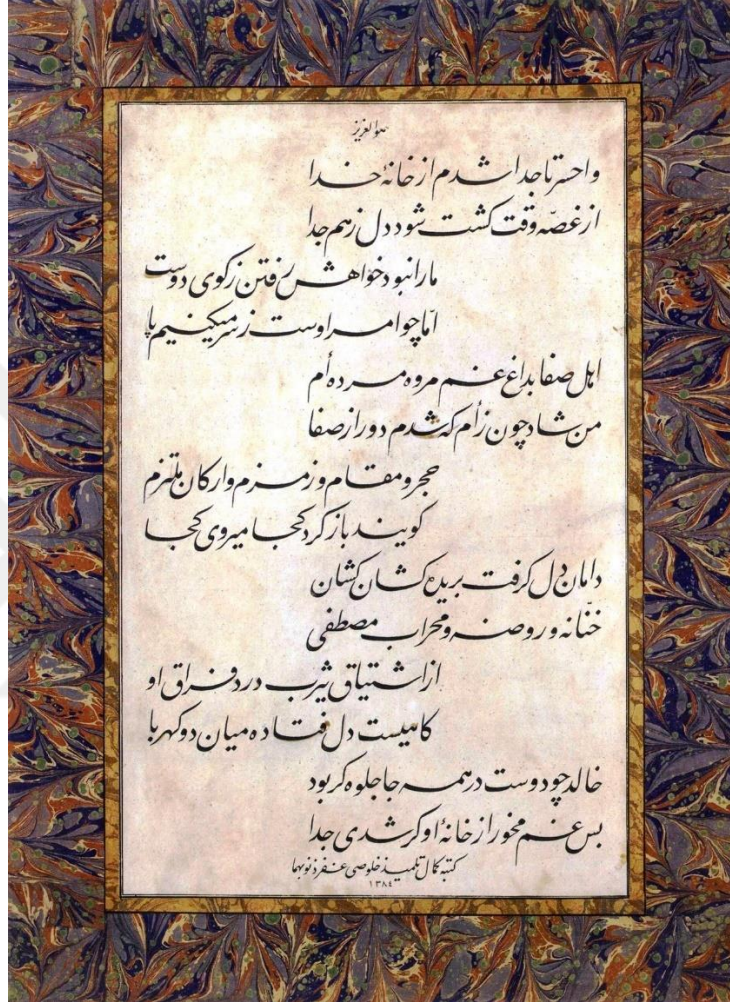
⁷⁴⁵ Hamid Algar, "Hâlid el-Bağdâdî", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 1997, 15, 283.

⁷⁴⁶ Algar, "Hâlid el-Bağdâdî", *TDV*, 284.

⁷⁴⁷ Algar, "Hâlid el-Bağdâdî", *TDV*, 284.

8. *Ferâ'idü'l-fevâ'id*, 9. *Vasiyetü's-Şeyh Hâlid*, 10. *Risâletü'l-ikdi'l-cevheri* zikredilir.⁷⁴⁸

2.9.11.2. Hat Levhalarında Mevlânâ Hâlid el-Bağdâdî'nin Şiirleri

Resim 213. Kemal Batanay'a Ait Bir Levha.⁷⁴⁹

Metnin Okunuşu:

Hüve'l Azîz

Vâ hasretâ cüdâ şudem ez hâne-i Hüdâ

Ez gussa vakt geşt şeved dil zihem cüdâ

⁷⁴⁸ Algar, "Hâlid el-Bağdâdî", TDV, 285.

⁷⁴⁹ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/posts/3050875618339584/> Erişim 18.03.2023.

*Mârâ nebûd hâhiş-i reften zi kûy-i dûst
Ammâ çü emr-i ûst zi ser mîkonîm pâ*

*Ehli Safâ be dâğ-ı gam-ı Merve murdeem
Men şâd çün zi em ki şudem dûr ez Safâ*

*Hicr u Makâm u Zemzem ü erkân-ı mültezim
Gûyende bâz gerd kucâ mîrevî kucâ*

*Dâmân-ı dil girift burîde keşân keşân
Hannâne vü Ravza vü Mihrâb-ı Mustafâ*

*Ez iştiyâk-ı Yesrib ü derd-i firâk-ı û
Kâhist dil fütâde meyân-ı dü kehrübâ*

*Hâlid çü dûst der heme câ cilve ger buved
Bes gam mehor zi hâne-i û ger şudî cüdâ*

Kemal Batanay⁷⁵⁰ tarafından ta'lik hatla yazılmıştır. Şiirin dili Farsça olup günümüz Türkçe'sine çevirisi ise şöyledir:

*Vâh, bu ne hasrettir ki Allah'ın evinden uzak kaldım ben.
Zaman kederle geçti, gönül yarasının acısı hafifledi.*

*Benim dost ilinden gitmek gibi bir arzum yoktu.
Ama onun emri baş üzere idi.*

*Safa ehliyim. Merve'den ayrılık yarası beni öldürse de
Safa'dan uzaklaştığım için memnunum.*

*Orada Hicr, Makam, Zemzem ve hücre sakinleri
"Geri dön, nereye gidiyorsun, nereye?" dediler.*

⁷⁵⁰ Bu hattatın hayatı için bkz. 125. dipnot.

Hannane, Ravza ve Mescid-i Nebi'nin mihrabı

Gönül eteğimi çeke çeke yırttılar, gitme diye.

Gönlüm iki kehribar arasında kalmış bir saman kıymığı gibi. Şimdi bir yandan Medine'nin hasreti kendine çekmekte, bir yandan da ondan ayrılmanın acısı!

Halid! Madem ki sevgili her yerde tecelli etmektedir.

*Öyleyse onun hanesinden ayrı düştüm diye gam çekme!*⁷⁵¹

2.9.12. Kethüdâzâde Ârif Efendi

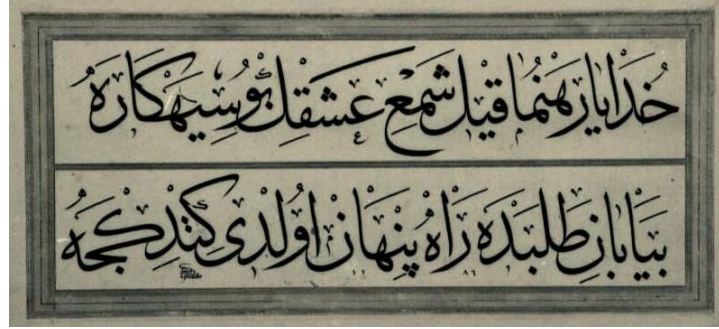
2.9.12.1. Hayatı

İstanbul'da 1768 yılında doğmuştur. Asıl adı Hacı Mehmed Ârif Efendi'dir. Şiirlerinde Ârif mahlasını kullanmıştır. Babasının Medine-i Münevvere kadılığına tayininde onunla birlikte küçük yaşta iken Medine'ye gitmiştir. Hac görevini yerine getirdikten sonra İstanbul'a dönmüştür. Meşhur Palabıyık Hoca'dan İlm-i Hey'et, Hendese-hâne'de Gelenbevî İsmâil Efendi'den riyaziyat, Bulgârî İsmâil Efendi'den tasavvuf okumuştur. 1795 senesinde müderris olmuş, 1822 senesinde Halep, 1832 senesinde Bursa mevleviyetlerine atanmıştır. 1836 senesinde Mekke, 1838 tarihinde İstanbul, 1847 yılında Anadolu Kazaskerliği payeleri verilmiştir. Ârif Efendi, 1849 yılında Beşiktaş Sarayı'nın arkasındaki evinde seksen yaşlarındayken vefat etmiştir. Bilinen tek eseri *Dîvân*'ıdır. Bu eser *Dîvân-ı Kethudâ-zâde Ârif* adıyla 1855 yılında İstanbul'da taşbaskı olarak 38 sayfa hâlinde basılmıştır.⁷⁵²

⁷⁵¹ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/posts/3050875618339584/> Erişim 20.03.2023.

⁷⁵² <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/arif-kethudazade-haci-mehmed-arif> Erişim 03.03.2023

2.9.12.2. Hat Levhalarında Kethüdâzâde Ârif Efendi’nin Şiirleri

Resim 214. Mehmed Şefik Bey’e Ait Bir Levha ⁷⁵³

Metnin Okunuşu:

Hüdâyâ reh-nümâ kıl şem'-i ‘aşkın bu siyeh-kâre

Beyâbân-ı talebde râh pinhân oldu gitdikce

Mehmed Şefik Bey⁷⁵⁴ tarafından celî sülüs hatla yazılmıştır. Şiirin dili Türkçe olup nesre aktarımı şöyledir:

“Allah’ım, aşkının kandilini bu günahkâr (kuluna) yol gösterici eyle. Talepler çölünde yol gizlendi, görünmez oldu gittikçe.”

2.9.13. Hoca Neş’et

2.9.13.1. Hayatı

Edirne’de doğmuştur. Asıl adı Süleyman’dır. Şiir ve mûsikiyle meşgul olan, Enderun’da yetişmiş şair, hattat ve mûsikişinasların biyografilerini ihtiva eden bir de tezkiresi bulunan Ahmed Refî Efendi sürgünde iken, “Meskenimden dûr edip gurbette sergerdân eden / Kısmetim mi tâlim mi yoksa cânâ sen misin” beytiyle başlayan şarkısının padişah tarafından duyulup beğenilmesi üzerine bağışlanarak ailesiyle birlikte İstanbul’a döndü. Neş’et’e Ebûbekir Çelebi tarafından Mevlevî sikkesi giydirilmiştir. Mevlevî tarikatı âdeta onun hayatının bundan sonraki yıllarına yön vermiştir.⁷⁵⁵

⁷⁵³ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2944133329013814> Erişim 25.03.2023.

⁷⁵⁴ Bu hattatın hayatı için bkz. 537. dipnot.

⁷⁵⁵ Mustafa İsen, “Hoca Neş’et”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 1998, 18, 191.

İstanbul'da vefat eden Neş'et'in kabri, Topkapı dışındaki Sakızağacı Mezarlığı'nda *Meşnevî* şârihi Sarı Abdullah Efendi'nin kabrinin yanında diğer aile fertleriyle bir arada bulunmaktadır.⁷⁵⁶

Neş'et, şiire yönelen gençlere yol gösterdiği ve yazdığı mahlasnâmelerle her birine uygun mahlaslar verdiği için “hoca” lakabı ile anılmıştır. Hoca Neş'et'in eserleri; 1. *Divan*, 2. *Tercüme-i Şerh-i Dü Beyt-i Mollâ Câmî*, 3. *Tercümetü'l-ışk*, 4. *Ṭûfân-ı Ma'rîfet*, 5. *Muharrerât-ı Husûsiyye-i Neş'et*'dir.⁷⁵⁷

2.9.13.2. Hat Levhalarında Hoca Neş'et'in Şiirleri

Resim 215. Hattatı Bilinmemektedir.⁷⁵⁸

Metnin Okunuşu:

Menzil almaz zûr ile tîr âhenîn olsa kemân

Himmet-i merdân ile pür-tâb ider ey pehlivân

Ne hevâ vü ne kemân (ü) ne kemân-keş ancak

İrdiren menziline tîr(i) nidâ-yı yâ Hakk

Hattatı bilinmeyen bu Okçular tekkesi levhası sülüs hatla yazılmıştır. Şiirin dili Türkçe olup, anlamı ise şöyledir: “Zor ile mesafe katetmez ok, yay demirden bile olsa.

⁷⁵⁶ İsen, “Hoca Neş'et”, TDV, 192.

⁷⁵⁷ İsen, “Hoca Neş'et”, TDV, 192.

⁷⁵⁸ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2910980368995777> Erişim 29.03.2023.

Yiğitlerin gayreti ile ve Allahın vermiş olduğu kudretle kuvvet bulur pehlivan. Ne hava, ne yay, ne de okçudur. Oku hedefine ulaştıran Yâ Hakk nidâsıdır ancak.”⁷⁵⁹

Eskiden okçular, ok attıklarında “Ya Hak” diyerek atarlardı. Şair bu geleneğe göndermede bulunarak, ok (tîr) u menziline ulaştıranın, hava, yay (kemân) veya oku çeken (kemân-keş) olmadığını Ya Hak nidasının olduğunu dile getirmektedir.

Resim 216. Mahmûd Celâleddîn Efendi’ye Ait Bir Levha. ⁷⁶⁰

Metnin Okunuşu:

Murâd-ı hazret-i aşkam azîzim ben mürîd olmam

Beni ey şeyh-i kâmil eyleyüb irşâd n'eylersin

Mahmûd Celâleddîn Efendi⁷⁶¹ tarafından celî sülûs hatla yazılmıştır. Şiirin nesre aktarımı şöyledir: “Ey Mürşid-i kâmil şeyh Azizim! Beni irşad edip de ne edeceksin? Ben mürit olmam. Çünkü artık aşk hazretlerinin murâdıyım.”

2.9.15. Mustafa Safvet Efendi

2.9.15.1. Hayatı

1795'te Galata'da doğmuştur. Galata'da Arap Cami İmamı Mehmed Efendi'nin oğludur. Safvet, yorgancılık yapmıştır. Kaptan-ı Derya Hüsrev Paşa'ya sevdiğinin affedilmesi hakkında bir kaside takdim etmiştir. Lebîb Efendi Safvet'in kendi evinde oturmasını teklif etmiş, Tophane'deki eve yerleşmiştir. 1822-23'te Ruznamçe Kalemi'ne

⁷⁵⁹ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2826304920796656> Erişim 04.04.2023.

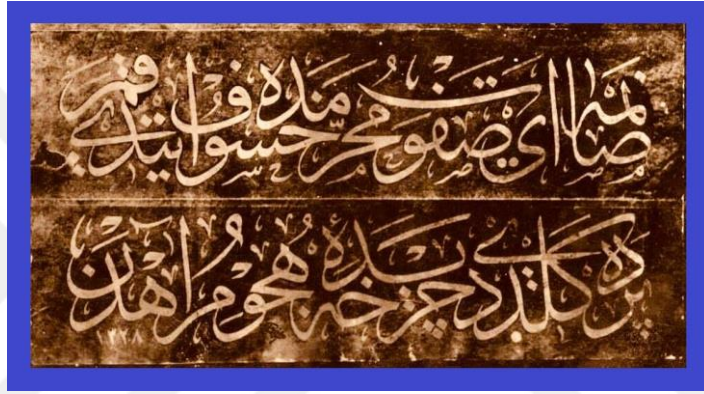
⁷⁶⁰ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2826304920796656> Erişim 04.04.2023.

⁷⁶¹ Bu hattatın hayatı için bkz. 254. dipnot.

kaydedilmiştir. O kaside sayesinde yorgancılığı kâtipliğe, meyhaneyi kalem odasına tahvil etmiştir. 1843'te hâcegânlık, bir sene sonra salise rütbesi verilmiştir. 1845-46'da emekli edilmiş. 1866-67'de vefat etmiştir.⁷⁶²

Safvet'in yetiştiği devirde kalem erbabından sayılanlar arasında bile derdini nazmen anlatabilecek babayiğit nadir olduğu hâlde genç bir yorgancının “*Seydî Kasidesi*” gibi lafzı ve manası düzgün bir eser vücuda getirmesi önemlidir. Safvet'in diğer eserleri, matbu olmadığı, hatta kaydedilmediği için bilinmemektedir.⁷⁶³

2.9.15.2. Hat Levhalarında Mustafa Safvet Efendi'nin Şiirleri

Resim 217. Mehmed Nazîf Efendi'ye Ait Bir Levha.⁷⁶⁴

Metnin Okunuşu:

Sanma ey Safvet Muharrem'de husûf itdi kamer
Perde geldi dîde-i çarha hücum-ı âhdan

Mehmed Nazîf Efendi⁷⁶⁵ tarafından celî sülûs hatla yazılmıştır. Şiirin nesre aktarımı şöyledir: “Ey Safvet! Muharrem ayında Ay'ın ışığı söndü sanma. Edilen âhların hücumundan feleğin gözlerine perde geldi.”

⁷⁶² <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/safvet-mustafa-safvet-efendi> Erişim 23.03.2023

⁷⁶³ <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/safvet-mustafa-safvet-efendi> Erişim 23.03.2023

⁷⁶⁴ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2400404763386676> Erişim 06.04.2023.

⁷⁶⁵ Bu hattatın hayatı için bkz. 111. dipnot.

Resim 218. Mehmed Nazîf Efendi'ye Ait Bir Levha.⁷⁶⁶

Metnin Okunuşu:

Kurretü'l-ayn-ı Halîl'i itdiler nâ-hak şehîd

Bir alay hod-bîn kâfir korkmayub Allah'dan

Sanma ey Safvet Muharrem'de husûf itdi kamer

Perde geldi dîde-i çarha hücum-ı âhdan

Mehmed Nazîf Efendi⁷⁶⁷ tarafından celî sülûs hatla yazılmıştır. Şiirde; “Bir alay kendini beğenmiş kafir, Allah’tan korkmayıp Halil’in (Hz. Muhammed veya Hz Ali) gözünün nurunu haksızca şehit ettiler. Ey Safvet, Muharrem ayında Ay’ın ışığı söndü zannetme. Edilen âhların hücumundan feleğin gözlerine perde geldi.” denilmiştir.⁷⁶⁸

2.9.16. Hacı Mustafa Safî

2.9.16.1. Hayatı

1784 yılında Diyarbakır’da doğmuştur. Asıl adı Mustafa Safî’dir. Diyarbakır müftüsü Sâlih Efendi’nin oğludur. İlk eğitimini babasından almıştır. Dokuz yaşında iken *Kur’an*’ı hıfzetmiştir. Eğitimini tamamlamak için İstanbul’a gitmiştir. İstanbul’da ikamet etmekte iken Çerkeşli Şeyh Mustafa Efendi’nin daveti üzerine Çerkeş’e giderek

⁷⁶⁶ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1868955606531597> Erişim 06.04.2023.

⁷⁶⁷ Bu hattatın hayatı için bkz. 111. dipnot.

⁷⁶⁸ <https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1868955606531597> Erişim 06.04.2023.

ona intisap etmiştir. Üç sene içinde sülûkunu tamamlamış, bir müddet sonra Diyarbakır'a dönmüştür. Bir süreliğine Hicaz'a gitmiş, dönüşünde Bolu'ya yerleşmiştir. Şeyh Mustafa Safî, Bolu'da otuz üç sene kadar irşat faaliyetinde bulunmuştur. 10 Muharrem 1263/29 Aralık 1846 tarihinde 63 yaşında vefat etmiştir. Mezarı Bolu'daki Aktaş Dergahı'ndadır.⁷⁶⁹

Mustafa Safî, kendisinden önceki birçok mutasavvıf şair gibi düşüncelerini şiirle aktarma yoluna gitmiştir. Aruz ve heceyle şiirler söylemiştir. *Menâkıb-nâme*'sindeki şiirlerinde ana tema tasavvufudur. Manzumelerinde özellikle ilahi aşkı ve Halvetiliği işlemiştir.⁷⁷⁰

2.9.16.2. Hat Levhalarında Hacı Mustafa Safî'nin Şiirleri

Resim 219. Hâfız Vahdetî'ye Ait Bir Levha.⁷⁷¹

Metnin Okunuşu:

Makarr-ı nûr-ı a'zam dil-güşâ-yı bî-bahâdur bu
Menâm-ı Server-i 'Âlem der-i ehl-i recâdur bu
Edeble ilticâ kıl melce'-i şâh u gedâdur bu
Nazar-gâh-ı İlâhî'dür makâm-ı Mustafâ'dur bu

⁷⁶⁹ <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/safi-haci-mustafa-safi> Erişim. 23.03.2023.

⁷⁷⁰ <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/safi-haci-mustafa-safi> Erişim. 23.03.2023.

⁷⁷¹ <https://www.sevgiplatformu.info/konu/islami-sanat-eserleri.20745/> Erişim 24.06.2023.

Hâfız Vahdetî⁷⁷² tarafından celî sülüs hatla yazılmıştır. Diyarbakırlı Safî bu şiiri, Nâbî'nin matla'lı gazeline naziredir.

Sakın terk-i edebden kûy-i Mahbûb-ı Hüddâ'dur bu

Nazar-gâh-ı İlâhî'dür makâm-ı Mustafâ'dur bu

Şiirde, “En büyük nurun karargâhı, paha biçilemez bir gönülleri açıcı yerdir burası. Dünyanın Efendisi'nin uyuduğu yer, dilek sahiplerinin geldiği kapıdır burası. Hak Teâlâ'nın nazar ettiği, Muhammed Mustafa'nın makamıdır.” denilmiştir.⁷⁷³

2.9.17. Muallim Nâci

2.9.17.1. Hayatı

1850'de İstanbul'da doğmuştur. Asıl adı Ömer'dir. İlk öğrenimine Fatih'teki Feyziye Mektebi'nde başlamış, yedi yaşında iken babası vefat edince annesi ve ağabeyi ile birlikte Varna'ya dayısının yanına yerleşmiştir. Hat muallimi Abdülhalim Efendi'nin kendisine verdiği Hulûsi mahlasıyla bazı sülüs levhalar ve bir mushaf yazmıştır. Bu sırada Arapça ve Farsça dersleri almış, Varna'da rüşdiye mektebi açılıp Abdülhalim Efendi buraya muallim tayin edilince o da ikinci muallimliğe getirilmiştir.⁷⁷⁴

Türk edebiyatının Tanzimat'tan sonraki yenileşme döneminde adı etrafında büyük gürültüler koparılan şahsiyetlerinden biri olan Muallim Nâci, Türk şiirine Batı etkisiyle yeni bir anlayış getiren Abdülhak Hâmid (Tarhan) ve Recâizâde Mahmud Ekrem'e karşı çıktığından eski edebiyat anlayışının bayraktarı olarak tanıtılmıştır. Ancak Nâci kendi devrinde eski edebiyatı en iyi bilen, klasik tarza bağlı bir şahsiyet olmakla beraber yeni tarzda da oldukça başarılı manzumeler yazmıştır.⁷⁷⁵

⁷⁷² Abdülhâfız nâmında bir zâtın oğlu olarak Burdur'da doğdu. İlk eğitimini memleketinde tamamladıktan sonra H. 1265/M. 1849'da İstanbul'a giderek Enderûn-ı Hümâyûn Hazîne Odası'na girdi. H. 1277/M. 1860/1861'de Hırka-i Sa'adet Dâ'iresi imâmlığına terfi etti. H. 12 Rebi'ü'l-âhir 1284/M. 13 Ağustos 1867 tarihinde tâbûr kâtibi rütbesi ile Mekteb-i Fünûn-ı Harbiye-i Şâhâne Matba'ası'nın hattatlığı ile saraydan ayrıldı. Daha sonra ilâve olarak Unkapanı Mekteb-i Rüşdî'si'nin sülüs muallimliği de kendisine verildi. Ancak son zamanlarında hastalığı sebebiyle görevlerini terketmek mecburiyetinde kaldı. Vefâtından sonra Merkez Efendi Kabristanı'na defnedildi. İlk hat derslerini Burdur'daki eğitimi esnâsında alan Abdülahad Vahdetî Bey, İstanbul'a gittikten sonra Abdullah Zühdi Efendi'den aklâm-ı sitte ve celî sülüs meşkederek icâzet almıştır. <https://www.ketebe.org/sanatkar/hafiz-vahdeti-29> Erişim 07.03.2023.

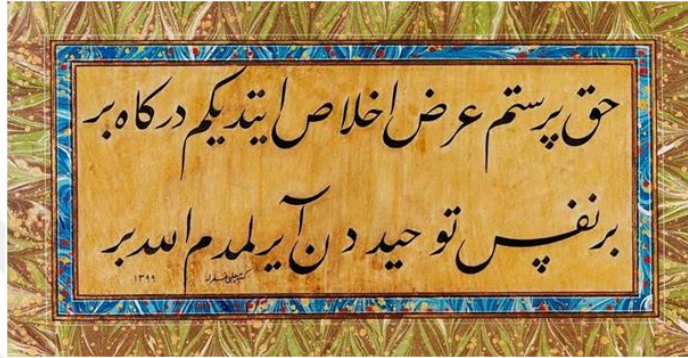
⁷⁷³ <https://www.sevgiplatformu.info/konu/islami-sanat-eserleri.20745/> Erişim 24.06.2023.

⁷⁷⁴ Abdullah Uçman, “Muallim Nâci”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, Ankara 2020, 30, 313.

⁷⁷⁵ Uçman, “Muallim Nâci”, *TDV*, 314.

Muallim Nâci'nin eserleri: 1. *Terkîb-i Bend-i Muallim Nâcî*, 2. *Âteşpâre*, 3. *Şerâre*, 4. *Fürûzan*, 5. *Sünbûle*, 6. *Mir'ât-ı Bedâyi'*, 7. *Yâdigâr-ı Nâcî*, 8. *Mûsâ b. Ebü'l-Gâzân yahud Hamiyyet*, 9. *Gazi Ertuğrul Bey*, 10. *Mehmed Muzaffer Mecmuası*, 11. *Heder*, 12. *Yazmış Bulundum*, 13. *İntikâd*, 14. *Muhâberât ve Muhâverât*, 15. *Medrese Hâtıraları*, 16. *Yâdigâr-ı Avnî*, 17. *Demdeme*, 18. *Lugat-ı Nâcî*, 19. *Istîlâhât-ı Edebiyye*'dir.⁷⁷⁶

2.9.17.2. Hat Levhalarında Muallim Nâci'nin Şiirleri

Resim 220. Hasan Çelebi'ye Ait Bir Levha.⁷⁷⁷

Metnin Okunuşu:

*Hakk-perestim arz-ı ihlâs itdiğim dergâh bir
Bir nefes tevhîdden ayrıldım Allâh bir*

Mustafa Halim Özyazıcı⁷⁷⁸ tarafından ta'lik hatla yazılmıştır. Muallim Nâci'nin kabrinde de yazılı olan bu beytin nesre aktarımı şöyledir. “Doğrulukta ayrılmayıp Hakk’a taparım, yürekten bağlılığımı arz ettiğim kapı bir. Bir nefes tevhitten ayrıldım, Allah bir.”⁷⁷⁹

⁷⁷⁶ Uçman, “Muallim Nâci”, TDV, 314-315.

⁷⁷⁷ <https://hatsanati-hattatlar.blogspot.com/2017/03/hakk-perestim-arz-ihlas-itdigim-dergah.html> Erişim 21.04.2023.

⁷⁷⁸ Bu hattatın hayatı için bkz. 140. dipnot.

⁷⁷⁹ <https://hatsanati-hattatlar.blogspot.com/2017/03/hakk-perestim-arz-ihlas-itdigim-dergah.html> Erişim 21.04.2023.

SONUÇ

Çalışmamızın teşekkülündeki asıl amaç Türk İslâm edebiyatı ve hat sanatı alanındaki yakın ilişkinin ortaya konulmasıdır. Çalışmamızın ikinci bölümüne hasredilen eserlerin ve hat levhalarının değerlendirilmesi neticesinde hat sanatı ve İslâm edebiyatı alanındaki yakın ilişki net bir şekilde görülmektedir. Tarih boyunca şairlerin manzum eserlerinin fiziki açıdan en güzel şekilde tezahürü hat sanatıyla olmuştur. Örneklerle de ifade ettiğimiz gibi bu ilişki hiç de azımsanacak sayıda değildir.

Hat sanatıyla kayıt altına alınan eserler ekseriyetle mevcut şiirlerin bir bölümünü ihtiva etmektedir. Nadiren de olsa şiirin tamamının yazıldığı hat levhaları da vardır.

Değerlendirdiğimiz hat levhalarında başta ta'lik yazısı olmak üzere sülüs, celi sülüs, divani, celi ta'lik, celi divani, kufi ve rika yazılarının tercih edildiği görülmektedir. Ekseriyetle bir levha tek yazı çeşidiyle yazılmış olmakla beraber nadiren de olsa birden fazla yazı çeşidinin kullanıldığı örnekler tespit edilmiştir.

Araştırmamız neticesinde ulaşılmış olduğumuz levhalardaki şiirlerin özellikle münacaat türünde ve tasavvufi içerikte olduğunu, çoğunlukla okuyucuya nasihat içeren şiirlerin tercih edildiğini söylemek mümkündür. Hüsn-i hat levhalarına her dönemde hattatlar tarafından en çok tercih edilen yazı âyet ve hadis-i şeriflerden sonra dinî muhtevalı şiirler olmuştur. Bunlarla birlikte halk tarafından bilinen şiirlerin hattatlar tarafından tercih edildiğini söyleyebiliriz.

Çalışmamızda kullanmış olduğumuz şiirlerin dili Arapça, Farsça ve Türkçedir. Türkçe yazılan şiirlerin birçoğu eski Türkçe olduğundan sadeleştirmesi ve günümüz Türkçesindeki anlamı verilmiştir. Yaptığımız araştırma da nadir de olsa Özbek Türkçesi ile yazılmış levhalara rastlanılmıştır.

Yaptığımız araştırmada sırasıyla şu şairlerin şiirlerine hattatların teveccüh gösterdiğini söyleyebiliriz: Fuzûlî (20 şiir), Yûnus Emre (12 şiir), Nâbî, Ziyâ Paşa ve Mevlânâ (10'ar şiir), Şeyh Gâlib, Sâ'dî-i Şîrâzî ve Ebû Saîd Ebu'l-Hayr (7'şer şiir).

Çalışmanın faydalı olmasını umuyor, yapılacak yeni araştırmalarla Türk İslam edebiyatı-hat sanatı münasebetinin geliştirilmesini ümit ediyoruz.

KAYNAKÇA

- Ak, Coşkun, “Rûhî-yi Bağdâdî”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayinevi, İstanbul 2008, XXXV, 205-206.
- Ak, Coşkun, “Süleyman I”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayinevi, İstanbul 2010, XXXVIII, 74-75.
- Akbayar, Nuri, (1998). *Mehmed Süreyya, Sicill-i Osmânî (Yâhud Tezkîre-i Meşâhir-i Osmânî)*. C. 2. İstanbul: KB-Tarih Vakfı Ortak Yay. 355.
- Akkaya, Hüseyin, “Nevres Abdürrezak”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayinevi, İstanbul 2007, XXXIII, 55-57.
- Akkuş, Metin, “Nef’î”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayinevi, İstanbul 2006, XXXII, 523-525.
- Aksoy, Hasan, “Kınalızâde Ali Efendi”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayinevi, Ankara 2022, XXV, 416-417.
- Aktepe, M. Münir, “Ahmed III”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayinevi, İstanbul 1998, 2, 34-38.
- Akün, Ömer Faruk, “Nâmık Kemal”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayinevi, İstanbul 2006, XXXII, 372.
- Algar, Hamid, “Bahâeddin Nakşibend”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayinevi, İstanbul 1991, IV, 458-460.
- Algar, Hamid, “Hâlid el-Bağdâdî”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayinevi, İstanbul 1997, XV, 283-285.
- Alparslan, Ali, “İmâd-i Hasenî”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayinevi, İstanbul 2000, XXII, 169-171.
- Alparslan, Ali, “Mîr Ali Herevî”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayinevi, İstanbul 1989, II, 397-399.
- Arlı, Halime, *Hüsn-i Hat Levhalarında Edebî Hikemî Muhtevâ*, (Yüksek Lisans Tezi), Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2021.

- Arslan, Emre-Şahin, Mustafa, “Orta Çağ Türk-İslam Devletlerinde Nevbet”. *Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (ASOBİD)*. (8), 2020, 110.
- Aşkar, Mustafa, “Niyâzî-i Mısırî”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2007, XXXIII, 166-169.
- Avcı, İsmail, ““Yıkılıpudur Bu Cihân Sanma ki Bizde Düzele”: Sultan III. Mustafa’nın Meşhur Nazmına Yazılan Nazireler”, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 61, 1, (2021), 65.
- Azamat, Nihat, “Abdürrahîm-i Rûmî”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 1988, I, 293.
- Babacan, İsmail, “Koca Ragıp Paşa Divanı’nda Siyasete Ve Devlet Yönetimine Dair Bazı Önemli Tespitler”, *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25, (4), 2016, 73.
- Baş, Mehmet Şamil, “Bir ilahiyat bilim dalı olarak Türk-İslâm Edebiyatı” *İslami İlimler Dergisi*, 14 (2), 2019, 10, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/826003> Erişim. 20.03.2023.
- Bektaş, Ekrem, “Nabi’nin ‘Bu’ Redifli Gazeline Urfalı Şairler Tarafından Yapılan Tahmis ve Yazılan Nazireler” *Gazi Türkiyat*, 1/3 (2008), 51-66.
- Çağrı, Mustafa, “İbrâhim Hakkı Erzurûmî”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2000, XXI, 305-311.
- Çavuşoğlu, Mehmed, “Avni Bey”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 1991, 4, 123-124.
- Çavuşoğlu, Mehmed, “Bâkî”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 1991, IV, 537-540.
- Çıpan, Mustafa, “Şâhidî, İbrâhim”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2010, XXXVIII, 273-274.
- Çiçekler, Mustafa, “Sa’dî-i Şîrâzî”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2008, XXXV, 405-406.
- Derman, M. Uğur, “Altunbezer İsmail Hakkı”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 1989, II, 543.

- Derman, M. Uğur, “Ferid Bey”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 1995, XII, 392-393.
- Derman, M. Uğur, “Hat”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 1997, XVI, 427.
- Derman, M. Uğur, “Mahmud Celâleddin Efendi”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, Ankara 1992, XXVII, 359.
- Derman, M. Uğur, “Medresetü’l-Hattatin”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, Ankara 2003, XXVIII, 341.
- Derman, M. Uğur, “Mehmed Nazif Bey”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, Ankara 2003, XXVIII, 502-505.
- Derman, M. Uğur, “Mehmed Şefik Bey”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, Ankara 2003, XXVIII, 530-531.
- Derman, M. Uğur, “Mehmed Şevki Efendi”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, Ankara 2003, XXVIII, 532-533.
- Derman, M. Uğur, “Mustafa Halim Özyazıcı”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2007, XXXIV, 135-137.
- Derman, M. Uğur, “Okyay Mehmed Necmeddin”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2007, XXXIII, 343-345.
- Derman, M. Uğur, “Yazır Mahmut Bedrettin”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2013, XLIII, 365-366.
- Derman, M. Uğur, “Yesârî Mehmed Esad”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2013, XLIII, 487.
- Doğan, Ahmet, “Şeyh Müştâk”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2010, XXXIX, 64-65.
- Doğan, Muhammet Nur, *Fâtih Dîvânı ve Şerhi*, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2014, 171.
- Ebû Saîd Ebu’l Hayr, *Rubâîler*, (Çev.: Mehmet Kanar), Şule Yayınları, İstanbul 2013, 1-19.

- Emecen, Feridun, “Selim I”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2009, XXXVI, 407-414.
- Emecen, Feridun, “Süleyman I”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2010, XXXVIII, 62-74.
- Eraslan, Kemal, “Ahmed Yesevî”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 1989, II, 161.
- Gölpınarlı, Abdülbâki, *Devrine, Hayatına ve Edebî Şahsiyetiyle Tesirine Ait Önsöz, Kasideler, Kıt'a ve Tarihler, Gazeller, Terkipler, Rubâîler, Beyit ve Müfretler, Sözlük*, Şaka Matbaası İnkılap Kitapevi, İstanbul 1951, VIII.
- Günay, Fatih, “Râşid Mehmed Efendi”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2007, XXXIV, 463-465.
- Hâletî, Azmizâde, Bayram Ali Kaya (Haz.), *Azmizâde Hâletî Dîvânı*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Sakarya 2017, 54.
- Hidayet, Sâdık, *Hayyâm'ın Terâneleri*, (Çev.: Mehmet Kanar), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2014, 100.
- İnalcık, Halil, “Gazi Giray II”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 1996, XIII, 452-453.
- İnalcık, Halil, “Mehmed II”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, Ankara 2003, XXVIII, 395-407.
- İpek, Abdulmuttalip, *Nedîm'in Sanatı Üzerine Bir Tahlil Denemesi*, (Doktora Tezi), Elazığ, Fırat Ünivesitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ 2013, 33.
- İpekten, Halûk, “Azmîzâde Mustafa Hâletî”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 1991, VI, 348-349.
- İsen, Mustafa, “Hoca Neş'et”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 1998, XVIII. 191-192.
- İpekten, Haluk, *Nâ'ilî-i Kadîm Dîvan*, Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Ankara 2019, 295-554.

- Kahraman, Alim, “Şinâsi”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2010, XXXIX, 169.
- Kalkandelen, A. Hial, “Şarkılarda Ömer Hayyam”, *Doğu Esintileri*, 2021 (15), 101-119
- Kalkışım, Muhammet Muhsin, “Şeyh Galib”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2010, XXXIX, 54-57.
- Kaplan, Mahmut, “Şeyhülislâm Yahya’nın Şiir Dünyası”, *Köprü*, (148), 2021, 110.
- Karabey, Turgut, *Ahmed Yesevi*, Atatürk Üniversitesi Sosyal bilimler Enstitüsü, Erzurum 1996, 84. https://isamveri.org/pdfdrg/D246345/1996/1996_KARABEYT.pdf
- Karacan, Turgut, “Sâbit”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2008, XXXV, 349-350.
- Karahan, Abdülkadir, “Fuzûlî”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 1996, XIII, 240-246.
- Karahan, Abdülkadir, “Hâmî-i Âmidî”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 1997, XV. 458.
- Karahan, Abdülkadir, “Nâbî”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2006, XXXII, 258-260.
- Karakaş, Mahmut, *Urfada Tasavvuf İzleri*, Şurkav Yayınları, Şanlıurfa 2017, 174.
- Karaman, Hayrettin, Dönmez, Çağrı ve Gümüş, *Kur’an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2020, IV, 428.
- Karpuz, Haşim, Ahmet Çaycı ve Serdar Ceylan, *Uzluk Ailesi Armağanı*, Selçuk Üniversitesi Matbaası, Konya 2017, 200.
- Kaya, Bayram Ali, “Yahya Efendi, Zekeriyâyâde”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2013, XLIII, 245-246.
- Kayaalp, İsa, “Kânî”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2001, XXIV, 306-307
- Kazan, Şevkiye, “Sırrî”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2009, XXXVII, 129-130.

- Kılınç, Abdülhakim, *Fuzûlî Dîvânı*, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul 2021, 807.
- Korkmaz, Hatice Kübra, *Mehmed Şefik Bey'in Hayatı ve Eserleri*, (Yüksek Lisans Tezi), Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2019, 119.
- Köprülü, M. Fuad, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1976, 61.
- Köprülü, M. Fuad, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Akçağ Yayınları, Ankara 2011, 177.
- Kurnaz, Cemal, "Hayâlî Bey", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 1998, XVII, 5-7.
- Kurtuluş, Rıza, "Emir Hüsrev-i Dihlevî", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 1995, XI. 135-137.
- Kütükoğlu, Bekir, "Murad III", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, Ankara 2020, 31, 172.
- Levend, Agâh Sırrı, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergah Yayınları, İstanbul 2018, 184.
- Levend, Agâh Sırrı, *Divan Edebiyatı Kelimeler ve Remizler Mazmunlar ve Mefhumlar*, Dergah Yayınları, İstanbul 2018, 14.
- Maşalı, Mehmet Emin, "Mushaf" *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, Ankara 2020, XXXI, 249.
- Macit, Muhsin, "Nedîm", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2006, XXXII, 510.
- Okumuş, Ömer, "Câmî, Abdurrahman", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 1993, VII, 94-99.
- Öngören, Reşat, "Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, Ankara 2004, XXIX, 441-448.
- Özalp, N. Ahmet, *Bilgelikler Divanı*, Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul 2012, 45.
- Özaydın, Abdülkerim, "Kadı Burhâneddin", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2001, XXIV, 74-75.

- Özerden, Gülümser, *Divan Şiirinde Servi (15. ve 16. Yüzyıllar)*, (Yüksek Lisan Tezi), Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana 2015, 149.
- Pekolcay, Ayşe Necla, “Mevlid”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, Ankara 2004, XXIX, 485-486.
- Pekolcay, Neclâ, *İslâmî Türk Edebiyatı*, Çağaloğlu Yayınevi, İstanbul 1967, 11.
- Rûmî, Mevlânâ Celaleddin, *Divan-i Kebir*, (Hazırlayan: Abdulkadir Gölpınarlı), Ankara, 2000, VII, 1341.
- Rûmî, Mevlânâ Celâleddin-i, *Mesnevî-i Ma‘nevî*, (Çev.: Derya Örs, Hicabi Kırlangıç), T.C. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul 2015, 33.
- Sadeddin, Süleyman, *Mecelletü’n-Nisâb*, Tıpkıbasım Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002, 10.
- Saraç, M. A. Yekta, “Kemalpaşazâde”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, Ankara 2022, XXV, 244-245.
- Sefercioğlu, Nejat, “Nev‘î”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2007, XXXIII, 52-54.
- Serin, Muhittin, “Ali Alparslan”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2020, (Gözden geçirilmiş 2. Basım) Ek 1. 85-87.
- Serin, Muhittin, “Aziz Efendi Rifâî”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 1991, IV, 336-337.
- Serin, Muhittin, “İbnü’l-Bevvâb”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 1999, XX, 534-535.
- Serin, Muhittin, “Mehmet Hulusi Yazgan”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2013, XLIII, 356-357.
- Serin, Muhittin, “Yâkût el-Müsta‘simî” *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2013, 43, 292.
- Sevimli, Erdem, “Beşeri Aşk Bağlamında Gazel Felsefesini Yeniden Düşünmek”, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 2021, 26, 503.

- Solmaz, Süleyman, “Koca Ragıp Paşa’nın Şiirlerinde Kültürel Bellek Yansımaları”, *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25, (4) 2006, 188.
- Sönmez, Nesim, “Hâfız-ı Şîrâzî – Melayê Cizîrî Karşılaştırması”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8, (40), Ekim 2015, 139.
- Subaşı, M. Hüsrev, “Aytaç, Hamit”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 1991, IV, 288.
- Subaşı, M. Hüsrev, “Tahsin Efendi, Hasan”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2010, XXXIX, 431.
- Şahin, Kamil ve Subaşı, Mehmet Hüsrev, “Esad Muhlis Paşa”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 1995, XI, 350.
- Şahinoğlu, Mehmet Nazif, “Kemâl-i Hucendî”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, Ankara 2022, XXV, 226.
- Şimşek, Halil İbrahim, “Neccârzâde Rızâ Efendi”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2006, 32, 483.
- Şîrâzî, Şeyh Sa‘dî-i, *Bostan Gülistan*, (1292), (Çev.: Kilisli Rifat Bilge), Zafer Matbaası, İstanbul 1980, 499.
- Tarlan, Ali Nihat, *Fuzûlî Divanı Şerhi*, Akçağ Yayınları, Ankara 2013, 150-650.
- Tatçı, Mustafa, (Ed.), *Dîvân-ı Hikmet Hoca Ahmed Yesevî*, Merkez Repro Basım Yayın, Ankara 2017, 113.
- Tatçı, Mustafa, *Yûnus Emre Dîvânı*, T. C. Kültür Ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler Ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, III.
- Tavukçu, Orhan Kemal, *Dede Ömer Rûşenî Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Dîvânının Tenkidli Metni*, Erzurum 2005, 186.
- Tören, Hatice, “Kadı Burhâneddin”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2001, XXIV, 75.
- Turan, Akgül, Çetin, “Fuzûlî’nin Leylâ vü Mecnûn Mesnevisinde Gül ve Gül Bahçesi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1, Gül Özel Sayısı, 2013, 80.

- Turan, İlhami, “Mehmet Emin Barın”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 1992, V. 70-72.
- Turan, Şerafettin, “Bayezid II”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 1992, V, 234-238.
- Turan, Şerafettin, “Kemalpaşazâde”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, Ankara 2022, XXV, 238-240.
- Uçman, Abdullah, “Muallim Nâci”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, Ankara 2020, XXX, 313-316.
- Uçman, Abdullah, “Ziyâ Paşa”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2013, XLIV, 479.
- Unat, Yavuz, “Ömer Hayyâm”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2007, XXXIV, 66.
- Uzun, Mustafa İsmet ve Özcan Nuri, “Nazîm”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2006, XXXII, 452-453.
- Uzun, Mustafa İsmet, “Dede Ömer Rûşenî”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 1994, XIX, 81-83.
- Uzun, Mustafa İsmet, “Gazi Giray II”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 1996, XIII, 452-453.
- Uzun, Mustafa İsmet, “Nahîfî”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2006, XXXII, 297-299.
- Uzun, Mustafa İzzet, “Ganîzâde Mehmed Nâdirî”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 1996, XIII, 355-356.
- Üveysuna, Tuğba, *Tsmk'deki Gy 152, Gy 290, Gy 309 Envanter No.Lu Murakkaaların Hat Sanatı Açısından Değerlendirilmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), Fatih Sultan Mehmed Vakıf Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul 2017.
- Yavuz, Orhan, *Muhibbi Dîvânı*, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul 2014, 15.
- Yavuz, Yusuf Şevki, “Zünnar”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2013, XLIV, 572.

- Yazıcı, Gülgün, “Kâmi”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2011, XXIV, 279-280.
- Yazıcı, Tahsin, “Ebû Saîd-i Ebü'l-Hayr”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 1994, X, 222.
- Yazıcı, Tahsin, “Hâfız-ı Şîrâzî”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 1997, XV, 103-106
- Yeşiloğlu, Ayşegül Mine, “Nâilî”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2006, XXXII, 315.
- Yılmaz, Ahmet, “Müstakimzâde Süleyman Sâdeddin”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 2006, XXXII, 113-115.
- Yılmaz, Hasan Kâmil, “Aziz Mahmud Hüdâyî”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, İstanbul 1991, IV, 338-340.
- Yılmaz, Hüseyin “Yitik Hikmetin Kapıları -Mevlânâ ve Ezeli Hikmet” *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 3, (2). 2014, 239.

İNTERNET KAYNAKLARI

- <http://2022.yeditepebienali.com/huseyin-husnu-turkmen> Erişim 20.02.2023.
- <http://hattatlarimiz.blogspot.com/2015/11/salih-naili.html> Erişim 10.01.2023.
- <http://hattatlarimiz.blogspot.com/2015/12/necmi-raci.html> Erişim 18.09.2022.
- http://osmanlicalisani.blogspot.com/2023/01/osmanlca-farsca-hat-levha-hafz-sirazi_30.html Erişim 13.04.2023.
- <http://osmanlicalisani.blogspot.com/2023/01/osmanlca-hat-levha-nabi-kimdr-bim-men.html> Erişim 15.06.2023.
- <http://osmanlicalisani.blogspot.com/2023/02/osmanlca-hat-levha-karamanl-kami-sesi.html> Erişim 10.06.2023.
- <http://osmanlicalisani.blogspot.com/2023/02/osmanlca-hat-levha-seyhulislam-yahya.html> Erişim 18.09.2022.

<http://osmanlicalisani.blogspot.com/2023/03/osmanlca-hat-levha-niyazi-i-msri.html>
Erişim 14.06.2023.

<http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/naili-hafiz-salih-naili-efendi> Erişim 10.01.2023.

<http://www.fatihozkafa.com/index.php?go=biyografi> Erişim 09.01.2023

[http://www.fatihozkafa.com/index.php?go=galeri#prettyPhoto\[gallery1\]/87/](http://www.fatihozkafa.com/index.php?go=galeri#prettyPhoto[gallery1]/87/) Erişim
16.07.2022.

<http://www.islamkutuphanesi.com/turkcekitap/online/adli-ilahi/4.htm> Erişim
12.04.2022.

<http://www.kalemguzel.org/hattesserleriyrinti.php?KNO=1865&HKNO=20> Erişim
04.03.2022.

<http://www.kalemguzel.org/hattesserleriyrinti.php?KNO=368&HKNO=20> Erişim
11.06.2023.

<http://www.kalemguzel.org/index.php?go=main&KNO=183> Erişim 14.05.2022.

<http://www.kalemguzel.org/index.php?go=main&KNO=221> Erişim. 30.03.2023.

<http://www.kalemguzel.org/index.php?go=main&KNO=242> Erişim 01.04.2023.

<http://www.ozcay.com/mehmed/biyografi> Erişim 23.02.2023.

<http://www.turkiyeninustalari.org/tr/ustalar/hat-sanati/ayse-solak> Erişim. 14.02.2023.

<http://www.turkiyeninustalari.org/tr/ustalar/hat-sanati/rumeysa-havranlioglu> Erişim
17.01.2023.

<http://www.turkiyeninustalari.org/tr/ustalar/hat-sanati/semra-guler> Erişim 03.03.2023.

<https://alpaytekin.com/alinti/gazayi-ve-atsiza-ait-iki-epik-hamasi-gazel/> Erişim
22.02.2023.

<https://bbilgin.fsm.edu.tr/> Erişim 28.03.2023.

<https://defter-i-ussak.blogspot.com/2015/01/kudumun-rahmet-u-zevk-u-safadir-ya-resulallah.html> Erişim 13.06.2023.

<https://defter-i-ussak.blogspot.com/2019/04/birak-laklaki-gozet-mutlaki.html> Erişim
14.06.2023.

<https://defter-i-ussak.blogspot.com/2020/12/alem-kaldirsa-bir-yerde-kacan-sultan-i-bismillah.html> Erişim 13.06.2023.

<https://dergi.diyamet.gov.tr/makaledetay.php?ID=3483> Erişim 08.06.2023.

<https://dogm.eba.gov.tr/panel/upload/etkilesimli/kitap/Hsnht/unite1/files/basic-html/page10.html> Erişim 24.03.2023.

<https://www.edebiyatogretmeni.org/islami-donemde-ilk-dil-ve-edebiyat-urunleri-11-12-yy/> Erişim 02.03.2023.

https://en.wikipedia.org/wiki/Mohamed_Zakariya Erişim 07.10.2022.

<https://farisii.files.wordpress.com/2014/03/kenar-est.jpg> Erişim 10.05.2022.

<https://hanifealpaydin.com/2015/10/> Erişim 17.08.2022.

<https://hanifealpaydin.com/2015/10/> Erişim 19.01.2023.

<https://hanifealpaydin.com/2015/10/> Erişim 19.09.2022.

<https://hanifealpaydin.com/hakkinda/> Erişim 20.02.2023.

<https://hatsanati-hattatlar.blogspot.com/2017/03/hakk-perestim-arz-ihlas-itdigim-dergah.html> Erişim 21.04.2023.

<https://hatsanati-hattatlar.blogspot.com/2021/02/kalem-feryad-ider.html> Erişim 15.06.2023.

<http://hattatlarimiz.blogspot.com/2016/01/hattat-elhac-omer-lutfi-efendi.html> Erişim 01.07.2023.

<https://hattatlarsofasi.wordpress.com/talik-hattatlari/abbas-kemal-efendi/> Erişim 08.03.2023.

<https://islamansiklopedisi.org.tr/muellif/m-ugur-derman> Erişim 30.01.2023.

<https://kaligrafitipografi.anadolu.edu.tr/?portfolio=ali-riza-ozcan> Erişim 12.01.2023.

<https://lisanifarisi.net/farsca-hat-eserleri/> Erişim 20.04.2022.

<https://mehmetceviksanat.wordpress.com/2020/08/14/ilm-kesbiyle-paye-i-rifat/> Erişim 04.06.2023.

<https://mohamedzakariya.org/pages/my-story> Erişim 07.10.2022.

<https://mohamedzakariya.org/products/yellowgreen> Erişim 23.07.2022.

<https://osmanlicalisani.blogspot.com/2022/10/> Erişim 13.06.2023.

<https://osmanlicalisani.blogspot.com/2022/12/osmanlca-hat-levha-baki-cihan-efsanedir.html>

<https://osmanlicalisani.blogspot.com/2022/12/osmanlca-hat-levha-huseyin-oksuz-gelsun.html> Erişim 22.02.2023.

<https://osmanlicalisani.blogspot.com/2022/12/osmanlca-hat-levha-ibn-kemal-dimeask.html> Erişim 24.06.2023.

<https://osmanlicalisani.blogspot.com/2023/01/> Erişim 14.03.2023.

<http://osmanlicalisani.blogspot.com/2023/02/osmanlca-hat-levha-namk-kemal-itimad.html> Erişim 19.05.2023.

<https://pbs.twimg.com/media/DrdcRkUX0AALTgI?format=jpg> Erişim 04.09.2022.

<https://phebusmuzayede.com/1074-sulus-farsca-siir-ey-kardes-dunya-kimseye-kalici-degil-gonlunu-cihani-yaratan-allah-a-bagla-bu-yeter-sana-sadi-sirazi-eski-donem-urun-23-5x16-cm.html> Erişim 12.06.2023.

<https://phebusmuzayede.com/54372-talik-mail-kita-baza-baza-her-anci-hesti-baza-gel-ne-olursan-ol-yine-gel-necmettin-okyay-in-icazetli-talebesi-sadi-belger-ketebeli-1974-tarihli-zerefsan-ebrulu-cerceveli-10x17-cm.html> Erişim 20.08.2022.

<https://reyhandergisi.com/husn-i-hat-hem-sanattir-hem-sevaptir-mulakat/> Erişim 01.05.2023.

<https://serifyenen.com.tr/tour/hat-sanati-osmanli-padisahlari-ve-turbeleri/> Erişim 27.03.2023.

<https://seriyyedergisi.org/m-mustafa-mucaz2/516-tarihin-alfabesi.html> Erişim 05.05.2023.

<https://slideplayer.biz.tr/amp/17987717/> Erişim 18.05.2022.

<http://tarihbilgilerim.blogspot.com/2015/05/osmanl-doneminde-sultan-iii-murat-han.html> Erişim 22.04.2023.

<https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/arif-kethudazade-haci-mehmed-arif> Erişim
03.03.2023

<https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/bahri-seyh-bahri-dede> Erişim. 12.05.2023 Erişim
09.02.2022.

<https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/cihangir-iii-mustafa> Erişim 30.01.2023

<https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/danis-mir-mehmed> Erişim 02.03.2023.

<https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/huldi-mustafa-efendi> Erişim 03.03.2023

<https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/necib-sultan-ahmedi-salis-sultan> Erişim
03.03.2023. Erişim 19.12.2022.

<https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/rasid-mehmed-rasid-efendi-mdbir> Erişim
30.03.2023.

<https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/sadi-isazade-seyyid-mehmed-sadeddin> Erişim
02.03.2023

<https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/safi-haci-mustafa-safi> Erişim. 23.03.2023.

<https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/safvet-mustafa-safvet-efendi> Erişim 23.03.2023

<https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/selami-mustafa> Erişim 02.03.2023.

<https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/vartan> Erişim 02.03.2023 Erişim 08.12.2022.

<https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/yusri-ahmed-yusri-efendi> Erişim 25.03.2023.

<https://tr.pinterest.com/pin/325525879318143389/> Erişim 21.06.2023.

<https://tr.pinterest.com/pin/475481673155794378/> Erişim 01.12.2022.

<https://tr.pinterest.com/pin/499547783663598558/> Erişim 14.07.2022.

<https://tr.pinterest.com/pin/499547783665464500/> Erişim 19.06.2021

<https://tr.pinterest.com/pin/522980575479153414/> Erişim 19.06.2022.

<https://tr.pinterest.com/pin/576953402263899365/> Erişim 14.09.2022.

<https://tr.pinterest.com/pin/648025833861900015/> Erişim 06.01.2023.

<https://tr.pinterest.com/pin/648025833881533515/> Erişim 12.06.2022.

<https://tr.pinterest.com/pin/352125264627976800/> Erişim 11.01.2023.

<https://tr.pinterest.com/pin/659284832942836454/> Erişim 01.01.2023.

<https://tr.pinterest.com/pin/691935930223048940/?send=true> Erişim 09.10.2022.

<https://tr.pinterest.com/pin/706220785327962110/> Erişim 18.06.2023. Erişim 10.12.2022.

<https://tr.pinterest.com/pin/798755683895746245/> Erişim 11.06.2022.

<https://tr.pinterest.com/pin/798755683895746270/> Erişim 10.04.2023.

<https://tr.wikipedia.org/wiki/%C5%9Eanl%C4%B1urfa> Erişim 14.06.2023.

https://tr.wikipedia.org/wiki/British_Museum Erişim 07.10.2022.

https://tr.wikipedia.org/wiki/Gel_Gel_Ne_Olursan_Ol_Yine_Gel Erişim 20.02.2023.

<https://twitter.com/ahmedavnibey/status/909870834939985920/photo/1> Erişim 14.06.2022.

<https://twitter.com/bercestebeytler/status/1191046334792568832> Erişim 20.06.2023.

<https://twitter.com/hattatberk/status/1193129962640949248/photo/1> Erişim 10.11.2022

https://twitter.com/islam_sanatlari/status/999362226866786304/photo/1 Erişim 13.01.2023.

<https://twitter.com/ketebeorg/status/1215272818524545026/photo/1> Erişim 16.01.2023.

<https://twitter.com/ketebeorg/status/1267819856293801987> Erişim 18.07.2022.

<https://twitter.com/ketebeorg/status/1303374079068647433> Erişim 14.04.2023.

<https://twitter.com/ketebeorg/status/1418203521145622529> Erişim 09.01.2023.

<https://twitter.com/msserdengecti/status/679273297679360001/photo/1> Erişim 16.09.2022.

<https://twitter.com/rasihane/status/1513119458004455427/photo/1> Erişim 20.06.2022.

<https://twitter.com/sirayetisanat/status/1470010589581922308> Erişim 17.09.2022.

<https://twitter.com/tariharsivi/status/1319670210417360896> Erişim 12.07.2023.

<https://twitter.com/tariharsivi/status/1383859295142354959/photo/1> Erişim 25.06.2022.

<https://twitter.com/YusufBilen25/status/1276203528546025472> Erişim 20.09.2022.

<https://ucvav.com/beyit-2-0> Erişim 06.06.2023.

<https://ucvav.com/beyit-49-0> Erişim 07.09.2022.

<https://urfahizmet.com/ilm-sahili-olmayan-bir-deniz-gibidir.html> Erişim 14.06.2023.

<https://www.antoloji.com/fukara-kalbine-her-kim-dokuna-dokuna-yuregi-allah-okuna-siiri/> Erişim 13.06.2023.

<https://www.antoloji.com/gazeller-4-siiri/> Erişim 19.04.2023.

<https://www.antoloji.com/tahmis-i-gazel-i-sultan-suleyman-han-siiri/> Erişim 15.05.2023.

<https://www.artofit.org/image-gallery/318700111141115139/> Erişim 17.05.2022.

<https://www.aysesolak.com/> Erişim 12.09.2022.

<https://www.aysesolak.com/> Erişim 18.02.2023.

<https://www.aysesolak.com/> Erişim 30.07.2022.

<https://www.aysesolak.com/galeri/> Erişim 09.10.2022.

<https://www.bilgipedia.com.tr/iii-murat/> Erişim 22.03.2023.

<https://www.biyografya.com/biyografi/10353> Erişim 08.03.2023.

<https://www.biyografya.com/biyografi/7430> Erişim 30.03.2023.

<https://www.cerezforum.com/konu/su-kasidesi-gunumuz-turkcesiyle.44723/> Erişim 03.06.2023.

<https://www.diyanehaber.com.tr/tevekkul-denizi> Erişim 20.06.2023.

<https://www.edebiyatogretmeni.org/islami-donemde-ilk-dil-ve-edebiyat-urunleri-11-12-yy/> Erişim 14.02.2023.

<https://www.ekergallery.com/urun/2837415/talik-levha-ali-alparslan-ketebe-ali-alparslan-hocasi-necmettin-okyay-tar> Erişim 16.07.2022.

https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1718830638210762/?type=3&locale=tr_TR Erişim 20.12.2022.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2593872174039933> Erişim 11.11.2022.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1956418547785302> Erişim 01.03.2022.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2717480485012434> Erişim 20.03.2022.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1918189918274832> Erişim 14.05.2022.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2693613400732476> Erişim 18.05.2022. Erişim 05.04.2022.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2693514930742323> Erişim 02.06.2022.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2783378841755931> Erişim 14.02.2022.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1889327361161088> Erişim 05.05.2022.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2618318148262002> Erişim 14.03.2023.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2158843994209422> Erişim 10.02.2022.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2139138086180013> Erişim 01.04.2022.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/3669128366514303> Erişim 10.10.2022.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2869175206509627> Erişim 02.06.2022.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2861660667261081> Erişim 27.04.2022.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2745454198881729> Erişim 19.08.2023.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2325964770830676> Erişim 28.02.2022.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1910396125720878> Erişim 14.06.2022.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1717712448322581> Erişim 24.06.2022.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1579204518840042> Erişim 06.08.2022.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/3600497736710700> Erişim 13.11.2023.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/3016532335107246> Erişim 23.11.2022.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/3025507827543030> Erişim 28.01.2023.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1580425198717974> Erişim 12.06.2022.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2675675155859634> Erişim 03.06.2022.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2442356532524832> Erişim 14.09.2022.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/3694746257285847> Erişim 11.11.2022.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/3640269352733538> Erişim 18.10.2022.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2853310788096069> Erişim 02.04.2022.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2818367491590399> Erişim 11.09.2022.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2146207815473040> Erişim 17.05.2022.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2743505389076610> Erişim 21.06.2022.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1968484326578724> Erişim 30.11.2022.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1804819582945200> Erişim 14.12.2022.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1586082044818956> Erişim 17.07.2023.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2147625345331287> Erişim 14.06.2022.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2147625345331287> Erişim 20.08.2021. Erişim 09.11.2022.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2779210022172813> Erişim 10.09.2022.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2395322267228259> Erişim 06.07.2023.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2749549775138838> Erişim 16.04.2023.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/3709633495797123> Erişim 17.09.2023.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1768939476533211> Erişim 01.06.2023

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2680241052069711> Erişim 13.09.2023.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/3012589922168154> Erişim 14.09.2022.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1877996648960826> Erişim 14.02.2023.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1780677325359426> Erişim 29.08.2023.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/4526598330767298/> Erişim 01.08.2023.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/3674700865957053> Erişim 11.09.2022.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1796040473823111> Erişim 18.06.2022.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/3894992667261204> Erişim 21.09.2022.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/3769906423103163> Erişim 17.06.2021. Erişim 16.09.2023.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/3716287228465083> Erişim 23.12.2022.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2003062786454211> Erişim 21.05.2022.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2760228904070925> Erişim 17.06.2022.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/3716786821748457> Erişim 18.02.2023.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/3637896286304178> Erişim 26.02.2023.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1965883080172182> Erişim 15.12.2022.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1588687964558364> Erişim 17.08.2022.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2754327754661040>

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2671506142943202> Erişim 26.09.2022.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1762805283813297> Erişim 14.08.2022.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/4081661595260976/> Erişim 21.09.2022.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/3606784496082024> Erişim 11.12.2022.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/3606708222756318> Erişim 19.06.2022.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1775358275891331> Erişim 28.06.2022.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1703239829769843> Erişim 27.07.2022.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1687347808025712> Erişim 20.09.2022.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1626790420748118> Erişim 19.04.2022.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1579389895488171> Erişim 19.08.2022.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/4035874736506329> Erişim 14.06.2022.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2189315907828897> Erişim 10.09.2022.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/3697389840354822> Erişim 13.12.2023.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2845969358830212> Erişim 19.06.2022.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/3669664813127325> Erişim 14.11.2022.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/3656417217785418> Erişim 17.10.2022.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/3656120067815133> Erişim 11.11.2022.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/3609768845783589> Erişim 14.11.2022.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/3590542697706204> Erişim 18.11.2022.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2822152144545267>

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2814381245322357>

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2342240919203061> Erişim 22.11.2022.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1738079022952590> Erişim 24.11.2022.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1574189976008163> Erişim 28.11.2022.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1959178094176014> Erişim 30.11.2022.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1785767558183736> Erişim 02.12.2022.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2785069044920244> Erişim 22.12.2022.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2712049332222216> Erişim 24.12.2022.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2629292710497879> Erişim 30.12.2022.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2629292710497879> Erişim 17.11.2023.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2627176977376119> Erişim 14.11.2022.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1768247593269066> Erişim 12.11.2022.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2525437937550024> Erişim 08.08.2022.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1764827043611121> Erişim 17.09.2022.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2336945199732633> Erişim 18.09.2022.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1710380679055758> Erişim 26.12.2023.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1980783452015478> Erişim 21.05.2022.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1930055433754947> Erişim 01.01.2023.

<https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/zekai-seyh-mustafa-efendi> Erişim 02.03.2023.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1775045069255985> Erişim 09.01.2023.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1751211494972676> Erişim 12.01.2023.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/3985600774867059/> Erişim 19.01.2023.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2773110212782794> Erişim 27.01.2023.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1994221974004959> Erişim 28.01.2023.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/3928930193867451> Erişim 02.02.2023.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1823007294459762> Erişim 03.02.2023.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1706634539430372> Erişim 02.02.2023.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1607558856004608> Erişim 04.02.2023.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/4084572731636529/> Erişim 08.02.2023.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/3845091758917962> Erişim 18.02.2023.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2171582972935524> Erişim 06.03.2023.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1924414704319020> Erişim 06.03.2023.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1916349231792234> Erişim 10.03.2023.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1577286399031854> Erişim 09.03.2023.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2944133329013814> Erişim 25.03.2023.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2910980368995777> Erişim 29.03.2023.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2826304920796656> Erişim 04.04.2023.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/2400404763386676> Erişim 06.04.2023.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.106941309399711/1868955606531597> Erişim 06.04.2023.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/photos/a.804740712953097/876834305743737/> Erişim 17.05.2022.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/posts/1084281828332316:0> Erişim 12.06.2022.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/posts/3050875618339584/> Erişim 18.03.2023.

<https://www.facebook.com/Divan.Edebiyat/posts/3050875618339584/> Erişim 20.03.2023.

<https://www.facebook.com/husnihatcemiyeti/photos/a.1613726305319647/4683999878292259/> Erişim 16.08.2022.

https://www.facebook.com/osmanlicasevdalilariyiz/photos/a.111332085605998.16382.111330135606193/804000316339168/?paipv=0&eav=AfYJDJvCvaqCyWllS4sMdSqaZA3QyjfeCyKVB-V55bE8g9M_ePIKcPtmcD7j8uhBubc&_rdr Erişim 02.02.2022.

<https://www.fikriyat.com/galeri/edebiyat/hafiz-i-sirazi-kimdir/2> Erişim 01.12.2022.

<https://www.fikriyat.com/galeri/edebiyat/muptela-yi-gama-sorulmasi-gereken-en-uzun-gece-seb-i-yelda> Erişim. 20.03.2023.

<https://www.fikriyat.com/yazarlar/ugur-derman/2023/04/14/yazi-sanatimizda-tababet-2> Erişim 14.06.2023.

<https://www.flickr.com/photos/muzafferozak/31951686700/in/photostream/> Erişim 03.04.2022.

<https://www.gencyorumdergisi.com/2021/11/bir-dergah-iki-hattat/> Erişim 19.03.2023.

<https://www.gzt.com/infografik/islam-sanatlari/hezarfen-necmeddin-okyay-hatti-ve-ebrsuyla-cel-tlik-levha-18013> Erişim 17.06.2023.

<https://www.hayatiinanc.com/damlalar/sultan-fatih-sadelik/> Erişim 20.09.2022.

<https://www.huriradegazetesi.com.tr/harabat-ehlini-hor-gorme-sakir-defineye-malik-viraneler-var> Erişim 20.04.2023.

<https://www.huseyinarasli.com/2016/04/baki-tahmis-i-gazel-i-hazreti-sultan.html> Erişim 18.05.2023.

<https://www.istanbulantiksanat.com/en/product/4470348/mehmed-vasfi-efendi-xix-tarih-hicri-1289-miladi-1872-ketebeli-cel-sulus> Erişim 20.05.2023.

<http://www.kalemguzeli.org/hattaserleriyrinti.php?KNO=826&HKNO=20> Erişim 19.06.2023.

<https://www.ktsv.com.tr/sanatkartlar/2608-yusuf-bilen> Erişim 18.01.2023.

<https://www.ketebe.org/ar/artist/kemal-batanay-493> Erişim 14.07.2022.

<https://www.ketebe.org/en/artist/ahmed-re-fet-efendi-728> Erişim 02.02.2023.

<https://www.ketebe.org/en/artist/aziz-rifai-166> Erişim. 01.04.2023.

<https://www.ketebe.org/en/artist/circirli-ali-efendi-210> Erişim 21.03.2023.

<https://www.ketebe.org/en/artist/gulsen-yildiz-3461> Erişim 07.03.2023

<https://www.ketebe.org/en/artist/hasan-tahsin-efendi-365> Erişim 08.03.2023.

<https://www.ketebe.org/en/artist/kamil-ulgen-466> Erişim 19.01.2023.

<https://www.ketebe.org/en/artist/kastamonulu-mehmed-ali-efendi-483> Erişim 03.08.2023

<https://www.ketebe.org/en/artist/kebecizade-mehmed-vasfi-efendi-492>

<https://www.ketebe.org/eser/7693?ref=artist&id=521> Erişim 19.09.2022.

<https://www.ketebe.org/en/artist/mahmut-sahin-3615> Erişim 30.03.2023.

<https://www.ketebe.org/en/artist/mehmed-emin-yazici-561> Erişim 19.08.2022.
<https://www.ketebe.org/en/artist/mehmed-tahir-efendi-854> Erişim 23.02.2023.
<https://www.ketebe.org/en/artist/nuri-korman-695> Erişim 07.03.2023.
<https://www.ketebe.org/en/artwork/3560?ref=artist&id=3461> Erişim 14.10.2022.
<https://www.ketebe.org/en/artwork/4631?ref=artist&id=343> Erişim 17.10.2023.
<https://www.ketebe.org/en/artwork/4939?ref=artist&id=2082> Erişim 20.04.2022.
<https://www.ketebe.org/en/artwork/5085?ref=artist&id=695> Erişim 18.02.2023.
<https://www.ketebe.org/en/artwork/5355?ref=artist&id=561> Erişim 19.12.2022.
<https://www.ketebe.org/eser/2563?ref=artist&id=2102> Erişim 20.06.2022.
<https://www.ketebe.org/eser/2691?ref=artist&id=341> Erişim 17.05.2022.
<https://www.ketebe.org/eser/3688?ref=artist&id=491> Erişim. 26.03.2023.
<https://www.ketebe.org/eser/3709?ref=artist&id=2094> Erişim 14.06.2023.
<https://www.ketebe.org/eser/3749?ref=artist&id=690> Erişim 10.06.2022.
<https://www.ketebe.org/eser/3834?ref=artist&id=3395> Erişim 10.06.2023.
<https://www.ketebe.org/eser/3899?ref=artist&id=690> Erişim 14.02.2022.
<https://www.ketebe.org/eser/3940?ref=artist&id=524> Erişim 22.07.2022.
<https://www.ketebe.org/eser/4007?ref=artist&id=736> Erişim 20.11.2022.
<https://www.ketebe.org/eser/4029?ref=artist&id=366> Erişim 02.06.2022.
<https://www.ketebe.org/eser/4030?ref=artist&id=341> Erişim 16.08.2022.
<https://www.ketebe.org/eser/4175?ref=artist&id=736> Erişim 12.01.2022.
<https://www.ketebe.org/eser/4210?ref=artist&id=690> Erişim 13.03.2022.
<https://www.ketebe.org/eser/4575?ref=artist&id=107> Erişim 19.04.2023.
<https://www.ketebe.org/eser/4585?ref=artist&id=736> Erişim 16.09.2022.
<https://www.ketebe.org/eser/4790?ref=artist&id=2054> Erişim 12.08.2022.
<https://www.ketebe.org/eser/7494?ref=artist&id=563> Erişim 02.06.2023.

<https://www.ketebe.org/sanatkar/ahmet-kocak-2094> Erişim 07.03.2023.

<https://www.ketebe.org/sanatkar/ali-haydar-bey-112> Erişim 21.03.2023.

<https://www.ketebe.org/sanatkar/ali-riza-ozcan-2881> Erişim 10.01.2023.

<https://www.ketebe.org/sanatkar/ali-toy-2095> Erişim 10.01.2023.

<https://www.ketebe.org/sanatkar/davut-bektas-2100> Erişim 10.01.2023.

<https://www.ketebe.org/sanatkar/dedezade-seyyid-mehmed-sa-id-efendi-216> Erişim 09.07.2022.

<https://www.ketebe.org/sanatkar/erol-donmez-2088> Erişim 12.01.2023.

<https://www.ketebe.org/sanatkar/feyhaman-duran-271> Erişim 13.03.2023.

<https://www.ketebe.org/sanatkar/hafiz-vahdeti-29> Erişim 07.03.2023.

<https://www.ketebe.org/sanatkar/hafiz-vahdeti-29> Erişim 21.03.2023.

<https://www.ketebe.org/sanatkar/hasan-riza-efendi-358> Erişim 04.04.2023.

<https://www.ketebe.org/sanatkar/huseyin-oksuz-400> Erişim 10.01.2023.

<https://www.ketebe.org/sanatkar/ismail-kanbaz-3581> Erişim 20.01.2023.

<https://www.ketebe.org/sanatkar/kazasker-mustafa-izzet-efendi-491> Erişim 13.03.2023.

<https://www.ketebe.org/sanatkar/mahmud-oncu-3692> Erişim 22.03.2023.

<https://www.ketebe.org/sanatkar/muhammed-nuri-el-misri-841> Erişim 30.03.2023.

<https://www.ketebe.org/sanatkar/mustafa-bekir-pekten-659> Erişim 30.03.2023.

<https://www.ketebe.org/sanatkar/mustafa-parildar-2113> Erişim 30.01.2022.

<https://www.ketebe.org/sanatkar/ragip-tugtekin-720> Erişim 30.03.2023.

<https://www.ketebe.org/sanatkar/safiye-ergin-2329> Erişim 11.05.2023.

<https://www.ketebe.org/sanatkar/sefik-bey-909> Erişim 15.07.2022.

<https://www.ketebe.org/sanatkar/seref-akdik-917> Erişim 18.20.2022.

<https://www.ketebe.org/sanatkar/seyyid-mehmed-emin-zihni-efendi-3286> Erişim 22.03.2023.

<https://www.ketebe.org/sanatkari/yesarizade-mustafa-izzet-efendi-992> Erişim 10.06.2023.

<https://www.ketebe.org/sanatkari/yusuf-sabri-efendi-3882> Erişim 04.02.2023.

<http://www.konya.gov.tr/mevlana-celaled-din-i-rumi> Erişim 02.01.2023.

<https://www.ktsv.com.tr/sanatkari/195-ali-husrevoglu> Erişim 07.01.2023

<https://www.ktsv.com.tr/sanatkari/195-ali-husrevoglu> Erişim 20.12. 2022.

<https://www.liseedebiyat.com/dvan-edebiyati/400-siirler-divan/seyhulislam-yahya-divan-edebiyati/14718-ezer-s-yahya.html> Erişim 28.03.2023.

<https://www.liseedebiyat.com/dvan-edebiyati/399-siirler-divan/seyh-galip-divan-edebiyati/15001-tahammulun-sgalib.html> Erişim 25.06.2023.

<https://www.liseedebiyat.com/metn-ncelimes/5336-bakar-seyhulislam-yahya.html> Erişim 14.07.2023.

https://www.nurullahozdem.com/border_galleries/aklam-i-sitte/ Erişim 04.03.2023.

<https://www.nurullahozdem.com/hakkinda/> Erişim 13.12.2022.

<https://www.oguztopoglu.com/2013/07/sevelim-sevilelim-bu-dunya-kimseye.html> Erişim 20.09.2022.

<http://www.ozcay.com/osman/biyografi> Erişim 20.04.2023.

<https://www.sevgiplatformu.info/konu/islami-sanat-eserleri.20745/> Erişim 24.06.2023.

<https://www.slideserve.com/efuru/sabanc-hat-koleksiyonu> Erişim 11.06.2022.

<https://www.somuncubaba.net/makale/umidim-sanadir-ya-rasulallah> Erişim 15.06.2023.

<https://www.sorusorucevapbul.com/makale/kurani-kerim/kurani-kerimin-ayet-sayisi> Erişim 11.02.2023

<https://www.tellalzadeantiques.com/en/product/3242943/yusuf-bilen-tarih-hicri-1423-siir-cel-sulus-hat-ile-nacar-kalacak-yerde-de>

<https://www.turkbitig.com/p/divani-hikmet-35.html> Erişim 16.01.2023.

<https://www.turkcebilgi.org/edebiyat/edebiyat-terimleri/husn-i-tahallus-9106.html> Erişim 20.09.2022.

<https://www.turkedebyati.org/namik-kemal/> Erişim 04.04.2023

<https://www.turkedebyati.org/namik-kemal/> Erişim 04.04.2023.

<https://www.turkedebyati.org/niyazi-misri/> Erişim. 23.03.2023.

<https://www.turkedebyati.org/sinasi/> Erişim 01.02.2023.

<https://www.turkedebyati.org/ziya-pasa/> Erişim 27.02.2023.

<https://w3.sdu.edu.tr/personel/09074> Erişim 18.01.2023.

<https://www.yuzaki.com/2007/07/kaybolan-gerdanlik/> Erişim 12.06.2023.

<https://yeditepefatih.com/2021/nisan-mayis-haziran/istanbulun-fethine-mane/> Erişim
12.11.2022.

<https://yunusemresiirleri.blogspot.com/2008/05/canim-kurban-olsun-senin-yoluna.html>
Erişim 13.01.2023.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Recep KARA
Doğum Yeri ve Tarihi	
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	
Y. Lisans Öğrenimi	
Bildiği Yabancı Diller	
Bilimsel Faaliyetleri	
İş Deneyimi	
Stajlar	
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	
İletişim	
E-Posta Adresi	
Tarih	10.07.2023